

αντί

- ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΣΕΚΤΟ, ΤΙ;
- ΣΕΡΒΙΑ: Ο ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ ΕΞΕΛΕΓΗ – ΚΑΙ ΜΕΤΑ;
- ΥΠΑΡΧΕΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;
- ΛΟΥΪ ΑΡΑΓΚΟΝ: ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
- ΠΑΣΟΚ: ΠΕΡΙΜΕΝΕΙ ΚΑΙ ΚΑΛΘΕΤΑΙ

1993

Περίοδος Β'
Τεύχος 511
Παρασκευή 25
Δεκεμβρίου 1992
Αρχ. 250

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα **ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ 1992** **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ**

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Γιώργος Αριστίνος
Η Κατάβαση (Αφηγήματα)

Χριστίνα Γιατζόγλου
Ο μικρός Κλαύδιος (Αφηγήματα)

Βασίλης Γκουρογιάννης
Το ασπρόχορτο ανδίζει (Μυθιστόρημα)

Απόστολος Κ. Δοξιάδης
Ο δειός Πέτρος
και η Εικασία του Γκόλντμπαχ (Νουβέλα)

Αχιλλέας Θεοφίλου
Μεθυσμένη ορχήστρα (Μυθιστόρημα)

Λευτέρης Κυπραίος
Ο μεγάλος Δεύτερος (Μυθιστόρημα)

Γιώργος Λεονάρδος
Το κόκκινο σαλόνι της γιαγιάς
(Μυθιστόρημα)

Πρόδρομος Χ. Μαρκογλου
Σταδερή απώλεια (Διηγήματα)

Παύλος Μάτεσις
Υψηλά δάσους (Διηγήματα)

Αραλία Μεγαπάνου
Το Φιρφίρι, οι Φιρφίρογέννητοι
και η Μεγάλη Κωπηλασία

Βασίλης Μπούτος
Γυναίκες στα πάρκα (Διηγήματα)

Νίκος Νικολαΐδης
Γουρούνια στον άνεμο (Μυθιστόρημα)

Αρμήτρης Νόλλας
Ο τύμβος κοντά στη θάλασσα
(Μυθιστόρημα)

Κυριάκος Ντελόπουλος
Οδός Αρχαίων Ελλήνων (Μυθιστόρημα)

Γιάννης Ξανθούλης
Η εποχή των καφεδών (Μυθιστόρημα)

Μαρλένα Πολιτοπούλου
Ο ήχος της σαύρας (Αφηγήματα)

Τάσος Ρούσσος
Αγγελόπετρα (Νουβέλα)

Γιώργος Σκαρπαδώνης
Η Στενωπός των Υφασμάτων (Διηγήματα)

Μάτι φώσφορο, κουμάντο γερό (Διηγήματα)

Αντώνης Σουρουνής
Υπ' όμιν της Λίτσας

Κρίστη Στασινοπούλου
Επτά φορές στην Αμοργό (Διηγήματα)

Περικλής Σφυρίδης
Χαράμι (Διηγήματα)

Διονύσης Χαριτόπουλος
Από 'εδώ πέρασε ο Κιλάρι

Α.Κ. Χριστοδούλου
Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός
(Νουβέλα)

ΠΟΙΗΣΗ

Σωκράτης Κ. Ζερβός
Το κρίνο του τρόμου

Αντρέας Καραντώνης
Δεκατετράστιχα

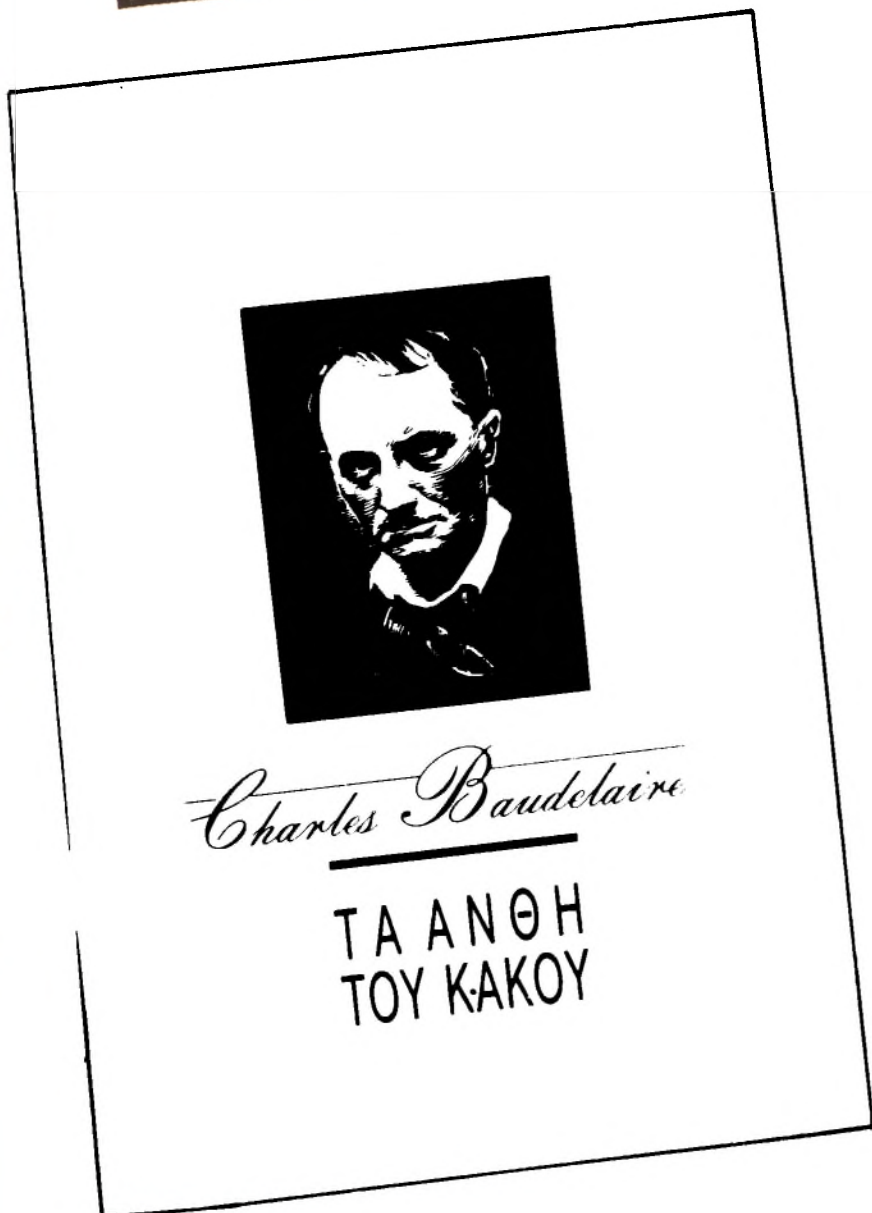
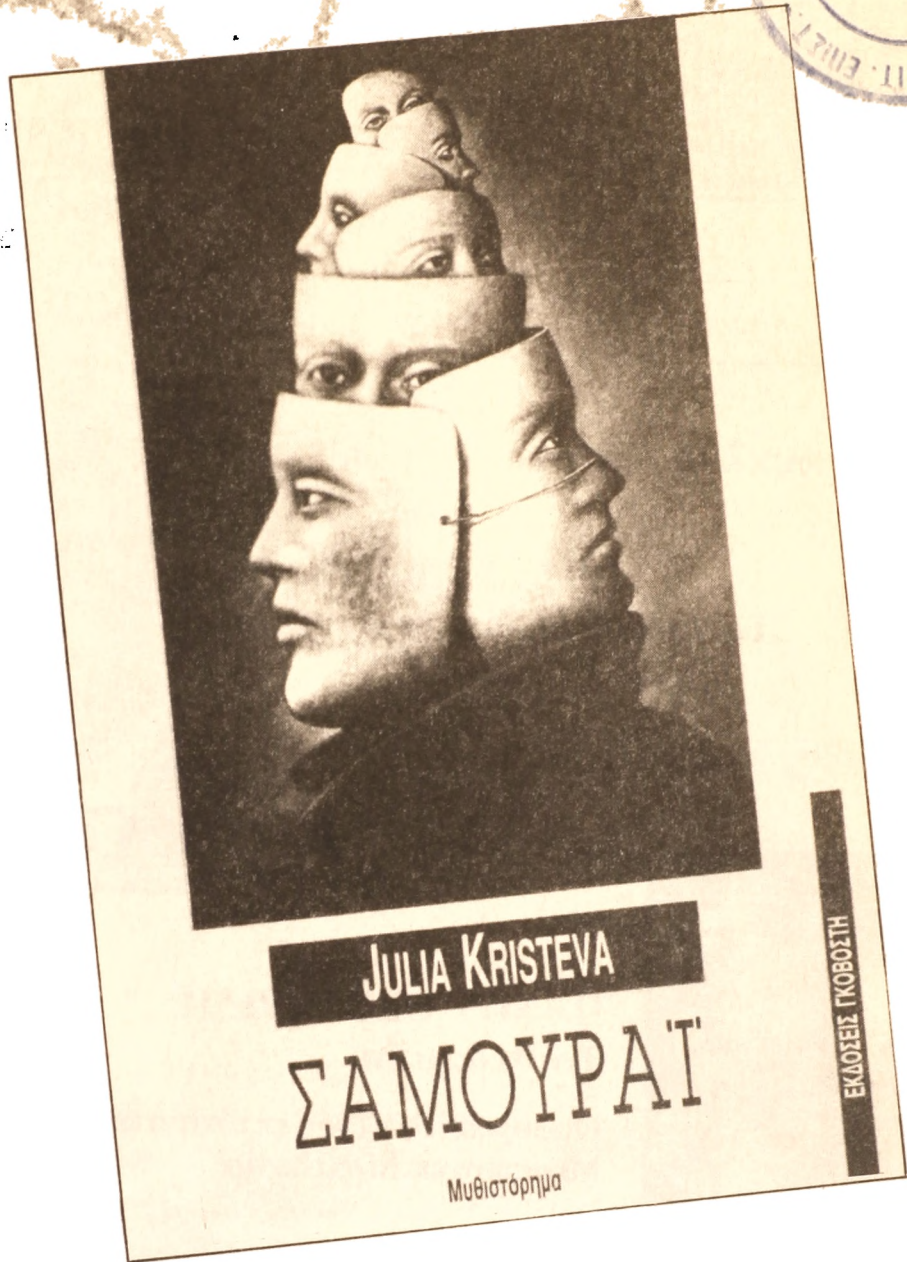
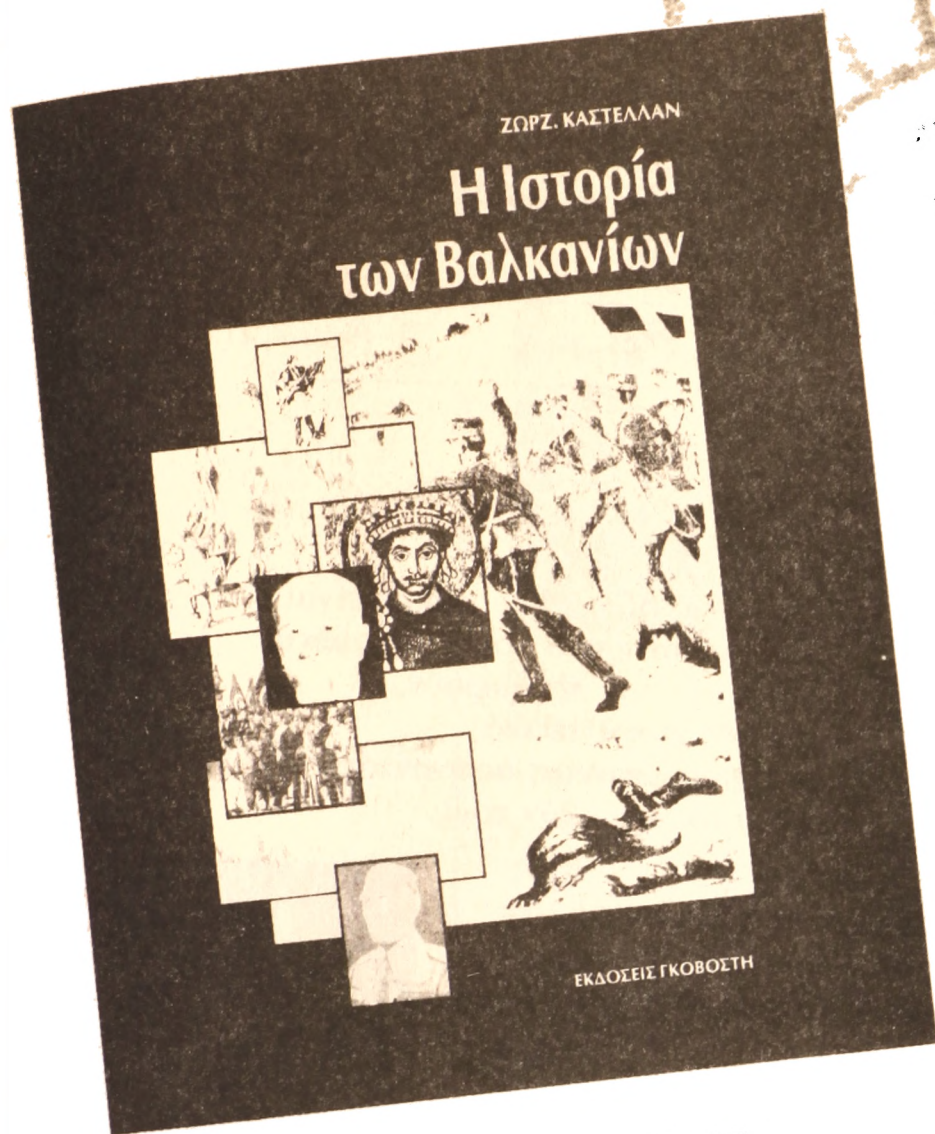
Μαιτδαίος Μουντές
Νηποβαπτισμός

Αθηνά Παπαδάκη
Λέαινα της βιτρίνας

Γ.Δ. Σιδερής
Το χαμαί

Γιάννης Τζανετάκης
Με φώτα ερήμου

Θανάσης Χατζόπουλος
Από καταβολής δρόσου

Χιλιάδες Βιβλία
σε
καταπληκτικές
τιμές
σας περιμένουν **ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ**
για να διαλέξετε τα δώρα σας.
Και μη ξεχνάτε την παραμονή της Πρωτοχρονιάς το Πάρτυ!!!

«ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ»
Ζωοδόχου Πηγής 21 - τηλ.: 3615433

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 — Τηλ. 36.09.712 - 36.02.007

Ν Ε Ο Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Η Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

κυκλοφορούν

ΚΩΣΤΑ ΑΡΚΟΥΔΕΑ
Το παλιό δέρμα του φιδιού

Το παλιό δέρμα του φιδιού είναι ένα μυθιστόρημα του 17ου αιώνα. Οι ήρωές του προχωρούν, αλλάζουν και τελικά μεταμορφώνονται αφήνοντας πίσω το παρελθόν τους.

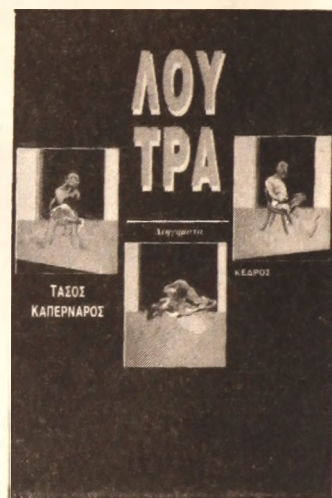

ΠΑΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ
Το θεόπαιδο

Οι περιπέτειες ενός ιππότη στη Μεσαιωνική Μακεδονία

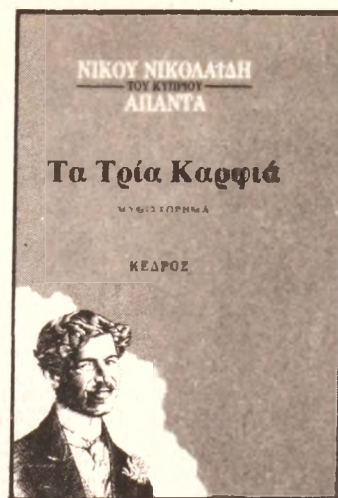
ΤΑΣΟΥ ΚΑΠΕΡΝΑΡΟΥ
Λουτρά

Εφτά ιστορίες με πρόσωπα που αποπειρώνται, μάταια πάντοτε, να υπερβούν μια εφιαλτική πραγματικότητα.

ΜΗΤΣΟΥ ΚΑΣΟΛΑ
Το Γένος, το ιερό και το δέβηλο

Πρόσωπα ορμητικά, με αρετές και κακίες, με έρωτες, συγκρούσεις και πάθη, κυνηγώντας να ζήσουν ή να επιζήσουν.

ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ
του Κύπριου
Τα τρία καρφιά

Ο Στρατής Τσίρκας είχε γράψει για το βιβλίο «...μυθιστόρημα που θα το υπέγραφε ο Μπαλζάκ...».

ΑΝΝΑΣ ΞΑΝΘΑΚΗ
Ο γαλάζιος γάτος

Ζούμε σε καιρούς πολέμου. Αυτό το βιβλίο είναι γραμμένο για φαντάσματα.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Των αγίων πάντων

Η ιστορία ενός εφήβου που, συναρμολογώντας εικόνες ενός ανομολόγητου έρωτά του, ανακαλύπτει σιγά σιγά το σώμα του μα και έναν κόσμο ολόκληρο.

- Περίοδος Β΄
- Χρόνος 19ος
- Τεύχος 511

Παρασκευή 25 Δεκεμβρίου 1992
Δρχ. 250

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
ΛΕΓΑΤΟ ΕΠΕ
Χαλκοκονδύλη 9
Τηλ. 36.03.607 - 36.02.392
- Εκτύπωση:
ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε.
Ιασίου 5 - Περιστέρι
121 31 Αθήνα
Τηλ. 5722201
- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
Λαοσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΑΡΧΕΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ; 38

Μετά την έλευση των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση, καθώς και τη μεγάλης κλίμακας μετανάστευση Βορειοηπειρωτών και Αλβανών από το 1990, την πολιτική ηγεσία και τα μέσα ενημέρωσης έχουν απασχολήσει πολλά ερωτήματα για την αύξηση της ανεργίας, της εγκληματικότητας αλλά και για τα κρούσματα ρατσισμού στη χώρα μας. Ο Dr. Richard Black του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, προσπαθεί να διερευνήσει και να απαντήσει σε ορισμένα από αυτά.

ΑΝΤΙ-ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ '92 16

Στο τέλος του 1992, οι μυστικές υπηρεσίες και ο ξένος Τύπος θέλουν η Ελλάδα να εμπλέκεται σε πόλεμο, στα Βαλκάνια. Η οικονομία επιδεινώνεται και οι «φθαρμένες αξίες», επανέρχονται χωρίς αντίσταση. Το ANTI κάνει έναν απολογισμό του 1992, και προσπαθεί να «δει» τη χώρα μας το 1993, μέσα στο βαλκανικό, αλλά και στο ευρωπαϊκό νέο σκηνικό που διαμορφώνεται καθώς οδεύουμε προς το τέλος του αιώνα.

ΛΟΥΪ ΑΡΑΓΚΟΝ: ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Δέκα χρόνια μετά τον θάνατο του Λουΐ Αραγκόν, το ANTI παρουσιάζει ένα μικρό αφιέρωμα σ'έναν μεγάλο -ούτως ή άλλως- λογοτέχνη του αιώνα μας, δημοσιεύοντας ανέκδοτα κείμενά του.

Σελ. 48-54

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ..... 7

Στάθης

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ 8

Άντε, και καλή χρονιά

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 10

ΒΟΥΛΗ 28

ΚΟΣΜΟΣ 29

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ 47

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ένα ειδικό τεύχος του ANTI με αφιέρωμα στον

ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟ

Λίγο πριν από το τέλος του έτους Κάλβου, ένα τεύχος - έκπληξη, αφιερωμένο στον πλέον πολιτικό των ποιητών μας.

Γράφουν: Mario Vitti, Νάσος Βαγενάς, Ευριπίδης Γαραντούδης, Μιχάλης Μερακλής, Δημήτρης Αγγελάτος, Παναγιώτης Σ. Πίστας, Αλέξ. Αργυρίου, Π. Δ. Μαστροδημήτρης, Στέφανος Διαλησμάς, Γιώργος Ανδρειωμένος, Γιάννης Δάλλας, Παν. Μουλλάς.

* Θα βρίσκεται στα βιβλιοπωλεία και στα περίπτερα ως τις 14 Ιανουαρίου

Ο Κάλβος όπως τον φαντάστηκε
ο Π. Γράβαλος

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

ΚΑΘΩΣ εκπνέει το 1992, ο απολογισμός κάθε άλλο παρά ενθαρρυντικός είναι ενώ οι προοπτικές για το 1993 εμφανίζονται ακόμα πιο δυσοίωνες με τα σύννεφα γενίκευσης της σύρραξης στα Βαλκάνια να συσσωρεύονται πλέον απειλητικά στα σύνορά μας. Είθισται τις μέρες αυτές των εορτών να εκφωνούνται μηνύματα απολογιστικού και διδακτικού περιεχομένου και να διατυπώνονται ευχές προς όλες τις κατευθύνσεις, συμβαδίζοντας με την ατμόσφαιρα των εορτών και τις ενδόμυχες επιθυμίες των ανθρώπων. Και στο βαθμό που τα μηνύματα και οι εκτιμήσεις προσπαθούν να μεταδώσουν και κάποια αίσθηση της πραγματικότητας έχει καλώς. Διαφορετικά ακολουθεί την επομένη της ευφορίας η ανώμαλη προσγείωση.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ κοινή γνώμη έχει λόγους να ανησυχεί βαθύτατα για τα όσα συμβαίνουν στα Βαλκάνια. Δεν χρειάζεται καμία συγκάλυψη της ωμής αλήθειας. Η προετοιμασία για την αντιμετώπιση του χειρότερου είναι το αντίδοτο απέναντι στην ανεύθυνη κινδυνολογία και την ασύστολη δημαγωγία. Και η ωμή αλήθεια είναι ότι το 1992 αφήνει ανοιχτά πολλά ενδεχόμενα επιδείνωσης της κατάστασης στα Βαλκάνια που αναπόφευκτα θα αγγίξει και τα δικά μας σύνορα. Τα πρώτα βήματα για τη στρατιωτική επέμβαση στη Βοσνία έχουν ήδη γίνει. Κίνηση άφρων, που θα περιπλέξει ακόμα περισσότερο την κατάσταση και θα πυροδοτήσει νέες εκρήξεις. Η αλυσίδα των λαθών της Δύσης στη βαλκανική κρίση θα συνεχιστεί, μολονότι η κριτική των πεπραγμένων γίνεται πλέον δημόσια!

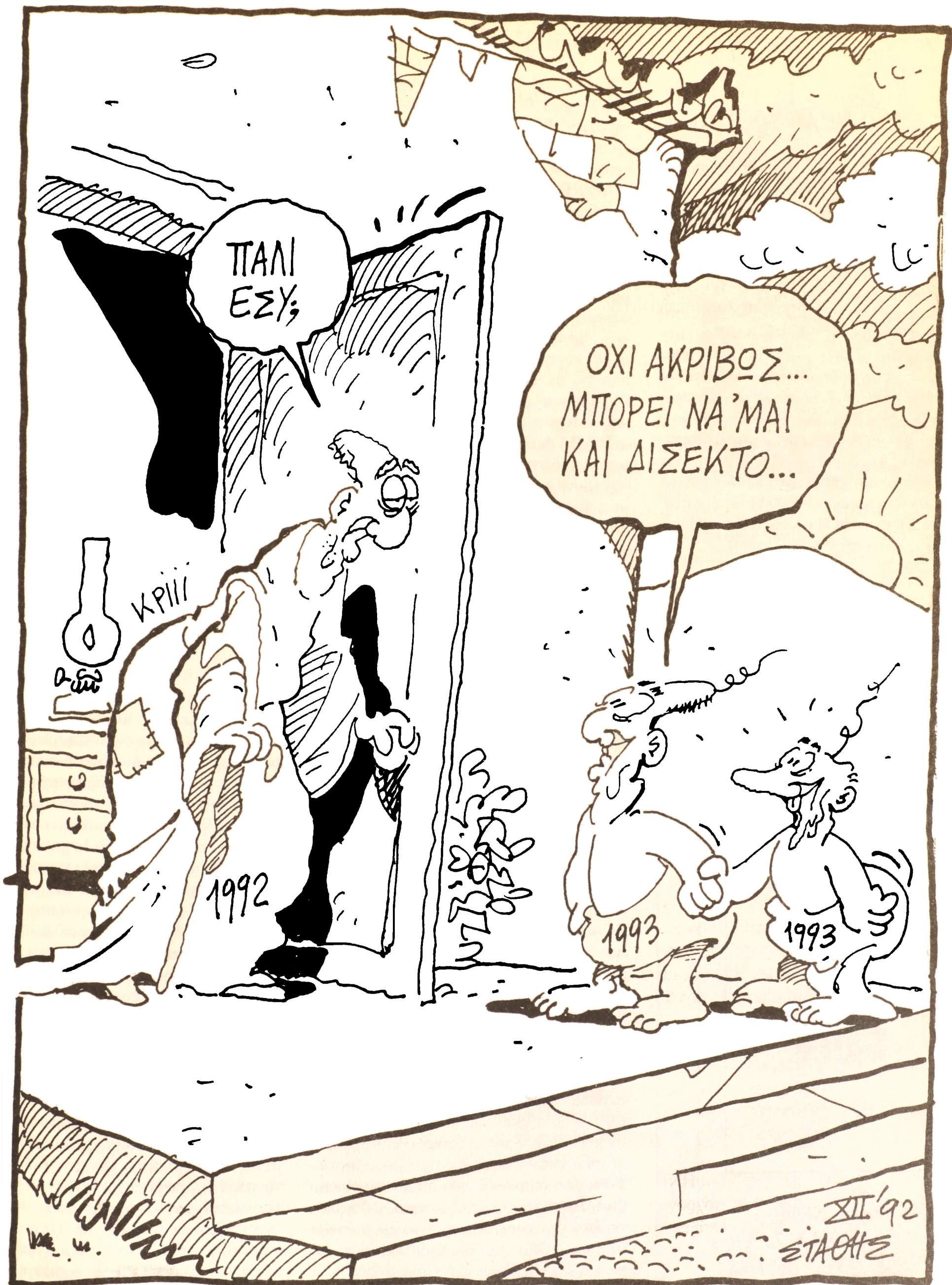
ΣΤΑΘΕΡΟ πρέπει να είναι το μήνυμα της Ελλάδας και του ελληνικού λαού προς πάσα κατεύθυνση τις ημέρες αυτές των εορτών και της ανατολής του νέου έτους για την ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή. Τα όπλα είναι καιρός να σιγήσουν. Τα τύμπανα του πολέμου και οι πολεμικές ιαχές είναι καιρός να πάψουν. Το αίμα πρέπει να σταματήσει να ρέει. Το ανείπωτο ανθρώπινο δράμα πρέπει να τερματιστεί. Η ειρήνευση, η αποκατάσταση στοιχειωδών συνθηκών συμβίωσης και διαβίωσης πρέπει να αποτελέσουν την κεντρική επιδίωξη της πολιτικής της Δύσης, που οφείλει να σταματήσει το στρουθοκαμηλισμό και τον κυνισμό της. Διότι φέρει βαρύτερες ευθύνες για τα όσα συμβαίνουν στα Βαλκάνια.

ΠΡΕΠΕΙ πάση θυσία να αποκατασταθούν συνθήκες που θα επιτρέψουν στα αντιμαχόμενα μέρη να καθήσουν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και να συζητήσουν σοβαρά λύσεις που θα διασφαλίζουν την ειρηνική συμβίωση όλων. Και λύσεις υπάρχουν, μολονότι, όπως είναι ευνόητο, δεν μπορούν να ικανοποιήσουν πλήρως την κάθε πλευρά. Τα τραύματα και οι πληγές που άνοιξαν ίσως αργήσουν να επουλωθούν, αλλά η αρχή πρέπει να γίνει. Η προσπάθεια πρέπει να καταβληθεί. Γιατί τα όσα συζητούνται στα διεθνή όργανα σήμερα, περί εφαρμογής του αεροπορικού αποκλεισμού και τα παρόμοια, είναι μάλλον ανόητα και σίγουρα θα αποδειχθούν ατελέσφορα. Στην κλιμάκωση του πολέμου θα οδηγήσουν με μαθηματική ακρίβεια και όχι στην ειρήνη.

ΚΙ ΑΠΟ μια τέτοια κλιμάκωση η Ελλάδα ίσως κληθεί να καταβάλει βαρύτατο τίμημα σε πολλά μέτωπα. Γι' αυτό χρειάζεται μια πιο ενεργητική εξωτερική πολιτική, διασαφήνιση στόχων, χάραξη κοινής στρατηγικής και τακτικής στα Βαλκάνια. Διαφορετικά, εκόντες-άκοντες θα ακολουθούμε με «μισή καρδιά» τους ισχυρούς εταίρους και συμμάχους σε μια πολιτική που ούτε την πιστεύουμε ούτε προς το πραγματικό μας συμφέρον είναι.

ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ είναι αιώνιο, αισιόδοξο και βαθύτατο ανθρώπινο αίτημα και ευχή. Θα πρέπει ταυτόχρονα να αποτελέσει και σταθερή επιδίωξη όσων επαγγέλληκαν τη «νέα παγκόσμια τάξη», η οποία τότε μόνο έχει νόημα όταν είναι ειρηνική.

αντί

ΠΑΛΙ
ΕΣΥ;

ΟΧΙ ΑΚΡΙΒΟΣ...
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ'ΜΑΙ
ΚΑΙ ΔΙΣΕΚΤΟ...

ΚΡΙΣΙΑΚΙ

1992

1993

1993

XII '92

ΣΤΑΘΗΣ

Αντε, και καλή χρονιά!

ΗΤΑΝ ΩΡΑΙΑ (στο συμβολισμό της) η πρωτοβουλία του ΣΥΝ, το βράδυ της Πέμπτης 17 Δεκεμβρίου, μπροστά στον Άγνωστο... Πόση δύναμη να κλείνει η φλόγα ενός ισχνού κεριοῦ, η ανθρώπινη ζεστασιά και αλληλεγγύη, η διαμαρτυρία κάποιων αισθαντικών γι' αυτή την «ξέφρενη κόλαση» που συνεχίζεται, ασύλληπτη, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη; Η συγκέντρωση δεν ήταν μεγάλη. Αλλά η φωνή της ήταν καθαρή: Να σταματήσει αμέσως ο πόλεμος! Να σωθούν τα παιδιά – «τα παιδιά που εξοντώνονται βιολογικά και δολοφονούνται ψυχολογικά, κάθε μέρα»! Να σωθούν οι παγιδευμένοι και «ξεριζωμένοι»! (Οι «εσωτερικοί πρόσφυγες» του γιουγκοσλαβικού εμφύλιου υπολογίζονται σε 3.100.000.) Ειρήνη στη Βοσνία! Ειρήνη στα Βαλκάνια! Και ακόμα:

Να αναχαιτισθεί το κύμα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Να μπουν οι βάσεις για μία καρποφόρα, ειρηνική, διαβαλκανική συνεργασία κ.ά.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ, σήμερα. Μόνο που εκείνο το «Ευφραίνου, Βηθλεέμ» δεν φαίνεται να είναι κοντάκιον κοινής αποδοχής. Ποια «ευφροσύνη» να νιώθουν, άραγε, οι 418 Παλαιστίνιοι που διώχτηκαν από τα χωμάτα τους; Ζουν άνθρωποι σε «νεκρές ζώνες»; Όσο για τους «εκ Περσίδος βασιλείς, μάγους», κ.λπ., χάλασαν και αυτοί, αφού το παίζουν τώρα «αρχέγονοι ισλαμιστές», με ένα και μοναδικό στόχο: Να στρέψουν το ρολόι της ιστορίας πίσω στην «προϊστορία» του ανθρώπινου γένους...

Η ΜΕΓΑΛΗ απειλή όμως είναι ο πόλεμος, ακριβέστερα η επέκταση του πολέμου όχι «μόνο προς Νότο» (στα βόρεια σύνορά μας, δηλαδή) αλλά και μέσα στην ίδια τη Σερβία. Προς στιγμήν, η απειλή αυτή φάνηκε να απομακρύνεται, καθώς οι 16 εταίροι του ΝΑΤΟ έκριναν ότι «η Σερβία δεν είναι Ιράκ» και ότι το κόστος μιας δικής τους στρατιωτικής επέμβασης στον εμφύλιο της Βοσνίας θα ήταν οδυνηρό για όλους τους εμπόλεμους. Όμως η εκλογική νίκη του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς επανέφερε το θέμα. Βέβαιοι, μάλιστα, για το αποτέλεσμα της εκλογικής αναμέτρησης στη «Νέα Γιουγκοσλαβία», Μπους και Μείτσορ έσπευσαν –προτού ανακοινωθεί το αποτέλεσμα– να συμφωνήσουν στην «απαγόρευση πτήσεων σερβικών στρατιωτικών αεροπλάνων πάνω από τη Βοσνία». Τι ακριβώς σημαίνει η απαγόρευση αυτή, δεν είναι, προς το παρόν, σαφές. Μόνη ένδειξη είναι οι πληροφορίες των Κυριακάτικων Τάιμς (του Λονδίνου), που έγραψαν ότι «θα δοθεί στους Σέρβους προθεσμία 15 ημερών προτού αρχίσουν οι καταρρίψεις των αεροσκαφών τους» και ότι το έργο αυτό (οι καταρρίψεις) θα ανατεθεί σε αμερικανικά F-14 που θα απογειώνονται από το αεροπλανοφόρο «Κένεντι», που βρίσκεται σήμερα στην Ανατολική Μεσόγειο.

ΔΕΝ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ να είναι κανείς σπουδαιοφανής «αναλυτής» για να αντιληφθεί τι θα σήμαινε η κατάρριψη σερβικών αεροπλάνων από αμερικανικά μαχητικά, πάνω από το έδαφος της Βοσνίας. Μετά τα F-14, οι Αμερικανοί ίσως διαπιστώσουν ότι χρειάζονται τα βομβαρδιστικά B-52, που σημαίνει «ισοπέδωση στρατιωτικών στόχων», αλλά και «ισοπεδώσεις καταφυγίων αμάχων», όπως έγινε στη Βαγδάτη με το καταφύγιο στην Αμρίγια. (Οι νεκροί, μό-

νο σ' εκείνη την επιχείρηση, ήταν πάνω από πεντακόσιοι, κυρίως γυναίκες και παιδιά.)

ΑΛΛΟ ΤΟΣΟ δεν χρειάζεται να «προβληματισθεί» κανείς, προκειμένου να τοποθετηθεί απέναντι στον κυνισμό μιας «σχολής σκέψης» που, σε ολόκληρη τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, «διαμνηνούσε» στους Σέρβους και στους Μαυροβούνιους ότι «ψήφος στον Μιλόσεβιτς σημαίνει πόλεμο» (άρα και «καταρρίψεις αεροπλάνων» –πρώτο στάδιο– και άλλα δεινά – δεύτερο στάδιο), ενώ «αν ψηφίσετε τον δικό μας άνθρωπο, τον Μίλαν Πάνιτς», όλα θα πάνε καλά κ.λπ. Απέναντι στον Μιλόσεβιτς μπορεί να διατηρεί κανείς όσες επιφυλάξεις θέλει. Και για το απώτερο παρελθόν του (το «σταλινικό») και για τις σημερινές ακρότητές του. Αλλά αυτή η ιστορία ότι για τον συνεχιζόμενο εμφύλιο στη Βοσνία φταίει αποκλειστικά ο Μιλόσεβιτς, ενώ αρχάγγελοι ειρήνης είναι οι Κροάτες και οι Μουσουλμάνοι, θα πρέπει κάποτε να πάρει τέλος.

Μία νεοφανής θεωρία: «Η ανθρωπιστική βία»...

ΣΕ ΕΝΑ ΜΗΝΑ από σήμερα, ο πρόεδρος Τζορτζ Μπους παραδίδει την εξουσία στον Μπιλ Κλίντον. Και, είτε είναι βέβαιο για τη συνέχιση της ως τώρα αμερικανικής πολιτικής από τον διάδοχό του είτε όχι, ο Μπους φρόντισε να επεξεργασθεί και να κληροδοτήσει στον Κλίντον ένα νέο δόγμα, σε ό,τι αφορά στη «νομιμότητα» των στρατιωτικών επεμβάσεων. Το δόγμα στη σύλληψη και εφαρμογή του είναι απλό: Όταν η ανθρώπινη τραγωδία αγγίζει τα όρια της παραφροσύνης, τότε η «ανθρωπιστική χρήση βίας» είναι όχι μόνο νόμιμη αλλά και επιβεβλημένη. Και αυτό ακριβώς –λέει ο Μπους– έγινε στην περίπτωση της πεινώσας και σπαρασσόμενης από τον εμφύλιο Σομαλίας. Κατ' επέκταση: Αν «νομιμοποιείται» η χρήση «ανθρωπιστικής βίας» στη Σομαλία, άλλο τόσο «νομιμοποιείται η ανθρωπιστική βία» και στην περίπτωση της Βοσνίας που επίσης σπαράσσεται από τον εμφύλιο και άλλα δεινά! Μόνο που μερικά ερωτήματα, ακόμα και για την περίπτωση της Σομαλίας, παραμένουν αναπάντητα: Προς τι όλη αυτή τρομερή «επίδειξη δύναμης υψηλής τεχνολογίας» που προανήγγειλαν –και έκαναν πράξη– οι Αμερικανοί; Ήταν απαραίτητο όλο αυτό το σκηνικό (ελικόπτερα «Κόμπρα», μαχητικά αεροσκάφη «F-1 Χορνέτ» και «Α6 Ιντρούντερ», αμφίβια τε-

Μόλις κυκλοφόρησε

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΑ Ι
Οδυσσέας Ελύτης

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Δοκίμια Ι

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα
Τηλ. 3639962 - 3607744

θωρακισμένα, πεζοναύτες, αλεξιπτωτιστές) για να τεθεί υπό έλεγχο μία πόλη, η Κισμάγιου; (Η Μεσημβρινή έγραψε ότι το σκηνικό θύμιζε το Αποκάλυψη τώρα, του σκηνοθέτη Κόπολα. Αυτό που δεν είναι γνωστό είναι αν το εγχείρημα έγινε και με συνοδεία μουσικής Βάγκνερ!) Έστω όμως ότι την επιχείρηση Σομαλία ανέλαβαν να φέρουν σε πέρας Αμερικανοί, Γάλλοι, Βέλγοι κ.ά. Αυτή η σπουδή να πάρει μέρος και η Γερμανία, πώς εξηγείται; Και τι γυρεύουν 300 Τούρκοι στη Σομαλία; Τι παιχνίδια παίζονται σε αυτή τη βορειοανατολική αφρικανική εξέδρα;

Και ενώ ο πόλεμος χτυπά την πόρτα μας... – εμείς, τί;

ΚΑΙ ΕΝΩ η φωτιά του πολέμου στη Βαλκανική είναι έξω από την πόρτα μας, εμείς, ευτυχείς και αντάρχεις, ασχολούμαστε ακόμα με το πώς θα παρεμποδίσουμε (ή, έστω, θα επιβραδύνουμε) την εισδοχή της «πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» στα Ηνωμένα Έθνη. Στο προηγούμενο τεύχος του Αντί, η στήλη αυτή επεσήμαινε –και ενώ δεν είχε ακόμα συγληθεί η σύνοδος κορυφής του Εδιμβούργου– ότι τα περιθώρια των δικών μας ελιγμών τελειώνουν και ότι η Ελλάδα έχει κάθε λόγο να ανοίξει, τώρα, έναν απευθείας διάλογο με τα Σκόπια, χωρίς την παρεμβολή μεσολαβητών. Και το μεν Εδιμβούργο μπορεί να «κύρωσε» την απόφαση της Λισσαβώνας. Και να θεωρήσαμε την «κύρωση» αυτή ως «μάχη που κερδίσαμε, ενώ συνεχίζεται ο πόλεμος» – κατά τη χαρακτηριστική διατύπωση του πρωθυπουργού. Μόνο που το «πεδίο της μάχης» πέρασε από την Κοινότητα στα Ηνωμένα Έθνη. Και σήμερα –την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές– θα θεωρούσαμε «νέα επιτυχία» αν το Συμβούλιο Ασφαλείας όριζε την εξέταση της αίτησης Γκλιγκόρφ, για το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιανουαρίου!

ΟΙ ΑΝΑΒΟΛΕΣ όμως δεν λύνουν προβλήματα. Και όσοι προειδοποιούσαν ότι η επικέντρωση της προσοχής μας αποκλειστικά και μόνο στο θέμα της ονομασίας θα επέτεινε τα αδιέξοδα, βλέπουν ατυχώς να δικαιώνονται. Αυτή τη στιγμή, η πιθανότητα να αναγνωρισθούν τα Σκόπια από τον ΟΗΕ ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας» ή (στην καλύτερη περίπτωση) ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας (Σκόπια)» είναι απτή. Και είναι απτή, εφόσον αδιαφορήσαμε πλήρως για τους άλλους δύο όρους (απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1991), που είναι και οι σημαντικότεροι. Μέχρι στιγμής, κανείς Μητσοτάκης ή Παπανδρέου ή Σαμαράς ή Έμπερτ δεν κά-

λεσε την ηγεσία Γκλιγκόρφ να δεσμευθεί στην αναγνώριση των σημερινών συνόρων ή στην απάλειψη του διαβόητου άρθρου 49 του «συντάγματος της Δημοκρατίας της Μακεδονίας» ή στην αποκήρυξη, γενικότερα, του ιρρεδεντισμού της κ.λπ. Υπήρξε όμως, αντιθέτως, διαγωνισμός πλειοδοσίας στην καλλιέργεια ενός κλίματος στείρου φανατισμού και εθνικισμού, που έφθασε μέχρι την άρνηση χάραξης (ή «συγχάραξης») ενιαίας εθνικής στρατηγικής, στο πλαίσιο μιας σύσκεψης κορυφής, υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, κ. Κ. Καραμανλή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Η χάραξη κοινής εθνικής στρατηγικής προβάλλει, αυτή τη στιγμή, ως αδήριτη αναγκαιότητα. Η Ελλάδα μπορεί να βρει κοινή γλώσσα με τη Δημοκρατία των Σκοπίων. Και είναι προτιμότερη η ύπαρξη της δημοκρατίας αυτής, έστω και με ένα όνομα που θα υπεδήλωνε «αμοιβαίο συμβιβασμό», παρά η ύπαρξη, στα βόρεια σύνορά μας, μιας «μείζονος Αλβανίας» ή «μείζονος Βουλγαρίας». Μητσοτάκης και Γκλιγκόρφ μπορούν να συναντηθούν στα μισά του δρόμου.

Από τον Μπιλ Κλίντον στην ασύνορη Ευρώπη

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ αυτό του Αντί είναι το τελευταίο του δίσεκτου 1992, που φεύγει... Ήταν μία δύσκολη χρονιά, με πολλές εντάσεις και αντιπαλότητες, που έμελλε να κλείσει με τη δολοφονική απόπειρα κατά του βουλευτή Άρτας Λευτέρη Παπαδημητρίου. Και η μεν ανανδρία των φονιάδων της «17 Ν» δεν εκπλήσσει. Εκείνο που εκπλήσσει είναι ο αρρωστημένος παραλογισμός τους. Το παίζουν –τάχα μου– «αντιδεξιόι», «αριστεροί», ενώ είναι «έργω» φασιστοειδείς. Και εμφανίζονται, τώρα, «ανανεωτικοί» (επειδή χτυπούν τα θύματά τους στα πόδια και όχι στο κεφάλι), ενώ παραμένουν εκτοπλάσματα μιας παρωχημένης εποχής, άθλιοι πάντοτε στον αιμάτινο κύκλο τους.

ΤΟ 1992 που φεύγει έκλεισε και με δύο άλλα γεγονότα: Με την ανάδειξη στο ύπατο αξίωμα των ΗΠΑ ενός νέου ανθρώπου –του Μπιλ Κλίντον–, που ζέστανε πολλές ελπίδες, όσο και αν ισχύει το αρχαιοελληνικό «αρχή άνδρα δείκνυσιν». Και με τη συνάντηση κορυφής του Εδιμβούργου, που επιβεβαίωσε την πορεία προς την Ενωμένη Ευρώπη. Σε μία εβδομάδα από σήμερα (από την 1.1.1993), η κοινοτική Ευρώπη γίνεται ασύνορη, καθώς άνθρωποι και αγαθά θα διακινούνται ελεύθερα χωρίς διαβατήρια ή ελέγχους στα σύνορα. Άντε, και Καλή Χρονιά!

ANTHΩP

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΕ ΚΟΜΙΚΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ

Larry Gonick

ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΡΗΞΗ ΕΩΣ ΤΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ΤΟΝ ΜΕΓΑ

Ο Gonick (μαθηματικός με διδακτορικό δίπλωμα από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ) σ' αυτά τα εκπαιδευτικά κόμικς περιγράφει τη δημιουργία και την εξέλιξη της ζωής και του πολιτισμού στον πλανήτη μας με επιστημονική εγκυρότητα και πολύ χιούμορ.

Κυκλοφορούν επτά τόμοι:

1. **Η εξέλιξη των πάντων:** Πώς από την κοσμική σούπα φτάσαμε σε πιθήκους με στερεοσκοπική όραση.
2. **Ξύλα και πέτρες:** Το ξεκίνημα του ανθρώπινου είδους.
3. **Τα βασίλεια των ποταμών:** Οι πολιτισμοί της Αρχαίας Αιγύπτου και της Μεσοποταμίας.
4. **Ολίγον από Παλαιά Διαθήκη:** Περιπέτειες στη Γη της Επαγγελίας.
5. **Μυαλά και μπρούντζος:** Δυο συστατικά που δημιούργησαν τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.
6. **«Ποιοι είναι αυτοί οι Αθηναίοι»:** Οι Πέρσες απορούν και παίρνουν την απάντηση που τους αξίζει.
7. **Τα πάντα γύρω απ' την Αθήνα:** Ένας μεγάλος πολιτισμός σε μια μικρή πόλη.

Το βιβλίο το διαβάζουν σ' όλο τον κόσμο μικροί και μεγάλοι. Εμείς οι Έλληνες, όμως, έχουμε ένα λόγο παραπάνω!

Σελ. κάθε τόμου: 64, 21x29 εκ., Πολυχρ., 1500 δρχ. κάθε τόμος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
Τηλ. 364.32.72, Fax 364.18.64

Ποιος θα κρίνει αν ήταν ο Μεγαλέξανδρος κατακτητής;

Σε ένα χρόνο φυλακή καταδικάστηκε νεαρός 17χρονος επειδή, την ημέρα της συγκέντρωσης για τη Μακεδονία, συνελήφθη να μοιράζει προκηρύξεις, στις οποίες υποστηριζόταν ότι ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν κατακτητής κι ότι δεν υπάρχει καθαρή φυλή σήμερα —«είμαστε όλοι μιγάδες» γραφόταν χαρακτηριστικά.

Αντιπαρερχόμαστε το ύφος και τα επιχειρήματα της προκήρυξης. Στεκόμαστε μόνο στο γεγονός καθεαυτού της καταδίκης. Θα υποστηρίξουμε ότι η δικαστική εξουσία δεν νομιμοποιείται να κολλάει πολιτικές απόψεις —όσο αιρετικές κι αν φαντάζουν, όσο κι αν αφίστανται των κοινών δοξασιών (και των κοινών τόπων). Αλίμονο αν η ερμηνεία της Ιστορίας ανατεθεί στα δικαστήρια. Κι αλίμονο αν ζητήματα τα οποία διευκρινίζονται και φωτίζονται στις δημόσιες αντιπαραθέσεις επισύρουν την μήνιν των διοικητικών αρχών. Αλίμονο στη δημοκρατία που βαπτίζει εθνικά θέσφατα κάποιες, ισχυρές έστω, κυρίαρχες γνώμες και ποινικοποιεί τον αντίλογο σ' αυτές.

Η δημοκρατία οφείλει να είναι ανεκτική. Και είναι. Και δεν κινδυνεύει, ακόμα κι όταν ο νεοφασίστας Πλεύρης διδάσκει την «μία» Ιστορία στα σχολεία! Δεν κινδυνεύει ακόμα κι όταν ο έντυπος και ηλεκτρονικός Τύπος εκλαμβάνει χειρισμούς για τα εθνικά θέματα, διαφορετικούς απ' ό,τι θα περίμενε, ως εθνοπροδοσία (βλ. πρόσφατα φύλλα της Αυριανής, μετά το Εδιμβούργο). Ακόμα, λοιπόν, κι αν ο νεαρός καταδικασθείς έκανε λάθος, η δημοκρατία όφειλε να του αναγνωρίσει το δικαίωμα να κάνει λάθος. Κάθε αντίθετη πρακτική, ποινικοποίησης οποιασδήποτε θέσης έρχεται σε σύγκρουση με την κρατούσα, μόνο σε καθεστώτα που τα υποκινούν ο τυφλός φανατισμός κι οι αυταρχικές μεθοδεύσεις αρμόζει.

Ελπίζουμε πως δεν έχουμε φτάσει εκεί. Κι ότι η έγνοια για τα εθνικά θέματα δεν είναι λόγος για την επικράτηση μισαλλόδοξων αντιλήψεων· η εποχή των διαχωρισμών σε εθνικόφρονες και μιάσματα, πιστεύουμε, έχει περάσει ανεπιστρεπτή.

H.K.

ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Στις 16 Δεκεμβρίου 1992, η χώρα μας δυστυχώς εισέπραξε την πρώτη ατιμωτική της καταδίκη για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συγκεκριμένα για τον τρόπο λειτουργίας των στρατιωτικών δικαστηρίων και της αποφάσεως 535/84 της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, που επιτρέπει στα Στρατοδικεία να εκδίδουν μη αιτιολογημένες αποφάσεις. Πρόκειται για την απόφαση 69/1991/321/393 του δικαστηρίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην οποία είχαμε αναφερθεί και σε παλαιότερα τεύχη μας. Στο τεύχος μας 487 μάλιστα, της 21 Φεβρουαρίου 1992, προειδοποιούσαμε τους χειριστές του θέματος (κ. Καμαρινέας του Νομ. Συμβουλίου του Κράτους κ.λπ.) ότι δεν φροντίζουν να θεραπεύσουν τα αίτια της θλιβερής αυτής ιστορίας, αλλά οδηγούν τη χώρα σε μια ατιμωτική καταδίκη, που μπορούν να αποφύγουν.

Στο παρελθόν, όταν είχαμε οδηγηθεί στο δικαστήριο αυτό επί 7ετίας των συνταγματαρχών, αποχωρήσαμε από τη δικαιοδοσία του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για να επανέλθουμε το 1974.

Η καταδίκη αυτή για παραβίαση του Άρθρου 6 της Συμβάσεως της Ρώμης αποτελεί νομικό

προηγούμενο γιατί καταργεί ουσιαστικά την αυθαιρεσία των Στρ. Δικαστηρίων καθώς και το ανέγκλητο του Αρείου Πάγου.

Η υπόθεση αυτή, που νομικά την παρακολούθησε ο βουλευτής του ΣΥΝ Ν. Κωνσταντόπουλος, αφορούσε στην ανακατασκευασμένη σκευωρία από τους Δροσογιάννη - Κουρή, δήθεν διαρροής ανύπαρκτων στρατιωτικών μυστικών, και την αναιτιολόγητη καταδίκη και φυλάκιση του τότε σημαντικού Κώστα Χατζηαναστασίου. Πριν επανέλθουμε με λεπτομέρειες θα θέλαμε την γνώμη του κ. Ι. Βαρβιτσιώτη.

Ο Καλός Σαμαρίτης

Εφ' όλης της ύλης η συνέντευξη του κ. Αντώνη Σαμαρά στο *Βήμα* της περασμένης Κυριακής. Είναι πλέον φανερό τόσο το γεγονός ότι στον κ. Σαμαρά προσφέρεται πλέον ένα «βήμα» για την έκθεση των απόψεών του όσο και το ότι ο πρώην ΥΠΕΞ και βουλευτής της ΝΔ δεν είναι απλός «διαφωνών» επί των σημείων αλλά εκφραστής συνολικής ιδεολογικής και πολιτικής πλατφόρμας. Βάλλει δε εναντίον «του ύφους και του ήθους» της εξουσίας επισημαίνοντας μ' αυτόν τον τρόπο το κλίμα της σημερινής διακυβέρνησης του τόπου και των πρακτικών της εξουσίας αλλά και υπενθυμίζοντας το καθολικό αίτημα για αλλαγή του τρόπου διακυβέρνησης της χώρας στις ζοφερές ημέρες της περιόδου 1988 - 1989.

Ο κ. Σαμαράς αποδίδει «τριπλό σφάλμα» στην ακολουθούμενη οικονομική πολιτική την οποία θεωρεί «θεωρητικά και εμπειρικά εσφαλμένη» παρουσιαζόμενος ως ένθερμος οπαδός της «ενεργούς ζήτησης» (κενσιανής δηλαδή τόνωσης της οικονομίας) και της «διατηρήσιμης ανάκαμψης» ομιλώντας για «κρίση οικονομικής πολιτικής». Ο κ. Μάνος έχει βέβαια αντίθεση άποψη. Αλλά αυτό δεν εμποδίζει τον κ. Σαμαρά να διαφοροποιείται τόσο από τις απόψεις του υπουργού Εθνικής Οικονομίας όσο και από τις απόψεις των «τριών», προβάλλοντας τη δική του συνολική άποψη περί «στρατηγικής και τακτικής».

Πέρα από τις δημοσκοπήσεις και τις ανιούσες ή κατιούσες τάσεις του κ. Σαμαρά στην κλίμακα των προτιμήσεων τόσο των ψηφοφόρων της ΝΔ όσο και του εκλογικού σώματος γενικότερα, πρέπει να επισημάνουμε ότι ο μεσοήνιος πολιτικός εμφανίζεται με ηγετικό προφίλ απευθυνόμενος σε κοινό ευρύτερο του κομματικού.

Το αν καταφέρει να διατηρήσει την παρουσία του κατά σταθερό και εμφανή τρόπο στην πολιτική ζωή της χώρας είτε μέσω δημιουργίας ξεχωριστού πολιτικού φορέα ούτε μέσω των ερεισμάτων του στην ΝΔ θα εξαρτηθεί από πολλούς παράγοντες που δεν μπορούν να σταθμιστούν από τώρα.

Προς το παρόν είναι εν μέρει αδέσμευτος να πυροβολεί κατά το δοκούν προς όλες τις κατευθύνσεις και να βρίσκει και «βήματα» και «ακροατήριο».

M.T.

Απεργίες

Μια νέα μορφή απεργίας έκανε την εμφάνισή της στην ελληνική πολιτική ζωή. Είτε ερμηνευθεί ως ένδειξη διαμαρτυρίας είτε εκληφθεί ως υπακοή στην κομματική πειθαρχία, οι διαφωνούντες βουλευτές της Ν.Δ. θα σιγούσαν στη συζήτηση για τον προϋπολογισμό. Κοινώς θα ποιούσαν την νήσσαν, μολονότι πολλοί εξ αυτών υπήρξαν λαλίστατοι στα Μέσα Μαζικής

Ενημέρωσης τις προηγούμενες ημέρες. Η «λευκή απεργία» των βουλευτών της Ν.Δ. στα της σιγής ιχθύος, μολονότι επισήμως διαψεύδεται, είναι γεγονός. Κρείττον σιγάν. Οι βουλευτές των άλλων κομμάτων ασφαλώς θα σημειώσουν με ενδιαφέρον τη νέα αυτή μορφή μαζικής κινητοποίησης.

Γ.Δ.

Φερεγγυότητα και Αναξιοπιστία

Ο ετήσιος προϋπολογισμός του κράτους αποτελεί πάντα αντικείμενο οξύτατης διαμάχης. Δεν είναι μόνο τα μεγέθη του τα οποία αποκρυπτογραφούμενα παρουσιάζουν συνήθως μια εικόνα των συν και των πλην για τις διάφορες κοινωνικές ομάδες, θέμα για το οποίο φυσικά ενδιαφέρονται σφόδρα τα πολιτικά κόμματα και ιδιαίτερα η αντιπολίτευση. Ο ελληνικός προϋπολογισμός πάσχει κυρίως από αναξιοπιστία. Κάθε κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι είναι πιστός και φερέγγυος. Κάθε αντιπολίτευση αντιλέγει ότι είναι πλαστός και αναξιόπιστος. Το δυστύχημα είναι ότι μόνο εκ των υστέρων αποδεικνύονται αληθείς ή όχι οι εκατέρωθεν ισχυρισμοί. Αλλά η «ιστορική παράδοση» επιβεβαιώνει κατά κανόνα της απόψεις της εκάστοτε αντιπολίτευσης. Άλλα ψηφίζονται στη Βουλή και άλλα εκτελούνται. «Η Βουλή εξαπατάται όταν καλείται να σιαμαχεί με εικονικούς αριθμούς», όπως είπε χαρακτηριστικά στη Βουλή ο βουλευτής του ΣΥΝ Νίκος Κωνσταντόπουλος.

N.X.

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΟΝΤΙ ΠΑΪΘΟΝΣ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΣΑΣ!.

Του Δημήτρη Χαντζόπουλου

ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΜΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Πακέτο Ντελέρ και εξουσιολαγνεία

Είναι απίστευτο αλλά στις δύο δημοφιλέστερες πολιτικές εκπομπές (συγγνώμη, «τάκ-σού») με θέμα τα συμπεράσματα του Εδιμβούργου, η κατάληξη των διαπραγματεύσεων για το ΒΔ Πακέτο Ντελέρ είτε αγνοήθηκε επιδεικτικά («Προφίλ», Π.

Παναγιωτόπουλος) είτε στριμώχτηκε στο τελευταίο τέταρτο («Ενώπιος-Ενωπίω», Ν. Χατζηνικολάου). Αντ' αυτών αναδείχτηκαν, ως μείζονος προτεραιότητας θέματα, η αναζωπύρωση της μανιοκαταθλιπτικής εθνικής αγωνίας περί του ονόματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας και οι ενδοκομματικές νεοδημοκρατικές κοκορομαχίες. Αν ισχύει το, αφασικό πάντως, δόγμα του κ. Χατζηνικολάου ότι ο ρόλος του δημοσιογράφου συνίσταται μόνον στην έκφραση των ερωτημάτων της κοινής γνώμης, έχει καλώς. Αυτά θέλει ο λαός: «βρώμικο ψωμί». Παρεκβατικώς, να ση-

μειώσω ότι από την παρακολούθηση των εκπομπών τους προκύπτει, μάλλον αβίαστα, η ενεργός μέθεξή τους τόσο στη Σκοπιοφάγο εκστρατεία όσο και στις «πιπεράτες», κατά Παναγιωτόπουλο, εξελίξεις στην κυβερνώσα (διευρυμένη) οικογένεια. Βεβαίως και οι δύο δεν έφθασαν στις ακραίες διατυπώσεις της ετέρας εκλεκτού των ΜΜΕ, κ. Κανέλλη, η οποία, μετέχουσα της εθνικής μέθης, μας απείλησε ότι είναι έτοιμη, για την Μακεδονία, να χύσει (ακόμα και) το αίμα της. Έδειξαν όμως να απολαμβάνουν πλήρως την παρέα τόσο του, ειρηνικού πάντα, διαμελιστή των Σκοπίων, κ. Μπούλοβιτς, Μητροπολίτη Νόβισαντ, όσο και του ανένδοτου υπερασπιστή της ενδοκομματικής ελευθεριότητας, κ. Παπαπολίτη. Έτσι, κάπως, αυτά τα «ασήμαντα» 10 τρισεκατομμύρια δραχμές, που θα εισπράξει η εθνική φτωχόμάννα, κατά την περίοδο 1993 έως 1999 από το Β' Πακέτο Ντελέρ, πέρασαν ντούκου. Από αυτή την ταπεινή στήλη, με όλο το σεβασμό που αρμόζει προς τους αριστές της ιεράρχησης των ειδήσεων, θα ήθελα να τους προτείνω την, αντίστροφης βαρύτητας, συζήτηση της ως άνω θεματολογίας. Να άρχιζαν δηλαδή από τη σημασία των 10 τρισεκατομμυρίων για μία χώρα που η διά τράινου απόσταση Αθηνών-Καλαμάτας διανύεται σε δέκα ώρες ή οι πολιτικοί της -και όχι μόνον- σπεύδουν εκ των πρώτων, σωφρόνως, προς ίασιν

στην, ανθελληνική, Εσπερία. Στη συνέχεια και υπό το φως, (in the light) αυτής της διερεύνησης, να διερωτηθούν για τις πρωτογενείς αιτίες του νεοδημοκρατικού κλεφτοπόλεμου. Αρχίζοντας από τα μαθήματα πολιτικής οικονομίας, δι' αρχαίους, μέσω των οποίων οι περιβόητοι «τρεις» επιχειρούν να πείσουν ότι ο, ακόμη (κάποτε) και βαναύσως, αγώνας του κ. Μάνου να πληρώσει τις προϋποθέσεις εισροής του πακτωλού Ντελέρ στερείται... αναπτυξιακής διάστασης. Και, καταλήγοντας, να συνδέσουν το (προ πολλού αναμενόμενο, διά τους επαίοντες) Πακέτο με τις κουτοπόνηρες παλινωδίες του «ντόπερμαν» (κατά την έκφραση του καθ. κ. Γ. Κριμπά) της εξουσίας, κ. Μητσotάκη, και την «αδιαπραγμάτευτη» εθνικοφροσύνη του επικεφαλής του ετέρου των φατριαζόντων πόλων, κ. Σαμαρά, επί του Μακεδονικού. Τολμώ να πιστεύω ότι μία αναλόγου φοράς θεματολογία θα προσέφερε όχι μόνο ενημέρωση αλλά και μία αλά Ακίρα Κουροσάβα πραγματεία περί του πάθους της εξουσίας, κατάλληλα προσαρμοσμένη για τη μικρή οθόνη. Υπ' αυτές τις προϋποθέσεις, άλλωστε, και η εμμονή του Π. Παναγιωτόπουλου στο μεσαιωνικό «προφίλ» του κ. Μπούλοβιτς, Μητροπολίτη Νόβισαντ, θα εφάνταζε όχι μόνον επιτυχής αλλά και επιβεβλημένη.

Λεωνίδας Λουλούδης

Σοβαρό λάθος

Η κυβέρνηση του κ. Μπους και ο «Λώρενς της Μακεδονίας» Αμερικανός ΥΠΕΞ κ. Γκλμπέρ-γκερ θα διαπράξουν σοβαρό λάθος εάν ένα περίπου μήνα πριν παραδώσουν στον κ. Κλίντον προωθήσουν την υπόθεση της ένταξης των Σκοπίων στα Ην. Έθνη. Μια τέτοια κίνηση, είτε τηρηθούν επιφανειακά τα προσχήματα είτε όχι, θα είναι απαράδεκτη και απορριπτέα από τον ελληνικό λαό. Θα αποτελέσει δε και σοβαρό λάθος, εναντίον μάλιστα μιας σύμμαχης και φίλης χώρας, τραυματίζοντας τις σχέσεις των δύο χωρών και δημιουργώντας ένα βαρύ κλίμα με τη νέα κυβέρνηση Κλίντον, ο οποίος μάλιστα έχει δεσμευθεί προεκλογικά σε μια άλλη γραμμή επί του θέματος.

Το μήνυμα αυτό θα πρέπει να φθάσει στα αμερικανικά ώτα με όλους τους τρόπους και μ' όλους τους τόνους για να μην υπάρχουν «παρεξηγήσεις» κατόπιν εορτής

Κ.Β.

Τρομοκρατίας συνέχεια

Η νέα δολοφονική επίθεση της τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη» κατά του βουλευτή της Ν.Δ. κ. Λευτέρη Παπαδημητρίου προκαλεί και πάλι τις κρατικές αρχές στο θέμα της τρομοκρατίας. Η οργάνωση εξακολουθεί να παραμένει άγνωστη και η δράση της τελειώς «ελεύθερη» εφόσον χτυπά όποτε θέλει και όπου θέλει και τα μέλη της παραμένουν ασύλληπτα. Αντίθετα, οι κρατικές αρχές παρουσιάζονται με μειωμένο κύρος στην κοινή γνώμη, όταν, μπροστά στην αδυναμία τους να συλλάβουν τους πραγματικούς δράστες τρομοκρατικών επιθέσεων, πέφτουν σε περιπτώσεις τύπου Σκυφτούλη, που δεν πείθουν κανέναν. Αν δε πιστέψουμε τις πληροφορίες ότι οι διωκτικές αρχές είχαν ειδοποιηθεί από τον ίδιο τον βουλευτή της Ν.Δ. περί υπόπτων κινήσεων αγνώστων ατόμων γύρω του, τότε οι ευθύνες της Αστυνομίας είναι ακόμα μεγαλύτερες.

Τη νέα αυτή τρομοκρατική επίθεση ακολούθησε η γνωστή καταδίκη απ' όλα τα κόμματα. Ορθώς βέβαια. Η τρομοκρατία πάντα στρέφεται εναντίον του κοινοβουλευτισμού και της δημοκρατίας. Όμως, μέσα στο κλίμα που κυριαρχεί σήμερα στην πολιτική ζωή του τόπου, ακόμα και σ' αυτό το κεφαλαιώδες για τους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας ζήτημα συνεργασίας κυβέρνησης και αντιπολίτευσης δεν υπάρχει. Κι ενώ το φαινόμενο της τρομοκρατίας είναι μαζί μας τόσα πολλά χρόνια, ελάχιστα έχουν γίνει κοινή συναινέσει για την αποτελεσματική καταπολέμησή της. Απλούστατα κάθε κυβέρνηση υπόσχεται «θαύματα» για να αποδειχθεί κατόπιν στην πράξη ότι κανένα ουσιαστικό βήμα δεν έχει γίνει. Είναι και η τρομοκρατία ένα θέμα που, παρά την επιφανειακή και δημόσια συμφωνία όλων, εξακολουθεί να παραμένει θύμα της κομματικής διαμάχης.

Κ.Β.

Ισραηλινή σκληρότητα

Η απέλαση εκατοντάδων Παλαιστινίων από την κυβέρνηση Ράμπιν κινδυνεύει να τινάξει στον αέρα τις εναπομείναντες ελπίδες για την προώθηση της ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή μέσω διαπραγματεύσεων. Κι ήταν ορθή η καταδίκη της ενέργειας αυτής τόσο από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ην. Εθνών όσο και από τον ισραηλινό Τύπο. Αν ο πρωθυπουργός του Ισραήλ επιθυμεί πράγματι να εξεύρει λύσεις στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και να συμβάλει στην ειρήνευση της περιοχής, όπως έχει τονίσει στις προγραμματικές του δηλώσεις, θα πρέπει να γνωρίζει ότι τέτοιες ενέργειες καταδικάζονται από τη διεθνή κοινότητα, ενισχύουν ακραίες αντιδράσεις και οδηγούν σε νέα αδιέξοδα.

Δ.Φ.

Το Μαύρο Άσπρο

Τελικά δεν καταλαβαίνουμε τι γίνεται. Προφανώς έχει συγκροτηθεί ομάδα Δημοσιογραφικών Δυνάμεων καταστολής που καταδιώκει αλύπητα τα ΜΑΤ και ξυλοδέρνει τους ανυπεράσπιστους αστυνομικούς. Αυτό εξάγεται από τις σχετικές ανακοινώσεις της Αστυνομίας, μετά την ανεξιχνίαστη ακόμα έκρηξη στην πλατεία Κάνιγγος, την περασμένη εβδομάδα. Είναι που είναι αναποτελεσματική η Αστυνομία. Χρειάζεται, με την κάλυψη των προϊσταμένων πολιτικών αρχών, να προκαλεί τόσο τους δημοσιογράφους που κάνουν τη δουλειά τους όσο και την κοινή γνώμη;

Σ.Τ.

Ανώτατα Δικαστήρια

Η πολιτική διαφθορά παρακολουθεί την άσκηση της πολιτικής εξουσίας που διαφθείρει απόλυτα όσο πιο απόλυτα ασκείται, κατά τη γνωστή ρήση του Λόρδου Ακτον. Μετά τον πρώην πρωθυπουργό της Ιταλίας σοσιαλιστή Κράξι και τον γνωστό μας Ντε Μικέλις (πρώην ΥΠΕΞ) ήρθη και η ασυλία του πρώην πρωθυπουργού της Γαλλίας σοσιαλιστή Λοράν Φαμπιούς που παραπέμπεται από τη γαλλική Εθνοσυνέλευση στο Ειδικό Δικαστήριο για την πολύχρονη υπόθεση του μολυσμένου αίματος μαζί με δύο άλλους υπουργούς. Η πολιτική διαφθορά δεν έχει ιδεολογία. Δεν είναι σύμφωνη με την διακηρυγμένη επίσημη ιδεολογία των κομμάτων. Αφορά στις πολιτικές δομές, την πρακτική της εξουσίας και τον ανθρώπινο παράγοντα. Σκάνδαλα πάντα θα υπάρχουν. Το πολιτικό πρόβλημα έγκειται στους μηχανισμούς πρόληψης, στους πολιτικούς θεσμούς διαφάνειας και ελέγχου, που μπορούν να περιορίσουν το φαινόμενο και να αποδώσουν πραγματική δικαιοσύνη, ήτοι τιμωρία όπου υπάρχει έγκλημα.

Κ.Ν.

ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ «ΑΙΩΝΑ»

Τι λέει ο κ. Δούκας;

Προβλήματα παρουσιάζει η χρηματοδότηση της αγοράς των 40 F-16. Με συνολικό κόστος 1.356 εκ. \$ που θα καλυφθεί με 70% εθνική χρηματοδότηση απαιτείται δάνειο περίπου 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων! που δεν έχει εξασφαλιστεί ακόμα!!

Το πρόβλημα είναι ότι δεν έχουν υπογραφεί ακόμα οι συμβάσεις (ή τα Μ.Ο.Α.) για τα αντισταθμίσματα. Είναι ενήμερος ο κ. υπουργός Εθνικής Οικονομίας τι ακριβώς αντισταθμίσματα έχουν δοθεί για τα αεροσκάφη και τους κινητήρες;

Υπάρχει διαφορά από την προμήθεια της σοσιαλιστικής κυβέρνησης ή απλώς είμαστε χειρότεροι. Και το κυριότερο, τι θα εισρεύσει στη χώρα πραγματικά, τι θα παραχθεί σε αξία ένα τοις εκατό (1%) ή περισσότερο;

Και η τελευταία ερώτηση: Γνωρίζει ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας ότι σύμφωνα με τη νομοθεσία η άρνηση εκτελέσεως OFFSETS, η απεμπόλησή τους δηλαδή, δεν είναι θέμα μόνο του Υπουργείου Εθν. Άμυνας, αλλά απαιτείται απόφαση συναρμοδίων Υπουργείων, που σήμερα δεν τηρείται;

• Φτάσαμε ήδη στα Χριστούγεννα και οι συλλογικές συμβάσεις των δημοσιογράφων δεν υπογράφηκαν ακόμα. Κανείς όμως δεν διαμαρτύρεται, γιατί τα πράγματα, απ' ό,τι λέγεται, είναι εξαιρετικά δύσκολα. Στις συναντήσεις που ήδη έγιναν, οι εκδότες το παίζουν πάμπτωχοι και σκληροί και μιλούν για αυξήσεις της τάξης του 8%. Ο δε κ. **Γεώργιος Κουρής** διατείνεται πως δεν πρόκειται να δώσει φράγκο (!) – επί λέξει σας τα γράφω. Πάντως οι εκδότες βρήκαν εποχή να σκληρύνουν τη στάση τους. Σε λίγο θα γίνει το μοίρασμα των αδειών για σταθμούς και κανάλια, τουτέστιν ο δρόμος για την εξουσία ανοίγεται διάπλωτος μπροστά τους και έτσι αποφασίζουν ν' ακολουθήσουν το δρόμο της λιτότητας, αυτόν που τους διδάσκει η κυβέρνηση. Λέτε, αυτή η σκληρή στάση των ιδιοκτητών να συσπειρώσει τους εργαζόμενους στον Τύπο, οι οποίοι άλλωστε εξέδωσαν και την πρώτη τους ανακοίνωση με θεσμικά αιτήματα, για να ακολουθήσει άλλη σκληρότερη με οικονομικά;

• Μία από τις δικαιολογίες των εκδοτών είναι, όχι η πτώση της κυκλοφορίας, αλλά η πτώση της διαφήμισης και η συσσώρευσή

της στην τηλεόραση. Μπορεί να έχουν δίκιο. Μήπως όμως τα κανάλια δεν είναι δικά τους; Έφυγαν τα χρήματα από τη μία τσέπη και μπήκαν στην άλλη;

• Ωστόσο, ποιος είπε ότι οι εφημερίδες δεν είναι κερδοφόρες επιχειρήσεις; Με τροπολογία στο φορολογικό νομοσχέδιο, η κυβέρνηση αύξησε το αφορολόγητο των ιδιοκτητών στο 4% από τα ακαθάριστα έσοδα και μάλιστα χωρίς δικαιολογητικά. Και μη σκεφτεί κανείς ότι το 4% είναι μικρό ποσό. Γιατί αν συνυπολογιστούν τα έσοδα από κυκλοφορίες, συνδρομές, διαφημίσεις κ.λπ., είναι ποσό τεράστιο...

• Η κυβέρνηση είχε δηλώσει ότι ως το τέλος της χρονιάς θα δώσει τις άδειες στους ραδιοφωνικούς σταθμούς και τα κανάλια. Η αναμπουμπούλα όμως στα εσωτερικά της Ν.Δ. φαίνεται ότι καθυστέρησε τα πράγματα. Ή μήπως δεν τα βρίσκουν στη μοιρασιά;

Ο κ. **Ανδριανόπουλος** πάντως είχε δηλώσει πως, αν παραμείνει στην κυβέρνηση, θέλει τον πλήρη έλεγχο των ΜΜΕ. Τώρα που παρέρμενε, θα του κάνει άραγε το χατίρι ο κ. Μητσοτάκης; Κι αν γίνει έτσι, θα πραγματοποιηθούν τελικώς οι εισηγήσεις του περί κρατικής τηλεόρασης;

• Και μία παρατήρηση: Τελευταία, το ΠΑΣΟΚ θορυβεί πολύ στη Βουλή για τα ΜΜΕ. Διατείνεται μάλιστα ότι μόλις έρθει στην εξουσία (!), θα ξαναμοιράσει τις άδειες. Και το σημαντικότερο: Λέει ότι δεν έχει ψηφίσει το νόμο για το ΜΜΕ! Κι όμως, τον ψήφισε. Ναι, τον ψήφισε. Κι ας ψάξουν οι επιτελείς του, να δουν τι ψήφισαν...

• Δόθηκαν και φέτος τα βραβεία **Μπότση**. Αν καταλάβαμε καλά, βραβεύτηκε και ο κ. **Μιχαλόπουλος**, της *Ελευθέρης Ώρας*! Ναι, ναι, έστω κι αν δεν δόθηκε εξαρχής το όνομά του στη λίστα που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες! Τι θα κάνουν τώρα μερικά προοδευτικά παιδάκια, που πήραν το ίδιο βραβείο; Μήπως θα 'πρεπε να το επιστρέψουν; Βέβαια, τα βραβεία συνοδεύονται και από χρηματικά ποσά. Ποιός επιστρέφει όμως χρήματα την σήμερα; Να πούμε όμως και κάτι άλλο: ο κ. Μιχαλόπουλος είναι υποψήφιος να γραφτεί στην ΕΣΗΕΑ, ανάμεσα στους δημοσιογράφους παρελθόντων ετών...

• Η τεράστια πτώση της κυκλοφορίας των περιοδικών «χτύπησε» και το συγκρότημα *Λυμπέρη*. Το *Εγώ*, που πλειοδότησε σε διαφήμιση, έχασε μονομιάς περίπου

9.000 φύλλα σε μία εβδομάδα κι οι διαφημιστές λέγεται ότι γέρνουν υπέρ του ανταγωνιστικού *Είναι*. Και ο κ. *Λυμπέρης*; Βρήκε την εύκολη λύση: Τα έβαλε με τους συντάκτες. Κι έγινε χαμός. Τόσος πολύς που συζητούνται ακόμα και παραιτήσεις. Στο μεταξύ δεν έχει ακόμη «ριχτεί» στο τραπέζι το μεγάλο «χαρτί» του συγκροτήματος: ο τζόγος. Χάρη στον οποίο το 7 μέρες *TV* του ίδιου εκδότη ανθεί και σκίζει. Και δείχνει το δρόμο...

• Η εκπομπή επρόκειτο να κοπεί από την *ΕΤ-2* και ξαφνικά βρέθηκε να μετακομίζει στην *ΕΤ-1*. Θα διερωτηθείτε ποια; Μα τα *Κακώς κείμενα*, του **Ζάχου Χατζηφωτίου**. Δεν θέλω σχόλια...

• «Οι απέναντι» των **Π. Τσίμα - Γ. Γκίρτσου**, η πρώτη και παρθενική της, αναβλήθηκε! Ο λόγος; Της την έσκασε ο κ. *Μάνος*, και βγήκε μία μέρα νωρίτερα στο *Mega*. Όχι, θα έβγαине στην *ΕΤ-2* με την ανύπαρκτη θεαματικότητα...

• Κόπηκε κατά 10% το αφορολόγητο των δημοσιογράφων στην Εφορία. Ξαφνικά, την περασμένη Πέμπτη, στη Βουλή, από τον κ. *Μάνο*. Έτσι, για να μην λένε πως έχουν μεγάλες φορολογικές ελαφρύνσεις!

Ετοιμάστηκαν 4 ακόμα τόμοι του περιοδικού **ANTI**: Από το α' εξάμηνο του 1990 (32ος) έως το τέλος του 1991 (35ος), τεύχος 426 μέχρι 483.

Από τα γραφεία του **ANTI** μπορείτε να προμηθευθείτε τους τελευταίους και παλαιότερους τόμους του περιοδικού.

Οι τόμοι του **ANTI** αποτελούν το πληρέστερο χρονικό των ημερών μας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΟΙ ΤΟΜΟΙ
ΤΟΥ «ANTI»

Μετά το δίσεκτο, τι;

του Μ. Πατρινού

Δίσεκτο, κυριολεκτικά, υπήρξε το 1992 για την πολιτική μας ζωή. Τα πάντα μοιάζουν να έχουν επιδεινωθεί, να υποβαθμίσθηκαν περισσότερο: η κοινή αποδοχή σε θεσμούς και ηγετικά πρόσωπα της Πολιτείας, η δημόσια εικόνα των πολιτικών κομμάτων, η εμπιστοσύνη στο μέλλον του τόπου, η αγωνία για τα εθνικά και κοινωνικά αδιέξοδα.

Αντίθετα, είναι κυρίαρχη η εντύπωση μιας πορείας αντίστροφης προς την αναγκαία για την έξοδο από την κρίση και προς τον εκσυγχρονισμό.

Ο Κων. Μητσοτάκης φαντάζει σε έναν ιδιότυπο ρόλο-καρικατούρα Γεώργιου Παπανδρέου και της «Ένωσης Κέντρου» για τους υποψήφιους αποστάτες. Ο Ανδρέας Παπανδρέου εμφανίζεται ως ανανεωτής της πολιτικής διαδικασίας, μαζί με το «ίδιο και απaráλλακτο» ΠΑΣΟΚ. Η Μαρία Δαμανάκη αναλαμβάνει ρόλο ισορροπιστή και ο Χαρίλαος Φλωράκης θεωρείται, από ορισμένους τουλάχιστον, ότι μπορεί και πρέπει, να αναλάβει το τιμόνι του ΚΚΕ σήμερα.

Ο Κων. Καραμανλής με ή χωρίς τους κατά καιρούς χρησμούς του ταυτίζεται τελικά με τις πολιτικές επιλογές της «ήρεμης συνέχειας και διαδοχής» του Κων. Μητσοτάκη.

Η αποκαλυπτική εικόνα του δημόσιου βίου της χώρας είναι η απόλυτη κυριαρχία στο πολιτικό σύστημα της γενιάς των 75-85ντάρηδων και οι δικοί τους χαλαροί ρυθμοί στα πάντα ο παροπλισμός ή καλύτερα ο πλήρης εγκλωβισμός της κατηγορίας των πολιτικών από 50 έως 65 χρονών, που συχνά κωδικοποιούνται ως «δελφίνοι» και, τέλος, ένα κλίμα αδιεξόδου για τους πολιτικούς της γενιάς των 40-45ντάρηδων αν λάβει κανείς υπόψη περιπτώσεις, όπως οι Α. Σαμαράς, Μ. Δαμανάκη και Κ. Λαλιώτης.

Το αδιέξοδο είναι εύρύτερο, συνολικό όπως μαρτυρεί και η δολοφονική απόπειρα της «17ης Νοέμβρη» κατά του ελάσσονος βουλευτή Λευτέρη Παπαδημητρίου, με τον ισχυρισμό ότι

δήθεν αποτελούσε «τον λοχία των κυβερνητικών βουλευτών». Αξίωμα που δεν άσκησε ποτέ ουσιαστικά – ήταν απλώς «υπεύθυνος τηλεειδοποίησης» των βουλευτών για τις κρίσιμες ψηφοφορίες, δηλαδή της κινητοποίησης μέσω των «μπίπερ». Και όχι έως πρόσφατα. Είχε απαλλαγεί από τα «καθήκοντα» αυτά πριν από τρεις μήνες!

Το τέλος της μεταπολίτευσης

Αυτή η θλιβερή κληρονομιά του 1992 στον νέο χρόνο έχει ορισμένα άλλα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά και οδηγεί σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Δεν πρόκειται απλώς για κλη-

ρονομιά του χρόνου, που απέρχεται τις επόμενες ημέρες, αλλά για την επιδείνωση χαρακτηριστικών της τελευταίας δεκαετίας τουλάχιστον. Σχεδόν ολόκληρης της φάσης της μεταπολίτευσης, η οποία φαίνεται ότι έχει κλείσει τον ιστορικό της κύκλο. Ένας κύκλος στον οποίο κυριάρχησαν και εξακολουθούν να κυριαρχούν τα ηγετικά πρόσωπα της προδικτατορικής εποχής – μιάς εποχής πριν 30 και πλέον χρόνια.

Ωστόσο, το τέλος –πολιτικά και ιδεολογικά– της εποχής της μεταπολίτευσης μέσα στο 1992, σημαδεύτηκε από έντονα φαινόμενα παρακμής, εκφυλισμού και αδυναμίας για μία νέα εθνική στρατηγική και πορεία της κοινωνίας. Αρκεί να επισημάνει κανείς ότι μέσα στο κρίσιμο έτος 1992:

α) Η υπόθεση της κάθαρσης, για την οποία τόσο αγωνίστηκε και πλήρωσε το *Αντί*, κατέληξε σχεδόν σε καρικατούρα και πάντως σε «ελάχιστη πειστική διαδικασία». Αντίθετα μάλιστα, η υπόθεση της κάθαρσης και της διαχείρισης του δημόσιου χρήματος φαίνεται να έγινε περισσότερο αναγκαία και περισσότερο πλατιά. Επιπλέον –μπορεί να το προεξοφλήσει κανείς–, η κάθαρση ως ηθικό και πολιτικό αίτημα θα επιβαρύνει τη δημόσια ζωή του τόπου όχι μόνο για το 1993 αλλά και για τα επόμενα χρόνια.

β) Η διεθνής και ευρωπαϊκή θέση της Ελλάδας έγινε ασθενέστερη και πάντως σήμερα βρισκόμαστε σε σαφώς χειρότερη θέση, αν υπολογίσει κανείς τις τεράστιες δυνατότητες ρόλου και επιρροής που δημιουργήθηκαν στα Βαλκάνια. Μέσα στο 1992 η χώρα έγινε σαφώς συραγός της Κοινότητας, καθώς την υποσκελίσε σε μεγέθη και ρόλο η Πορτογαλία. Σε όλες τις βασικές εθνικές μας υποθέσεις –με ενδεχόμενη εξαίρεση το πρόσφατο ψήφισμα του ΟΗΕ και τη δέσμη ιδεών του Μπ. Γκάι για το Κυπριακό– η κατάσταση είναι χειρότερη από τα προηγούμενα χρόνια: Σκοπιανό, Έλληνες της Βορείου Ηπείρου, σχέσεις με Τουρκία, Σερβία και Βουλγαρία, μουσουλμανική μειονότητα, ένταξη στη ΔΑΣΕ, νατοϊκό στρατηγείο στη Λάρισα, ισορμία θέσης στην Κοινότητα.

γ) Σε ό,τι αφορά στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό, εκτός από την παγιωμένη σχεδόν επιρροή των «δεινόσαυρων», ένα πρόσθετο αρνητικό δεδομένο του 1992 είναι η απώλεια ερεισμάτων, σε γενικές γραμμές, των κάθε είδους «νεότερων και ανανεωτικών» μέσα σε όλα τα κόμματα.

Οι μεν της «Νέας Δημοκρατίας» έχουν χάσει τελευταία έδαφος και πάντως ευρίσκονται σε μία φάση αδιεξόδου, καθώς δεν απομένει παρά να κάνουν τη «μεγάλη πολιτική κίνηση» είτε της αρχηγικής αμφισβήτησης είτε της δικής τους πολιτικής αυτοκτονίας. Όσο συνεχίζουν την ερμαφρόδιτη κατάσταση του πετροπόλεμου, του «ζεστού-κρύου» και της εναλλαγής «νομιμοφροσύνης και αμφισβήτησης» φθείρονται και οι ίδιοι. Δίνουν την εντύπωση ότι οι προσωπικές τους επιλογές και κίνητρα κυριαρχούν στις κάθε είδους πολιτικές και ιδεολογικές στρατηγικές.

Στο χώρο του ΠΑΣΟΚ οι κάθε είδους «ανανεωτικοί», που είχαν κάνει έκδηλη την παρουσία τους έως τις αρχές του περασμένου Απριλίου με τις καθοριστικές για τα εσωκομματικά εκλογές της Β' Αθηνών, έχουν από καιρό ισοπεδωθεί. Υπηρετούν τυφλά την «αντιδεξιά», συλλήβδην, αντιπαλότητα και πόλωση, χωρίς όχι μόνο δικές τους ιδέες και προτάσεις αλλά και τη δυνατότητα να συμβάλουν σε κοινές κομματικές επεξεργασίες. Πλήρης σιωπή των αμνών. Στρατηγική του ΠΑΣΟΚ είναι η στρατηγική του «σάπιου μήλου» για την κυβέρνηση και τη «Νέα Δημοκρατία» και η επανάληψη του εαυτού του.

Στο χώρο του «Συνασπισμού» οι φωνές ριζοσπαστικής και εκσυγχρονιστικής αντίληψης, όπως των Νικ. Κωνσταντόπουλου και Μιχ. Παπαγιαννάκη, εξακολουθούν να παραμένουν ασυμβίβαστες, αλλά αδύναμες και μεμονωμένες. Δεν οδηγούνται σε ευρύτερες συνθέσεις εξαιτίας της ηγετικής πολυσυλλεκτικότητας του

Μετά την απονομή χάριτος στον εκδότη της «Αυγής» Λ. Βουτσά, 70 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ζήτησαν την απονομή χάριτος και για τον Α. Τσοβόλα.

φορέα και της ανάγκης για κοινή συνισταμένη στην πολιτική του «Συνασπισμού».

Το ΚΚΕ φαίνεται να έχει απαρνηθεί τον όποιο σημαντικό ρόλο του στην εσωτερική πολιτική σκηνή και να αρκείται στις διεθνιστικές επαφές και διασυνδέσεις του, τις περισσότερες φορές ταυτισμένες με ψευδαισθήσεις.

Η διολίσθηση

Συνολική εντύπωση είναι ότι το 1992 τα αρνητικά της μεταπολιτευτικής περιόδου, που διαμορφώθηκαν κατά τρόπο σταδιακό τα τελευταία χρόνια, οξύνθηκαν σε σημαντικό βαθμό. Όμως το πρόβλημα της όξυνσης αυτής είναι ότι δεν υπάρχουν –όπως άλλωστε και στις εξελίξεις στα εθνικά μας θέματα– μεγάλες και θεαματικές αλλαγές, συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις έντονες. Ο κατήφορος είναι σταδιακός, με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς. Υπάρχει το φαινόμενο της «διολίσθησης της χώρας και της κοινωνίας», το γλίστρημα από το κακό στο χειρότερο, οι μικροαλλαγές, οι μικροβελτιώσεις, οι μικροεπιρροές χωρίς να αλλάξουν τη γενική αρνητική εικόνα, δεν σταματούν το διαρκές γλίστρημα, τη συνεχή κατάπτωση.

Τα φαινόμενα της καθημερινότητας συχνά εξαπατούν. Στο πολιτικό χρηματιστήριο της χώρας τότε ανεβαίνουν και κατεβαίνουν οι μετοχές της κυβέρνησης και τότε του ΠΑΣΟΚ, τότε του Κ. Μητσοτάκη και τότε της Μαρίας Δαμανάκη, τότε του Α. Σαμαρά και τότε του Μ. Έφερτ, τότε στη Λισσαβώνα και τότε στο Εδιμβούργο, τότε στις Βρυξέλλες και τότε στο

Λονδίνο. Μικροαλλαγές, οι οποίες μπορεί να φαντάζουν σημαντικές και αξιοσημείωτες για τον καθένα παράγοντα χωριστά σ' αυτή την κατακερματισμένη χώρα και κοινωνία, όμως στο σύνολό τους δεν μπορούν να κρύψουν τη γενική πτωτική πορεία, τη συνεχή χειροτέρευση όλων των δεικτών του πολιτικού προβλήματος και του δημόσιου βίου.

Τα ερωτήματα τα οποία κληρονομεί το 1993 είναι εάν όλη αυτή η πτωτική και αδιέξοδη πορεία έχει φθάσει στα όριά της και εάν πρόκειται μέσα στο 1993 να υπάρξουν οι αναγκαίες αλλαγές ή έστω δείγματα μιάς σαφούς και αντίστροφης πορείας. Μιάς πορείας που μοιάζει σήμερα τόσο ασφυνκτική, ώστε να φαίνεται ως «λύση και μορφή εξόδου» μόνο η φυσική απουσία ορισμένων πρωταγωνιστών από το πολιτικό σκηνικό. Ένα σκηνικό που θυμίζει εκείνο των παρανομών της δικτατορίας της «4ης Αυγούστου». Δεν είναι βέβαια η ίδια εποχή και δεν μπορούν να γίνουν ανάλογες σκέψεις και συγκρίσεις.

Το βέβαιο είναι, κατά τη γνώμη μας, ότι το 1993 πρόκειται να αποτελέσει χρόνο-σταθμό στην πολιτική μας ζωή και κατά προέκταση στο πολιτικό σύστημα, που έχει σήμερα παραλύσει. Κατά τη δική μας εκτίμηση, τους πρώτους μήνες του 1993 οι εξελίξεις αυτές τουλάχιστον θα δρομολογηθούν. Δεν μπορεί να προεξοφλήσει κανείς εάν αυτές οι θεαματικές εξελίξεις στα εσωκομματικά πρωτίστως της κυβερνητικής παράταξης θα τερματίσουν –και πόσο σύντομα– την πορεία παρακμής και διολίσθησης. Το βέβαιο είναι ότι θα υπάρξουν. Θα τους περιμένουμε το 1993, με την προσδοκία να είναι ευρύτερες. □

Οι μαϊάνδροι του 1992

του Ρεπόρτερ

Στα τέλη του 1992, η Ελλάδα βρίσκεται να ζει έντονα πλέον τις συνέπειες από την πτώση των καθεστώτων του «συντηρητικού σοσιαλισμού». Ολόκληρο το χρόνο, η πολιτική ζωή της χώρας είχε μόνιμη παράμετρο τα σενάρια των πιθανών εξελίξεων στα Βαλκάνια και τη θέση της Ελλάδας σε αυτά.

Από τη συγκέντρωση, στο Πεδίο του Άρεως, για το «Μακεδονικό»

Μέσα από αυτό το βαλκανικό «φίλτρο» πέρασαν όλες σχεδόν οι σχέσεις της χώρας με το εξωτερικό και από το ίδιο φίλτρο διαμορφώθηκαν οι σημαντικοί σταθμοί της εξωτερικής πολιτικής, της κυβέρνησης, της αντιπολίτευσης, των κομμάτων και οι μεταξύ τους νέες διαιρέσεις που «προστέθηκαν» σε ήδη υπάρχουσες. Τους τελευταίους μήνες, η συμπερίληψη της Ελλάδας στο ενδεχόμενο πολεμικής σύρραξης στην περιοχή αποτελεί πλέον κοινό τό-

πο, όχι μόνο του διεθνούς Τύπου αλλά και κυβερνητικών υπηρεσιών ξένων χωρών και αυτό αποτελεί ίσως την απτότερη ένδειξη σε ό,τι αφορά στο βαθμό επηρεασμού της ελληνικής πολιτικής από μια σύρραξη που πολλοί την θέλουν να εξελισσεται φθάνοντας στα σύνορά μας...

Το βαλκανικό «φίλτρο»

Αν επιχειρήσει κανείς τον απολογισμό

του 1992 ως προς το νέο και κορυφαίο αυτό δεδομένο του δημόσιου βίου της χώρας, είναι περίπου υποχρεωμένος να προβεί στη διαπίστωση ότι η θέση της Ελλάδας έχει καταστεί δυσμενέστερη από το 1991. Πολίτες και μέσα ενημέρωσης, πολιτικοί και διπλωμάτες, κυβερνώντες και αντιπολιτευόμενοι έδιναν την αίσθηση ότι σε κάθε κρίσιμη διάσκεψη της Κοινότητας όπου σίγουρα θα συζητούνταν το «θέμα των Σκοπίων», «τα πάντα παίζονται» μέχρι την τελευταία στιγμή.

Για το κοινό της χώρας, οι παραμονές τέτοιων συσκέψεων και οι ίδιες οι ημέρες των συσκέψεων ισοδυναμούσαν με σκωτσέζικα ντους, τα οποία τις περισσότερες φορές δεν μπορούσαν να διασκεδασθούν, αφού το «εσωτερικό μέτωπο» ήταν κάτι παραπάνω από θρύψαλλα.

Η λογική του «ύστατου χαρτιού» στην υπόθεση της εθνικής συνείδησης, ήταν σχεδόν πάντοτε παρούσα: από τα συλλαλητήρια για τη «Μακεδονία», τα μποϊκοτάζ στα προϊόντα των «ανθελλήνων Ευρωπαίων», τους πύρινους λόγους των «προκαθημένων της Ορθοδοξίας» μέχρι τη νεκρανάσταση της Μικρασίας, τη «νοσταλγία» για το ελληνικό «Μοναστήρι», αλλά και μια περισσότερο υπόγεια φθορά στο πρόσωπο της «πατρίδας», της «ορθοδοξίας», της «οικογένειας», η Ελλάδα έδειχνε σαν κοινωνία απειλούμενη και αμυνόμενη με τρόπους αφημένους σε αχρησία δεκαετίες τώρα, που ανασύρονταν ή ξανασυναντιούνταν για να φτιάξουν τον ζωτικό μύθο μιας «εγρήγορης για το έθνος».

Κάτω από αυτά τα συλλογικά φαινόμενα, εκδηλωνόταν αλυσιδωτά, γύρω από το ίδιο «θέμα των Σκοπίων», μία πολιτική κρίση, ευθέως ανάλογη της σημασίας η οποία είχε πάνδημα αποδοθεί στο θέμα αυτό. Και πάνω σε αυτή την κρίση δοκιμάστηκαν πολλά: ο θεσμός του Προέδρου της Δημοκρατίας, η συνοχή της κυβέρνησης, η επάρκεια του πολιτικού συστήματος να αντέξει μία πόλωση μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης για εθνικό θέμα, η αποτελεσματικότητα των λόγων και των έργων όλης της πολιτικής ηγεσίας. Η υπόθεση με την τέως γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας έγινε, τρόπον τινά, ένα κάτοπτρο πάνω στο οποίο φάνηκε όλο το αρνητικό ανάγλυφο του δημόσιου βίου της χώρας, κάτω από τη θαμπή, έστω, αλλά ακόμα λουστραρισμένη επιφάνειά του.

Σήμερα, όλα δείχνουν ότι η ταχύτητα και η αστάθεια ενός κόσμου που αλλάζει πλέον συνεχώς χωρίς αδρή πυξίδα είναι κάτι που ισχύει πρώτα απ' όλα για εμάς: το Μάαστριχτ, το Γκιμαράες, η Λισσαβώνα, το Εδιμβούργο είναι για την Ελλάδα τόποι σε ένα καλειδοσκόπιο που, με την παραμικρότερη κίνηση, μπορεί να αλλάξει σε κλάσματα δευτερολέπτου το τοπίο των χρωμάτων του. Διότι δύσκολα θα μπορούσε να πείσει κανείς ότι υπάρχει ένας κοινός τόπος της τυπικής λογικής ή μία συνεχής διαδικασία με επανασυνθέσεις της... διαλεκτικής ανάμεσα στη Λισσαβώνα και το Εδιμβούργο, ή αυτό και το Μάαστριχτ, ή το τελευταίο και το Γκιμαράες. Και φυσικά πολύ δυσκολότερα θα έπειθε κάποιος που θα έβρισκε μια συνεχή

● Στο τέλος του 1992 ο ξένος ΤΥΠΟΣ και οι μυστικές υπηρεσίες θέλουν την ΕΛΛΑΔΑ να εμπλέκεται σε ΠΟΛΕΜΟ!

● «ΠΑΤΡΙΣ», «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ», «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: Ολική επαναφορά φθαρμένων αξιών, ΧΩΡΙΣ αντίσταση.

● Προβλέψεις για συνέχιση της ΕΙΣΠΡΑΚΤΙΚΗΣ Οικονομικής πολιτικής

● Το 1993 εισέρχεται με πολλά ΑΡΝΗΤΙΚΑ πρόσημα.

● Και η ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ;

βελτίωση των θέσεων της Ελλάδας ως προς τα Σκόπια σε όλους αυτούς τους «σταθμούς».

Οικονομική πολιτική: το «σπιράλ»

Αφού προκάλεσε κρίση στην κυβέρνηση, αφού ο κ. Μητσotάκης αναγκάζεται να διαπραγματεύεται με όρους ενδοκομματικής και ενδοκυβερνητικής σκοπιμότητας με τους κοινοτικούς εταίρους, αφού από πολλές πλευρές δόθηκαν πλειστάκις μαθήματα πατριδοφροσύνης και εθνεγερσίας, το θέμα γύρω από την αναγνώριση των «Σκοπίων» βρίσκεται για την ελληνική πολιτική ηγεσία εκεί περίπου που βρέθηκε για τον κ. Γκλιγκόρφ μετά την απόφαση της Λισσαβώνας. Προφανώς η ελληνική κυβέρνηση διάλεξε τον πιο λάθος δρόμο: μιλούσε διπλή και τριπλή γλώσσα, με επιχειρήματα, πολλές φορές, που ανάγονται στην εποχή του Μακεδονικού Αγώνα και μιλούσε επίσης πάντα προς τον εαυτό της και για τον εαυτό της (ένα είδος «πολιτικής» χωρίς αντικείμενα και υποκείμενα), ενώ ήταν σαφές, ήδη από την άνοιξη του 1991, ότι το «γιουγκοσλαβικό ζήτημα» αποτελεί ένα τραπέζι με πολλούς συνδαιτυμόνες, έτοιμους για κάθε τροπή του.

Η κατάσταση στη Βαλκανική ήλθε να ενοφθαλμισθεί σε μια ήδη προβληματική ελληνική οικονομία και ένα οικοδόμημα πολιτικών θεσμών βαρύτατα κλονισμένο. Το μέγμα που δημιουργήθηκε από τη διαπλοκή αυ-

τών των προβλημάτων ήταν εκρηκτικό. Τα πολλαπλά φορολογικά νομοσχέδια της Ν.Δ. (δύο, μόνο μέσα στο 1992), η απερίφραστα ταξική εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης, οι αποκρατικοποιήσεις, η πολιτική πρόνοιας δεν παρήγαγαν παρά εισπρακτικά αποτελέσματα (και αυτά πυροσβεστικού χαρακτήρα), τη στιγμή που η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας θα απαιτούσε μια ισόρροπη διαχείριση της κρίσης με τολμηρές τομές και ασφαλιστικές δικλείδες για μια συνεκτική κοινωνία. Και ενώ απαιτείται μια σαφής στρατηγική τόσο στους οικονομικούς θεσμούς όσο και στα οικονομικά μεγέθη για να χαραχθεί η περίφημη οικονομική διείσδυση στα Βαλκάνια, βρισκόμαστε στο σημείο να μετράμε πόσα τρις. αντιπροσωπεύει η παραοικονομία και σε πόσα δισ. ανέρχονται οι νέες ρεμούλες που εισβάλλουν και πάλι στα κυβερνητικά κλιμάκια μέσα από το νέο «σχήμα», τις ιδιωτικοποιήσεις και τα μεγάλα δημόσια έργα κοινοτικής επιδότησης...

Εκτός της κοινωνικής, τίθεται υπό αίρεση και η πολιτική συνοχή, καθώς στο εσωτερικό της Ν.Δ. διαφαίνονται δύο αντιλήψεις για την ακολουθητέα οικονομική πολιτική, οι οποίες εμπλέκονται ευθέως στο ενδοκομματικό παίγνιο επιρροής και εξουσίας: στο τέλος του χρόνου, η πολιτική που ακολουθείται μέχρι σήμερα βάλλεται εκ των έδων ως ατελέσφορη για τους ίδιους τους εισπρακτικούς στόχους της, αδύναμη να οδηγήσει τη χώρα έξω από την ύφεση και αλόγιστα άδικη με εξαιρετικό και εξίσου αδικαιολόγητο πολιτικό κόστος. Και παράλληλα, ένας από τους διεθνείς οργανισμούς –στις εκτιμήσεις των οποίων προσφεύγει ολοένα και περισσότερο η κυβέρνηση για νομιμοποίηση των επιλογών της–, ο ΟΟΣΑ, προβλέπει για το 1993 ουσιαστική αύξηση της ανεργίας και περαιτέρω ύφεση, με άδηλες ακόμα τις πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις αυτών των ήδη αισθητών φαινομένων. Το 1993, ίσως η κυβέρνηση να επαναλάβει την πάγια τακτική της, κατά το χρόνο εκτέλεσης του ψηφισθέντος προϋπολογισμού να θεσπίζει μία σειρά μέτρων εισπρακτικού χαρακτήρα που συνιστούν στην ουσία έναν παρα-προϋπολογισμό και ενδεχομένως θα αποτρέψουν τη μεγάλη απόκλιση μεταξύ προβλέψεων του προϋπολογισμού και τρέχουσας διαχείρισης της δημοσιονομικής κρίσης.

Η πολιτική της πολιτικής

Ήδη η πρακτική αυτή μιας πολιτικής η οποία αποπειράται τη «διόρθωση» μιας άλλης συνιστά εκδήλωση πολιτικής κρίσης, η οποία αφορά στην αναντιστοιχία μέσου-σκοπού, αναντιστοιχία που προκαλείται τό-

σο από τα πεπερασμένα διαθέσιμα μέσα όσο και από το ανέφικτο του στόχου, ο οποίος συλλαμβάνεται στο επίπεδο ενός δογματικής τάξεως δέοντος.

Και αυτά τα συμπτώματα είναι εμφανή στο σύνολο των πολιτικών θεσμών: στο Κοινοβούλιο, η προσφυγή στη σωρεία τροπολογιών, που γίνονται σε νομοσχέδια άσχετα προς τις ρυθμίσεις που προβλέπονται από τις τροπολογίες, ελάχιστα μπορεί να συγκαλύψει τη λογική του τακτικισμού ο οποίος επιλέγεται για την ικανοποίηση συνεχώς κατακερματιζόμενων και επιμεριστικών συμφερόντων· οι συνεχείς επικλήσεις του κατεπείγοντος στην πρακτική της κυβερνητικής νομοθετικής πρωτοβουλίας μαρτυρούν την ολοένα και μεγαλύτερη απομάκρυνση κρίσιμων κοινωνικών ρυθμίσεων της εξουσίας, από τις αρχές του ελέγχου, της λογοδοσίας, της διαφάνειας, της ίδιας της ορθολογικότητας που υποτίθεται ότι διέπει τα καταστατικά θεμέλια του Κοινοβουλίου· στην κυβέρ-

νηση πληθαίνουν, τους τελευταίους μήνες του 1992, οι ενδείξεις ότι επαναλαμβάνεται και πάλι η εκτός του συλλογικού αυτού οργάνου πρακτική των αποφάσεων για κρίσιμα ζητήματα από κάποια άτυπα όργανα ή, ακόμα, «περιβάλλοντα» στα πολιτικά κόμματα ουδέποτε ήταν τόσο σαφής η ύπαρξη ποικίλων γραμμών, τακτικών αντιλήψεων, η οποία προέρχεται από και παραπέμπει στη διαταραγμένη και υπό κρίση μορφή εκπροσώπησης και, εν τέλει, στα σχήματα πολιτικής ηθικής που διέπουν τη σχέση των επίσημων κομματικών οργάνων και των πολιτών.

Όπου δε αυτά τα φαινόμενα δεν είναι τόσο εμφανή (όπως συμβαίνει ίσως στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ) και πάλι είναι αισθητή η απουσία αυτού του σαφούς και θετικά προσδιοριζόμενου πολιτικού ρεύματος που θα έδινε λόγο και αιτία σε διατυπώσεις αξιόπιστων και τελεσφόρων προταγμάτων.

Το 1993 εισέρχεται στην καθημερινή μας ζωή με πολλά αρνητικά πρόσημα. Και φυσικά,

η συζήτηση περί του τι πιθανόν γενέσθαι δεν μπορεί να ξεκινά από την ιχνηλάτηση των επιφαινομένων (: θα αντέξει και πόσο η κυβέρνηση Μητσοτάκη; είναι έτοιμο το ΠΑΣΟΚ για εκλογές; θα γίνει και άλλος ανασχηματισμός; θα αναγνωρισθούν τα Σκόπια ως Μακεδονία;) και τις επιλογές που θα γίνουν ως προς αυτά τα επιφαινόμενα. Αντιθέτως, ίσως θα πρέπει να αρχίσει ένας διάλογος για τους λόγους αυτής της αργοσυρρόμενης και σχεδόν οργανικής πλέον κατάστασης πραγμάτων. Ένας διάλογος που ενδεχομένως θα ομιλούνταν με όρους οι οποίοι θα ονομάτιζαν ρητά και συγκεκριμένα τη διαδρομή και τους τρόπους του τέλους της μετά-το-1974 εικοσαετίας: του τέλους των μορφών, των συμβόλων, των πρακτικών και των πεδίων γύρω από τα οποία διαμορφώθηκε, προ καιρού πλέον άτροπα και ανώμαλα, ο πολιτικός βίος της χώρας. Ένας διάλογος πέραν όλων των δεδομένων σχημάτων και προ-σχημάτων αυτού του βίου.

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

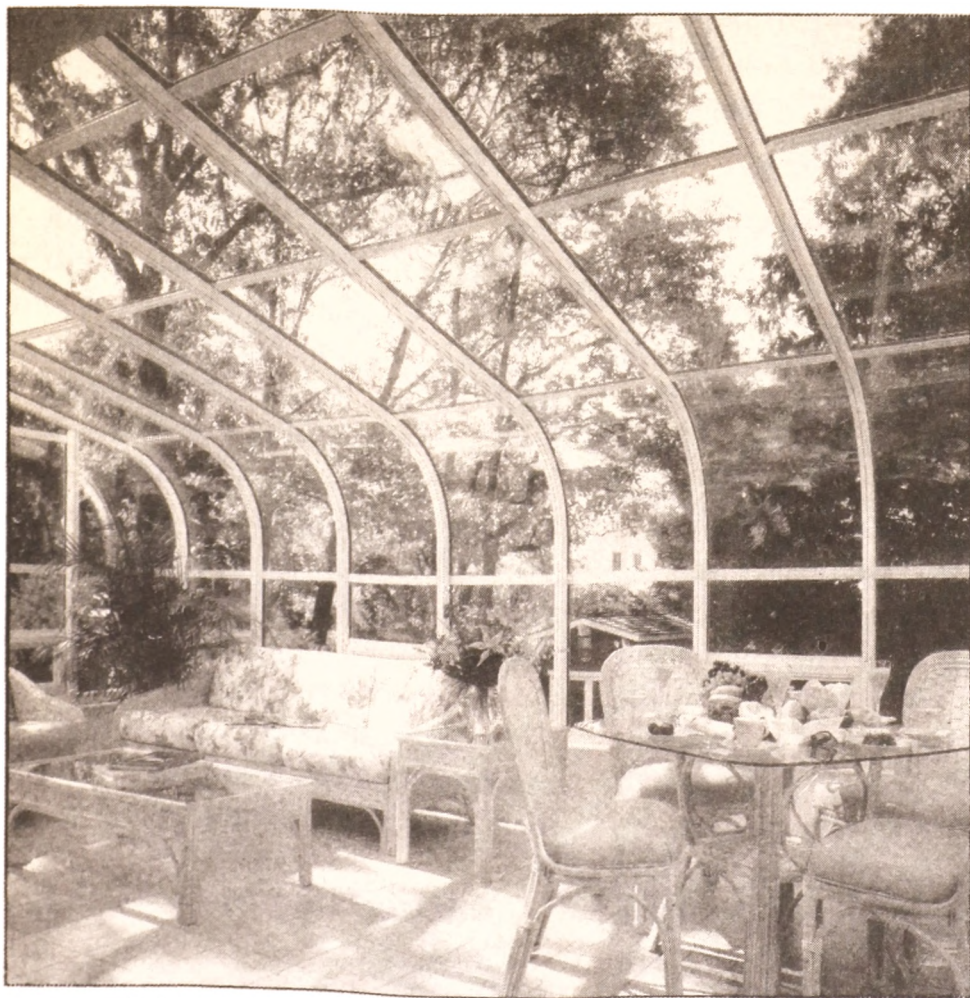

FOUR SEASONS
SUNROOMS

ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΑΓΙΚΟ» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

Ο ΟΠΟΙΟΣ :

- * Απορροφά την υπεριώδη ακτινοβολία**
- * Τό καλοκαίρι αντανakλά τή ΘΕΡΜΙΚΗ ακτινοβολία τού ήλιου**
- * Τό χειμώνα δέν αφήνει νά διαφύγει η εσωτερική θερμότητα τού σπιτιού**
- * Ενισχύει τήν ηχομόνωση κατά 3 τουλάχιστον ντεσιμπέλ**

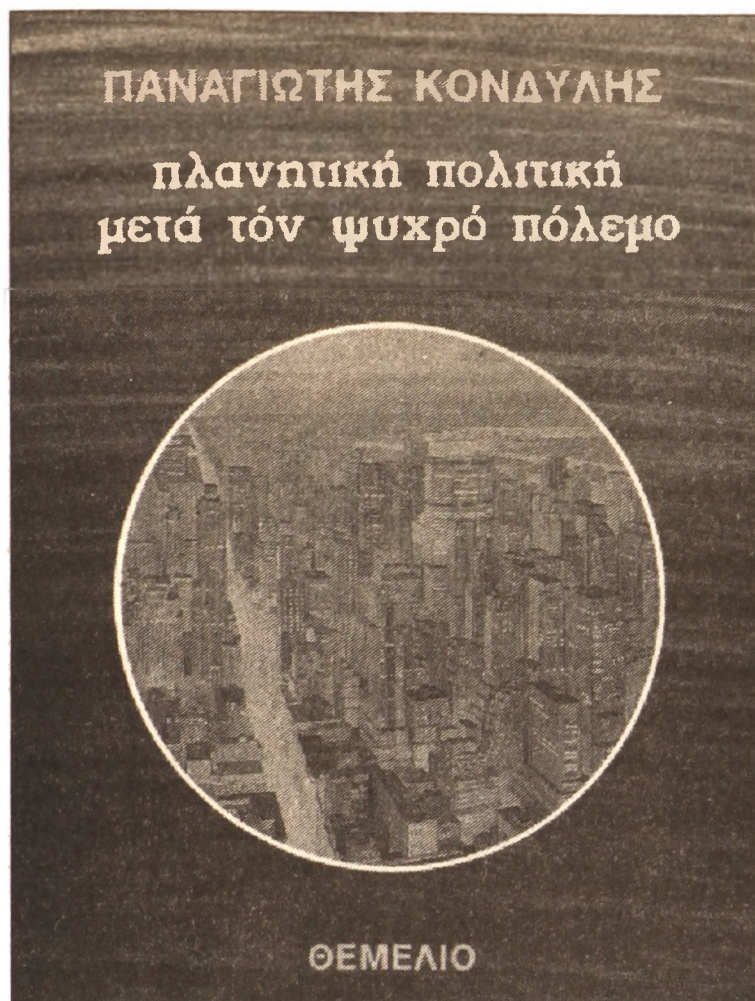
ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. – ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ. : (0651) 31- 9 - 32, fax : 309-70

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

Σόλωνος 84 – ΤΗΛ. 3608180/3602646

Μόλις κυκλοφόρησαν

Τό τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ή κατάρρευση του κομμουνισμού δέν σημαίνουν ούτε τό «τέλος τής 'Ιστορίας» ούτε τήν άπλή μετάδωση του διεθνούς συστήματος από μία διπολική σέ μία πολυπολική δομή. 'Αποτελούν, άπεναντίας, μιάν ιστορική τομή και τήν άπαρχή μιάς νέας φάσης στην ιστορία τής πλανητικής πολιτικής των Νέων Χρόνων, ή όποία άρχισε μέ τίς μεγάλες άνακαλύψεις και τόν έμπορικό καπιταλισμό για νά γνωρίσει άκολούθως τίς μεγαλύτερες τροπές της μέ τόν εύρωπαϊκό ίμπεριαλισμό του 19ου αιώνα και μέ τόν άνταγωνισμό 'Ανατολής και Δύσης στον 20ό. Για νά συλλάβουμε όμως τόν τωρινό χαρακτήρα τής παγκόσμιας πολιτικής δέν άρκει ή άνασκόπηση αὐτῆς τής προϊστορίας. 'Απαραίτητη εἶναι επίσης ή εξέταση του παρελθόντος και του μέλλοντος του κυρίαρχου κράτους, τής συνύφανσης τής πολιτικής μέ οικονομικούς και ἴσως βιολογικούς παράγοντες, των νέων λειτουργιών του έθνικισμού και των νέων δυνατοτήτων τής διεξαγωγῆς πολέμου. Τέλος πρέπει νά συζητηθούν οί πολιτικές συνέπειες του οίκουμενισμού των άνθρωπίνων δικαιωμάτων και οί προοπτικές μιάς παγκόσμιας τάξης σέ συνάφεια μέ τά έκρηκτικά οικολογικά και πληθυσμιακά προβλήματα. Σκοπός των αναλύσεων αὐτών δέν μπορεί νά εἶναι θέβαια ή πρόδλεψη μεμονωμένων συμβάντων, παρά ή διερεύνηση των κινητήριων δυνάμεων και των κεντρικών τάσεων τής πλανητικής πολιτικής. Ένα έπίμετρο γραμμένο ειδικά για τήν ελληνική έκδοση του βιβλίου εξέταζει τίς προϋποθέσεις, τίς παραμέτρους και τίς ψευδαισθήσεις τής ελληνικής έθνικῆς πολιτικής μέσα στίς σημερινές εύρωπαϊκές και παγκόσμιες συνθήκες.

Το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα, που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας, ήταν φυσικό, και λόγω των αιματηρών γεγονότων του Πολυτεχνείου, να απασχολήσει πληθωρικά, κατά τη μεταπολίτευση, τις στήλες των εφημερίδων και των περιοδικών. Τα δημοσιεύματα αναφερόντουσαν κυρίως στην ηρωική πλευρά των γεγονότων, στο ρόλο των προσώπων, στις προσωπικές μαρτυρίες και στις αντιπαραθέσεις των κομμάτων για την παρέμβαση των παράνομων οργανώσεών τους στα γεγονότα. Λίγα κείμενα, όμως ασχολήθηκαν με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος - τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσής του, τις μορφές δράσης του, την εξέλιξή του, τη δυναμική του, τον προσανατολισμό του και τις σχέσεις του με τις δρώσες πολιτικές δυνάμεις της εποχής.

Η ενδιαφέρουσα και ουσιαστική αυτή πλευρά του φοιτητικού κινήματος και των γεγονότων που προκάλεσε η δράση του, έμεινε αδιερεύνητη και δεν έτυχε προβολής και προβληματισμού. Ούτε τα κόμματα και οι οργανώσεις της αριστεράς στάθηκαν αναλυτικά πάνω στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

Αντικείμενο, λοιπόν, της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος από τον Ιανουάριο 1972 έως το Νοέμβριο 1973.

Κατά την άποψη του συγγραφέα η κατάκτηση της πολιτικής και οργανωτικής αυτονομίας του φοιτητικού κινήματος ήταν ο κυριότερος λόγος που του επέτρεψε να αναδειχθεί ως ο σημαντικότερος αντίπαλος του στρατιωτικού καθεστώτος.

Αναμένοντας το θρίαμβο... κααάθεται!

του Τάσου Παππά

- Αφού όλοι ΠΑΡΑΠΑΙΟΥΝ, γιατί δεν εισπράττει το ΠΑΣΟΚ τα οφέλη της πολιτικής κρίσης;
- Ο ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ των ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ
- Ποιοι (αισιόδοξοι) πιστεύουν ότι ο ΑΝΔΡΕΑΣ θα θριαμβεύσει;
- Σενάρια διαδοχής: ΣΗΜΙΤΗΣ, ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ.
- Ο Ανδρέας προκρίνει τον ΑΚΗ για μελλοντικό πρωθυπουργό!

Η δημοσκόπηση που εμφανίστηκε στο *Βήμα* και την *Καθημερινή* πριν από 15 μέρες ήταν αρκετά αποκαλυπτική σ' ό,τι αφορά στις διαθέσεις της κοινής γνώμης απέναντι στα υπαρκτά πολιτικά ρεύματα. Καταγράφεται με σαφήνεια η αδυναμία της **Νέας Δημοκρατίας** να πείσει για το αναπόφευκτον της πολιτικής λύσης που προτείνει και εφαρμόζει, υπογραμμίζεται με δραματικό τρόπο η συρρίκνωση της Αριστεράς, ενώ παρουσιάζεται ένα εντυπωσιακά μεγάλο ποσοστό «αναποφάσιστων». Τέλος, διασκεδάζεται η εντύπωση πως το ΠΑΣΟΚ με τη σημερινή του μορφή και φυσιογνωμία έχει εξασφαλίσει την εκλογική νίκη και δεν χρειάζεται να καταβάλει προσπάθειες αφού απλώς θα εισπράττει από τη διαρκή αποτυχία της Νέας Δημοκρατίας.

Η αλαζονεία που γεννούσε η αίσθηση της άνετης νίκης σε παράγοντες του ΠΑΣΟΚ έδωσε τη θέση της στον σκεπτικισμό. Αναρωτιούνται στη *Χαριλάου Τρικούπη* πώς είναι δυνατόν με μια κυβέρνηση παραπαίουσα και σπαρσασόμενη από εσωτερικές αντιθέσεις, με κατεπάντα και συνεχή αμφισβήτηση του αρχηγού της, και με μια Αριστερά ασθμαίνουσα για να «καβαλήσει» το όριο εισόδου της στη Βουλή, να μην διαμορφώνεται ένα ισχυρό ρεύμα υπέρ του κόμματός τους.

Ο «θρίαμβος» των εκλογών στη δεύτερη εκλογική περιφέρεια Αθηνών μέθυσε τους επι-

Κραδαίνοντας σημαίες από νάυλον και φωτογραφίες του Δ. Τσοβόλα πανηγύριζαν μετά τη νίκη του ΠΑΣΟΚ στη Β' Αθήνας. Σήμερα, ωστόσο, σκεπτικισμός επικρατεί στο «πράσινο στρατόπεδο». Η δυσανεξία των ψηφοφόρων δεν σημαίνει οπωσδήποτε και ψήφο στο ΠΑΣΟΚ. Αλλά και τα σενάρια για τη διαδοχή, σενάρια...

Μεταξύ σοβαρού και αστείου κυκλοφορεί ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου δήλωσε σε ευρωπαίους σοσιαλιστές: «Ο Άκης Τσοχατζόπουλος θα είναι ο αυριανός πρωθυπουργός της Ελλάδας». Ωστόσο, σκεπτικισμό εκφράζουν κύκλοι του ΠΑΣΟΚ αν θα εισπράξουν εκλογικά το κλίμα της δυσανεξίας των πολιτών από την παραπαίουσα κυβέρνηση και την αναποτελεσματικότητα των αριστερών κομμάτων.

τελείς του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι ούτε στα πιο τρελά τους όνειρα είχαν φανταστεί τέτοιο ποσοστό. Υπέθεσαν ότι η ψήφος των πολιτών στη Β' Αθήνας δεν ήταν ψήφος διαμαρτυρίας προς τη

Ν.Δ αλλά αποδοχής της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ και οδηγήθηκαν σε επιπόλαια συμπεράσματα. Το αναπάντεχα μεγάλο ποσοστό που εισέπραξε ο κ. **Μαγκάκης** αντικατοπτρίζει μεν το κλί-

μα δυσαρέσκειας αλλά δεν μπορεί να αποδοθεί στην αίγλη του κυρίαρχου λόγου που εκπέμπεται από το ΠΑΣΟΚ. Με τη σιγουριά της νίκης λοιπόν το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης επιδόθηκε σ' έναν αγώνα φθοράς της κυβέρνησης και καταστροφολογίας, ενώ με κάθε ευκαιρία ζητούσε την προσφυγή στις κάλπες. Ταυτοχρόνως εκδηλωνόταν διάθεση ρεβανσισμού η οποία αφεύκτως αναζωπύρωνε την ατμόσφαιρα σκανδάλων και σκανδαλογίας. Το ειδικό γραφείο που συγκροτήθηκε από στελέχη του ΠΑΣΟΚ, που διώχθηκαν και καταδικάστηκαν την περίοδο του 1989, τροφοδοτούσε τον φιλικό τύπο του ΠΑΣΟΚ με σκάνδαλα και «σκάνδαλα».

Φαύλος κύκλος

Ο μέσος πολίτης διαπιστώνει πως η πολιτική ζωή του τόπου βαίνει επικινδύνως προς τις γνωστές αστραπούς της ποινικοποίησης της πολιτικής που τόσο πολύ ταλάνισε τη χώρα επί δύο χρόνια. Φαύλος κύκλος. Μόνον που αυτή τη φορά θα υπάρξει ανατροπή ρόλων. Ο χθεσινός θύτης θα μετατραπεί αύριο σε θύμα, προφανώς για να δικαιωθεί η λαϊκή ρήση: «όλα εδώ πληρώνονται». Η πίεση είναι ισχυρή ώστε το ΠΑΣΟΚ να μετέλθει όλα τα μέσα προκειμένου να πληρωθούν με το ίδιο νόμισμα εκείνοι που οδήγησαν τον Ανδρέα Παπανδρέου στο Ειδικό Δικαστήριο και επιχείρησαν να μετακυλίσουν τις όποιες ποινικές ευθύνες στελεχών του ΠΑΣΟΚ σ' ολόκληρη την παράταξη. Σε τμήματα οπαδών του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης είναι φυσικό να εμφιλοχρούν απόψεις για εκδίκηση. Είναι επίσης λογικό κάποια στελέχη του ΠΑΣΟΚ να πλειοδοτούν στο χρηματιστήριο του ρεβανσισμού, και γιατί αδικώς κατηγορήθηκαν και γιατί η δύσκολη μάχη για την κοινοβουλευτική έδρα, ειδικότερα σε «ευαίσθητες» περιοχές, θα κερδηθεί απ' αυτούς που θα ικανοποιήσουν το περί δικαίου αίσθημα του πασοκικού ακροατηρίου.

Η λογική της ρεβάνς όμως, ως κεντρική στόχευση, προσιδιάζει περισσότερο σε αντίπαλες συμμορίες παρά σε κόμματα. Μπορεί να εξασφαλίσει οριακή κοινοβουλευτική πλειοψηφία, δεν δημιουργεί όμως τις προϋποθέσεις για την άσκηση φερέγγυας και αποτελεσματικής κυβερνητικής πολιτικής. Τέτοια πολιτική, για να πετύχει, χρειάζεται να στηριχθεί σε ευρύτερες κοινωνικές και κομματικές συσπειρώσεις. Και για να γίνει αυτό απαιτείται συνεργασία συγγενών σχημάτων και αποφυγή τυχοδιωκτισμών. Ο κίνδυνος της κατάρρευσης μπροστά στα μεγάλα προβλήματα ελλοχεύει.

Το ευτύχημα για το ΠΑΣΟΚ είναι ότι σε αρκετούς καθοδηγητές του Κινήματος έχει γίνει «συνείδηση» πως η επανάληψη της κυβερνητικής θητείας 1981-89 θα σημαίνει και την οριστική ήττα του συστήματος ιδεών που πρεσβεύει το ΠΑΣΟΚ. Αυτή τη φορά δεν πρόκειται να δοθεί περίοδος χάριτος, οι απαιτήσεις θα είναι

μεγάλες και οι εντολές της ΕΟΚ πιεστικές. Ο κύκλος ζωής των κυβερνήσεων δεν είναι πια οκταετής. Προς το παρόν οι ανησυχούντες από την έλλειψη επεξεργασμένων κατά τομείς θέσεων, ιεραρχήσεων και βούλησης για συνεργασία όταν κρούουν την πόρτα της Εκάλης αντιμετωπίζουν την καχυποψία του γενάρχη του ΠΑΣΟΚ, ο οποίος πίσω από κάθε διαφορετική από τη δική του άποψη ανακαλύπτει υπονόμευση του διακαούς πόθου του να επιστρέψει νικητής, τροπαιούχος και δικαιωμένος στον πρωθυπουργικό θώκο.

Μετά τον Παπανδρέου...

Οι πιο αισιόδοξοι πάντως πιστεύουν ότι ο Α. Παπανδρέου, από τη στιγμή που θα γίνει και πάλι πρωθυπουργός, δεν θα έχει λόγο να μην επιτρέψει το «άνοιγμα» των διαδικασιών που θα οδηγήσουν στην ομαλή διαδοχή του. Αυτό μπορεί να γίνει με τη μεταπήδησή του στην προεδρία, αν φυσικά αναθεωρηθεί το Σύνταγμα και αποκτήσει ο πρόεδρος τις αρμοδιότητες που προέβλεπε το προηγούμενο Σύνταγμα -Παπανδρέου χωρίς εξουσίες είναι περίπου ομελέτα χωρίς αυγά- έτσι ώστε και αποφασιστικό λόγο να έχει στις εθνικές διεργασίες και τις εξελίξεις στην ηγεσία του κόμματός του να επηρεάσει.

Στο δεύτερο πεδίο -το κομματικό-, η παρέμβαση Παπανδρέου θα είναι αποφασιστικό. Θα προσπαθήσει να επιβάλει τον άνθρωπο της αρεσκείας του ή, αν αυτό δεν καταστεί δυνατόν, θα προκρίνει τη μεταβατική λύση του άχρωμου «υπηρεσιακού» και προσωρινού αρχηγού. Η διαδοχή στο ΠΑΣΟΚ είναι ένα θέμα το οποίο, για την ώρα, δεν θίγεται εν όψει εξουσίας. Πάντως οι υποψήφιοι δελφίνοι, και ειδικότερα αυτοί που «σημαδεύουν» υψηλά νούμερα στις δημοσκοπήσεις, π.χ. Γεννηματάς, Σημίτης, δεν πρέπει να αισθάνονται και πολύ άνετα από την πολυσχιδή δραστηριότητα του Άκη Τσοχατζόπουλου. Ο γενικός γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ -ειρήσθω εν παρόδω, τον αδικεί η εικόνα που έχει σχηματιστεί από τον Τύπο-, εκτός από το γεγονός ότι έχει εξασφαλισμένη την έγκριση του προέδρου, το τελευταίο διάστημα, αξιοποιώντας το πόστο του, έχει οικοδομήσει ερείσματα στην οργάνωση του ΠΑΣΟΚ. Συνεπώς, οι επίδοξοι διάδοχοι, αν δεν θέλουν να βρεθούν προ δυσάρεστων εκπλήξεων, οφείλουν να το λάβουν σοβαρά υπόψιν τους, και στους όποιους σχεδιασμούς τους να υπολογίσουν σοβαρά τον Άκη Τσοχατζόπουλο.

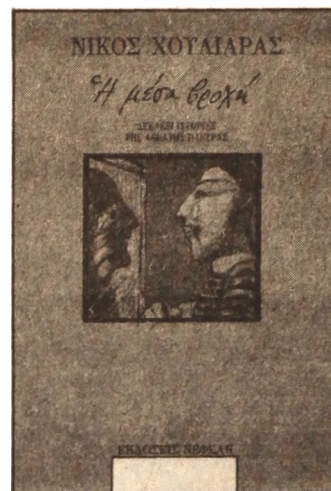
Κυκλοφορεί μεταξύ σοβαρού και αστείου ανάμεσα στα στελέχη του ΠΑΣΟΚ πως ο Α. Παπανδρέου, όταν του ζήτησαν ευρωπαίοι σοσιαλιστές να ορίσει κάποιον με τον οποίο θα συνεργάζονται, τους είπε: «Ο Άκης Τσοχατζόπουλος, που θα είναι ο αυριανός πρωθυπουργός της Ελλάδας».

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

‘Η μέσα βροχή

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Ζωή, τήν άλλη φορά

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

‘Ο Λούσιας

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Τό άλλο μισό

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μπακακόκ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μιά ιστορία του μακρύ χειμώνα

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

‘Ο χρόνος είναι πάντα
μέ τό μέρος του

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Σαράντα σχέδια

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Έκδόσεις Νεφέλη

Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα

Τηλ. 3639962 - 3607744

Ημανόδιον

ΑΘΗΝΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1992

Δ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΣ: Έννέα ποιήματα * Α.Δ.ΗΡΕ: Πέντε ποιήματα (μτφ. Μ. Πιερής και Χρ. Σολωμού) * Ν. ΦΩΚΑΣ: Τέσσερα ποιήματα * Τ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Τρία ποιήματα * Ν. ΛΕΒΕΝΤΗΣ: Νέωτεροι ποικίλοι * Ζ. ΜΑΝΑΡΗΣ: Όκτώ ποιήματα * Μ. ΕΦΤΑΓΩΝΙΤΗΣ: ‘Ο ποιητής κι η ψευτιά μούσα * ΙΑΙΔΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: ‘Η τσιχλά * Μ. ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ:

EUGENIO MONTALE
Οί Λεμονιές
ΚΑΤΑΛΛΑΠΟΙΗΜΑΤΑ

* ΑΠΟΣΩΣΗ ΝΙΚΟΣ ΛΑΙΦΕΡΗΣ *

17

Η συμφιλίωση κοινοτικών και εθνικών συμφερόντων

του Κ. Τσαλόγλου

Ο πρόεδρος της Ν. Δημοκρατίας και πρωθυπουργός, κ. Κ. Μητσοτάκης, κατηγορεί όσους επικρίνουν την ασκούμενη οικονομική πολιτική ως «υπονομευτές» των κυβερνητικών προσπαθειών για σταθεροποίηση, ανάκαμψη και ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Θα ήταν απόλυτα δικαιολογημένος αν οι κατηγορίες του στρέφονταν εναντίον εκείνων που εμποδίζουν την... ανατροπή της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, προκειμένου να ακολουθηθεί πολιτική συμφιλίωσης των εθνικών και κοινοτικών συμφερόντων και προσεταιρισμού της ελληνικής κοινωνίας σ' αυτή την προσπάθεια. Εφόσον όμως ο κ. πρωθυπουργός και το «εν ενεργεία» οικονομικό του επιτελείο είναι πεπεισμένοι πως ακολουθούν το σωστό δρόμο, συνεπικουρούμενοι –όσο και αν αυτό φαίνεται αντιφατικό– από την αξιωματική αντιπολίτευση, η οποία έτσι εξασφαλίζει την αποτυχία του κυβερνητικού έργου, άρα και την επάνοδό της στην εξουσία, η πορεία προς το βάθεμα της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης είναι ασυγκράτητη, όποιο και αν θα είναι το αποτέλεσμα των προσεχών εκλογών!

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή για να μη θεωρηθεί ότι οι πιο πάνω δυσοίωνες εκτιμήσεις εμπνέονται και αυτές από κάποια κομματική σκοπιμότητα.

Η κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ως μεθόδου οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής προόδου συμπίπτει ιστορικά με την κατάρρευση του «υπαρκτού καπιταλισμού» ως σημείου αναφοράς των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων οι οποίες αναζητούσαν ένα καλύτερο σύστημα στη θέση του αποτυχημένου κομμουνιστικού. Συνέπεια αυτής της αποθαρρυντικής –και για τις δύο πλευρές– διεθνούς συγκυρίας είναι η απώλεια –βραχυχρόνια, ας ελπίσουμε– της ικανότητας των προηγμένων οικονομιών να παίζουν το ρόλο «λοκομοτιβάς» της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης, μέσω του εμπορίου και των παραγωγικών επενδύσεων, περιορίζοντας τη δράση του χρηματιστικού τους κεφαλαίου σε κερδοσκοπική αξιοποίηση των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν οι διάφορες εθνικές οικονομίες για να τα βγάλουν με την πολύμορφη κρίση επιδόσεων και αξιοπιστίας.

Οι πιέσεις στην ελληνική οικονομία

Η ελληνική οικονομία δεν υφίσταται τώρα τις συνέπειες της τρέχουσας μόνο υποχώρησης του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς κατανάλωσης, που λειτουργούσαν ως κύριος μοχλός ανάπτυξης της εγχώριας παραγωγής και των εξαγωγών της. Πληρώνει και τις συνέπειες από την απώλεια των ευκαιριών παραγωγικής ανάπτυξης και νομισματικής ομαλοποίησης τις οποίες πρόσφερε η ευνοϊκή διεθνής συγκυρία της προηγούμενης δεκαετίας.

Θα ήταν εξαιρετικά ωφέλιμο για την πορεία των πολιτικο-οικονομικών μας πραγμάτων αν όσοι υπερασπίζονται την οικονομική πολιτική της περιόδου 1981-1989, και στο όνομα αυτής της πολιτικής διεκδικούν την επιστροφή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην εξουσία, απαντήσουν στο ερώτημα: τι ποσοστό των δολαρίων που τότε δανειστήκαμε αυτοεξυπηρετείται. Δηλαδή, τι ποσοστό των τόκων και του κεφαλαίου εκείνων των δανείων που κάθε χρόνο πληρώνουμε προέρχεται από εξαγωγές προϊόντων ή υπηρεσιών τις οποίες με εκείνα τα χρήματα παράγουμε επειδή παραγωγικά τα επενδύσαμε. Απάντηση φυσικά δεν θα υπάρξει. Συνεχίζουμε να δανειζόμαστε για να πληρώνουμε το εκατό τοις εκατό εκείνων των χρεών!

Πίστεψε –και εξακολουθεί να πιστεύει– η κυβέρνηση ότι η απώλεια της διεθνούς ζήτησης ως πρωταρχικού συντελεστή διεύρυνσης της εθνικής πλουτοπαραγωγικής δραστηριότητας θα αναπληρωθεί, στην περίπτωσή μας, από τις παροχές που μας εξασφαλίζουν τα κοινοτικά Ταμεία. Αν λοιπόν πολιτευθούμε εντός της Κοινότητας ως εταίρος «πρώτης ταχύτητας», το κοινοτικό χρήμα θα βοηθήσει στην εξουδετέρωση των αρνητικών καταστάσεων στον δημοσιονομικό και στον νομισματικό τομέα, ώστε από εκεί και πέρα να δημιουργηθούν όλες οι προϋποθέσεις για την άνθηση των ιδιωτικών επενδύσεων, γηγενούς και αλλοδαπού κεφαλαίου, οι οποίες και θα επιτρέψουν την άνοδο του βιοτικού επιπέδου του λαού.

Για να εξασφαλίσουμε τη θέση του εταίρου «πρώτης ταχύτητας» πρέπει –κατά τη λογική, πάντα, της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής– να συμμορφωθούμε με τις προδιαγραφές της δημοσιονομικής και νομισματικής (πληθωρισμός) πειθαρχίας που επιτάσσει η συμφωνία

του Μάαστριχτ. Η δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία (ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα όχι μεγαλύτερο του 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, συνολικό δημόσιο χρέος όχι μεγαλύτερο του 6% του Α.Ε.Π., πληθωρισμός όχι υψηλότερος του μέσου όρου της Κοινότητας, αυξημένος κατά δύο μονάδες έστω, επιτόκια όχι υψηλότερα του μέσου όρου των τεσσάρων χαμηλότερων επιτοκίων κρατών-μελών κ.λπ.) η δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία λοιπόν θα κατακτηθεί, όχι αν αναπτύξουμε την εθνική παραγωγική δραστηριότητα ώστε από εκεί να προέλθουν τα μέσα που θα κλείσουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα και θα ομαλοποιήσουν την αγορά, αλλά από τη συμπίεση, όσο χρειαστεί, του βιοτικού επιπέδου των μισθοσυντηρητών, των συνταξιούχων, των αγροτών, των μικρομεσαίων επιχειρηματιών και επαγγελματιών, αλλά και των δαπανών κράτους και τοπικής αυτοδιοίκησης για προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών.

Η συνθήκη της Ρώμης και η συμφωνία του Μάαστριχτ

Αυτή η οικονομική πολιτική, η οποία περιμένει –από τη δραστική αφαίρεση καταναλωτικής δύναμης από το μέγιστο τμήμα της εσωτερικής κατανάλωσης, από την ουσιαστική απαγόρευση ανταγωνιστικού χαρακτήρα παραγωγικών επενδύσεων και από την καθήλωση των εξαγωγών– την εξυγίανση της εθνικής οικονομίας, σε οτιδήποτε άλλο μπορεί να καταλήξει, όχι όμως στη «σύγκλιση» της ελληνικής οικονομίας με τις οικονομίες της «ενωμένης Ευρώπης», όπως την εννοεί η συμφωνία του Μάαστριχτ.

Ας συγχωρήσει τον υπογραφόμενο ο φίλος

κ. Στ. Μάνος, αλλά ο τίτλος του υπουργού Εθνικής Οικονομίας τον οποίον φέρει είναι καταχρηστικός! Ας περιοριστεί στον τίτλο του υπουργού Οικονομικών. Η ασκούμενη υπ' ευθύνη του οικονομική πολιτική είναι απλώς εισπρακτική. Γι' αυτό, με τα αλληλοσυγκρουόμενα αποτελέσματα στα οποία οδηγεί, ούτε υπηρετεί τα εθνικο-οικονομικά –αλλά και τα γενικότερα εθνικά– συμφέροντα, ούτε τη «σύγκλιση» θα επιτρέψει ούτε, που είναι και το σπουδαιότερο, προοιωνίζεται την επωφέλη ένταξη της ελληνικής οικονομίας στους νέους ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους μηχανισμούς εμπορικών και οικονομικών συναλλαγών, οι οποίοι, αναγκαστικά, άρχισαν να στήνονται.

Η παθολογική, σχεδόν, στην έντασή της επιμονή για τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του Μάαστριχτ, όποιο και αν είναι το τίμημα που αυτό συνεπάγεται για τα εθνικά και κοινωνικά συμφέροντα, δεν λαβαίνει υπ' όψη της μία πολύ δυσάρεστη αλήθεια που χαρακτηρίζει τη συμφωνία. Τη σκοπιμότητά της δεν την ενέπνευσαν οι ίδιες αρχές με εκείνες που ενέπνευσαν τη **συνθήκη της Ρώμης το 1956**. Τότε η «έμπρακτη» αλληλεγγύη για την ισόρροπη ανάπτυξη των κρατών-μελών και την αποκατάσταση ίσου επιπέδου διαβίωσης των λαών τους υπαγορευόταν από την ανάγκη εξαφάνισης των αιτιών σύγκρουσης των ισχυρότερων ευρωπαϊκών κρατών και τη διαφύλαξη της μεταξὺ τους ειρήνης, ώστε να μην επωφελείται από τις δυτικοευρωπαϊκές συγκρούσεις ο κομμουνιστικός αντίπαλος.

Τώρα η «Ευρωπαϊκή Ένωση» κυριαρχείται από τις φιλοδοξίες των πιο αναπτυγμένων μελών της να ηγεμονεύσουν, μέσω της «Ένωσης», σε ολόκληρη την Ευρώπη ως η αδιαφιλονίκητος οικονομική και πολιτική δύναμη, απορρίπτοντας την ανάγκη της αμερικανικής παρουσίας. Η οποία αμερικανική παρουσία –όλα επαναλαμβάνονται σε αυτό τον κόσμο– προσπαθεί να διατηρηθεί στην Ευρώπη μέσω του ορθόδοξου... ισλαμισμού (σουνίτες) και γι' αυτό συντρέπει την Άγκυρα στην επιδίωξή της να γίνει ο πόλος έλξης του μουσουλμανικού κόσμου!!

Για να ευοδωθούν αυτές ακριβώς οι επιδιώξεις των σημερινών ισχυρών της Ευρώπης εγκαταλείπεται, ουσιαστικά, η φιλοσοφία της συνθήκης της Ρώμης για «**ισόρροπη ανάπτυξη**» και άνοδο του εισοδήματος των ασθενέστερων κατηγοριών του «**κοινοτικού πληθυσμού**» και υιοθετείται η φιλοσοφία των αυστηρών, αυστηρότατων ποινών για όσες οικονομίες κρατών-μελών δεν εξασφαλίσουν τη δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία, όσο πίσω και να σπρώξει αυτή η υποχρέωση το εθνικό εισόδημα και το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού τους. Η «**ισόρροπη ανάπτυξη**» παραχώρησε τη θέση της στην **απαγόρευση**, όποιου θέλει να είναι μέλος της «Ένωσης», στην ιδέα πως μπορεί με τη ΜΗ συμμόρφωση, να γίνει εμπόδιο στα ηγεμονικά σχέδια των ισχυρών!

- **Οι απώλειες ευκαιριών της ελληνικής οικονομίας**
- **Εισπρακτική η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης**
- **Αφελληνίζεται η οικονομία;**
- **Μοναδική περίπτωση λαού σε κατάσταση «χλιδής εν υποαναπτύξει»**

Η οικονομία του αυτοκινήτου

Θα αντιπαραταχθεί ίσως ότι με τα αυξημένα κεφάλαια που θα χορηγηθούν στην Ελλάδα από την Κοινότητα χάρις στο **δεύτερο πακέτο Ντελόρ**, η «Ένωση» συνεχίζει την εκδήλωση της αλληλεγγύης της προς τις ασθενέστερες οικονομίες προκειμένου να αναπτυχθούν. Δεν είναι έτσι. Τα αυξημένα κονδύλια θα κατευθυνθούν –αυτό σαφώς προβλέπεται στο κείμενο του Μάαστριχτ– για την εκτέλεση έργων υποδομής, κυρίως συγκοινωνιακών και περιβαλλοντικών, και όχι για ίδρυση νέων πλουτοπαραγωγικών μονάδων ή για την επέκταση αυτών που υπάρχουν ώστε να τονωθεί αποφασιστικά η παραγωγική και ανταγωνιστική παρουσία της Ελλάδας.

Για την εκτέλεση αυτών των έργων πρέπει να συμβάλει και ο προϋπολογισμός. Για να το πετύχει πρέπει να δανειζεται από την εσωτερική και εξωτερική αγορά χρήματος, αφού τα εγχώρια έσοδα θα μειώνονται στο βαθμό που θα περιορίζεται η εγχώρια, επενδυτική ή ιδιωτική, κατανάλωση. Για να δανειζεται το κράτος, πρέπει να δίνει υψηλότερα επιτόκια απ' αυτά των Τραπεζών ή άλλων τοποθετήσεων. Αυτά τα επιτόκια θα συντηρούν τον πληθωρισμό και την αποθάρρυνση των επενδύσεων. Η ακολουθούμενη τακτική δεν επιτρέπει, συνεπώς, την προσέγγιση του κύριου στόχου του Μάαστριχτ, της δημοσιονομικής και νομισματικής πειθαρχίας, ενώ θα μεγαλώνει η «απόκλιση», αντί της επιθυμητής «σύγκλισης».

Αν συνειδητοποιηθεί η «**συγκυριακή**» αυτή αλήθεια σε ό,τι αφορά στα προσδοκώμενα από την Κοινότητα, αλλά και σε ό,τι αφορά στην εθνική ευθύνη για περιφρούρηση του εθνικού μέλλοντος, οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής πρέπει δραστικά να μετακινηθούν. Η δημοσιονομική πειθαρχία πρέπει να γίνει **παράγωγο** της εθνικο-οικονομικής ανάπτυξης, είτε το θέλει είτε όχι η συνθήκη του Μάαστριχτ, και όχι να **θυσιαστεί** η ανάπτυξη και η κοινωνική πρόοδος για να επιτευχθεί η αξιούμενη «πειθαρχία». Όπως βαδίζουμε, η εθνική οικονομία κυριολεκτικά αποσυντίθεται, όπου δεν αφελληνίζεται.

Θα γίνει επίκληση ενός μόνο δεδομένου από την εξέλιξη της οικονομίας.

Από τη δεκαετία του '60 ως τη δεκαετία του '80 η ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν χάρις στις εξαγωγές και την οικοδομική δραστηριότητα. Στη δεκαετία του '80 οι εξαγωγές καρκινοβατούν και η οικονομία στηρίζεται στις οικοδομές που νομιμοποιούν τα κέρδη της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής. Τώρα, κύριο στήριγμα της οικονομικής ζωής έχει γίνει το... αυτοκίνητο! Από τα καύσιμα που καταναλώνει, τους φόρους που το επιβαρύνουν, τα τέλη κυκλοφορίας, τη φορολογία των ανταλλακτικών και των κερδών των συνεργείων κ.λπ. το κράτος καλύπτει περισσότερο από το ένα τέταρτο των εσόδων του! Αλλά το αυτοκίνητο είναι εισαγόμενο είδος. Δεν είναι εγχώρια παραγωγική επίδοση. Ούτε στην εγχώρια προστιθέμενη αξία από την παραγωγή του μπορούμε να υπολογίζουμε ούτε εξοικονόμηση συναλλάγματος μας προσφέρει. Αντίθετα, για την πληρωμή της αξίας των εισαγομένων αυτοκινήτων, δαπανάμε το σύνολο των ποσών που δανειζόμαστε κάθε χρόνο από το εξωτερικό. Για τη διετία 1991-92 δαπανήσαμε τέσσερα δισεκατομμύρια δολάρια, περίπου, ενώ ταυτόχρονα ακρωτηριαζόταν το εισόδημα των χαμηλόμισθων για να ευθυγραμμιστεί δήθεν η εσωτερική κατανάλωση προς τις δυνατότητες της οικονομίας!

Η κοινωνική πλευρά αυτής της πολιτικής δεν είναι λιγότερο αρνητική από όσο η συναλλαγματική.

Με τους πανηγυρισμούς για τα τρισεκατομμύρια που θα εισπράξουμε από την Κοινότητα εδραιώνεται στον απλό πολίτη η πεποίθηση ότι κανένα κίνδυνο δεν διατρέχει ο τρόπος που ζούμε. *Καλοπερνούσαμε με τα δανεικά που έπαιρνε το ΠΑΣΟΚ*. Θα συνεχίσουμε να καλοπερνάμε με όσα θα μας δίνουν οι πλούσιοι της Ευρώπης. Μπορεί η παιδεία μας, τα νοσοκομεία μας, οι δρόμοι μας, η καθαριότητα των πόλεων, οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας να είναι οι χειρότερες των ευρωπαϊκών εταίρων μας. Μπορεί. Αλλά και η καταναλωτική μας ευχέρεια εξαιτίας της άρνησής μας να δίνουμε στο κράτος όσα του αναλογούν, ώστε να βελτιώσει το πολιτιστικό μας επίπεδο, είναι η... υψηλότερη της Ευρώπης. Είμαστε το μοναδικό ίσως προηγούμενο λαό που ζει σε κατάσταση «**χλιδής εν υπαναπτύξει**». Οι Έλληνες είμαστε αναμφισβήτητα ευφύης λαός!

Τα πολιτικά μας κόμματα είναι δυστυχώς οι λιγότερο ενδεδειγμένοι για να αλλάξουν αυτή την «εθνική» νοοτροπία για να προσεταιριστούν την ελληνική κοινωνία στην ανάγκη «συμφιλίωσης» των εθνικών με τα κοινοτικά συμφέροντα και τις αδυσώπητες διεθνείς εξελίξεις. Για να αποδείξουμε ότι είμαστε πράγματι ευφυείς! □

Η πιθανότητα στρατιωτικής εμπλοκής στην Ελλάδα

των Φίλιππου Τ. Πιέρρου και Θάνου Π. Ντόκου

Συζητείται έντονα τις τελευταίες μέρες το ενδεχόμενο στρατιωτικής εμπλοκής της Ελλάδας σε μια σύγκρουση στα βόρεια σύνορά της, ιδιαίτερα σε περίπτωση «ανάφλεξης» στην περιοχή του Κοσσυφοπέδιου. Στο παρόν άρθρο δεν θα μας απασχολήσει το αν η επέκταση των συγκρούσεων στο Κοσσυφοπέδιο και τα Σκόπια είναι πιθανή, ούτε η κατανομή των ευθυνών για μια τέτοια θλιβερή εξέλιξη. Θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας στην πιθανότητα ελληνικής στρατιωτικής εμπλοκής.

Ας δούμε καταρχήν ποιες θα είναι οι πιθανές συνέπειες για τη χώρα μας αν ξεσπάσουν πολεμικές συγκρούσεις στο Κοσσυφοπέδιο:

- 1) Σοβαρές δυσχέρειες και ίσως διακοπή των χερσαίων συγκοινωνιών και μεταφορών.
- 2) Ενδεχόμενος διωγμός της ελληνικής μειονότητας στη Β. Ήπειρο.
- 3) Συρροή μικρού ή μεγάλου αριθμού προσφύγων από το Κοσσυφοπέδιο και τα Σκόπια, ιδιαίτερα στην περίπτωση που τα δεύτερα εμπλακούν στη σύγκρουση.

Πώς θα πρέπει να αντιδράσει η χώρα μας αν συμβεί κάποιο ή κάποια από τα παραπάνω;

- Όσον αφορά στις χερσαίες συγκοινωνίες, το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπιστεί με μάλλον ανεκτό οικονομικό κόστος, σε προσωρινή βάση τουλάχιστον. Η δε βελτίωση του δικτύου μεταφορών μέσω της θαλάσσιας οδού –Ιταλία– επιβάλλεται ούτως ή άλλως.
- Σύμφωνα με ορισμένους έλληνες αναλυτές, σε περίπτωση μικρής έκτασης επεισοδίων κατά της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, η χώρα μας θα πρέπει να αντιδράσει κατ' αρχήν μέσω της διπλωματικής οδού, διαμαρτυρόμενη σθεναρά και ζητώντας την επέμβαση της διεθνούς κοινότητας. Επειδή όμως είναι πιθανό ότι ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο θα καταστήσει τη δίωξη της ελληνικής μειονότητας μάλλον δευτερεύον θέμα, η Ελλάδα θα πρέπει να είναι έτοιμη να στείλει ομάδες ειδικών δυνάμεων στη Β. Ήπειρο

για να προστατεύσουν τους Έλληνες κατοίκους. Αν τα επεισόδια είναι μεγάλης έκτασης και πάρουν τη μορφή πογκρόμ, η Ελλάδα θα πρέπει να εξετάσει την πραγματοποίηση εκτεταμένων στρατιωτικών επιχειρήσεων για την προστασία της ελληνικής μειονότητας. Φυσικά, η αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων εναντίον γειτονικής χώρας είναι μια ιδιαίτερα σοβαρή απόφαση που δεν πρέπει να ληφθεί επιπόλαια. Απαραίτητη θα είναι η συμφωνία των πολιτικών δυνάμεων (ή, ακόμα καλύτερα, η πρότερη συνεννόησή τους). Η ξεκάθαρη έκφραση της ελληνικής θέσης θα βοηθούσε στην αποφυγή παρεξηγήσεων με την Αλβανία. Η Ελλάδα θα πρέπει να δηλώσει ότι σε καμία περίπτωση δεν ευνοεί την επίλυση των διακρατικών διαφορών με βίαιο τρόπο, αλλά και ότι δεν είναι διατεθειμένη να παρατηρήσει άπραγη το διωγμό μιας ακόμα ελληνικής κοινότητας. Εξάλλου, σε περίπτωση παραχώρησης κάποιου καθεστώτος αυτονομίας στο Κοσσυφοπέδιο, η Ελλάδα θα πρέπει να κινηθεί διπλωματικά και να θέσει ζήτημα παραχώρησης ανάλογης αυτονομίας στην ελληνική μειονότητα.

Είναι βέβαια ευνόητο ότι χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή για την αποφυγή δημιουργίας προηγούμενου το οποίο θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί η Τουρκία και να δημιουργήσει προβλήματα σχετικά με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη. Επίσης, δεν αποκλείεται τυχόν ελληνική στρατιωτική εμπλοκή στα βόρεια σύνορα της χώρας να έδινε στην Τουρκία την ευκαιρία να πραγματοποιήσει επιθετική ενέργεια κατά της Κύπρου και των νησιών του Αιγαίου. Τέλος, είναι πιθανό ότι μια ελληνική στρατιωτική επέμβαση θα οδηγούσε σε περαιτέρω απομόνωση της Ελλάδας ανάμεσα στους εταίρους της Κοι-

- Πιθανή ανάφλεξη στο ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ ενδέχεται να επισύρει αλυσιδωτά προβλήματα στα Βαλκάνια.
- Στο θέμα των ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ θα δοκιμαστούν τα όρια της δημοκρατίας μας.
- Η εμπλοκή της ΤΟΥΡΚΙΑΣ ενδέχεται να απειλήσει την εδαφική μας ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ.
- Ενδεχόμενη επιθετική πολιτική της Ελλάδας, ιδιαίτερα ΡΙΨΟΚΙΝΔΥΝΗ.
- Χρειάζονται: συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων, προετοιμασία διπλωματική και στρατιωτική, καθώς και οικονομική ΑΝΟΡΘΩΣΗ.

νότητας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι θεωρούμε το σενάριο αυτό ως ελάχιστα ευλογηφάνες και ότι το εξετάσαμε στο πλαίσιο μιας θεωρητικής ανάλυσης.

Οι πιθανότητες ανάφλεξης

Ένα σοβαρό ερωτηματικό αποτελεί η ελληνική μειονότητα στα Σκόπια. Το γεγονός ότι ούτε η Ελλάδα έχει στην ουσία θέσει ζήτημα μειονότητας ούτε η διεθνής κοινότητα δείχνει να έχει προσέξει την ύπαρξή της και η αβεβαιότητα για τον αριθμό και το πού ακριβώς ζουν αποτελούν σοβαρούς περιοριστικούς παράγοντες στις κινήσεις της ελληνικής πλευράς για την προστασία τους σε περίπτωση συγκρούσεων στη Δημοκρατία των Σκοπίων.

- Όσον αφορά στο πρόβλημα των προσφύγων, υπάρχουν τρία πιθανά σενάρια:

• Ο κ. Φ. Πιέρρος είναι διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Harvard και ευρωβουλευτής της Ν.Δ. Ο κ. Θ. Ντόκος είναι διδάκτωρ διεθνών σχέσεων του Πανεπιστημίου Cambridge και επιστημονικός ερευνητής στο Πανεπιστήμιο Harvard.

(1) Ανάφλεξη στο Κοσσυφοπέδιο χωρίς καμία εξωτερική παρέμβαση. Στην περίπτωση αυτή, το πρόβλημα των προσφύγων δεν αναμένεται να λάβει μεγάλες διαστάσεις (τουλάχιστον όσον αφορά στην Ελλάδα).

(2Α) Ανάφλεξη στο Κοσσυφοπέδιο με αλβανική ανάμειξη. Το πρόβλημα των προσφύγων εξακολουθεί να μην είναι άμεσο για τη χώρα μας. Ωστόσο, η άνοδος του αλβανικού εθνικισμού ενδέχεται να έχει αρνητικές συνέπειες για την ελληνική μειονότητα της Β. Ηπείρου.

(2Β) Το σενάριο αυτό είναι ίδιο με το προηγούμενο με τη διαφορά ότι υπάρχει και εμπλοκή των Σκοπίων. Στην περίπτωση αυτή, αναμένεται μεγάλος αριθμός προσφύγων από τα Σκόπια και το Κοσσυφοπέδιο, και ίσως και από τη Β. Ηπειρο. Όσον αφορά στους πρόσφυγες, είναι πιθανό να αντιμετωπίσει η Ελλάδα ένα μεγάλο κύμα προσφύγων που θα προσπαθήσουν να βρουν καταφύγιο στο ελληνικό έδαφος. Αυτοί οι πρόσφυγες θα προέρχονται κυρίως από τη Δημοκρατία των Σκοπίων και όχι από το Κοσσυφοπέδιο, αφού το δεύτερο δεν έχει κοινά σύνορα με τη χώρα μας, η δε απόσταση που το χωρίζει από τα ελληνικά σύνορα είναι σχετικά μεγάλη. Υπάρχει βέβαια το ενδεχόμενο τους πρόσφυγες που θα καταφύγουν στο έδαφος των Σκοπίων να τους μεταφέρουν οι Σκοπιανοί στα ελλαδικά σύνορα και να τους υποχρεώσουν να εισέλθουν στην Ελλάδα, και να απαλλαγούν έτσι από το βάρος της φιλοξενίας των προσφύγων μεταβιβάζοντας το βάρος στη χώρα μας.

Όσον αφορά στο πρόβλημα των προσφύγων, η χώρα μας έχει τις εξής επιλογές:

(1) Να εκδιώξει, με βίαιο τρόπο αν χρειαστεί, τους πρόσφυγες, υποχρώνοντάς τους να επιστρέψουν σε γιουγκοσλαβικό έδαφος. Το τεράστιο ηθικό αλλά και πολιτικό κόστος μιας τέτοιας ενέργειας αποκλείει, κατά τη γνώμη μας, την επιλογή αυτή.

(2) Σε περίπτωση εμπλοκής των Σκοπίων στις συγκρούσεις και προσέλευσης πολύ μεγάλου αριθμού προσφύγων, να δημιουργήσει μια προσωρινή ζώνη ασφαλείας (ανάλογη με αυτή των Ισραηλινών στο νότιο Λίβανο) σε σκοπιανό έδαφος. Μια τέτοια «επιθετική» πολιτική ενδέχεται να συναντήσει σημαντικές αντιδράσεις, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. Αν και δεν πρέπει να αποκλειστεί *a priori*, η επιλογή αυτή κρύβει πολλούς κινδύνους και θα πρέπει να εξεταστεί μόνο ως έσχατη λύση.

(3) Η επιλογή προς την οποία δείχνει να προσανατολίζεται η ελληνική πλευρά είναι η υποδοχή των προσφύγων και η στέγασή τους σε στρατόπεδα της Β. Ελλάδας. Ήδη έχουν προχωρήσει οι σχετικές ετοιμασίες. Σε περίπτωση μαζικής προσέλευσης προσφύγων, η Ελλάδα θα πρέπει να ζητήσει οικονομική

βοήθεια από την Κοινότητα για την αντιμετώπιση της έκτακτης αυτής ανάγκης.

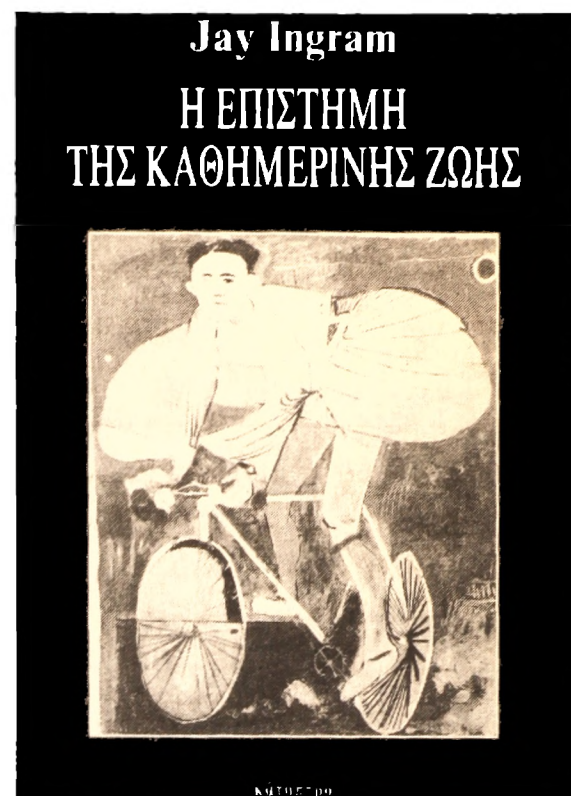
Ας δούμε όμως τους τέσσερις τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να εμπλακούν τα Σκόπια σε μια πολεμική σύγκρουση: 1) Με την εξέγερση των αλβανόφωνων κατοίκων της περιοχής. 2) Σε περίπτωση σερβικής προσπάθειας για «εθνική κάθαρση» του βόρειου τμήματος και προσάρτησή του στη Γιουγκοσλαβία. 3) Σε περίπτωση που η Βουλγαρία (ή και η Αλβανία) προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν τις περιστάσεις και να δημιουργήσουν τη Μεγάλη Βουλγαρία (ή Αλβανία) σε βάρος των Σκοπίων. 4) Έμμεση εμπλοκή λόγω της χρήση του σκοπιανού εδάφους από τον σερβικό στρατό για τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων κατά των εξεγερθέντων Αλβανών.

Τι θα γίνει με τα Σκόπια;

Ένα πολυσυζητημένο σενάριο πολέμου είναι η προσπάθεια προσάρτησης των Σκοπίων από τη Σερβία, την Αλβανία ή τη Βουλγαρία, οι οποίες εικάζεται ότι θα σπεύσουν να εκμεταλλευθούν μια γενικότερη ανάφλεξη της περιοχής. Μια τέτοια ενέργεια είναι σχετικά πιο πιθανή από την πλευρά της Σερβίας και λιγότερο πιθανή από τη Βουλγαρία. Ακόμα όμως και αν υποθέσουμε ότι κάποια από τις όμορες των Σκοπίων χώρες αποφασίσει να αψηφήσει τη διεθνή αντίδραση και να προβεί σε μια τέτοια επιθετική ενέργεια, πώς θα επηρέαζε αυτό τα ελληνικά συμφέροντα;

Η προσάρτηση των Σκοπίων από τη Σερβία θα είναι θετική για την Ελλάδα και η ελληνική αντίδραση θα πρέπει να είναι η τήρηση αυστηρής ουδετερότητας και η αποφυγή οιασδήποτε εμπλοκής και, ει δυνατόν, «εχθρικής» ενέργειας κατά της Σερβίας. Η δημιουργία μιας Μεγάλης Βουλγαρίας δεν θα αύξανε ανησυχητικά τη δυνητική ισχύ της χώρας αυτής, και θα επηρέαζε την Ελλάδα μόνο στο βαθμό που θα προκαλούσε ρεβιζιονιστικά οράματα που θα στρέφονταν κατά της ελληνικής Μακεδονίας και της Θράκης. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για τη Μεγάλη Αλβανία, αν και εδώ υπάρχουν τα ανησυχητικά στοιχεία του μεγάλου μουσουλμανικού πληθυσμού και των στενών σχέσεων της Αλβανίας με την Τουρκία, που προκαλούν ανησυχίες ως προς τη δημιουργία ενός μουσουλμανικού τόξου στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας. Η απειλή αυτή δεν είναι όμως, άμεση χρονικά και έτσι η ελληνική πολιτική θα πρέπει να είναι αυτή της αυστηρής ουδετερότητας και της μέγιστης δυνατής συμμόρφωσης με τις ενέργειες της ΕΟΚ και της διεθνούς κοινότητας, στο βαθμό βέβαια που δεν επηρεάζονται αρνητικά τα ελληνικά συμφέροντα.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Jay Ingram

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

- Γιατί το χασμουρητό είναι μεταδοτικό;
- Γιατί το φεγγάρι φαίνεται μεγαλύτερο κοντά στον ορίζοντα απ' ό,τι ψηλά στον ουρανό;
- Όταν βρέχει πρέπει να τρέχετε για να βραχείτε λιγότερο ή όχι;
- Πώς καταφέρντε να περπατάτε;
- Γιατί τα έντομα σχηματίζουν νέφη;
- Γιατί συχνά αναγνωρίζετε τα πρόσωπα των ανθρώπων αλλά δεν θυμάστε τα ονόματά τους;
- Γιατί βλεφαρίζετε;
- Τι είναι τό φαινόμενο του κοκτέιλ-πάρτι;

Εκατοντάδες είναι τα ερωτήματα στα οποία απαντά με τρόπο γοητευτικό και χιουμοριστικό αυτό το βιβλίο. Φαινόμενα που θα συναντήσετε τα επόμενα λεπτά ή μέρες ή και μήνες. Όμως η άποψή σας γι' αυτά θα έχει αλλάξει μέσα απ' τις σελίδες του.

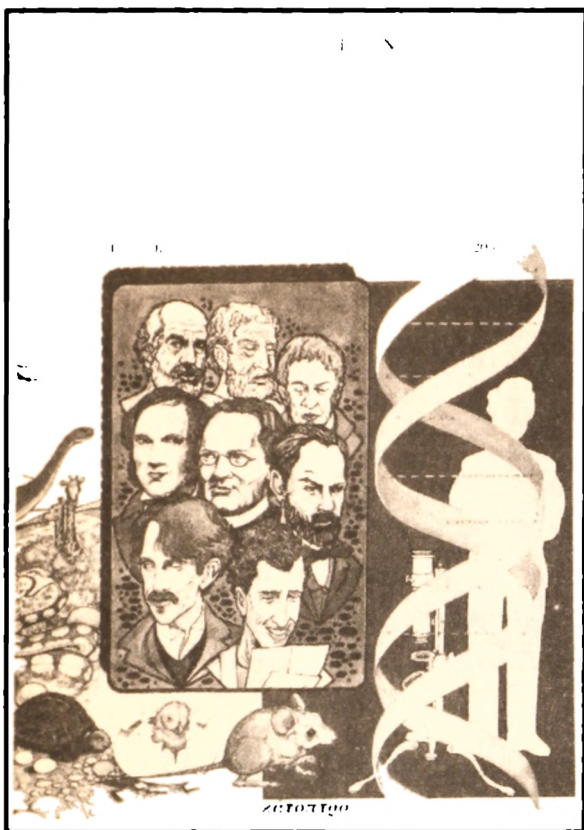
Σελ. 176, 14x21 εκ., 2400 δρχ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα

Τηλ. 364.32.72, Fax 364.18.64

**ΜΕΤΑ ΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΗΜΕΙΑΣ
ΣΕ ΚΟΜΙΚΣ
ΤΩΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ**

C. Ghigliano και L. Noveli

**Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΣΕ ΚΟΜΙΚΣ**

**Τόμοι Α και Β:
Από τον Αριστοτέλη έως τα τέλη
του 20ού αιώνα**

Το βιβλίο αυτό αφηγείται τη μεγάλη περιπέτεια που οδήγησε τον άνθρωπο στην ανακάλυψη του μυστικού της ζωής. Διηγείται με τρόπο έξυπνο και ζωντανό τόσο τις απαρχές της βιολογικής σκέψης όσο και τις σύγχρονες κατακτήσεις της γενετικής μηχανικής, προσφέροντας στον αναγνώστη μια πανοραμική εικόνα της βιολογίας και των νέων δρόμων που άνοιξε στην ανθρώπινη γνώση.

**Σελ. κάθε τόμου: 64, 21x29 εκ., Εγχρ.,
2600 δρχ. κάθε τόμος**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΤΟΠΤΡΟ

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
Τηλ. 364.32.72, Fax 364.18.64

Η προσάρτηση των Σκοπίων θα έλυνε και το πρόβλημα της αναγνώρισης της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Υπάρχει βέβαια και η αντίθετη άποψη: ότι η διατήρηση του σκοπιανού κράτους, φυσικά με κοινά αποδεκτό όνομα, είναι προς συμφέρον της Ελλάδας, η οποία αποτελεί τον φυσικό εταίρο του κράτους αυτού (με τον τερματισμό της διαμάχης περί της ονομασίας). Θα μπορούσε λοιπόν η Ελλάδα να απευθύνει μια αυστηρή προειδοποίηση προς Αλβανία και Βουλγαρία ή και να προσφέρει πολιτική και στρατιωτική υποστήριξη στα Σκόπια, εξασφαλίζοντας βέβαια σημαντικά ανταλλάγματα. Θεωρούμε μια τέτοια πολιτική πολιτική ως εγκυμονούσα σοβαρούς κινδύνους εμπλοκής της χώρας μας σε βαλκανικό πόλεμο.

Γίνεται πολύς λόγος τελευταία για τουρκική ανάμιξη σε περίπτωση ανάφλεξης στο Κοσσυφοπέδιο και για ενδεχόμενη σύρραξη με την Ελλάδα. Δεν θεωρούμε ως ιδιαίτερα πιθανή την ενεργό ανάμιξη της Τουρκίας σε τυχόν συγκρούσεις, παρά μόνο υπό μορφή αποστολής στρατιωτικού υλικού και, ίσως, ομάδων εθελοντών. Δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι η εκτίμηση περί μη ενεργούς τουρκικής ανάμιξης ισχύει και σε περίπτωση ελληνικής επέμβασης στην Αλβανία (σύμφωνα με τα σενάρια που αναφέραμε ανωτέρω). Υπάρχει ωστόσο και το σχετικά μακρινό ενδεχόμενο κλιμάκωσης των συγκρούσεων και πολέμου ανάμεσα στη Σερβία και τη Βουλγαρία, με πιθανή συμμετοχή της Τουρκίας στο πλευρό της δεύτερης. Η ελληνική στάση κατόπιν μιας τόσο σοβαρής και επικίνδυνης εξέλιξης θα πρέπει ασφαλώς να λάβει σοβαρά υπόψη τα δεδομένα της στιγμής εκείνης. Σε γενικές γραμμές, πάντως, θα στηρίζεται στην αρχή της ένοπλης ουδετερότητας.

Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *Βήμα*, η ελληνική στρατιωτική ηγεσία έχει εκφράσει κάποιες ανησυχίες για τη διείσδυση ομάδων «ατάκτων» από το Κοσσυφοπέδιο. Η απειλή δεν θεωρείται σοβαρή, αλλά η Ελλάδα οφείλει να είναι προετοιμασμένη δια παν ενδεχόμενο. Έτσι, η φύλαξη των βορείων συνόρων θα πρέπει να ανατεθεί σε μονάδες που θα έχουν την ικανότητα ταχείας επέμβασης (με ελικόπτερα και τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού) καθώς και μονάδες των ειδικών δυνάμεων. Αν και αυτή τη στιγμή δεν κρίνεται ως απαραίτητη, ίσως οι περιστάσεις απαιτήσουν μια μικρή αύξηση της στρατιωτικής θητείας.

Υπάρχει και το ενδεχόμενο έμμεσης ανάμιξης της Ελλάδας μέσω της χρήσης βάσεων από το ΝΑΤΟ (π.χ. Άκτιο) για την επίβλεψη του εμπάργκο ή και για στρατιωτική επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο ή τη Βοσνία. Η απάντηση σε σχετικό αίτημα του ΝΑΤΟ θα πρέπει να είναι θετική. Αντίθετα, η Ελλάδα θα πρέπει να αρνηθεί την άμεση ανάμιξη ελλη-

νικών στρατευμάτων και να επιμένει στη μη συμμετοχή βαλκανικών χωρών σε τυχόν στρατιωτική επέμβαση ή ειρηνευτικές επιχειρήσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

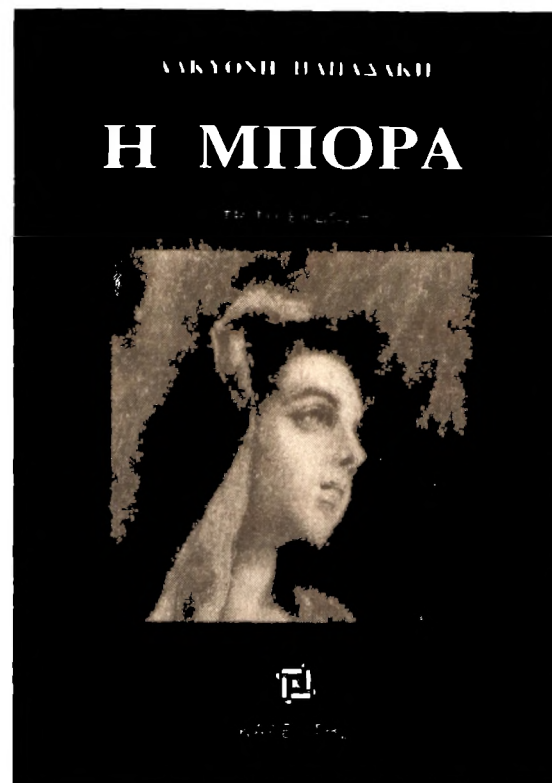
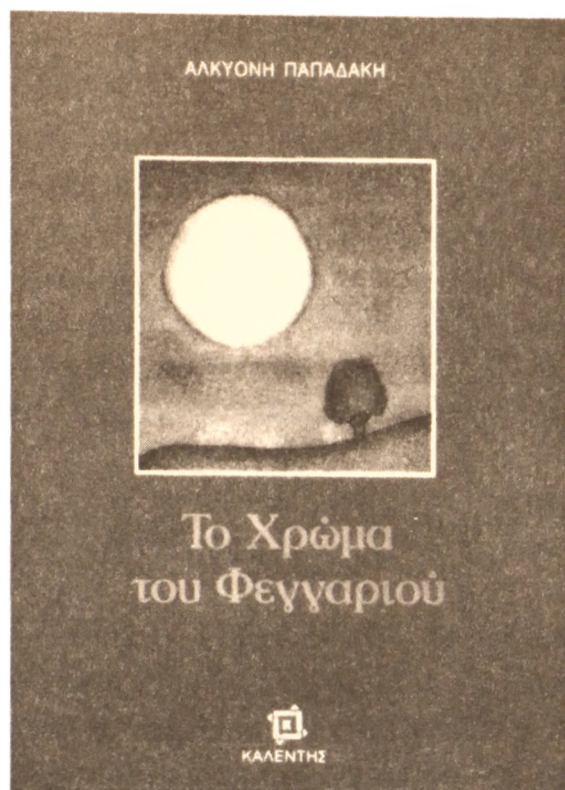
Οι ανωτέρω προβλέψεις βασίζονται στη χειρότερη δυνατή εξέλιξη (worst-case scenario). Είναι πολύ πιθανό ότι η διεθνής κοινότητα (ΗΠΑ, ΟΗΕ, ΕΟΚ) θα επέμβουν σε περίπτωση επέκτασης των συγκρούσεων στο Κοσσυφοπέδιο, οπότε τα ελληνικά διλήμματα θα αμβλυνθούν σε σημαντικό βαθμό.

Η ελληνική στάση

Η πιθανότητα εμπλοκής της Ελλάδας σε μια πολεμική σύγκρουση στα Βαλκάνια είναι πολύ περιορισμένη, εκτός αν η ίδια το επιδιώξει. Θεωρούμε την υιοθέτηση μιας «επιθετικής» πολιτικής ως ιδιαίτερα ριψοκίνδυνη διότι: 1) με ανοιχτό το μέτωπο με την Τουρκία, η Ελλάδα δεν έχει την πολυτέλεια να ανοίξει και βόρειο μέτωπο· 2) από στρατιωτικής πλευράς, κάθε εμπλοκή στα βόρεια σύνορα θα είναι σχετικά μακροχρόνια και θα εκφυλιστεί σε ανταρτοπόλεμο, με αποτέλεσμα η φθορά και οι απώλειες να προκαλέσουν σοβαρές αντιδράσεις στο εσωτερικό της χώρας. Με λίγα λόγια, δεν θα πρόκειται για μια γρήγορη, «καθαρή» στρατιωτική επιχείρηση με συγκεκριμένους στόχους· 3) μια ελληνική στρατιωτική επέμβαση θα έπληττε ανεπανόρθωτα την εικόνα της Ελλάδας ως status quo χώρας· 4) πιστεύουμε ότι μια τέτοια πολιτική δεν θα εξασφαλίσει επαρκή υποστήριξη στο εσωτερικό της χώρας – και δεν αναφερόμαστε στις πολιτικές δυνάμεις, αλλά στο λαό· και 5) θα συντελούσε στην περαιτέρω απομόνωση της Ελλάδας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Οι εκ του ασφαλούς λεονταρισμοί πολιτικών, δημοσιογράφων και αναλυτών για «επιθετική» εξωτερική πολιτική και οι εκτοξευόμενες μορφές κατά της πολιτικής ηγεσίας για συνεχή υποχωρητικότητα και ενδοτισμό σε βαθμό εθνικής μειοδοσίας δεν αποτελούν θετικές συνεισφορές στην αναζήτηση μιας αποτελεσματικής ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Τα υπαρκτά και, σε ορισμένες περιπτώσεις, σοβαρά λάθη της παρούσης πολιτικής ηγεσίας υπογραμμίζουν την επιτακτική ανάγκη για συναίνεση και συμφωνία των ελληνικών πολιτικών δυνάμεων. Η εσωτερική «γαλήνη», σε συνδυασμό με την έγκαιρη προετοιμασία τόσο σε διπλωματικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο και την οικονομική ανόρθωση της χώρας αποτελούν sine qua non για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων στα βόρεια και, κυρίως, στα ανατολικά σύνορα της χώρας. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ Η ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΑΛΚΥΟΝΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

— Τι χρώμα έχει η λύπη; ρώτησε το αστέρι την κερασιά και παραπάτησε στο ξέφτι κάποιου σύννεφου που περνούσε βιαστικά. Δεν άκουσες; Σε ρώτησα, τι χρώμα έχει η λύπη;

— Έχει το χρώμα που παίρνει η θάλασσα την ώρα που γέρνει ο ήλιος στην αγκαλιά της. Ένα βαθύ άγριο μπλε.

— Τι χρώμα έχουν τα όνειρα;

— Τα όνειρα; Τα όνειρα έχουν το χρώμα του δειλινού.

— Τι χρώμα έχει η χαρά;

— Το χρώμα του μεσημεριού, αστεράκι μου.

— Και η μοναξιά;

— Η μοναξιά έχει χρώμα μενεξελί.

— Τι όμορφα που είναι τα χρώματα! Θα σου χαρίσω ένα ουράνιο τόξο, να το ρίχνεις επάνω σου όταν κυώνεις.

Το αστέρι έκλεισε τα μάτια του κι ακούμπησε στο φράχτη. Έμεινε κάμποσο εκεί και ξεκουράστηκε.

— Και η αγάπη; ξέχασα να σε ρωτήσω, τι χρώμα έχει η αγάπη;

— ... Το χρώμα που έχουν τα μάτια του Θεού, απάντησε το δέντρο.

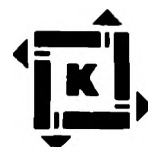
— Τι χρώμα έχει ο έρωτας;

— Ο έρωτας έχει το χρώμα του φεγγαριού, όταν είναι πανσέληνος.

— Έτσι, ε; Ο έρωτας έχει το χρώμα του φεγγαριού, είπε τ' αστέρι...

Κοίταξε μακριά στο κενό... Και δάκρυσε...

Εγώ δεν ξέρω πολλά γράμματα. Μα όπως κάθομαι τις νύχτες στην αυλή μου και κοιτάζω τ' αστέρια, σκέφτομαι και μερικά πράγματα. Σκέφτομαι λοιπό, τι διαφορά υπάρχει να 'σαι μέσα στους ανθρώπους ή μέσα στα θερία. Και λέω πως με τα θερία, είναι καλύτερα. Στο κάτω κάτω, αυτά τα ξέρεις. Είναι θερία, λες. Και φυλάγεσαι. Τους ανθρώπους όμως; Μέχρι να πάρεις είδηση τι θεριό έχεις δίπλα σου, σε κατασπάραξε. Πάει. Τους ανθρώπους εγώ τρέμω. Τους όμοιούς μου. Που μιλούνε, που χαϊδεύουνε, που χιχιρίζουνε, που χαιρετούνε. Αλίμονο απ' αυτούς. Χριστέ μου. Αλίμονο και τρισαλίμονο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗΣ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 5, 10679 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. 3623553

Ποιός είναι

• Ο βουλευτής της Ν.Δ. και πρόεδρος της Διαρκούς Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων, κ. Ελευθέριος Παπαδημητρίου, είναι βουλευτής Άρτας, από το 1981. Εθεωρείτο από τους πλέον πιστούς στον αρχηγό του κόμματος κ. Κ. Μητσοτάκη, μέχρι την ημέρα του ανασχηματισμού, οπότε και φανερά πικραμένος μίλησε για πρώτη φορά –όπως και τόσοι άλλοι δυσαρεστημένοι με τον ανασχηματισμό– για «ανεξαρτητοποίησή» του. Ο ίδιος υποστήριξε ότι είχε την υπόσχεση του κ. Κ. Μητσοτάκη για υπουργοποίησή του και μάλιστα σε οικονομικό υπουργείο. Ο κ. Ε. Παπαδημητρίου δεν ανήκει στην παραδοσιακή Δεξιά, αφού, το 1981, πριν περάσει στο ψηφοδέλτιο της Ν.Δ., αποτελούσε τον ενδέκατο βουλευτή της ΔΗΑΝΑ. Είναι άλλωστε κουμπάρος του κ. Σ. Στεφανόπουλου– αλλά, την κρίσιμη στιγμή των υπογραφών, «δεν ανευρέθη»...

Ποιοί έκαναν την «πάπια»;

• Την άμεση ενεργοποίηση των διατάξεων για απονομή χάριτος στον πρώην βουλευτή κ. Δ. Τσοβόλα ζήτησαν με ερώτησή τους 22 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ. Οι βουλευτές επανέφεραν το θέμα στην Βουλή, ζητώντας να ακολουθηθεί η ίδια ταχύτατη διαδικασία που ακολούθησε και στην περίπτωση του εκδότη της ΑΥΓΗΣ κ. Α. Βουτσά. Κι ένα κομμάτι: Ποιοι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ αρνήθηκαν να υπογράψουν την ερώτηση;

Νομικές πλαστογραφίες

• Το φαινόμενο είναι συνηθισμένο: Υπογραφές βουλευτών κάτω από ερωτήσεις ή από τροπολογίες, χωρίς πολλές φορές να έχουν καν ενημερωθεί οι ίδιοι για την «υπογραφή» τους. Η πρακτική που ακολουθείται έχει δημιουργήσει πολλές φορές προβλήματα, όταν κάποιοι διαφωνούν με το περιεχόμενο των τροπολογιών ή των ερωτήσεων και εντέχνως αφήνουν να διαρρεύσει προς τους κοινοβουλευτικούς συντάκτες ότι δεν έχουν σχέση με το έγκλημα. Τη φορά αυτή, το «φάουλ» έγινε από τον Συνασπισμό, όπου κατατέθηκε τροπολογία, για τους συνεργάτες των βουλευτών από τους κ. Φ. Κουβέλη, Τ. Χατζηδημητρίου και Γ. Φαράκο, στο νομοσχέδιο για τα στρατολογικά θέματα. Ο τελευταίος έκανε δήλωση με την οποία επιτίθετο στους «εμπνευστές ομάδας του ΣΥΝ», στην οποία αποδόθηκε η ευθύνη της «λαθροχειρίας».

Κοινοβουλευτική ένδεια της Ν.Δ.

Οξύτατο πρόβλημα στο κοινοβουλευτικό έργο της αναμένεται να αντιμετωπίσει η συμπολίτευση, το νέο έτος, αν συνεχιστεί η ενδοκομματική κρίση που μαστίζει τη Ν.Δ. Βασική αιτία της λειψανδρίας στα έδρανα των βουλευτών της συμπολίτευσης, αλλά και στις διάφορες Επιτροπές, είναι η δυσαρέσκεια των βουλευτών προς το κυβερνητικό έργο, αλλά και τα παράπονα πολλών από αυτούς διότι «δεν εκτιμήθηκε η προσφορά τους προς την παράταξη και δεν έγιναν έστω υφυπουργοί». Δεύτερος λόγος είναι η υπουργοποίηση μεγάλου αριθμού βουλευτών, των οποίων οι υποχρεώσεις δεν επιτρέπουν –και «με το νόμο πλέον»– να είναι παρόντες.

Ενδεικτικό της όλης κατάστασης που επικρατεί είναι το γεγονός ότι η **Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων της Βουλής**, όπου επρόκειτο να συζητηθεί το νομοσχέδιο για την εγγύηση των καταθέσεων, στην μία περίπτωση ανέβαλε τις εργασίες της γιατί δεν ήταν παρών από την πλευρά της συμπολίτευσης παρά μόνον ο πρόεδρος της Επιτροπής, κ. **Ε. Παπαδημητρίου** –ο οποίος την περασμένη Δευτέρα δέχθηκε επίθεση των πιστολάδων–, και σε μια δεύτερη περίπτωση διότι επετεύχθη το ποθούμενο –η απαρτία– μόνο μετά από εσπευσμένη κλήση βουλευτών και καθυστέρηση 40 λεπτών. Όσο για τις άλλες Επιτροπές, μόνο μελαγχολία φέρνει η κατάσταση που επικρατεί στην Επιτροπή που διερευνά το πρόβλημα των πυρκαγιών στα δάση, η οποία μάλιστα δεν είναι μόνιμη, μόνο ο πρόεδρος της κ. **Δ. Μπεχράκης** κάνει την εμφάνισή του και αραιά και πού η κ. **Μ. Καλδή** και ο βουλευτής Ευβοίας κ. **Μ. Σιδερής**.

Η κατάσταση έφτασε στο αποκορύφωμά της κατά τη διάρκεια της συζήτησης του Προϋπολογισμού. Την Παρασκευή 18 Δεκεμβρίου, ο πρωθυπουργός κ. **Κ. Μητσοτάκης**, βρέθηκε αντιμέτωπος με τη θλιβερή για τον ίδιο, εικόνα να τον υποδέχονται μόλις 25 βουλευτές στην Βουλή. Όσο για το ενδιαφέρον των βουλευτών να περιληφθούν στον κατάλογο των ομιλητών, αυτό απλώς δεν υπήρχε. Σε άλλες χρονιές οι βουλευτές έβαζαν περίπου... μέσον για να τους επιτραπεί να μιλήσουν, αφού όλο και κάποια κάμερα θα τους τράβαγε, όλο και κάποιο κανάλι θα τους πρόβαλε να αγορεύουν «εκ του βήματος».... Εφέτος, ούτε καν η ματαιοδοξία δεν τους ώθησε να εγγραφούν ομιλητές. Και δεν έφταναν όλα αυτά τα προβλήματα, ήρθε και η επίθεση από το «πρες-ρουμ» του υπουργού Επικρατείας, κ. **Α. Ανδριανόπουλου**, κατά του πρώην υπουργού Εξωτερικών κ. **Α. Σαμαρά**, του οποίου τις πολιτικές θέσεις εξομοίωσε με τις πολιτικές θέσεις του ΠΑΣΟΚ, με αποτέλεσμα να προκληθεί η παραίτηση του κ. **Α. Γεροντόπουλου**, στενού φίλου του κ. **Α. Σαμαρά**, από τον κατάλογο των ομιλητών και να μειωθεί έτσι ακόμα περισσότερο η «δύναμη πυρός» της συμπολίτευσης.

Το πρόβλημα, δεδομένης της αναιμικής κυβερνητικής πλειοψηφίας, απασχολεί το πρωθυπουργικό επιτελείο, αλλά παρά τις συνεχείς «παραινέσεις» ουδείς από τους «κοπανατζήδες» φαίνεται να πείθεται. Άλλωστε δεν είναι εύκολο να πείσει κάποιος, π.χ. τον κ. **Ε. Καλογιάννη**, ο οποίος μετά τον ανασχηματισμό αρνείτο κατηγορηματικά να «κατηφορίσει» προς Αθήνα, απειλώντας ακόμα και να απόσχει από την ψηφοφορία του Προϋπολογισμού.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε και τις συνεχείς συσκέψεις στο γραφείο του προέδρου της Βουλής κ. **Α. Τσαλδάρη**, τις παραμονές της ψήφισης του Προϋπολογισμού, με βασικό αντικείμενο των συσκέψεων την αποφυγή «παραφωνιών» κατά την ψήφιση του Προϋπολογισμού.

Μέχρι τη στιγμή που γράφονταν οι γραμμές αυτές δεν υπήρχαν ενδείξεις για βουλευτές που θα καταψήφισαν τον προϋπολογισμό. Ίσως αποδειχθεί καταλυτικό γεγονός για τις όποιες αντιδράσεις η απόπειρα κατά του προέδρου της Διαρκούς Οικονομικής Επιτροπής της Βουλής κ. **Ε. Παπαδημητρίου**. Τέτοια γεγονότα, σε καταστάσεις όπως αυτή των ημερών, δημιουργούν συσπειρωτικές τάσεις.

«ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ»

ΕΝΑ ΝΕΟ δόγμα έχει κάνει την εμφάνισή του στη διεθνή σκηνή: το δόγμα της «ανθρωπιστικής επέμβασης», που η πρώτη του εφαρμογή δοκιμάζεται στη Σομαλία. Οι σκηνές που παρουσιάζονται από τη μικρή οθόνη στην παγκόσμια κοινή γνώμη –κι αυτές που πρόκειται να παρουσιαστούν– από τη δυστυχή και λιμοκτονούσα Σομαλία δημιουργούν το ηθικό υπόβαθρο για τη στρατιωτική επέμβαση. Η πείνα και ο θάνατος δικαιολογούν μικρότερα κακά, όπως είναι η κατάλυση της ανεξαρτησίας ενός κράτους και η αναπόφευκτη εμπλοκή στις εσωτερικές του τοποθετήσεις.

Οι αρχές στη διεθνή πολιτική κάθε άλλο παρά άκαμπτες είναι, πολύ δε περισσότερο όταν πρόκειται περί «ηθικών» αρχών. Απλώς προσαρμόζονται στην υπάρχουσα συγκυρία και ισορροπία δυνάμεων και εφαρμόζονται κατά το δυνατόν. Παράγοντες που έχουν να κάνουν τόσο με την εσωτερική πολιτική της χώρας ή των χωρών που επεμβαίνουν όσο και με γενικότερα γεωπολιτικά και στρατηγικά συμφέροντα συμβάλλουν στη λήψη των αποφάσεων.

Οι «ανθρωπιστικές επεμβάσεις» όμως δεν είναι τόσο απλές όσο φαίνονται. Η αμερικανική στρατιωτική παρουσία στη Σομαλία, δεν πρόκειται, σύμφωνα μ' όλες τις ενδείξεις, να είναι βραχύβια. Διότι η ίδια η εκπλήρωση της αποστολής σε μία πολιτικά χαώδη χώρα συνεπάγεται την εμπλοκή των δυνάμεων της επέμβασης στην εσωτερική πολιτική διαμάχη. Οι αμερικανικές δυνάμεις για να διανείμουν τη βοήθεια και να θρέψουν τον πληθυσμό θα πρέπει να αφοπλίσουν τις αντιμαχόμενες φυλές, εάν χρειαστεί, με τη βία.

Η δε κατάληξη της όλης επιχείρησης δεν μπορεί να είναι άλλη παρά η εγκατάσταση κάποιας πολιτικής εξουσίας που θα επιβάλει με τη βοήθεια των δυνάμεων της επέμβασης την τάξη και θα δημιουργήσει

κάποιο κέντρο ισχύος για τη διακυβέρνηση της χώρας. Το όπλο της επισιτιστικής βοήθειας είναι πανίσχυρο και μ' αυτό θα εγκατασταθεί η νέα εξουσία. Μ' άλλα λόγια, οι δυνάμεις της επέμβασης θα πρέπει να κάνουν πολιτικές επιλογές και όχι καθαρά «ανθρωπιστικές».

Η αναλογία με τη Βοσνία είναι επίκαιρη, καθώς το προηγούμενο της Σομαλίας έχει ισχυροποιήσει τις φωνές εκείνες που απαιτούν ανάλογη εφαρμογή των «αρχών» και στην περίπτωση της Βοσνίας. Μάλιστα δε καταβάλλεται συντονισμένη προσπάθεια να αποδειχτεί ότι πρόκειται περί έξωθεν επιθέσεως και όχι περί εμφύλιας σύρραξης. Οι σχετικές προετοιμασίες για την «ανθρωπιστική επέμβαση» έχουν γίνει. Αναμένεται το πράσινο φως από τα Ην. Έθνη για να τεθεί σε εφαρμογή η πρώτη φάση της στρατιωτικής επέμβασης που θα πάρει τη μορφή περιφρούρησης της απαγορευμένης ζώνης πτήσεων για τη διασφάλιση των «ανθρωπιστικών διαδρομών» παροχής της βοήθειας. Στην ουσία, φυσικά, θα πρόκειται για ακόμα πιο σαφή επέμβαση σε μία εμφύλια διαμάχη με γενικότερους κινδύνους εμπλοκής. Το τραγικό σφάλμα της αναγνώρισης της Βοσνίας ενισχύεται με ένα νέο. Διότι η στρατιωτική επέμβαση αποσκοπεί στην αλλαγή της στρατιωτικής ισορροπίας των αντιμαχόμενων δυνάμεων. Έπεται η επέμβαση με χερσαίες δυνάμεις, πολύ πιο πολυδάπανη και εγκυμονούσα κινδύνους μεγάλων απωλειών με αμφίβολα αποτελέσματα. Γι' αυτό και ορισμένες δυτικές χώρες διστάζουν ακόμα να κάνουν το πρώτο βήμα, σκεπτόμενες τις συνέπειες και τη συνέχεια.

Η νέα τάξη πραγμάτων είναι θερμή και η πυρόσβεση δύσκολη υπόθεση. Η γενοκτονία μπορεί να δικαιολογεί ηθικά την επέμβαση. Αλλά η εφαρμογή, και μάλιστα επιλεκτικά, μιας γενικής αρχής «ανθρωπιστικής επέμβασης» είναι άκρως επικίνδυνη για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Οι αρχές στη διεθνή πολιτική κάθε άλλο παρά άκαμπτες είναι, πολύ δε περισσότερο όταν πρόκειται περί ηθικών αρχών.

Το κυνικό παιχνίδι της Δύσης

Η κατάσταση στη Σερβία φαίνεται να διευκρινίζεται καθώς ο κ. Μιλόσεβιτς επανεκλέγεται στην προεδρία παρά την απροκάλυπτη υποστήριξη της Δύσης προς τον κ. Πάνιτς. Πέραν των όσων θα ακουστούν περί «νοθείας» και άλλων τινών γεγονόσ είναι ότι η επανεκλογή του κ. Μιλόσεβιτς είναι ανεπιθύμητη στη Δύση και θα έχει συνέπειες.

Διπλά μέτρα και σταθμά στη στάθμιση των καταστάσεων και στις αποφάσεις περί του πρακτέου, σκοπιμότητες, διπροσωπία και κυνισμός θα πρωτανεύσουν πάλι. Καλό όμως θα ήταν –για όλους– τα πράγματα να εξεταστούν με περισσότερη ψυχραιμία.

Αυτό που δεν έχει διευκρινιστεί καθαρά μέχρι σήμερα είναι η πολιτική των Ην. Πολιτειών και της Δύσης. Ιδιαίτερα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, έχοντας συμβάλει στη δημιουργία του προβλήματος, στη Βοσνία με την εσπευσμένη αναγνώριση της ανεξαρτησίας της –και δεν είναι καθόλου τυχαίες ως προς αυτό οι πρωτοφανείς ανοιχτές επικρίσεις των Αμερικανών εναντίον του πρώην Γερμανού ΥΠΕΞ κ. Γκένσερ όσον αφορά την πολιτική του στα Βαλκάνια– δεν έχει ξεκαθαρίσει τη στάση της. Ελπίζει, βέβαια, η Δύση ότι με τον Πάνιτς θα μπορέσει να «συνεννοηθεί» καλύτερα και να επιβάλει την «ειρήνευση» στην περιοχή. Είναι, όμως, προφανές, ότι πολιτικοί στόχοι για μία τέτοια ειρήνευση δεν υπάρχουν. Η ομιχλώδης αναφορά στους «ανθρωπιστικούς» σκοπούς μιας ενδεχόμενης στρατιωτικής επέμβασης –για την οποία υπάρχουν αντιρρήσεις από πολλές πλευρές– επέμβαση η οποία θα πρέπει να έχει την κάλυψη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ην. Εθνών και η οποία θα πάρει (ως πρώτο βήμα) την μορφή επιτήρησης της απαγορευμένης εναέριας ζώνης, γίνεται κυρίως για δύο λόγους: α) για να ικανοποιηθεί η κοινή γνώμη στο εσωτερικό των δυτικών χωρών που κατακλύζεται καθημερινώς με τηλεοπτικές σκηνές από τη σφαγή στη Βοσνία (με «κύριους υπεύθυνους τους Σέρβους, όπως αναφέρεται) και β) για να αποκρουστούν οι πιέσεις των ισλαμικών χωρών που απειλούν να εμπλακούν ακόμα περισσότερο στην εμφύλια σύρραξη. Στην ίδια γραμμή κατατάσσεται και η σκέψη άρσης του εμπάργκο όπλων κατά της Βοσνίας ώστε να δοθούν όπλα στους Μουσουλμάνους για να αντισταθμίσουν τη στρατιωτική υπεροχή

Οπαδοί του Μιλόσεβιτς σε προεκλογική εκστρατεία στη Σερβία

των Σέρβων της Βοσνίας.

Γεγονός όμως είναι ότι τα Ην. Έθνη δεν έχουν αναφέρει καμία παρέμβαση της απαγορευμένης εναέριας ζώνης κυρίως από την πλευρά της Σερβίας, εξ ου και οι δισταγμοί αρκετών χωρών, κυρίως της Βρετανίας, να συγκατανεύσουν σε μία απόφαση επιτήρησης της ζώνης ή και καθορισμού κανόνων εμπλοκής

ειρήνευση θα αργήσει διότι για την επάνοδο των αντιμαχόμενων πλευρών στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένας νέος συσχετισμός δυνάμεων υπέρ των Μουσουλμάνων ή μία νέα ισορροπία. Κι' αυτό στην πράξη σημαίνει ένταση των εχθροπραξιών, περισσότερο αίμα και απρόβλεπτη χρονική διάρκεια της σύρραξης. Ίσως, δε και εμπλοκή σε

«Αν η Δύση προχωρήσει χωρίς περίσκεψη στο πρώτο βήμα της στρατιωτικής της εμπλοκής στη Βοσνία, τότε ας προετοιμαστούμε για τη μακρά νύχτα των ακονισμένων μαχαिरιών.»

που θα προβλέπουν την κατάρριψη «εχθρικών» αεροσκαφών. Το γεγονός ότι η Ρωσία, καθώς φαίνεται, προτίθεται να προβάλλει βέτο σε μία τέτοια απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, περιπλέκει ακόμα περισσότερο τα πράγματα.

Η επιλογή του μέσου της στρατιωτικής επέμβασης είναι βέβαια ένα βήμα σοβαρής εμπλοκής της Δύσης που σε συνάφεια με άλλα μέσα (πέραν της ανθρωπιστικής βοήθειας) αποβλέπει να ανατρέψει το σημερινό συσχετισμό στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή. Δεν πρόκειται όμως, να τερματίσει τον πόλεμο και την αιματοχυσία. Αντίθετα, η κρίση θα βαθύνει και η

δεύτερο στάδιο, αν το πρώτο δεν έχει επιθυμητά αποτελέσματα και χερσαίων δυτικών στρατιωτικών δυνάμεων (του ΝΑΤΟ, της ΔΕΕ, με ή χωρίς συμμετοχή Αμερικανών).

Προκύπτει λοιπόν σαφώς ότι η Δύση πρέπει να ξεκαθαρίσει τους πολιτικούς της στόχους στην περιοχή και να πάψει να δείχνει τη σημερινή υποκρισία και το σημερινό κυνισμό. Η καλύτερη πιθανότητα λύσης είναι η συνέχιση των διαπραγματεύσεων στη Γενεύη και η αναγνώριση των πραγματικών δεδομένων. Τα δεδομένα, δείχνουν ότι η ενότητα της Βοσνίας, ως ανεξάρτητου ενιαίου κράτους, είναι αδύνατο να αποκατασταθεί χωρίς

την ολοσχερή ήττα των Σέρβων τόσο της Σερβίας όσο και της Βοσνίας. Κι επομένως η καλύτερη προοπτική είναι η δημιουργία μιας χαλαρής συνομοσπονδιακής κρατικής δομής ή ακόμα κι ενός μικρού μουσουλμανικού κράτους. Οι Σέρβοι της Βοσνίας, μπορούν να παραχωρήσουν στην Τράπεζα των διαπραγματεύσεων μέρος του 65%-70% των εδαφών που κατέχουν, μία συμφωνία με την Κροατία –με διασφάλιση των δικαιωμάτων της σερβικής μειονότητας– είναι δυνατή καθώς και μία συμφωνία για το Κόσσοβο. Έτσι, πέραν της διευθέτησης του προβλήματος της Σερβίας, το απαράβατο των συνόρων θα συμβάλει στην κατάπαυση των εχθροπραξιών και της αναταραχής στην περιοχή και αργότερα πιθανόν στην ειρήνευση και στις καλές γειτονικές σχέσεις.

Μία τέτοια λύση είναι προς το συμφέρον όλων εδώ που έχουν φτάσει τα πράγματα. Απαιτεί βέβαια συμβιβασμούς απ' όλες τις πλευρές. Αλλά είναι δυνατή. Ο κίνδυνος γενικότερης βαλκανικής ανάφλεξης θα απομακρυνθεί. Αν, όμως, η Δύση προχωρήσει χωρίς περίσκεψη στο πρώτο βήμα της στρατιωτικής της εμπλοκής στη Βοσνία, προσθέτοντας ένα ακόμα λάθος στη σωρό των όσων έχει ήδη πράξει, τότε ας προετοιμαστούμε για το χειρότερο και για τη μακρά νύχτα των ακονισμένων μαχαिरιών.

Εμπρός στο δρόμο που χάραξε ο Αρκάν

Η επιτυχής εκλογική εκστρατεία του καπεταν-Αρκάν εξηγεί πολύ καθαρά τα αποτελέσματα των εκλογών της Κυριακής, στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο. Επικεφαλής των «Αρκανόφσκι», της περιόβητης παραστρατιωτικής ομάδας, υπεύθυνης για το «εθνικό ξεκαθάρισμα» της Κροατίας και της Βοσνίας, τις σφαγές και τους βιασμούς εκατοντάδων αμάχων πολιτών, ο καπετάνιος Αρκάν θεωρείται εγκληματίας πολέμου στη Δύση και καταζητείται εδώ και χρόνια από τις αρχές της Σουηδίας για εγκληματικές πράξεις.

Στο Βελιγράδι, ο καπεταν-Αρκάν έχει ένα ζαχαροπλαστείο, άνοιξε τελευταία μια Τράπεζα που κάνει χρυσές δουλειές λόγω της παραοικονομίας και του λαθρεμπορίου που αναπτύχθηκε με το εμπάργκο και στη Σερβία θεωρείται ακόμα εθνικός ήρωας. Με ευκαιρία τις εκλογές αποφάσισε να τιμήσει με την παρουσία του το Κοσσυφοπέδιο, στο οποίο κατοικεί η μεγάλη αλβανική μειονότητα (80% του πληθυσμού), πολύ κρέας δηλαδή για το επόμενο εθνικό ξεκαθάρισμα.

Ο **Ζέλικο Ραζνάτοβιτς**, όπως ονομάζεται ο Αρκάν, έγινε ενθουσιωδώς δεκτός από τον τοπικό σερβικό πληθυσμό. Οι γονείς έντυναν τα παιδιά τους με την στρατιωτική στολή του Αρκάν και τα πήγαιναν στις προεκλογικές του συγκεντρώσεις όπως στις κανονικές χώρες τα πάνε στο κουνκλοθέατρο. Στις φλογερές ομιλίες του, ο καπετάνιος έκανε πρώτα το σταυρό του και κατόπιν καλούσε τους ενθουσιώδεις οπαδούς του να αγωνιστούν για τις «Ηνωμένες Πολιτείες της Σερβίας». Όστερα τους ζητούσε να κάνουν περισσότερα παιδιά και να κτίσουν περισσότερες ορθόδοξες εκκλησίες, ώστε το Κόσσοβο «να έχει περισσότερους ναούς από ρουκέτες». Πρός Θεού, δεν πρόκειται για ειρηνιστικό κήρυγμα: «ρουκέτες», κατά τον Αρκάν, είναι οι μιναρέδες από τα τζαμιά των Αλβανών.

Οι εγκληματίες ως ήρωες

Σε μία χώρα όπου οι εγκληματίες τιμώνται ως ήρωες, τα αποτελέσματα δεν μπορούσαν να είναι διαφορετικά. Ο **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** κέρδισε από τον πρώτο γύρο στις προεδρικές εκλογές της Σερβίας, αν και το Σοσιαλιστικό –

τέως Κομμουνιστικό – του Κόμμα έχασε τα 2/5 περίπου της εκλογικής του δύναμης: υγειώς σκεπτόμενοι, οι παλιοί ψηφοφόροι του Σοσιαλιστικού Κόμματος τίμησαν με ένα ποσοστό γύρω στο 22% το Ριζοσπαστικό Κόμμα του εθνικοσοσιαλιστή **Σέζελι**, ενός άλλου αρχηγού παραστρατιωτικών ομάδων υπεύθυνων για «εθνικό ξεκαθάρισμα» και πιστού μέχρι σήμερα συμμάχου του Μιλόσεβιτς.

Στο σερβικό και το ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο θα σχηματισθούν πιθανότατα κυβερνήσεις συνασπισμού από τους σοσιαλιστές και τους εθνικοσοσιαλιστές. Ο ίδιος ο **Βόισλαβ Σέζελι** μπορεί να αναλάβει πρωθυπουργός, αν συνέλθει γρήγορα από την εγχείρηση στην οποία υπεβλήθη το βράδυ των εκλογών σε μία νευρολογική κλινική...

Από την πλευρά τους, οι Σέρβοι πολίτες θα χρειαστούν γερά νεύρα για να αντέξουν και τη συνέχεια του δράματος. Είναι φανερό ότι μετά τη νίκη του Μιλόσεβιτς τα διεθνή μέτρα εναντίον της Σερβίας θα πολλαπλασιασθούν: κλείσιμο των συνόρων, διακοπή των τηλεπικοινωνιών, αποπομπή από όλους τους διεθνείς οργανισμούς, στρατιωτικά μέτρα για την απαγόρευση των πτήσεων της σερβικής αεροπορίας πάνω από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Ίσως και επιλεκτικές αεροπορικές επιθέσεις εναντίον των σερβικών δυνάμεων στα εδάφη που κατέχουν. Και αν όλα τα προηγούμενα αποδειχθούν αναποτελεσματικά, υπάρχει πάντα το χαρτί της αλβανικής μειονότητας στο Κοσσυφοπέδιο.

Λοιπόν, πόλεμος;

Στο εσωτερικό μέτωπο, η Σερβία μπαίνει σε μία περίοδο παρατεταμένης πολιτικής αστάθειας. Ο πρόεδρος της νέας Γιουγκοσλαβίας, Ντό-

Η απόγνωση του εμφυλίου πολέμου και της καταστροφής αποτυπώνεται στα πρόσωπα των προσφύγων

μπριτσα Τόσιτς, απειλούσε πριν από τις εκλογές να παραιτηθεί, στην περίπτωση επανεκλογής του άλλοτε προστατευομένου του Μιλόσεβιτς. Η ηττημένη αντιπολίτευση δεν έχει δικίο όταν αποδίδει τα αποτελέσματα των εκλογών σε νοθεία: παρατυπίες υπήρξαν πολλές, ίσως και νοθεία σε περιορισμένη κλίμακα, αλλά μέσα σε ένα εθνικιστικό παραλήρημα η πλειοψηφία των ψηφοφόρων υπερψήφισε αυτούς που υλοποιούν το όραμα της μεγάλης Σερβίας.

Όμως η άνοδος των ακροδεξιών εθνικιστών και η βαθιά πόλωση της σερβικής κοινωνίας δεν αποκλείουν την περίπτωση του εμφυλίου πολέμου. Στο δίλημμα «πόλεμος ή ειρήνη», το οποίο τέθηκε στους ψηφοφόρους την Κυριακή, η πλειοψηφία των Σέρβων απάντησε χωρίς περιστροφές «πόλεμος, αν αυτό ευνοεί τα εθνικά συμφέροντα».

Εμφύλιος πόλεμος, πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο και την τέως Γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας, ενδεχομένως και όλα μαζί! Το κακό, στην περίπτωση της Σερβίας, είναι ότι ο νέος πόλεμος, αν ξεσπάσει, δεν θα έχει τοπικό χαρακτήρα. Όλα τα Βαλκάνια κινδυνεύουν να τιναχθούν στον αέρα και η Ελλάδα καλείται χωρίς περιστροφές να λύσει γρήγορα το πρόβλημα της αναγνώρισης της τέως Γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας της Μακεδονίας και κυρίως να διαμορφώσει μια στρατηγική μη-εμπλοκής στον πόλεμο. Πριν είναι πολύ αργά.

Στέλιος Κούλογλου

Το σερβικό έθνος διέρχεται σήμερα τη δυσχερέστερη περίοδο της ιστορίας του. Με τη συντονισμένη δράση των εσωτερικών και εξωτερικών δυνάμεων έχει διαλυθεί το κράτος, το οποίο, όσο κι αν αντιμετωπιζόταν με καχυποψία από τους Σέρβους, τους παρείχε ωστόσο κοινή στέγη. Σήμερα δεν υπάρχει πλέον η Γιουγκοσλαβία έχει διαλυθεί με τον χειρότερο τρόπο. Η τύχη των Σέρβων αποφασίζεται τώρα παράλληλα σε πολλά νέα κράτη, από τα οποία άλλα έχουν αναγνωρισθεί διεθνώς, άλλα όχι: στη Σερβία, η οποία μαζί με το Μαυροβούνιο αποτελεί το νέο κράτος της Γιουγκοσλαβίας, στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στην οποία οι Σέρβοι αγωνίζονται για την αναγνώριση της εθνικής τους ταυτότητας και στη σερβική Κράινα, όπου, επίσης με τον αγώνα, εξασφαλίζεται η επιβίωση του σερβικού πληθυσμού.

Πρέπει να τονισθεί ότι κατά τη σημερινή Γιουγκοσλαβική κρίση έχει γίνει όχι μόνο χρήση αλλά και καταφανής κατάχρηση του δικαιώματος αυτοδιαθέσεως ενός έθνους. Επικαλούμενοι αυτό το δικαίωμα, το οποίο εξάλλου δεν προέβλεπε σαφώς το Σύνταγμα της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, αυτοί που διέλυσαν τη Γιουγκοσλαβία, εντελώς αβάσιμα ταύτισαν το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως με το δικαίωμα αποσχίσεως επιμέρους τμημάτων της χώρας, με «δικαίωμα» που αυτοί μόνοι τους, αντίθετα με το Σύνταγμα, έδωσαν στους ίδιους τους τούς εαυτούς. Σφετεριζόμενοι αυτό το αστήρικτο δικαίωμα αποσχίσεως, εκήρυξαν οι ίδιοι την κυριαρχία και την ανεξαρτησία των

Δημοκρατιών, ομοσπόνδων μελών που είχαν συσταθεί κατά την εποχή του Josip Broz -Tito. Η κήρυξη της ανεξαρτησίας έγινε με άμεση παραβίαση του ομοσπονδιακού Συντάγματος, στην περίπτωση δε της Κροατίας και με την άρνηση του δικαιώματος αυτοδιαθέσεως ενός άλλου Γιουγκοσλαβικού έθνους, του σερβικού. Με τον τρόπο αυτό, σ' εκείνη τη δημοκρατία, σε επακριβώς οροθετημένες περιοχές όπου ήδη επί αιώνες οι Σέρβοι αποτελούν την πλειονότητα του πληθυσμού, αναγνωρίστηκε το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως του κροατικού έθνους, ενώ του σερβικού όχι. Όταν συνεστήθη η Δημοκρατία της Κροατίας, το 1945, την εποχή της κομμουνιστικής δικτατορίας, κανείς δεν ερώτησε τους Σέρβους της Κράινα εάν επιθυμούν να ανήκουν στη Δημοκρατία αυτή και να ζουν στην ίδια διοικητική περιοχή μαζί με εκείνους που υπό την αιγίδα του Χίτλερ είχαν δημιουργήσει το φασιστικό Ανεξάρτητο Κροατικό Κράτος, στο οποίο οι Σέρβοι εξοντώνονταν κατά θηριώδη τρόπο μόνο και μόνο γιατί ήσαν Σέρβοι και Ορθόδοξοι. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο χαράχθηκαν διοικητικά σύνορα μεταξύ των σερβικών εθνικών εδαφών, αντίθετα με τη λογική, αλλά σύμφωνα με την τότε κρατούσα ιδεολογία.

Τη στιγμή της διαλύσεως της Γιουγκοσλαβίας, το σερβικό έθνος διεκδικώντας κι αυτό το ίδιο δικαίωμα που διεκδίκησε και το κροατικό έθνος, έπρεπε να εξέλθει από τη Γιουγκοσλαβία ως κοινό κράτος. Αυτό όμως, ως αμελητέα ή, ακριβέστερα, περιφρονητέα ποσότης, δεν ερωτήθηκε εάν συμφωνεί με κάτι τέτοιο, αν επιθυμεί να χρησιμοποιήσει το δικό του δι-

καίωμα αυτοδιαθέσεως κατά κάποιον άλλο τρόπο. Το σερβικό έθνος στην Κροατία αντιτάχθηκε σ' αυτό και με τον ίδιο τρόπο που αποσχίστηκε η Κροατία από τη Γιουγκοσλαβία, η σερβική Κράινα αποσχίστηκε από την Κροατία και επικύρωσε την απόφασή της αυτή εντελώς νόμιμα, με δημοψήφισμα.

Τώρα, συνεπώς, και τα δύο έθνη έχουν χρησιμοποιήσει το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως, δικαίωμα που εξίσου έχουν. Παραβιάζουν τη στοιχειώδη λογική όσοι, μεταξύ των Κροατών και άλλων, νομίζουν ότι το δικαίωμα αυτό μπορεί να αναγνωρισθεί για το κροατικό έθνος και όχι και για το σερβικό.

Η συνταγματική τάξη της Κράινα

Προς το παρόν, στο έδαφος της σερβικής Κράινα υφίσταται συνταγματική και έννομη τάξη της ίδιας της Κράινα, η οποία ασκεί πλήρως την εξουσία στο έδαφος που ελέγχει. Πώς έγινε αυτό;

Με την κήρυξη της ανεξαρτησίας και της αποσχίσεως από τη Γιουγκοσλαβία, η Δημοκρατία της Κροατίας, παραβιάζοντας ανοικτά το ομοσπονδιακό Σύνταγμα, δημιούργησε εκ του μηδενός τη δική της συνταγματική και έννομη τάξη. Μεταξύ του Συντάγματός της και του ομοσπονδιακού Συντάγματος δεν υπήρχε καμία σχέση. Το κροατικό Σύνταγμα από τη νομική του φύση ήταν πράξη επαναστατική.

Από την άλλη πλευρά, αρνούμενη να παραμείνει στη Δημοκρατία της Κροατίας, η οποία είχε συσταθεί κατά τρόπο αντισυνταγματικό, η Σερβική Κράινα, επίσης δια της επαναστατικής οδού, καθόρισε τη δική της συνταγματική τάξη: κάτι που, σε σχέση με το κροατικό Σύνταγμα, αποτελεί επίσης αντισυνταγματική πράξη.

Δηλαδή, αντιμετωπίζουμε δύο συνταγματικές και έννομες τάξεις, από τις οποίες η πρώτη (η κροατική) έχει παραβιάσει το ομοσπονδιακό Σύνταγμα, ενώ η δεύτερη (της Κράινα) το κροατικό. Η αντισυνταγματικότητα της πρώτης προκάλεσε την αντισυνταγματικότητα της δεύτερης. Η ψήφιση του κροατικού Συντάγματος δημιούργησε κενό στην ομοσπονδιακή συνταγματική τάξη και κατέστησε δυνατή την περαιτέρω υπονόμηση της συνταγματικής τάξεως. Συνεπώς, το «προπατορικό αμάρτημα» αναμφίβολα ανήκει στην κροατική πλευρά. Εν τω μεταξύ, η Δημοκρατία της Κροατίας έχει αναγνωρισθεί διεθνώς και, συνεπώς, το θέμα της επαναστατικότητας του κροατικού Συντάγματος έχει χάσει τη σπουδαιότητά του.

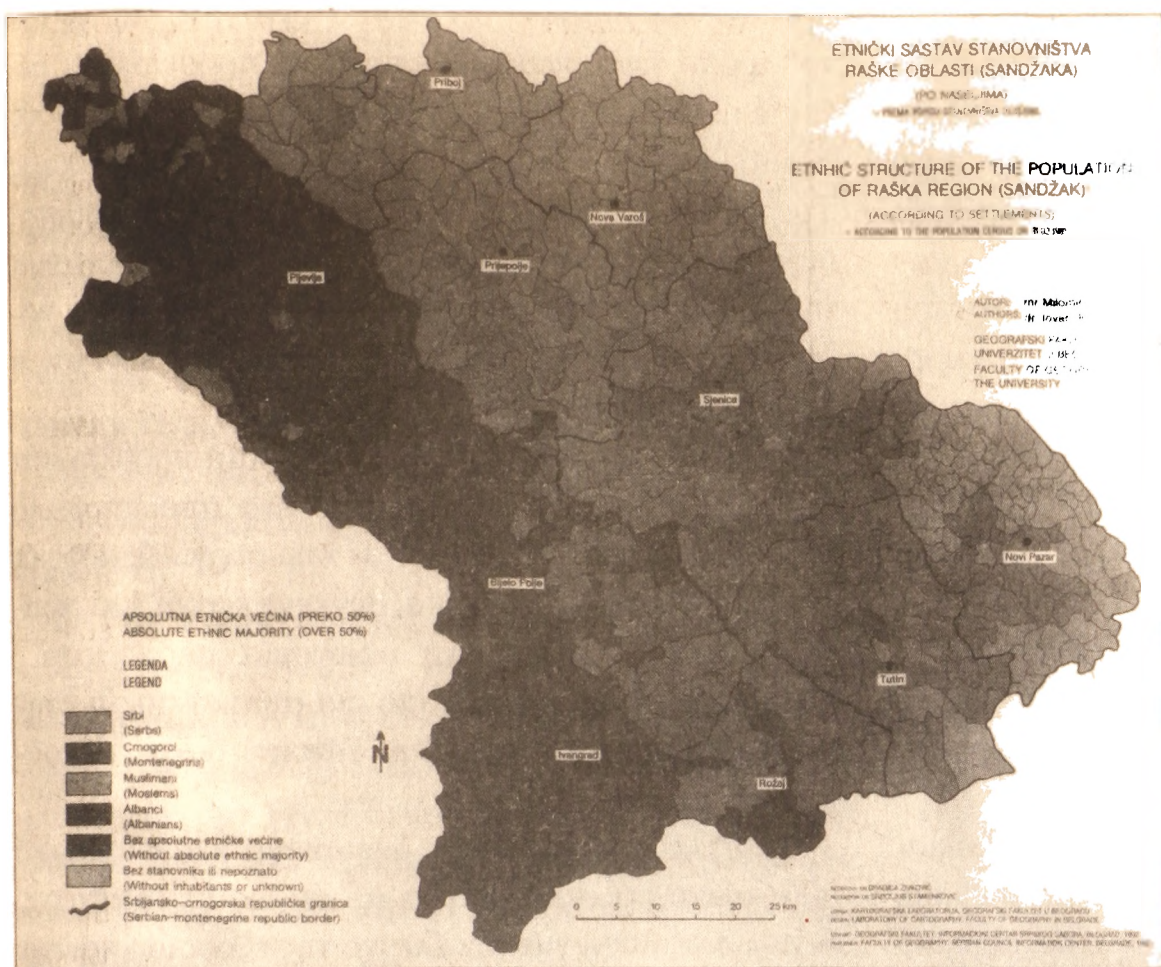
Όταν αρχίσει η διαδικασία της τελικής πολιτικής λύσεως του καθεστώτος της σερβικής Κράινα, που αποτελεί την προϋπόθεση της περαιώσεως της αποστολής του ΟΗΕ, το σερβικό έθνος οφείλει να είναι πρόθυμο να αποδε-

Η σερβική Κράινα, άλλη πτυχή στη Γιουγκοσλαβική κρίση

του Miodrag Jovićić
και της Biljana Marković

Ένα ενδιαφέρον κείμενο που περιγράφει τη θέση των Σέρβων για τη Γιουγκοσλαβική Κράινα. Τα μειονοτικά ζητήματα συνιστούν σημαντικό παράγοντα παράτασης της Γιουγκοσλαβικής κρίσης.

Κι η αντιπαλότητα Σερβίας - Κροατίας θα συνεχίζεται, όσο οι Σέρβοι θα διεκδικούν τα δικαιώματα της σερβικής εθνότητας στην Κράινα.

Εθνολογικός
χάρτης του
Σαντζάκ,
σύμφωνα με τη
Γεωγραφική
Υπηρεσία του
Βελιγραδίου

χθεί την, υπό τον έλεγχο των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ, διεξαγωγή δημοψηφίσματος, τη νομιμότητα του οποίου κανείς δεν θα μπορούσε να αμφισβητήσει. Εάν η Ευρώπη και η διεθνής κοινότητα πράγματι επιθυμούν να προσφέρουν βοήθεια στην ανεύρεση πολιτικής λύσεως για το ζήτημα αυτό, ο κατάλληλος τρόπος θα ήταν να προτείνουν ή τουλάχιστον να βοηθήσουν την οργάνωση του δημοψηφίσματος αυτού και να αναγνωρίσουν ανεπιφύλακτα την έκβασή του.

Εάν τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος είναι θετικά, όπως αναμένεται, η σερβική Κράινα θα πρέπει να αποσχισθεί από την Κροατία. Κατά τη χάραξη των συνόρων πρέπει να ληφθεί υπόψη η εθνολογική σύσταση του συμπαγούς πληθυσμού κατά περιοχές.

Ομαλή συμβίωση

Όπου απαντά εθνολογικά ανάμεικτος πληθυσμός, πρέπει να αναζητηθούν πολιτισμένες λύσεις για την ομαλή συμβίωση. Μόνο η λύση αυτή εξυπηρετεί μόνιμα τα συμφέροντα και

των δύο εθνών. Πρέπει επίσης να υπογραμμισθεί ότι οι Σέρβοι είχαν φοβερές εμπειρίες όταν δυο φορές στην ιστορία τους εξαναγκάστηκαν να ζουν εντός του κροατικού κράτους: την πρώτη με το Ανεξάρτητο Κροατικό Κράτος, κατά τη διάρκεια της φασιστικής κατοχής, και τη δεύτερη με το σημερινό

Ο εθνικός χώρος των Σέρβων έχει διαμελιστεί σε πολλά κράτη στα οποία οι ίδιοι οι Σέρβοι θεωρούνται μειονότητα. Αυτό ακριβώς συνιστά τη δυνητική αιτία περαιτέρω αστάθειας στη Βαλκανική Χερσόνησο.

Ραβελίć. Πρέπει όμως εξίσου να τονισθεί ότι η κοινή διαβίωση των Σέρβων και Κροατών ήταν δυνατή, μολονότι με πολλές τριβές, λανθάνουσες ή φανερές εχθρότητες, αλλά και με κατά περιόδους συνεργασία, μόνο όταν λειτουργούσε και το «τρίτο» κράτος, πρώτα η Αυστροουγγαρία μέχρι το 1914 και κατόπιν η Γιουγκοσλαβία από το 1918 μέχρι τη διάλυσή της. Η διάλυση του «τρίτου» κράτους, της Γιουγκοσλαβίας, αναμφίβολα οδήγησε στην όξυνση της εντάσεως μεταξύ Σέρβων και Κροατών και στην τάση αποσχίσεως συμπαγών, ως προς την εθνολογική σύσταση του πληθυσμού τους, περιοχών. Εάν κάποιες εξωτερικές και εσωτερικές δυνάμεις είχαν συνεκτιμή-

σει ορθά τις ιστορικές εμπειρίες σ' αυτό το τμήμα της Βαλκανικής καθώς και την πραγματική διάθεση και των δύο εθνών, η απόσχιση αυτή θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς πόλεμο, με μακρές και υπομονετικές διαπραγματεύσεις. Αντ' αυτού, πίστευαν εκ των προτέρων στην επιτυχία μεθοδευμένων πιέσεων, πολιτικής και ένοπλης βίας, τα δυσμενή αποτελέσματα των οποίων είναι πολύ γνωστά σε όλους μας.

Η σημερινή πλήρως συγκεχυμένη κατάσταση δεν καθιστά δυνατή την πρόβλεψη της οριστικής και μοναδικής ρυθμίσεως του καθεστώτος της σερβικής Κράινα. Υπάρχουν δύο δυνατότητες:

- **Πρώτον**, η σερβική Κράινα να καταστεί ιδιαίτερο συστατικό μέρος ενός μελλοντικού κοινού σερβικού κράτους, ανεξαρτήτως της ονομασίας του κράτους αυτού.

- **Δεύτερον**, η Δημοκρατία της σερβικής Κράινα, με την ελεύθερη έκφραση της βουλήσεως των πολιτών της, να ενωθεί με τη σερβική Δημοκρατία, την οποία έχει συστήσει στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη το σερβικό έθνος. Αυτό θα ήταν ανεξάρτητο κράτος, ενδεχομένως με την ονομασία «Δυτικές Σερβικές Χώρες». Μόνον τότε θα μπορούσε να λεχθεί ότι και τα τρία έθνη, τα οποία ζούσαν εντός της πάλαι ποτέ Αυστροουγγαρίας, οι Σλοβένοι, οι Κροάτες και οι Σέρβοι, που ενώθηκαν με την απόφαση του κοινού Εθνικού Συμβουλίου τους στο Ζάγκρεμπ, τα τέλη του 1918, με το Βασίλειο της Σερβίας και το Βασίλειο του Μαυροβουνίου, μετά τη διάλυση των δύο κοινών τους κρατών, της Αυστροουγγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας, έχουν λάβει και εξίσου ασκήσει το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως.

Μέχρι τώρα το δικαίωμα αυτό έχει αναγνωρισθεί στους Σλοβένους και στους Κροάτες, αλλ' όχι και στους Σέρβους. Ο εθνικός χώρος των Σέρβων έχει διαμελισθεί σε πολλά κράτη, στα οποία οι ίδιοι οι Σέρβοι έχουν ανακηρυχθεί μειονότητα κι αυτό ακριβώς συνιστά τη δυνητική αιτία περαιτέρω αστάθειας στη Βαλκανική. Εάν το ζητούμενο είναι η διαρκής ειρήνη, προς όφελος της διεθνούς κοινότητας, ειδικότερα δε των βαλκανικών κρατών, η λύση είναι να αναγνωρισθεί το δικαίωμα των Σέρβων εκείνων, ο εθνικός χώρος των οποίων βρισκόταν κάποτε εντός της Αυστροουγγαρίας, να επιλέξουν το οικείο συνταγματικό και πολιτικό καθεστώς.

Ο Miodrag JOVIĆIĆ είναι καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου, α.μ. της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών, και η Biljana MARKOVIĆ, M.A., ιστορικός του Δικαίου

Ο ρώσος πρόεδρος Μπόρις Γέλτσιν προ-
σευχήθηκε μεν, αλλά
δεν απέφυγε το
συμβιβασμό με τους
αντιπάλους του.

ΡΩΣΙΑ

Εύθραυστες ισορροπίες και αβέβαιο μέλλον

Το αποτυχημένο πραξικόπημα στη Ρωσία, τον Αύγουστο του 1991, σηματοδότησε την αρχή του τέλους του Γκορμπατσώφ, την άνοδο του σημερινού προέδρου Γέλτσιν και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Η μάχη μεταξύ των «μεταρρυθμιστών» που εκπροσωπεί ο Γέλτσιν και των «συντηρητικών» του Κογκρέσου των Λαϊκών Αντιπροσώπων, που κυριαρχείται από την παλαιά κομμουνιστική φρουρά και τους μεσήλικες του στρατιωτικού-βιομηχανικού συμπλέγματος, έληξε προς το παρόν μ' έναν συμβιβασμό. Να είναι άραγε αυτός η αρχή του τέλους του Μπόρις Γέλτσιν;

Η πολιτική αρχών πάντα υποχωρεί μπροστά στις αρχές της πραγματικότητας. Και ο ρώσος πρόεδρος Μπόρις Γέλτσιν αναγκάστηκε να συμβιβαστεί με το Κογκρέσο των Λαϊκών Αντιπροσώπων χάνοντας τον «μεταρρυθμιστή» νεαρό πρωθυπουργό του Gaidar και αποδεχόμενος στη θέση του τον Victor Chernomydin, άνθρωπο του παλαιού κομμουνιστικού μηχανισμού και θεωρούμενο ως εκπρόσωπο του στρατιωτικού-βιομηχανικού κατεστημένου.

Παρά τη ρητορεία του και λόγω των σφαλμάτων τακτικής που διέπραξε, ο Γέλτσιν υποχρεώθηκε στο συμβιβασμό αυτό που δημιουργεί σοβαρά ερωτηματικά για το ρυθμό της πραγματοποίησης και την ουσία των οικονομικών του μεταρρυθμίσεων που αποσκοπούν να θέσουν τη Ρωσία στην τροχιά της ελεύθερης οικονομίας. Εγχείρημα εύκολο να διακηρυχθεί και πολύ δύσκολο να γίνει στην πράξη. Μολονότι ο κ. Γέλτσιν διαβεβαιώνει ότι τα πάντα θα βαδίσουν το δρόμο τους, δεν έχουν γίνει ακόμα σαφείς οι προθέσεις του νέου πρωθυπουργού, εκλεγμένου απ' το Κογκρέσο, σχετικά με την πορεία των οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Διότι αυτές έχουν προκαλέσει σοκ και σοβαρές αντιδράσεις στη ρωσική κοινωνία, ενώ στο πολιτικό επίπεδο συμμαχίες ετερόκλητων πολιτικών δυνάμεων, από τους εθνικιστές, τους κομμουνιστές μέχρι την ένωση πολιτών του Volsky, φαίνεται να επιδιώκουν να θέσουν κάποιο φρένο στις μεταρρυθμίσεις.

Η οικονομική πολιτική των νεαρών οικονομολόγων γύρω απ' τον Γέλτσιν είναι πράγματι άγρια. Η βιομηχανική παραγωγή σημείωσε περαιτέρω μείωση κατά 20% και ο πληθωρισμός τρέχει με 2.000% το χρόνο. Φτώχεια, ανεργία, υποαπασχόληση, μη ανταγωνιστι-

κές κρατικές επιχειρήσεις, άνεργοι πρώην στρατιωτικοί, χαμηλές αμοιβές, χαώδης γενικά κατάσταση και πολιτική αστάθεια επικρατούν στην πάλαι ποτέ κραταιά χώρα.

Ο Γέλτσιν πιστεύει ότι μόνο ανοίγοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την οικονομία μπορεί να προσελκύσει ξένες επενδύσεις, έχοντας τις ευλογίες του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Επενδύσεις όμως που αργούν να έρθουν, διότι ελλείπουν παντελώς οι κατάλληλοι μηχανισμοί της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς και ο κόσμος, κουρασμένος και απογοητευμένος, πένεται ή εθίζεται σε εθνικιστικές εξάρσεις.

Η Ρωσία αντιμετωπίζει τα κολοσσιαία προβλήματα μιας τριπλής μετάβασης: α) από ένα απολυταρχικό και ολοκληρωτικό καθεστώς σε δημιουργικές μορφές διακυβέρνησης, β) από μια συγκεντρωτική και γραφειοκρατικά σχεδιασμένη οικονομία σε καθεστώς ελεύθερης αγοράς και γ) από μια αυτοκρατορία στην ανασυγκρότηση εκ νέου του εθνικού ρωσικού κράτους.

Η τριπλή αυτή μετάβαση δημιουργεί ένα εκρηκτικό οικονομικο-πολιτικό μείγμα με άγνωστες συνέχειες. Η πολιτική μάχη για τον έλεγχο της εξουσίας και την πορεία της χώρας μαίνεται. Ο κ. Γέλτσιν μπορεί ακόμα να έχει την υποστήριξη -πολιτική και οικονομική- της Δύσης. Ο αμερικανικός και δυτικός Τύπος αρθρογραφεί υπέρ του υποστηρίζοντας ότι αξίζει να βοηθηθεί προς χάριν της σταθερότητας τόσο στο εσωτερικό της Ρωσίας όσο και στις σχέσεις της με τη Δύση.

Πριν λίγες μέρες, σε επίσημη επίσκεψή του στη Γερμανία, ο Γέλτσιν εξασφάλισε πρόσθετη οικονομική βοήθεια ύψους 600 δισ. γερμανικών μάρκων. Πρώτο δείγμα ότι, παρά τις υποχωρήσεις του, εξακολουθεί να θεωρείται από τη Δύση ως βιώσιμη πολιτική επιλογή κι ας έχει ως αντίπαλο το Κογκρέσο, «προπύργιο της αντίδρασης», όπως το χαρακτήρισε ο Γέλτσιν.

Το πολιτικό μέλλον της Ρωσίας, απόλυτα συνυφασμένο με την πορεία της οικονομίας, είναι επισφαλές καθώς βαραίνει η παράδοση του απολυταρχισμού και καθώς η διαπλοκή των συμφερόντων ενδεχομένως να επιβάλει σημαντικές τροποποιήσεις στη σημερινή πορεία. Γιατί τίποτα δεν είναι αναπόφευκτο ή μη αναστρέψιμο στην ιστορία, μολονότι οι επιλογές της Ρωσίας είναι περιορισμένες. Η οικονομία της πλέον εξαρτάται απόλυτα απ' την εξωτερική βοήθεια και η κοινωνική της σταθερότητα από το κατά πόσο, στο παρόν στάδιο, μπορεί να εξασφαλίζει τον επιούσιο άρτο για τον πληθυσμό της.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ

Η τρίτη φυλή

Η επιχείρηση «Αποκατάσταση της Ελπίδας» άρχισε πριν από δύο εβδομάδες στη λιμοκτονούσα Σομαλία με την απόβαση των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων και τον έλεγχο της πρωτεύουσας Μογκαντίσου και τη μετέπειτα έλευση γάλλων λεγεωναρίων και αλεξιπτωτιστών. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επέμβαση αυτή και η αποτελεσματική διανομή της επισιτιστικής βοήθειας θα σώσει τη χώρα από το λιμό. Ακόμα κι αν τα κίνητρα μπορούν να αμφισβητηθούν, η διάσωση εκατομμυρίων ανθρώπων από την πείνα και τον θάνατο παρέχει το ηθικό περικάλυμμα της επιχείρησης αρκούντως πειστικά.

Οι δύο αντιμαχόμενες φυλές της Σομαλίας δημιούργησαν εκατοντάδες χιλιάδες θύματα και μόνο από τη λαβή των αμερικανών πεζοναυτών –της τρίτης μεγάλης φυλής, κατά τον χαρακτηρισμό αξιωματούχων των Ην. Εθνών– ήρθαν σε κάποια συμφωνία, έστω και προσωρινή, για την κατάπαυση των εχθροπραξιών και την απρόσκοπτη διανομή της βοήθειας.

Η αποστολή των Αμερικανών υπό τη σημαία των Ην. Εθνών χαρακτηρίστηκε αρχικά ως αυστηρά ανθρωπιστική. Αλλά, απ' τις πρώτες κιόλας ημέρες, έγινε φανερό ότι η ανάμειξή τους στην επίλυση των πολιτικών προβλημάτων της χώρας, όπου κυριαρχούν οι ένοπλες φυλές και συμμορίες, θα είναι αποφασιστική. Πρώτον γιατί ακόμα και η διανομή της βοήθειας πέραν της πρωτεύουσας της Σομαλίας συνεπάγεται κινδύνους εμπλοκής με διάφορες ένοπλες ομάδες. Η επιχείρηση ήδη έχει προχωρήσει στο εσωτερικό της χώρας. Και δεύτερο γιατί χωρίς την επιβολή «του νόμου και της τάξης», τον αφοπλισμό των αντιμαχομένων φυλών, η διανομή της βοήθειας είναι επισφαλής και οι απώλειες των στρατιωτικών δυνάμεων πιθανές.

Οι Αμερικανοί έχουν ήδη καταστήσει εμφανή τη στρατιωτική και πολιτική τους παρουσία εφόσον όχι μόνο ασκούν ρόλο αστυνομικής δύναμης αλλά και πολιτικό διαμεσολαβητικό ρόλο για τη δημιουργία κάποιας αξιόπιστης πολιτικής δομής.

Οι δύο αυτές διαδικασίες, η διανομή της βοήθειας για τη διάσωση του πληθυσμού και η δημιουργία πολιτικής δομής είναι εκ των πραγμάτων απόλυτα συνυφασμένες. Κάποιες πολιτικές δυνάμεις θα ωφεληθούν απ' αυτό. Και στενοί δεσμοί θα διατηρηθούν για τη συνέχιση της επισιτιστικής και άλλ-

λης βοήθειας. Όταν προκαλείται έξωθεν επέμβαση βρίσκονται και οι δυνάμεις που την αποδέχονται και οι μελλοντικοί πελάτες.

Το ερώτημα για τους Αμερικανούς δεν είναι μόνο σε ποια έκταση μπορούν να παίζουν το ρόλο αυτό του προστάτη και αποστολέα βοήθειας έστω και δια της δύναμης των όπλων τη στιγμή που σε παρόμοια, αν και όχι τόσο απελπιστική, κατάσταση βρίσκονται κι άλλες χώρες. Μέχρι ποιου σημείου η «διεθνής κοινότητα», όπως εκφράζεται από τα Ην. Έθνη, έχει τη δυνατότητα τέτοιων επεμβάσεων χρησιμοποιώντας την πιο ετοιμοπόλεμη μηχανή, των Αμερικανών;

Όσο για τους ίδιους τους Αμερικανούς, ασφαλώς θα ανησυχούν τόσο για το χρονικό διάστημα που θα πρέπει να παραμείνουν στη Σομαλία όσο και για τη βαθύτερη εμπλοκή τους εκεί, πράγμα που ενδεχομένως θα δημιουργήσει προηγούμενο. Και καταρχήν ο κ. Κλίντον, που ορκίζεται ως πρόεδρος στις 20 Ιανουαρίου, είναι το τελευταίο πράγμα που προς το παρόν επιθυμεί, μολονότι εκ των πραγμάτων υποχρεώνεται –και θα υποχρεωθεί στο μέλλον– να σταθμίσει εκ νέου τις «παγκόσμιες ευθύνες» –αστυνομικές και άλλες– της χώρας του. □

Το χαμόγελο της ελπίδας ανθεί στα χείλη του παιδιού της Σομαλίας. Τουλάχιστον θα σωθεί από την πείνα.

■ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΝΗΜΗ

Έρευνα που διεξήχθη στη Βρετανία από την Οικονομική Σχολή του Λονδίνου έδειξε ότι μόνο το 11% των Βρετανών ενθουμούνται ότι η κα Θάτσερ, που εδέσποσε στην πολιτική σκηνή την περασμένη δεκαετία, παραιτήθηκε το Νοέμβριο του 1990. Οι πάντα ταξικά διαβασμένοι Βρετανοί παρατήρησαν επίσης ότι η πολιτική μνήμη εξασθενεί σταθερά καθώς κανείς κατέρχεται την κλίμακα των κοινωνικών τάξεων.

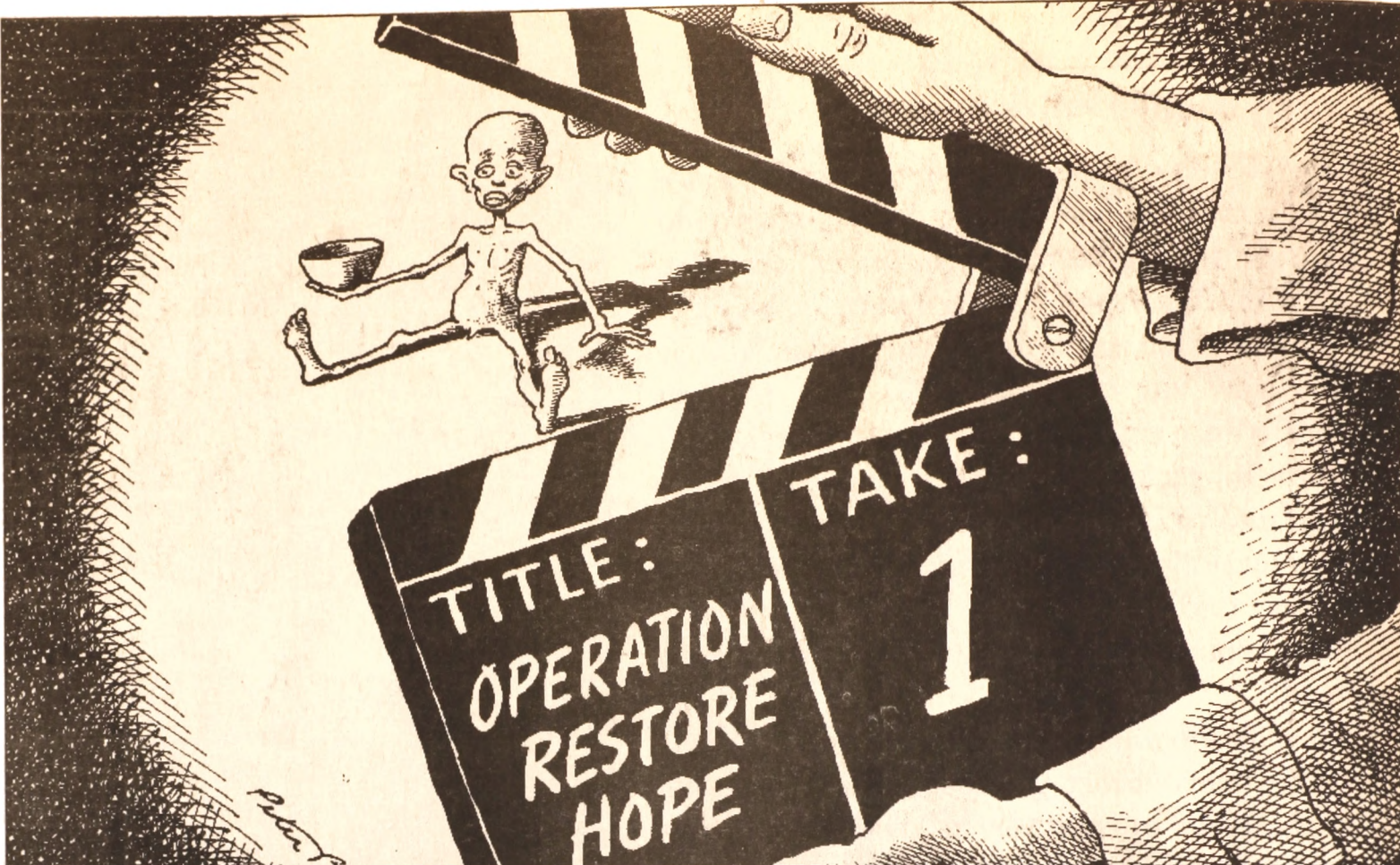
■ ΔΑΚΡΥΒΡΕΚΤΑ

Οι σκοτεινοί διαδρόμοι του Μπάκιγχαμ Πάλας με εμποδίζουν να κατανοήσω σαφώς τι ακριβώς συμβαίνει με τη Μοναρχία στη Γηραιά Αλβιόνα. Χωρίζει ο διάδοχος του θρόνου από τραπέζης και κλίνης με την πριγκίπισσα των ονείρων του, αλλά και οι δύο θα φορέσουν κάποια μέρα (hopefully) το στέμμα τηρώντας πιστά το πρωτόκολλο των κοινωνικών τους υποχρεώσεων. Τέτοιες διευθετήσεις και συμβιώσεις πραγματικά μόνο οι Μοναρχίες δύνανται να εξευρίσκουν. «Ισχύς μου η αγάπη του Στέμματος».

■ ΟΥΔΕΙΣ...

Ουδείς φαίνεται να δίνει σημασία, στην Ελλάδα, στα τεράστια ποσά τα οποία θα «αρμέξουν» η χώρα από την ευρωπαϊκή αγελάδα μέχρι το 1989, τα οποία ανέρχονται σε 4,5 τρις. και πλέον δραχμές. Ποσό που αντιστοιχεί σε αρκετές ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ μας ετησίως, όταν μάλιστα πέφτει τόσο πανικός με την παραμικρή τρύπα που παρουσιάζει ο προϋπολογισμός.

Αλλά, αντί να συζητήσουμε πώς θα αξιοποιήσουμε καλύτερα τα χρήματα αυτά για να αλλάξει η όψη της καθυστερημένης μας χώρας με ανύπαρκτη σύγχρονη υποδομή σε πολλούς τομείς, συζητάμε εάν μπορούσαμε να «αρπάξουμε» περισσότερα από τους κοιτόφραγκους. Για να τα διασπαθίσου-

με στην κομματική πελατεία και στις εφήμερες παροχές. Τέτοιες σύμπτωμα για την ανάπτυξη της χώρας!

■ EAN...

Εάν ήμουν στη Σομαλία, τι θα προτιμούσα; Να πεθάνω της πείνας, να πέσω θύμα των αντιμαχόμενων ένοπλων φυλών ή να υποδεχτώ μετά βailing και κλάδων τους αμερικανούς πεζοναύτες για να ζήσω; Εάν...

■ ΑΥΤΟΣ ΜΑΣ ΕΛΕΙΠΕ

Τη θέση του αποχωρούντος από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ολλανδού **Andriessen**, που είχε το χαρτοφυλάκιο των Εξωτερικών Υποθέσεων, καταλαμβάνει ο γνωστός μας για τα άπειρα φιλελληνικά του αισθήματα **Van den Broek**, υπουργός Εξωτερικών της Ολλανδίας ολόκληρη δεκαετία. Δεν είναι όμως βέβαιο αν θα πάρει και το ίδιο χαρτοφυλάκιο, μια και ο πρόεδρος της Commission Ντελόρ σκέπτεται να το χωρίσει στα δύο: ένα για το εξωτερικό εμπόριο και ένα για τις διαπραγματεύσεις της διεύρυνσης. Έτσι κι αλλιώς, ο κ. Ντελόρ θα έχει δύσκολο έργο στο μοίρασμα των χαρτοφυλακίων μεταξύ των 17 επιτρόπων.

Αλλά και ένας άλλος Ολλανδός, ο πρωθυπουργός της χώρας **Ruud Lubbers** προαλείφεται να αντικαταστήσει τον Ντελόρ το 1995, οπότε και θα ισχύσουν οι διατάξεις του Μάαστριχτ, σύμφωνα με τις οποίες η Επιτροπή θα πρέπει να έχει την έγκριση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ο Lubbers έχει ήδη την υποστήριξη του ίδιου του Ντελόρ, της Γερμανίας και αρκετών άλλων κρατών, αλλά την ίδια θέση κυνηγάει και ο πρωθυπουργός της Ισπανίας, ο επονομασθείς Ρομπέν των Δασών στο Εδιμβούργο για την υπεράσπιση των συμφερόντων του «φτωχού» Νότου της Ευρώπης. Νέο πρόσωπο στην Επιτροπή και ο Πορτογάλος **ΥΠΕΞ De Pineiro**. Οι άλλοι στέλνουν ό,τι καλύτερο έχουν. Εμείς τον κ. Παλαιοκρασσά.

Σημειωτέον ότι η ανάθεση των χαρτοφυλακίων αναμένεται να ανακοινωθεί εντός της εβδομάδος. Οι Ολλανδοί πάντως ξέρουν να αρμέγουν άριστα τις αγελάδες.

■ ΓΕΙΤΟΝΙΚΩΝ ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Ο Ιταλός σοσιαλιστής ηγέτης

Μπετίνιο Κράξι εξετάζεται από τις δικαστικές αρχές σε σχέση με τα τεράστια πολιτικά σκάνδαλα διαφθοράς που έχουν τυλίξει ολόκληρη τη χώρα. Φυσικά ο ίδιος αρνείται κάθε ανάμειξη ισχυριζόμενος ότι είναι θύμα «ενορχηστρωμένης εκστρατείας» εναντίον του. Οι προφυλακίσεις, οι αυτοκτονίες, η συνέχιση των ερευνών, η πρόσφατη άρση της ασυλίας του πρώην υπουργού Εξωτερικών, **Ντε Μικέλ** δείχνουν ότι η δικαστική έρευνα αγγίζει πλέον γνωστούς πολιτικούς, αποκαλύπτοντας το βάθος και το εύρος της διαφθοράς, γνωστής μεν σε όλους αλλά πάντοτε παραμένοντας άθικτη από το χέρι της δικαιοσύνης. Και όλη αυτή η ατμόσφαιρα των σκανδάλων συμβαδίζει με μια σοβαρή οικονομική κρίση και σκληρότητα μέτρα λιτότητας. Το πολιτικό σύστημα της Ιταλίας κλωνίζεται εκ βάθρων. Γι' αυτό και οι ψηφοφόροι στο Βορρά εγκαταλείπουν μαζικά τα παραδοσιακά κόμματα. Άλλη μια χώρα όπου η αντικατάσταση της πολιτικής και κυβερνούςας ελίτ αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την εξυγίανση του πολιτικού συστήματος.

Στη Σομαλία η επιχείρηση ονομάζεται

«Αποκατάσταση της Ελπίδας». Είναι η σωτηρία των πεινασμένων από τη γενοκτονία δια των όπλων.

Αλλά η όλη «απόβαση τα ξημερώματα της 9ης Δεκεμβρίου είχε όλα τα χαρακτηριστικά της συμπαγούς της αμερικανικής κυβέρνησης

(Πενταγώνου) και των Μέσων

Μαζικής Ενημέρωσης. Οι καλοστημένες κάμερες απαθανάτισαν τις σκηνές.

Στο μέλλον, οι κάμερες θα καθορίζουν το είδος και τον χρόνο των απανταχού επεμβάσεων. Action replay. Και να έχει και καλό φυσικό φωτισμό.

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

**ΛΟΤΗ ΠΕΤΡΟΥΤΣΙ
ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ**

**οι ασκίτες
του πλήθους**

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

**ΕΥΓΕΝΙΟΣ
ΤΡΙΒΙΖΑΣ**

**ο ερωτευμένος
πυροσβέστης**

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

**ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΚΑΛΟΥΤΣΟΣ**

τα γουρούνια

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

**ερωτικές
ιστορίες μας
παιδικής ηλικίας**

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

**ΚΩΣΤΟΥΛΑ
ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ**

**χίλια πενήντα
μιλμπάρς**

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

**ΓΙΩΡΓΟΣ
ΜΑΝΙΑΤΗΣ**

**• οι σύζυγοι
• άσπρη μέρα
• πιστοποιητικό
θανάτου**

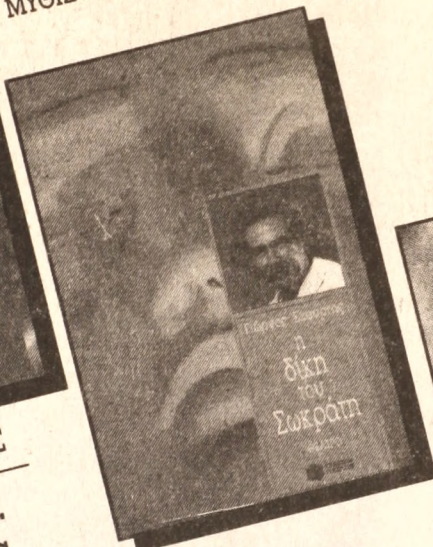
ΘΕΑΤΡΟ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ

**• υπόθεση Κ.Κ.
• το τράνταγμα
του λαβύρινθου**

ΘΕΑΤΡΟ

**ΓΙΩΡΓΟΣ
ΣΚΟΥΡΤΗΣ**

**η δίκη
του Σωκράτη**

ΘΕΑΤΡΟ

**ΧΡΗΣΤΟΣ
ΔΕΣΥΛΛΑΣ**

αχ, Αντριανή!

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΖΩΡΖ ΣΑΡΓΗ

η αντιπαροχή

ΝΟΥΒΕΛΕΣ

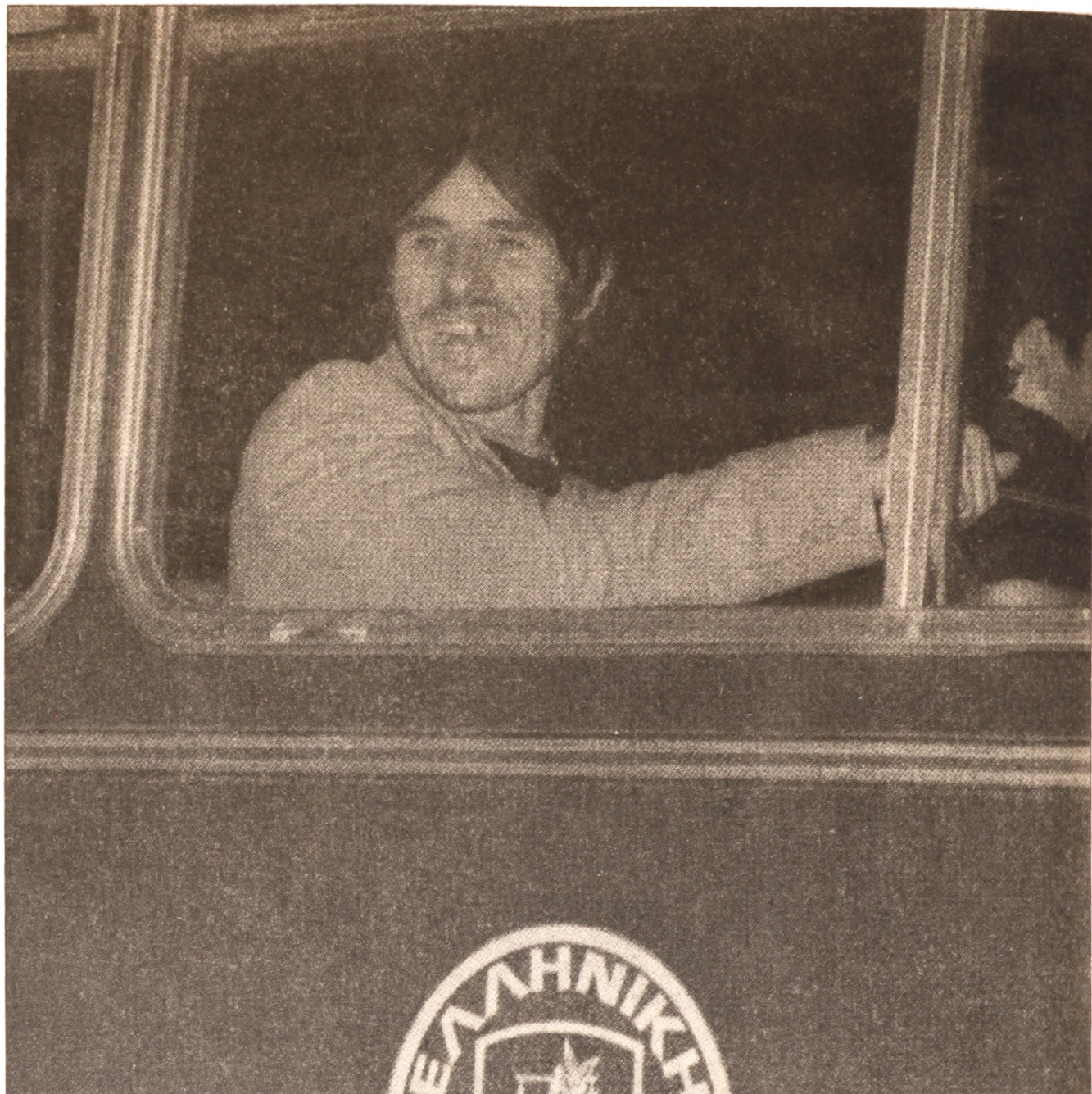
**Σύγχρονη
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ**
Έλληνες συγγραφείς
από τις εκδόσεις **ΠΑΤΑΚΗ**

ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ: 36.38.362 - 36.45.236

Υπάρχει ρατσισμός στην Ελλάδα;

γράφει ο Dr. Richard Black
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου,
King's College London

Τα κύματα των Ελλήνων Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση και η μεγάλη κλίμακας μετανάστευση Βορειοηπειρωτών και Αλβανών από το 1990 έχουν απασχολήσει συχνά την ελληνική κοινή γνώμη. Η πολιτική ηγεσία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβληματίζονται με ερωτήματα όπως: Ωθούν οι αλλοδαποί τους Έλληνες στην ανεργία; Αυξάνεται ο δείκτης εγκληματικότητας; Απειλείται η ελληνική εθνική ταυτότητα; Έχουμε κρούσματα ρατσισμού στην Ελλάδα; Λίγοι έχουν πειστικές απαντήσεις σε αυτές τις ερωτήσεις.

Πολλές φορές η αστυνομία έχει απελάσει αλβανούς λαθρομετανάστες. Διάχυτη άλλωστε στο κοινωνικό σώμα είναι η αίσθηση ότι η «αλβανική Μαφία» φταίει για όλα. Ρατσισμός;

Υπάρχει ένα ακόμη ζήτημα που βρίσκεται στην καρδιά του «προβλήματος» των αλλοδαπών στην Ελλάδα, αν και έχει κάπως παραμεληθεί. Την τελευταία πενταετία εισέρχονται κατά μέσον όρο 5.600 αλλοδαποί το χρόνο, όχι για ανεύρεση εργασίας, αλλά από φόβο για τη ζωή τους. Ειδικότερα τα δυο τελευταία χρόνια, 80% από αυτούς που ζητούν άσυλο έχουν έλθει από τη Μέση Ανατολή, κυρίως από το Ιράν και το

Ιράκ με τους καταστροφικούς πολέμους, προσπαθώντας να ξεφύγουν από καταπιεστικά καθεστώτα όπου η ζωή και η περιουσία τους βρίσκονταν σε κίνδυνο.

Πιο γνωστοί είναι οι Κούρδοι, θύματα επιθέσεων με χημικά όπλα στο βόρειο Ιράκ το 1988, και αναγκασμένοι αργότερα, στην Τουρκία, να εγκαταλείψουν τους πρόχειρους καταυλισμούς τους εξαιτίας της δηλητηριασμένης τροφής και της συνεχούς παρότρυνσης να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Λιγότερο ίσως γνωστή είναι η περίπτωση των Χριστιανών του Βορείου Ιράκ, που υποφέρουν παράλληλα με τους Κούρδους της περιοχής. Άλλοι Ορθόδοξοι και άλλοι Καθολικοί, ανήκουν σε διάφορες εκκλησίες που χρονολογούνται από τον πρώτο μ.Χ. αιώνα. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθούν και οι

πολιτικοί αντίπαλοι του Σαντάμ Χουσεΐν και του γειτονικού Ιρανικού καθεστώτος, από διαφορετικές περιοχές και εθνικές ομάδες, αλλά με κοινές εμπειρίες φυλακίσεων, βασανισμών, ξυλοδαρμών και παρενοχλήσεων από την αστυνομία – θύματα παραβίασης βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πολιτικοί πρόσφυγες στην Αθήνα

Ο συνολικός αριθμός αυτών των προσφύγων, που φτάνουν στην Ελλάδα, είναι μικρός, τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο (πίνακας 1). Στη Μέση Ανατολή δίνεται καταφύγιο στους περισσότερους πρόσφυγες από τις φτωχότερες χώρες, όπως η Ιορδανία και ο Λίβανος, ενώ μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό τους

* Ο συγγραφέας έχει ολοκληρώσει πρόσφατα μια έρευνα σχετικά με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες των Ιρανών και Ιρακινών προσφύγων στην Αθήνα. Αντίγραφα, στα αγγλικά, παρέχονται από Department of Geography, King's College London Strand, London WC 2R 2LS, U.K.

μπορεί να ταξιδέψει στην Ελλάδα, την πλησιέστερη ευρωπαϊκή χώρα. Η Ελλάδα δέχεται έναν πολύ μικρό αριθμό προσφύγων συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σύμφωνα μάλιστα με ποσοτικά στοιχεία του Ώπατου Αρμολή του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, ο ετήσιος συνολικός αριθμός των προσφύγων στην Ελλάδα τείνει να μειώνεται, σε αντίθεση με όλες σχεδόν τις άλλες χώρες της ΕΟΚ, όπως τη Γερμανία, τη Γαλλία, ή ακόμα την Ιταλία.

Ποια είναι όμως η θέση των Ελλήνων σε σχέση με αυτούς τους πολιτικούς πρόσφυγες; Η Ελλάδα, σε τελευταία ανάλυση, είναι μια από τις χώρες που έχουν προσχωρήσει στη Διεθνή Συμφωνία για τους Πρόσφυγες της Συνθήκης της Γενεύης του 1951. Δεσμεύεται να μην αποπέμψει τους αλλοδαπούς πρόσφυγες πίσω σε χώρα όπου έχουν ένα «τεκμηριωμένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε κάποια κοινωνική ομάδα ή έκφρασης πολιτικών πεποιθήσεων». Πέρα απ' αυτό, η υποδοχή Ελλήνων προσφύγων από την Ελλάδα αποτελεί ένα γεγονός μακράς ιστορικής διάρκειας που ανάγεται στην υποδοχή των προσφύγων από τη Μικρά Ασία το 1920, όσο και, πιο πρόσφατα, από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Σε μια προσπάθεια να απαντηθεί το παραπάνω ερώτημα, έγινε μια έρευνα, την τελευταία εβδομάδα του Μαΐου 1992, στο κέντρο της Αθήνας, με θέμα τις απόψεις των Ελλήνων όσον αφορά, όχι γενικά στους αλλοδαπούς, αλλά συγκεκριμένα τους πολιτικούς πρόσφυγες.¹ Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, στην πλειοψηφία τους, οι ερωτηθέντες είναι ανεκτικοί απέναντι στους πρόσφυγες, αν και υπάρχει ένας σημαντικός πυρήνας εκείνων που πιστεύουν ότι ακόμα και οι πολιτικοί πρόσφυγες θα πρέπει να εγκαταλείψουν την Ελλάδα. Είναι ενδιαφέρον ότι ανάμεσα στις τρεις «πολιτικές επιλογές» που προτείνονται για τους πρόσφυγες, ο μικρότερος αριθμός ερωτηθέντων επιλέγουν εκείνη που αντιπροσωπεύει τη σημερινή πολιτική – ανεκτικότητα προς τους πρόσφυγες, αλλά και παρακίνηση να εγκατασταθούν κάπου αλλού, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά ή την Αυστραλία. Τα ποσοστά αυτών που επιλέγουν μίαν από τις άλλες δυο εναλλακτικές επιλογές –προσφορά ασύλου στην Ελλάδα ή επαναπατρισμός των προσφύγων– περίπου ισομοιράζονται. Παραμένουν δε ίσα και στην υποθετική περίπτωση που η επανεγκατάσταση δεν είναι πιθανή και η κυβέρνηση εξαναγκάζεται να διαλέξει αν θα υποδεχθεί τους πρόσφυγες ή θα τους αποπέμψει στη χώρα προέλευσης.

Πώς αντιμετωπίζουν οι Αθηναίοι τους πολιτικούς πρόσφυγες;

Τα αποτελέσματα της έρευνας διαφοροποι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Άτομα που ζητούν άσυλο σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες			
Χώρα	Άτομα που ζητούν άσυλο 1991	Εθνικός πληθυσμός (σε χιλιάδες)	Άτομα που ζητούν άσυλο ως ποσοστό % του εθνικού πληθυσμού
Γερμανία	256.100	77.659	0,33
Σουηδία	27.300	8.358	0,33
Ολλανδία	21.600	14.563	0,15
Γαλλία	46.800	55.170	0,08
Δανία	4.600	5.116	0,09
Ηνωμένο Βασίλειο	44.700	56.618	0,08
Ιταλία	31.400	57.202	0,05
Βέλγιο	4.400	9.859	0,04
Ελλάδα	3.800	9.935	0,04
Ισπανία	8.100	39.311	0,02

Πηγή: Συμβούλιο των Ηνωμένων Πολιτειών για τους Πρόσφυγες, 1992, Παγκόσμια Έρευνα για τους Πρόσφυγες για την Ελλάδα: Ώπατος Αρμολής του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, γραφείο Αθήνας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Θα έπρεπε να επιτραπεί στους πρόσφυγες να παραμείνουν;				
Νομίζετε ότι οι πρόσφυγες στην Ελλάδα πρέπει;	Ηλικία			
	30	30-49	50+	Σύνολο
	%			
Να τους επιτραπεί να μείνουν στην Ελλάδα μέχρι να είναι ασφαλές να επιστρέψουν στην πατρίδα τους	38	35	31	36
Να τους επιτραπεί να μείνουν προσωρινά, ενθαρρυνόμενοι να φύγουν σε κάποια άλλη χώρα	28	29	23	28
Να σταλούν πίσω στη χώρα τους	31	36	45	36

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Αν επανεγκατάσταση σε άλλη χώρα δεν είναι δυνατή, θα πρέπει να επιτραπεί στους πρόσφυγες να μείνουν;				
Αν επανεγκατάσταση σε άλλη χώρα δεν είναι δυνατή, νομίζετε ότι οι πρόσφυγες θα πρέπει;	Ηλικία			
	< 30	30-49	50+	Σύνολο
	%			
Να επιτραπεί να μείνουν στην Ελλάδα μέχρι να είναι ασφαλές να επιστρέψουν στην πατρίδα τους	52	50	49	50
Να σταλούν πίσω στη χώρα τους	48	50	51	50

ούνται ανάλογα με την ηλικία, την κοινωνική τάξη και το φύλο. Για παράδειγμα, οι ηλικιωμένοι και οι ανειδίκευτοι εργάτες εμφανίστηκαν να είναι γενικά σκληρότεροι απέναντι στους πρόσφυγες (παρά την αυξημένη πιθανότητα να έχουν οι ίδιοι βιώσει εξορία). Η

δεύτερη ομάδα πιθανώς φοβάται περισσότερο την επίδραση των αλλοδαπών γενικά στην ανεργία, αν και η παρουσία λίγων χιλιάδων προσφύγων στην Αθήνα είναι απίθανο να έχει κάποια σημαντική επίδραση από αυτή την άποψη. Επίσης οι άνδρες αποδείχθηκαν πολύ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4:
Πρέπει να δοθεί στους πρόσφυγες δικαίωμα εργασίας;

Για τους πρόσφυγες που είναι στην Ελλάδα, νομίζετε ότι πρέπει;	Ηλικία				Σύνολο
	< 30	30-49	50+	%	
Να τους δοθεί δικαίωμα εργασίας	40	35	29		36
Να μην επιτρέπεται να εργάζονται, αλλά να τους δίνεται κάποια ανθρωπιστική βοήθεια	41	35	32		38
Ούτε να μπορούν να εργάζονται ούτε να τους δίνεται βοήθεια	19	30	38		26

ΠΙΝΑΚΑΣ 5:
Κάνει αρκετά για τους πρόσφυγες η κυβέρνηση;

Νομίζετε ότι η κυβέρνηση;	Ηλικία				Σύνολο
	< 30	30-49	50+	%	
Δεν κάνει αρκετά για να τους βοηθήσει	40	33	21		34
Τους μεταχειρίζεται σχετικά δίκαια	23	32	42		29
Τους μεταχειρίζεται με μεγάλη επιείκεια	37	35	36		36

ΠΙΝΑΚΑΣ 6:
Γείτονες, συναδέλφους, πρόσφυγες...

Θα δεχόσασταν έναν... ως...;	Ηλικία				Σύνολο
	Ιρανό Ιρακινό	Αφρικανό	Αλβανό	Πόντιο	
Γείτονα;	50	57	39		80
Συνάδελφο στη δουλειά;	41	45	34		66
Ενοικιαστή στο σπίτι σας;	32	34	27		58
Φίλο;	37	41	31		58
Πρόσφυγα;	40	43	36		57
Τουρίστα;	66	70	56		71

πιο εχθρικοί από τις γυναίκες: περισσότερο από το 40% των ανδρών και μόλις 28% των γυναικών συμφώνησαν ότι οι πρόσφυγες πρέπει να στέλνονται πίσω στην πατρίδα τους.

Στην έρευνα ελέγχθηκαν και γεωγραφικοί παράγοντες, τόσο από το σημείο όπου έγιναν οι ερωτήσεις, όσο και από τον τόπο κατοικίας των ερωτωμένων. Οι συνεντεύξεις έγιναν σε 6 πλατείες στο κέντρο της Αθήνας: Συντάγματος, Ομονοίας, Κολωνακίου, Μεταξουργείου, Μοναστηρακίου και Ακαδημίας. Οι πιο θετικές απαντήσεις δόθηκαν από αυτούς που κρατήθηκαν στην Πλατεία Κολωνακίου, ενώ οι πιο αρνητικές παρατηρήθηκαν στην Ομόνοια και στο Μεταξουργείο, δηλαδή στις δυο περιοχές που συναθροίζονται ξένοι. Με τον ίδιο τρόπο επηρεάζει τις απαντήσεις ο τόπος κατοικίας των ερωτωμένων. Φαίνεται δηλαδή ότι αυτοί που ζουν σε γειτονιές όπου πιστεύεται ότι υπάρχουν πρόσφυγες ήταν λιγότερο δεκτικοί.

Οι ερωτώμενοι με την πιο σθεναρή αντίσταση στη χορήγηση πολιτικού ασύλου κατοικούν στα νότια προάστια, νότια από τη Δάφνη.

Υποβλήθηκαν επίσης ερωτήσεις σχετικά με άλλα ζητήματα της πολιτικής απέναντι στους πρόσφυγες, καθώς και με τη στάση απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες προσφύγων. Στην ερώτηση κατά πόσο θα έπρεπε να επιτραπεί στους πρόσφυγες να εργάζονται, μόνον ένα τέταρτο των απαντήσεων συμφωνεί με τη σημερινή πολιτική της χώρας – να μη δίνεται στους πρόσφυγες ούτε δικαίωμα εργασίας ούτε δικαίωμα ανθρωπιστικής βοήθειας. Οι στάσεις απέναντι στην κυβερνητική πολιτική διαφοροποιούνται στη βάση της πολιτικής ένταξης: οι υποστηρικτές της ΝΔ εγκρίνουν, γενικά, τη σημερινή κυβερνητική πολιτική για τους πρόσφυγες, ή πιστεύουν ότι είναι πολύ επιεικής, σε αντίθεση με τους οπαδούς του ΠΑΣΟΚ και της Αριστεράς, που πιστεύουν

ότι είναι πολύ αυστηρή.

Καταγωγή των προσφύγων

Τέλος, παρατηρήθηκε κάποια διαφοροποίηση μεταξύ των ερωτηθέντων ανάλογα με την προέλευση των προσφύγων. Πιο συγκεκριμένα, οι Ιρανοί, οι Ιρακινοί και οι Αφρικανοί (οι περισσότεροι από τους πολιτικούς πρόσφυγες προέρχονται από τις αντίστοιχες τρεις χώρες) φαίνεται να είναι, γενικά, περισσότερο αποδεκτοί από τους Αλβανούς, αλλά λιγότερο από τους Πόντιους. Οι αριθμοί εκείνων που δέχονται οποιαδήποτε από τις παραπάνω ομάδες σε όλες τις κατηγορίες του πίνακα 6 είναι χαμηλοί, αν και αυτό οφείλεται εν μέρει στον εξ αρχής αποκλεισμό από τις σχετικές ερωτήσεις όσων εμφανίζονταν αρνητικοί προς τους πρόσφυγες.

Οι απαντήσεις σε αυτές τις τελευταίες ερωτήσεις αποτελούν ένδειξη ορισμένων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν φορείς, όπως ο Ώπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ή το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, οι οποίοι προσπαθούν να βοηθήσουν πολιτικούς πρόσφυγες όσο βρίσκονται στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι μόνο το ένα τρίτο, περίπου, από τους ερωτηθέντες θα ήταν πρόθυμοι να έχουν ως ένοικο έναν Ιρανό ή Ιρακινό ή έναν Αφρικανό, μαρτυρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στην εξεύρεση στέγης. Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες προσπαθεί να υπενθυμίσει στην κοινή γνώμη τη διαφορά ανάμεσα σε πολιτικούς πρόσφυγες και αλλοδαπούς γενικά. Η αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών αποτελεί ανεξάρτητο πρόβλημα στην Ελληνική κοινωνία. Με τους πρόσφυγες να αντιπροσωπεύουν λιγότερο από 0,05% του ελληνικού πληθυσμού, θα κόστιζε άραγε πολλά στην Ελλάδα η υιοθέτηση μιας πιο ευνοϊκής στάσης απέναντι στην ιδιαίτερα ευπαθή αυτή κοινωνική ομάδα;

Ιούnius 1992

1. Στα πλαίσια της παραπάνω έρευνας, διεξήχθησαν και 482 συνεντεύξεις μεταξύ 21-27 Μαΐου 1992, από μια ομάδα 6 τελειόφοιτων φοιτητών της Γεωγραφίας του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα σε 6 κύριες πλατείες: Μεταξουργείου, Ομονοίας, Ακαδημίας, Συντάγματος, Μοναστηρακίου και Κολωνακίου. Το δείγμα περιελάμβανε έναν δυσανάλογο αριθμό νέων ανθρώπων και ως εκ τούτου προέκυψε η κατανομή κατά ηλικία που φαίνεται στους πίνακες. Όσον αφορά στο φύλο και την κατηγορία επαγγέλματος, το δείγμα ήταν αντιπροσωπευτικό για την περιφέρεια της Αθήνας. Πριν υποβληθούν οι ερωτήσεις, οι συμμετέχοντες διάβασαν το παρακάτω κείμενο.

Σήμερα υπάρχουν 6.000 πρόσφυγες στην Ελλάδα, που περιλαμβάνουν Ιρανούς, Ιρακινούς, Κούρδους, Αιθίοπες, Σομαλούς και μερικούς Αλβανούς. Υπάρχουν επίσης Πόντιοι, που δεν είναι πρόσφυγες.

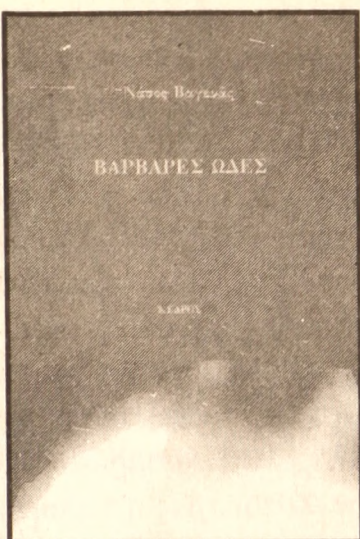
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 — Τηλ. 36.09.712 - 36.02.007

ΠΟΙΗΣΗ

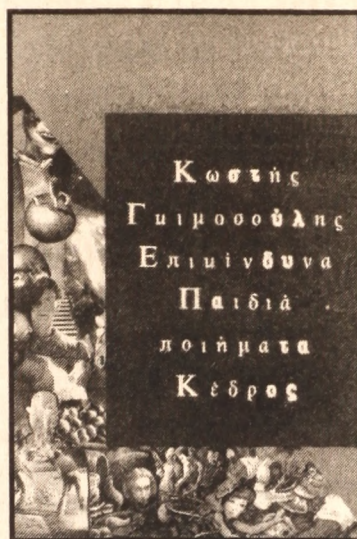
Νάσος Βαγενάς

ΒΑΡΒΑΡΕΣ ΩΔΕΣ

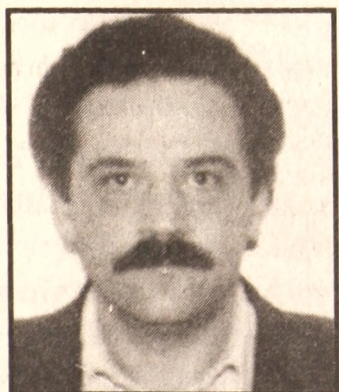

Κωστής Γκιμοσούλης

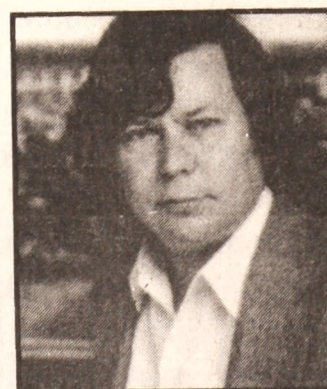
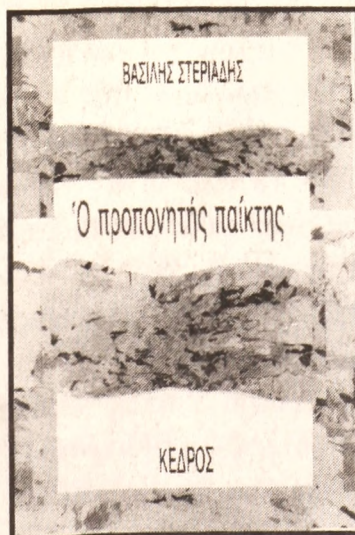
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Γιάννης Κοντός
ΣΤΟ ΓΥΡΙΣΜΑ
ΤΗΣ ΜΕΡΑΣ

Μίμης Σουλιώτης
ΒΑΘΙΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ

Βασίλης Στεριάδης
Ο ΠΡΟΠΟΝΗΤΗΣ
ΠΑΙΚΤΗΣ

Πόσο καλά γνωρίζουμε τον κόσμο που κατοικούμε;

του Ακη Μπογιατζή

Έχει περάσει ένας χρόνος από την εποχή που ξεκίνησε η τελική φάση ενός φιλόδοξου διετούς προγράμματος στην Αριζόνα των Ηνωμένων Πολιτειών, με την επωνυμία «Βιόσφαιρα 2». Σε μια έκταση δέκα στρεμμάτων υπάρχει σε μικρογραφία ένας ολόκληρος κόσμος, που, σαν απόλυτα κλειστό σύστημα, πρέπει να λειτουργήσει και να επιβιώσει μόνος του με μόνη εξωτερική επίδραση αυτή του ήλιου.

Το πρόγραμμα αφορά την κατασκευή και λειτουργία ενός κλειστού οικοσυστήματος με όλες τις βασικές μορφές ζωής στο εσωτερικό του, όπου όλα θα ανακλυκλώνονται και τίποτε δεν θα πηγαίνει χαμένο και του οποίου χειριστές είναι μια οκταμελής ομάδα ανδρών και γυναικών επιστημόνων. Η έγκλειστη ομάδα τρέφεται και γενικώς δρα σύμφωνα με τις επιταγές ενός αυτοδιατηρούμενου οικοσυστήματος, και έχει τη βασική ευθύνη της συλλογής δεδομένων από τα μεγέθη που συνδέονται με τα φυτά και ζώα του, καθώς και τη θερμοκρασία και σύσταση της ατμόσφαιρας και των νερών.

Ο σκοπός του προγράμματος είναι η διαπίστωση της ισχύος βασικών αντιλήψεών μας γύρω από τα γήινα οικοσυστήματα (όπως η σταθερότητά τους και ο κύκλος του άνθρακα) καθώς και μια πρώτη προσέγγιση στο πρόβλημα της κατοίκησης σε παρόμοια συστήματα στο διάστημα.

Σήμερα, που η λειτουργία του προγράμματος βρίσκεται στη μέση της διετούς πορείας της, γίνεται κάποιος απολογισμός και συ-

ζητούνται κάποια προβλήματα, όχι χωρίς επικρίσεις για τις επιλογές και την πρακτική που χρησιμοποιήθηκε σε κάποιους τομείς.

Το μεγαλύτερο τεχνητό οικοσύστημα

Η Βιόσφαιρα 2 είναι κατασκευασμένη ολόκληρη από ατσάλι και γυαλί που, επιτρέποντας μόνο το φως του ήλιου από τον έξω κόσμο, απαγορεύει οποιαδήποτε ανταλλαγή ύλης με το περιβάλλον. Ανάλογες προσπάθειες έχουν γίνει και στο παρελθόν, από τα πρώτα πειράματα των κλειστών φιαλών με οικοσυστήματα βακτηριδίων της Clair Folsom το 1967, ως τα προγράμματα Bios (ανάλογα, αν και μικρότερα, από αυτό της Βιόσφαιρας 2) στην πρώην Σοβιετική Ένωση ως μέρος του διαστημικού προγράμματος.

Η Βιόσφαιρα 2, όπως ακριβώς και η γη (δηλαδή η Βιόσφαιρα 1), είναι απόλυτα αυτόνομη και αυτοδιατηρήσιμη. Καταλαμβάνει έκταση δέκα στρεμμάτων και όγκο ενός περίπου εκατομμυρίου κυβικών μέτρων και περιλαμβάνει το δικό της ποτάμι και θάλασσα σε μικρογραφία, καθώς και βάλτο,

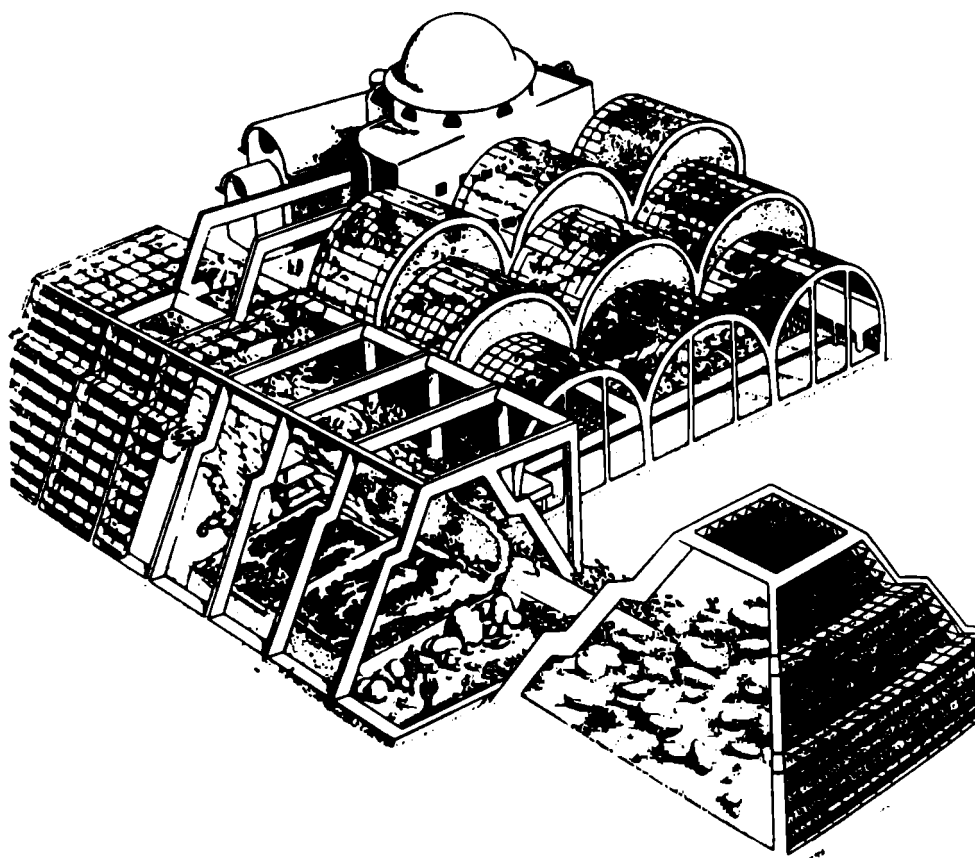
έρημο, θαμνώδη περιοχή, τροπικό δάσος και σαβάννα, και κατοικείται από μικρόβια και μικρά κατοικίδια ζώα (όπως κότες, γουρούνια και κατσίκες) που παρέχουν το κρέας και το γάλα για τη διατροφή των οκτώ επιστημόνων-χειριστών της. Οι τελευταίοι, ανάμεσα στις άλλες εργασίες τους, καλλιεργούν τα φυτά για να συμπληρώνουν την τροφή τους με φρούτα και λαχανικά, καθαρίζουν και κάνουν λειτουργίες υποβοηθητικές του οικοσυστήματος, που σε μια φυσική βιόσφαιρα πραγματοποιούνται από τα πουλιά και τα μεγάλα θηλαστικά. Τέλος, στον εξοπλισμό περιλαμβάνεται ένα εργαστήριο με κάθε λογής εργαλεία, ένα σύστημα υπολογιστών και ηλεκτρονική επικοινωνία με τον έξω κόσμο.

Το κάθε τι μέσα στη Βιόσφαιρα 2 πρέπει να ανακυκλώνεται. Ο αέρας που εισπνέουν οι κάτοικοί της προέρχεται από τα πράσινα φυτά που προσλαμβάνουν διοξείδιο του άνθρακα. Το διοξείδιο του άνθρακα που εκπνέεται από τους κατοίκους θα δίνει τον απαιτούμενο άνθρακα στα φυτά, τα οποία όταν πεθαίνουν, χρησιμοποιούνται πάλι από τους ανθρώπους. Η κλειστή οικολογία του πειράματος της Βιόσφαιρας 2, προϋποθέτει ότι όλα θα χρησιμοποιούνται όσο γίνεται περισσότερο και τίποτε δεν θα πετιέται. Εάν σπαταληθούν τα απορρίμματα ή ρυπανθεί το νερό και ο αέρας, το πρόγραμμα (και οι ίδιοι οι κάτοικοί του) θα βρίσκονται σε σοβαρό κίνδυνο. Με αυτόν τον τρόπο η Βιόσφαιρα 2 φιλοδοξεί να μας διδάξει όχι μόνο για αυτά

που συμβαίνουν στο εσωτερικό της και πιθανότατα σε κάποιο ανάλογο διαστημικό σύστημα, αλλά και στο μεγάλο οικοσύστημα της ίδιας της γης.

Προβλήματα και κριτική του εγχειρήματος

Σήμερα, όμως, ένα χρόνο μετά από την εκκίνηση του προγράμματος τον Σεπτέμβριο του 1991, έχουν εμφανιστεί (και αποκαλυφθεί) προβλήματα. Τότε, η κάλυψη των μέσων ενημέρωσης ήταν ομόφωνη στο χαρακτηρισμό του «ως το πλέον σημαντικό πρόγραμμα που έχει αναληφθεί στις ΗΠΑ από την εποχή που ο πρόεδρος Κέννεντυ ξεκίνησε το διαστημικό πρόγραμμα στη σελήνη». Όμως, ήδη από τον περασμένο Απρίλιο, τα χειροκροτήματα, διαδέχτηκαν η αυστηρή κριτική και συχνά η αποκήρυξη από μια μερίδα επιστημόνων. Η Space Biospheres Ventures (SBV), η ιδιωτική εταιρεία που βρίσκεται πίσω από το πρόγραμμα, έχει κατηγορηθεί στις εφημερίδες και τα επιστημονικά (και μη) περιοδικά, ότι έχει αποκρύψει τους πραγματικούς σκοπούς της Βιόσφαιρας 2, ότι έχει παραπλανήσει την κοινή γνώμη ως προς την αμιγή οικολογική ταυτότητα του όλου εγχειρήματος και ότι λειτουργεί περισσότερο σαν «καλτ» μπιζνες, παρά σαν πρόγραμμα βασισμένο στην επιστήμη. Αν και η SBV έχει φανεί ευαίσθητη στην κριτική, δεν έχει αναιρέσει τη «λογική» προσπάθειά της να αποκρύπτει πολλά στοιχεία ιδιωτικής φύσεως που αφορούν στο πρόγραμμα. Η Lynn

«Βιόσφαιρα 2»: Το μεγαλύτερο μέχρι σήμερα τεχνικό οικοσύστημα. Αποτελεί έγκυρη επιστήμη, ή είναι απλά επίδειξη τεχνολογικής υπεροχής;

Margoulis, επιφανής βιολόγος του Πανεπιστημίου της Μασαχουσέτης στο Άμχερστ, ενώ είχε αφιερώσει στη Βιόσφαιρα 2 ένα ολόκληρο κεφάλαιο γεμάτο ευμενή σχόλια και βάσιμες ελπίδες στο βιβλίο της «Biospheres» του 1989, σήμερα δεν διστάζει να την αποκαλέσει ως «ένα τολμηρό καπιταλιστικό πρόγραμμα που είναι βασικά συναρπαστικό, χωρίς όμως καμία επιστημονική βάση».

Υπάρχει και ο αντίλογος που υπεραμύνεται της επιστημονικής ακεραιότητας του έργου. Ο Thomas Lovejoy, του Smithsonian Institution, που ανεξάρτητα από το SVB εμπλέκεται στο πρόγραμμα, διατείνεται ότι «στη βάση του, και, αποτελεί [το πρόγραμμα] έγκυρη επιστήμη. Αλλά πρέπει να τακτοποιηθούν πολλά πράγματα».

Πάντως, όλοι σχεδόν συμφωνούν ότι είναι το πιο πλήρες πειραματικό μοντέλο για τη μελέτη της αλληλεπίδρασης και της σταθερότητας των οικοσυστημάτων και του κύκλου του άνθρακα μέσω της βλάστησης, της ατμόσφαιρας και της θάλασσας. Αλλά και σε αυτό το τελευταίο σημείο υπάρχει μια λεπτομέρεια που τορπι-

λίζει την εγκυρότητα του όλου εγχειρήματος. Λίγο πριν σφραγίσουν οι πόρτες και έως λίγους μήνες μετά, παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση του διοξειδίου του άνθρακα της ατμόσφαιρας του συστήματος, που ώθησε την SBV να εγκαταστήσει έναν χημικό ανακυκλωτή για να ελαττώσει τα επίπεδα του αερίου αυτού. Η ενέργεια αυτή τράβηξε το ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης και δημιούργησε πολλά ερωτηματικά σχετικά με την πιστή τήρηση της δεοντολογίας του εγχειρήματος. Η χρήση του μηχανήματος φάνηκε εντελώς αντίθετη προς το πνεύμα της Βιόσφαιρας 2. Πάντως, το ατμοσφαιρικό διοξείδιο του άνθρακα, τελικά αποκαταστάθηκε στα ανεκτά επίπεδα τον προηγούμενο Δεκέμβριο και ο ανακυκλωτής σταμάτησε να λειτουργεί ένα μήνα αργότερα.

Τα 4.000 χιλιάδες είδη φυτών, εντόμων και μεγαλύτερων ζώων στο εσωτερικό αυτού του κλειστού κόσμου, χαρακτηρίζουν το σύστημα πολύπλοκο, ιδιότητα που είναι ταυτόχρονα η αρετή και η αδυναμία του. Πολλοί υποστηρίζουν ότι είναι υπερβολικά σύνθε-

το. Αφού οι οικολόγοι αδυνατούν ακόμα να κατανοήσουν απλούστερα συστήματα, πώς περιμένουν να μπουν στην ουσία της Βιόσφαιρας 2; Ο Howard Odum, επίσης, του Πανεπιστημίου της Φλόριντα, εξέχουσα φυσιογνομία στην ανάλυση των οικοσυστημάτων, παραδέχεται ότι τα αποτελέσματα του πειράματος, πρέπει να μελετηθούν, αλλά προβληματίζεται με το φόρτο εργασίας των οκτώ κατοίκων της Βιόσφαιρας 2, οι οποίοι πρέπει απ' ενός να λειτουργούν και να μάθουν να επιβιώνουν και απ' ετέρου, να συλλέγουν τα επιστημονικά τους δεδομένα προς επεξεργασία.

Ο κύκλος του άνθρακα και η σταθερότητα των οικοσυστημάτων

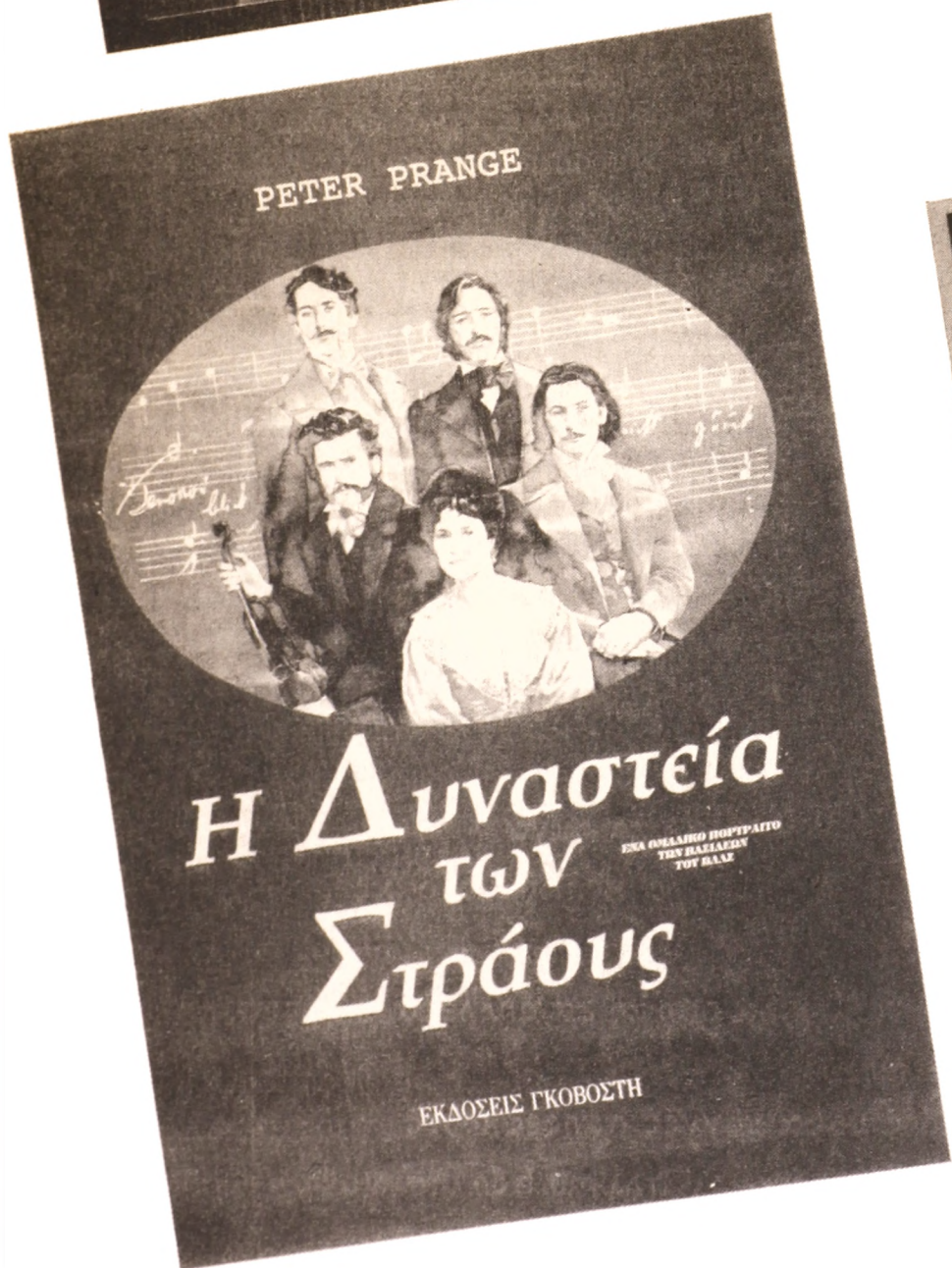
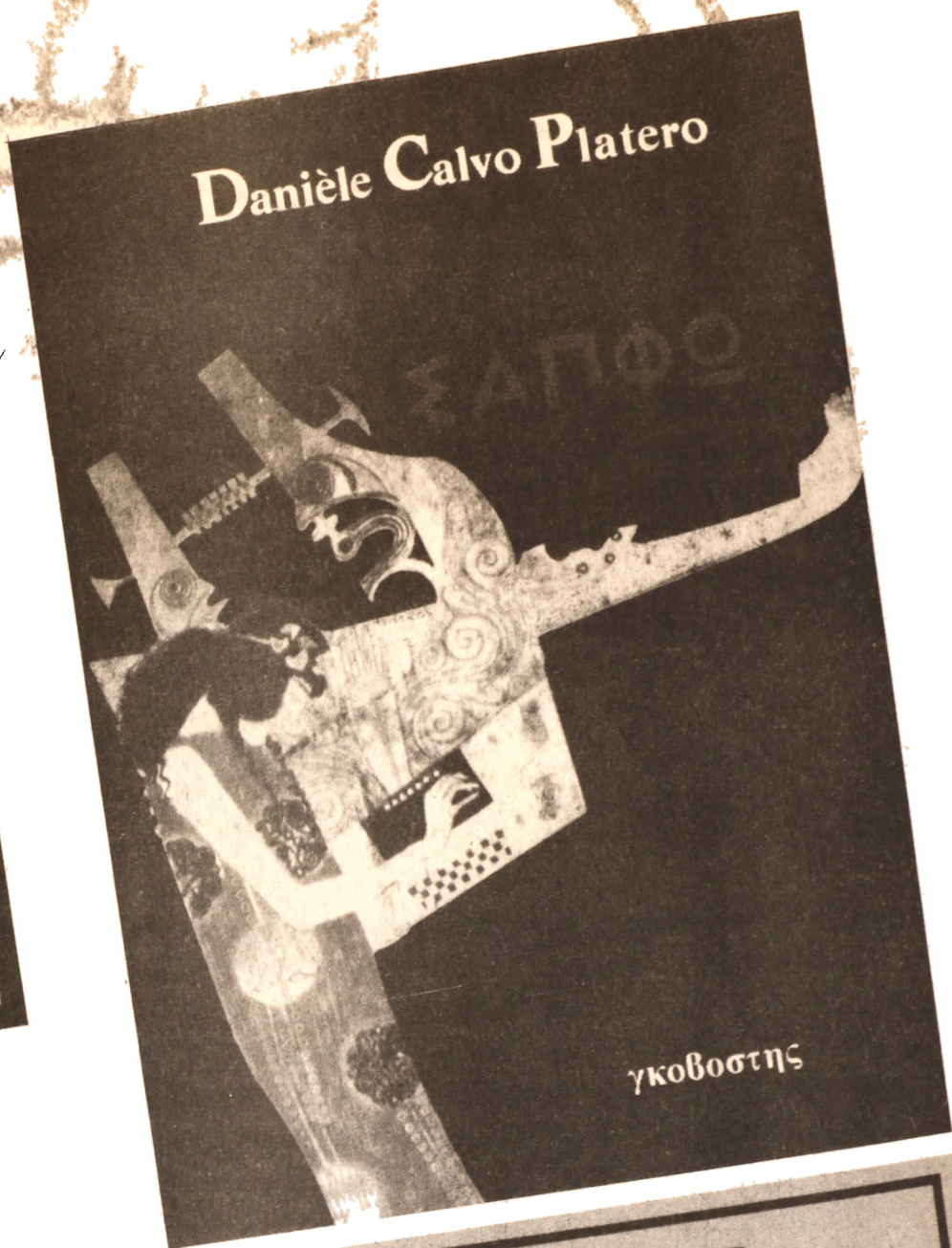
Ο κύκλος του άνθρακα στη γη, η σαφής γνώση του οποίου θα βοηθήσει στην ερμηνεία και πρόβλεψη του φαινομένου του θερμοκηπίου, απέχει ακόμα πολύ από το να είναι κατανοητός. Απαιτούνται καλά μοντέλα, καθώς και καλά δεδομένα της διακίνησης του άνθρακα στη φύση, και ως σήμερα δεν έχουμε κάτι τέτοιο. Για να ελεγχθεί η εγκυρότητα ενός μοντέλου, όπως αυτά που χρησιμοποιούνται για το φαινόμενο θερμοκηπίου, πρέπει να συγκριθεί με επίσης έγκυρα πειραματικά δεδομένα. Για το σκοπό αυτό, ομάδα του Daniel Bodkin από το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, εργάζεται σε ένα μοντέλο που θα προβλέψει τα επίπεδα του ατμοσφαιρικού διοξειδίου του άνθρακα και άλλες παραμέτρους του συνολικού κύκλου και θα συγκρίνει τα αποτελέσματά του με τα πειραματικά δεδομένα κατά τη διάρκεια του πειράματος.

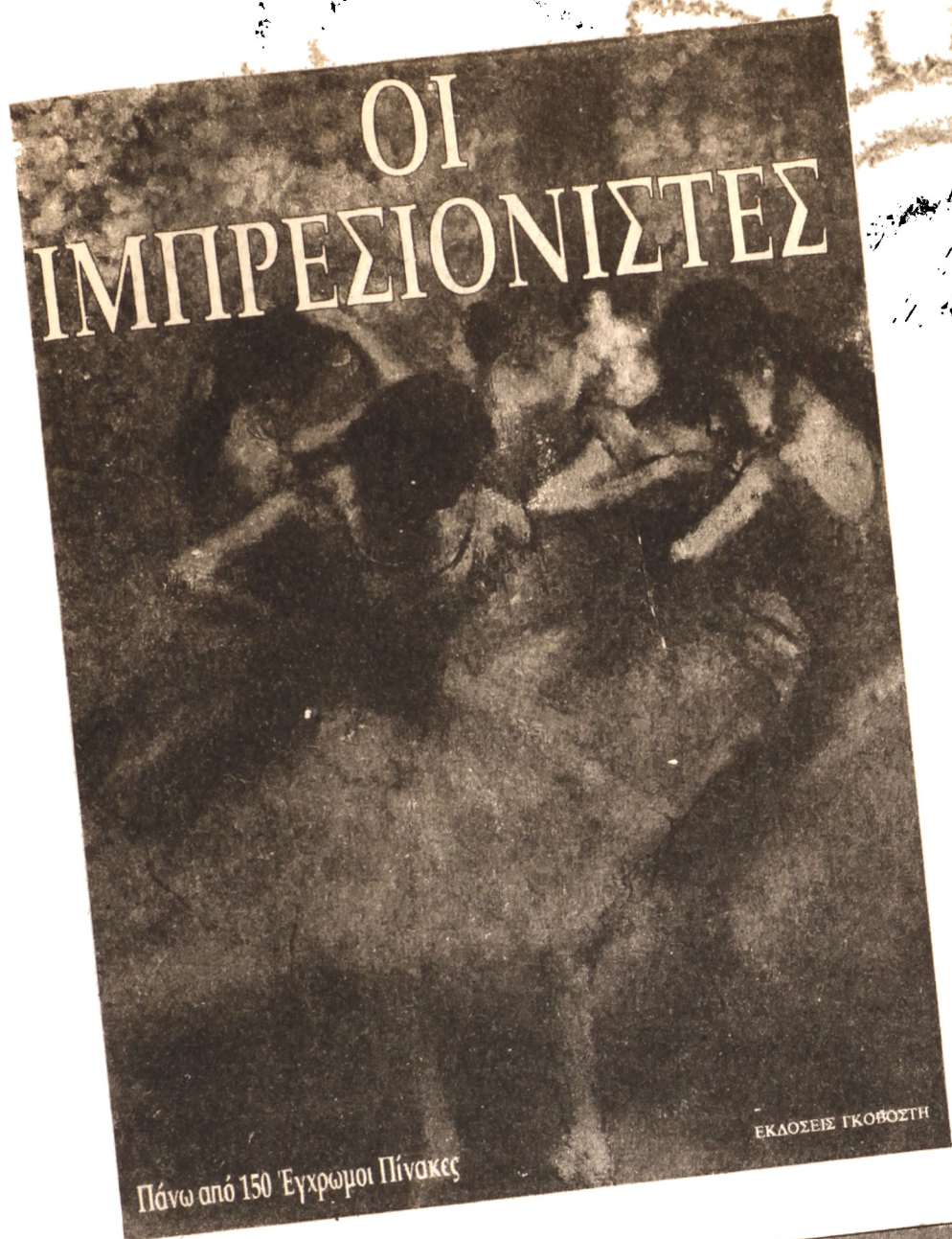
Ακόμα και έτσι, όμως, θα είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να εφαρμόσουμε στο μεγάλο οικοσύστημα της γης τη γνώση που θα έχουμε αποκτήσει, επειδή η ισορροπία των οργανισμών της δεν αντιστοιχεί με αυτή στο εσωτερικό της Βιόσφαιρας 2. Πράγματι, ο

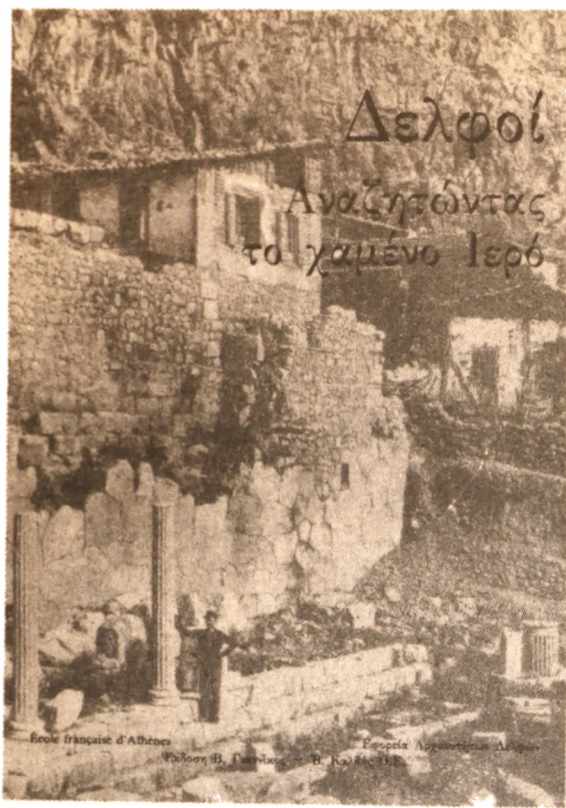
ωκεανός και η ατμόσφαιρα στο εσωτερικό της Βιόσφαιρας 2 είναι πολύ μικρότερα σε αναλογία με αυτά της γης.

Με τους οκτώ κατοίκους της Βιόσφαιρας 2, συνεργάζεται σειρά επιφανών επιστημονικών ανδρών, όπως για παράδειγμα η ομάδα του O'Brien από το Αμερικανικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο, που δείχνει ενδιαφέρον στη γενετική των φυτών και τους πληθυσμούς των εντόμων που είναι απομονωμένα από το εξωτερικό περιβάλλον. Στο ερώτημα της σταθερότητας των οικοσυστημάτων, οι πειραματικοί σύλλογοι πιστεύουν ότι τα πιο σύνθετα είναι και σταθερότερα. Ένα τροπικό δάσος για παράδειγμα είναι τόσο σύνθετο οικοσύστημα που μια διαταραχή σε κάποιο είδος του αναμένεται να αντισταθμιστεί από μια μεταβολή σε ένα άλλο. Οι θεωρητικοί οικολόγοι, όμως, πιστεύουν το αντίθετο, ότι δηλαδή τα απλούστερα οικοσυστήματα είναι και σταθερότερα. Σε ένα τροπικό δάσος, συνεπώς μια μικρή αλλαγή σε ένα είδος του, μπορεί να παρασύρει όλο το οικοσύστημα στην καταστροφή. Το εγχείρημα της Βιόσφαιρας 2 θα ρίξει φως στη διαμάχη αυτή και θα βοηθήσει την «οικολογία της αποκατάστασης» των ειδών στα διαταραγμένα οικοσυστήματα του πλανήτη.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το εγχείρημα παρομοιάστηκε με το διαστημικό πρόγραμμα «Απόλλων» των ΗΠΑ και η SBV με τη NASA. Όπως και στα προγράμματα της τελευταίας, η κριτική εστιάζεται στο γεγονός ότι τελικά η επιστήμη ακολουθεί πίσω από την τεχνολογία. Όμως, παρά τις όποιες αντιρρήσεις, πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι το εγχείρημα της Βιόσφαιρας 2, που αρχικά είχε κοστολογηθεί στα 150 εκατομμύρια δολάρια, αποτελεί έγκυρο επιστημονικό πείραμα, αν και θα πρέπει τελικά να δοθούν περισσότερα χρήματα ώστε να διασωθεί το κύρος της όλης προσπάθειας. □

Σας γνωρίζουμε ότι εκδόθηκε βιβλίο με το τίτλο «Δελφοί, αναζητώντας το χαμένο ιερό» γραμμένο από Έλληνες και Γάλλους αρχαιολόγους με την ευκαιρία των εορτών της εκατονταετηρίδος των γαλλικών ανασκαφών στους Δελφούς.

Ο τιμητικός αυτός τόμος δεν απευθύνεται μόνο στους αρχαιολόγους αλλά και σε κάθε φίλο των αρχαίων, σε φιλότεχνους και στους λάτρεις των καλών εκδόσεων. Είναι τριακοσίων σελίδων με 180 σχέδια και φωτογραφίες εποχής (1850-1903) και περιέχει όλους τους προβληματισμούς των ανασκαφών, αναμνήσεις των ανασκαφέων, άγνωστα γεγονότα από τη ζωή στους Δελφούς, γραμμένα με γλαφυρό τρόπο.

Ένα βιβλίο που τιμάει την επιστήμη και που είναι κατάλληλο και για δώρο. Κυκλοφορεί στα Γαλλικά και Ελληνικά.

Έκδοση:

Β. Γιαννίκος-Β. Καλδής Ο.Ε.
Κιάφας 11 - Αθήνα 106 78
Τηλ. 36.19.011 - 36.25.440
FAX. 36.18.182

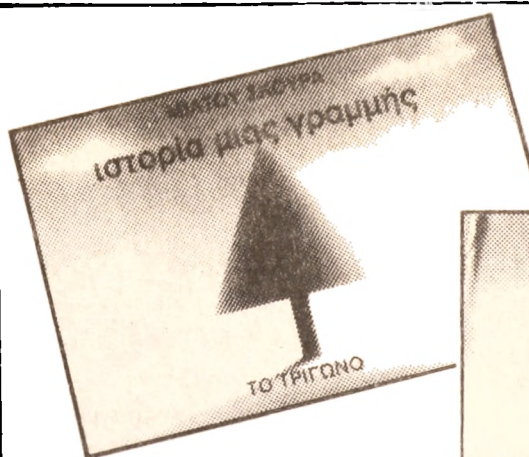
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Ο κόσμος του κιτς, η κακογουστιά χωρίς μέτρο, όπως εντοπίζεται στο περιβάλλον μας, σήμερα. Αυτή είναι η περιήγηση, που πραγματοποιείται με αυτό το βιβλίο: περιήγηση στο νεοελληνικό χώρο, τις διανθρώπινες σχέσεις, τις νοοτροπίες, τη γλώσσα και ουσιαστικά το ύφος και το ήθος της ζωής μας.

Μέσα από χίλια

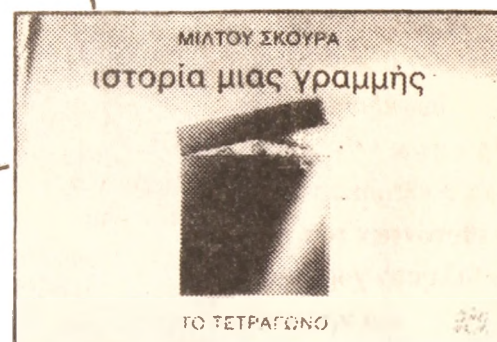
και πλέον φωτογραφικά παραδείγματα, το κιτς καταγγέλλεται όσο και διακωμωδείται.

Με άρθρα, που καλύπτουν ένα μεγάλο αριθμό υποθεμάτων, με υλικό καταταγμένο σε ενότητες, έτσι που να συγκροτείται μια σφαιρική θεώρηση του φαινομένου.

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ:

Ιστορία μιας γραμμής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ

ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

ΜΑΙΡΗ ΓΟΥΕΜΠ

Επτά για ένα μυστικό

(Μυθιστόρημα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Η «Ωρα», η γνωστή γκαλερί που δημιούργησε ο Ασσαντούρ Μπαχαριάν πριν από 24 χρόνια, κλείνει. Ο πνευματικός και καλλιτεχνικός πυρήνας, πέριξ του οποίου κινήθηκαν δυναμικά οι πιο ζωντανές καλλιτεχνικές δυνάμεις του τόπου και στον οποίο βρήκαν ευκαιρία να αναδειχθούν πολλοί νέοι καλλιτέχνες, έσβησε, θύμα της οικονομικής δυσπραγίας που έφεραν οι νέοι καιροί και η «ξεροκεφαλιά» των ιδυνόντων του, που δεν θέλησαν χορηγίες και κρατικές επιδοτήσεις αλλά προτίμησαν να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Ως το τέλος. Οι νέες συνθήκες προώθησης και ανάδειξης της καλλιτεχνικής έκφρασης, οι δημόσιες σχέσεις και η κυριαρχία της μαζικής κουλτούρας και των media δεν αφήνει πλέον ανήσυχες εστίες δημιουργίας. Και το σφράγισμα της «Ωρας» κάνει ακόμη πιο έντονη την έλλειψη.

ΛΟΥΪ ΑΡΑΓΚΟΝ

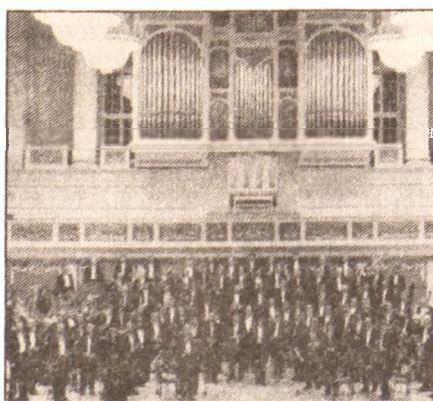
ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Αντιφατικός λογοτέχνης που στις πιο άτιγες στιγμές του ταυτίστηκε με το δογματισμό του Κ.Κ. Έχ μήπως ένας πολυπράγμων, ανήσυχος διανοητής που, κάθε φορά, στόχευε σ' ό,τι πιο πρωτοποριακό στη δημιουργία και στην πολιτική. Ένα αφιέρωμα στον Λουί Αραγκόν με άγνωστα κείμενα – λογοτεχνία, ποίηση αλλά και ένα μανιφέστο καταδίκης της σοβιετικής εισβολής στην Πράγα.

Σελ. 48-54.

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ: Ν. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ ΣΠ. ΜΟΣΚΟΒΟΥ
Α. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡ. ΜΠΑΛΤΑΣ
Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ Μ. ΤΡΑΪΤΣΗΣ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ Δ. ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ
Γ. ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
Γ. ΚΟΡΟΠΟΥΛΗΣ ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

ΒΑΓΚΝΕΡ

Ο κύκλος Βάγκνερ που παρουσίασε το Μέγαρο Μουσικής φτάνει στο τέλος του. Ο Νεκτάρης Μητρόπουλος παρουσιάζει τον μεγάλο καινοτόμο της όπερας.

Σελ. 57

ΑΛΤΟΥΣΕΡ

Τό μέλλον διαρκεί πολύ
Τά γεγονότα

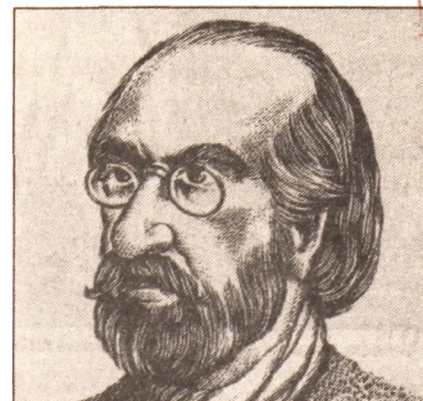
Αίτια της ζωής

Κυκλοφόρησε και στην Ελλάδα η πολυσυζητημένη αυτοβιογραφία του Γάλλου φιλόσοφου Λουί Αλτουσέρ. Κριτική ανάλυση επιχειρεί η Αριστείδης Μπαλτάς – στις σελίδες του βιβλίου.

Σελ. 63

ΚΑΛΒΕΙΑ

Το Έτος Κάλβου φθάνει στο τέλος του (το ΑΝΤΙ το τίμησε με ένα έκτακτο τεύχος, που κυκλοφορεί), κι ο Γιώργος Κοροπούλης μιμείται Κάλβου Ωδές.

Σελ. 66

Λίγα λόγια για μια δύσκολη (και αμφισβητημένη) πορεία

της Τιτίκας Δημητρούλια

Υπήρξε ένας αντιφατικός λογοτέχνης που, στις πιο άτυχες στιγμές της πορείας του, ταυτίστηκε με το δογματισμό του Κομμουνιστικού Κόμματος; Ή, μήπως, ένας πολυπράγμων, ανήσυχος διανοητής που, κάθε φορά, στόχευε να ανακαλύπτει ό,τι πιο πρωτοποριακό στη δημιουργία και στην πολιτική. Το ΑΝΤΙ παρουσιάζει σήμερα ένα μικρό αφιέρωμα σ' έναν μεγάλο –ούτως ή άλλως– λογοτέχνη του αιώνα μας.

Δέκα χρόνια μετά το θάνατό του, ο Λουί Αραγκόν συνεχίζει να υποκινεί τις συζητήσεις για το έργο του και την αξία του.

Στις 24 Δεκεμβρίου 1982, στις δώδεκα και πέντε τα μεσάνυχτα, στην οδό ντε Βαρέν στο Παρίσι, έσβηνε ο Λουί Αραγκόν, ένας από τους τελευταίους κομμουνιστές καλλιτέχνες του 20ού αιώνα.

Προσωπικότητα-μύθος λόγω του έργου αλλά και της ζωής του, όπως τόσοι στενοί του φίλοι, από τον Μπρετόν ως τον Ντριέ Λα Ρουέλ, από τον Τορέξ ως τον Πικάσο, δημόσιο πρόσωπο που ακόμα κι η παρουσία του σε μια συναυλία σχολιαζόταν ποικιλοτρόπως – η εμφάνισή του με φράκο σε συναυλία του Τζώννυ Χαλλινταίν, για παράδειγμα, είχε γίνει θέμα των εφημερίδων και ποικίλων συζητήσεων–, σνόμπ, λάτρης των γραβατών και των κοστούμιών του Υβ Σαιν-Λοράν, αλλά και «σεσημασμένος» κομμουνιστής για πάνω από πενήντα χρόνια, αιώνιος εραστής της Έλσας, ο Λουί Αραγκόν κατάφερε, πλέκοντας το μύθο του να παραμένει διαρκώς ασύλληπτος, άγνωστος, μυστηριώδης στην πολυπλοκότητά του, απόν είδωλο στους αγαπημένους του καθρέφτες.

Ο Λουί Αραγκόν είναι γνωστός και διάσημος για πολλούς λόγους. Πολλοί είναι και οι λόγοι εξαιτίας των οποίων, κατά καιρούς, του στέρησαν τη δημοσιότητα που ταιριάζει στην προσφορά του.

Υπήρξε νόθο παιδί που αγνοούσε την ταυ-

τότητα της μητέρας του –τη θεωρούσε αδελφή του– και του παντρεμένου πατέρα του ως την εφηβεία, υπήρξε ιδρυτής του σουρεαλισμού μαζί με τον Αντρέ Μπρετόν, σουρεαλιστής και ρεαλιστής λογοτέχνης, κομμουνιστής διανοούμενος –διετέλεσε στέλεχος του ΓΚΚ, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του–, γνωστός δημοσιογράφος από τη νεανική του ηλικία ως τα βαθιά του γεράματα, ο τρελός της Έλσας. Μα πάνω απ' όλα, υπήρξε ελεύθερο πνεύμα, αναλυτικό και συνθετικό μαζί, που με τη ζωή και το έργο του ξεσήκωσε εντελώς αντιφατικά σχόλια, που πολεμήθηκε πάντα ακόμα και μες στους κόλπους της ομάδας όπου κάθε φορά ανήκε, εραστής του απόλυτου και συνειδώς της αδυναμίας του, ένας άνθρωπος που προτιμούσε «το βήμα από το χνάρι», προτιμώντας πάντως να στηρίζεται σε «σταθερές» όπως ή γυναίκα και το κόμμα του. Μοναδική πυξίδα στο έργο, τη σκέψη και τη δράση του, η αναζήτηση της προσωπικής του αλήθειας, με οποιοδήποτε τίμημα, η συνέπεια με τον εαυτό σε μην κάνει ποτέ στη ζωή του τίποτα χλιαρό. Νά ζήσει με πάθος αληθινό.

Με τους σουρεαλιστές

Η πρώτη ομάδα στην οποία εντάσσεται ο Λουί Αραγκόν, την οποία, για να ακριβολο-

γούμε, ιδρύει, είναι η σουρεαλιστική. Στην εφηβεία του, ο Αραγκόν, έχει ήδη παγιωμένη σχέση με τη γραφή και το διάβασμα – αρκεί να αναφέρουμε ότι γράφει από τα πέντε του χρόνια, το πρώτο του κείμενο ονομαζόταν *Τι Θεσπέσια ψυχή* και το έκανε δώρο στην αδελφή-μητέρα του Μαργκερίτ –ενώ από πολύ μικρή ηλικία έχει διαβάσει πάρα πολλά, μεταξύ των οποίων και Σταντάλ. Την εποχή που επιστρατεύεται, πληροφορείται την αλήθεια για την ταυτότητά του και επιβεβαιώνεται μια αίσθηση περιθωριακού που από μικρό παιδί τον διακατείχε. Η συνάντησή του με τον Μπρετόν και τους υπόλοιπους της μελλοντικής ομάδας του *Litterature* και του *Revolution Surrealiste* είναι καθοριστική: ο Αραγκόν βρίσκει τη φιλία αφ' ενός και τα σπέρματα μιας ανατρεπτικής κοσμοαντίληψης αφ' ετέρου, που διαπερνά και τις αισθητικές του αναζητήσεις. Στο πρόσωπο του Μπρετόν, σύμφωνα με τα ίδια του τα λόγια, ο Αραγκόν αρνείται τη μοναξιά του: «...καταλάβαμε και οι δυο ότι δεν θα είμαστε στο εξής πια μόνοι».¹ Κι είναι αλήθεια, ότι παρά τη ρήξη του με την ομάδα, στη δεκαετία του '30, μένει πιστός στον Αντρέ Μπρετόν όσο αυτό ήταν δυνατόν, το ίδιο κι ο Μπρετόν απέναντί του.²

Αν όμως οι σχέσεις μεταξύ των σουρεαλιστών είναι καταρχήν σχέσεις φιλίας, τα θεω-

ρητικά αλλά και πρακτικά ζητήματα που ανακύπτουν από την επαφή τους με το ντανταϊσμό και από την πορεία του κινήματος δεν έχουν κοινή αντιμετώπιση από τα μέλη της ομάδας. Η σχέση του Αραγκόν με τους σουρεαλιστές είναι συνεπής αλλά και εξ αρχής υπονομευμένη. Η κρίση του κινήματος θα βοηθήσει απλώς να αναδειχτούν καλύτερα οι διαφορές και οι αντιρρήσεις του. Πολλές ενέργειές του, όμως, δεν πρέπει να τις κρίνουμε χωρίς να λάβουμε υπόψη τη σημασία που είχαν για τη ζωή του Αραγκόν η συμμετοχή του στην ομάδα, οι φιλικές σχέσεις που ανέπτυξε εκεί –άλλωστε, με πολλούς σουρεαλιστές θα ξαναβρεθούν, με τον Ελύαρ, π.χ.

Στην ακμή της σουρεαλιστικής περιόδου, ο Αραγκόν συμμετέχει δραστήρια στις λογής εκδηλώσεις του κινήματος, γράφει, εκδίδει, ανιχνεύει τη σχέση σουρεαλισμού-Αριστεράς,³ γυρίζει στα μπαρ, παράγει ελάχιστα αυτοματιστικά κείμενα, ερωτεύεται κι απελπίζεται. Από το έργο του αλλά και τις προσωπικές επιλογές του της περιόδου γίνονται σαφή τα στοιχεία που τον απομακρύνουν από τη σουρεαλιστική ομάδα: ο έρωτας, η γραφή, η αναζήτηση μιας κοσμοθεωρίας όχι απλώς ανατρεπτικής αλλά και εποικοδομητικής. Ο Αραγκόν είναι από τους πρώτους που διερευνούν την πιθανή σχέση κομμουνισμού/Αριστεράς με το σουρεαλισμό, όσον αφορά φλέγοντα θέματα (πόλεμος του Μαρόκου, για παράδειγμα), είναι απολύτως καταφατικός προς τη γραφή και ειδικότερα προς το μυθιστόρημα,⁴ σε μια εποχή που σύσσωμη η σουρεαλιστική ομάδα δηλώνει με έμφαση την απαξία του μυθιστορηματος και τη σχετική αξία της γραφής, είναι ερωτευμένος μέχρι θανάτου με την πάμπλουτη και εκκεντρική **Νάνσυ Κιούναρντ** και την ακολουθεί στα ταξίδια της σε βάρος της δουλειάς της ομάδας.

Λίγο αργότερα, δύο σημαδιακά γεγονότα στη ζωή του ορίζουν την αρχή της πρώτης σοβαρής αισθητικής, ιδεολογικής, υπαρξιακής κρίσης του Αραγκόν. Το ένα είναι το κάψιμο του τεράστιου έργου του *Η Υπεράσπιση του Απίερου* στη Μαδρίτη (1927). Το άλλο, η απόπειρα αυτοκτονίας στη Βενετία (1928). Τότε θα γνωρίσει τον παντοινό του έρωτα, την **Έλσα Τριολέ**, κι η σχέση του μαζί της θα εξελισσόταν σε εντελώς διαφορετική από εκείνες που ευνοούσαν τα ήθη της σουρεαλιστικής ομάδας.⁵

Η αντίστροφη μέτρηση έχει αρχίσει πολύ νωρίς λοιπόν για τον Αραγκόν, ο οποίος όμως για πολύ καιρό θα προσπαθήσει να συνδυάσει όλες τους τις αγάπες. Μέχρι που, μετά την ουσιαστική του προσχώρηση στο ΓΚΚ, και εξαιτίας μιας ασήμαντης αφορμής⁶ –έχουν προη-

Και το μυθιστόρημα τελειώνει από μόνο του
Έσκισα τη ζωή μου και το ποίημά μου

Κι ενώ αργότερα θα πούνε ποιος υπήρξα

Έσκισα σελίδες και σελίδες
Μες στον καθρέφτη έσπασα το πρόσωπό μου

Ο μεγάλος ήλιος δεν με ξέρει πια

Έσκισα το βιβλίο μου και τη μνήμη μου
Είχανε μέσα τους πάρα πολλές μαύρες ώρες

Έσκισα το γαλάζιο για να διώξω τα σύννεφα

Έσκισα το τραγούδι μου για να κρύψω τα δάκρυα
Έσβησα το θόρυβο που έκαναν τα όπλα

Χαμογέλασα στη βροχή όταν δεν έβρεχε πια

Έσκισα την καρδιά μου, έσκισα τα όνειρά μου
Απ' τα ερείπιά τους να φανεί μία νέα αυγή

Που να μη δει ποτέ όσα εγώ έχω δει

1956

Απόδοση: Τ.Δ.

γηθεί πολύ σημαντικότερες – όχι μόνο θα αποχωρήσει από το σουρεαλιστικό κίνημα που βρίσκεται πλέον σε πλήρη κρίση, αλλά θα το ξεγράψει σιωπηρά από τη ζωή του για είκοσι πέντε περίπου χρόνια.

Η ένταξη του Αραγκόν στο Κομμουνιστικό Κόμμα έχει εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα απ' ό,τι εκείνη στη σουρεαλιστική ομάδα –αλλά και κοινά χαρακτηριστικά. Ο Αραγκόν καλύπτεται από την πρακτική εφαρμογή της ιδεολογίας του όσον αφορά έναν κόσμο της ουτοπίας στον οποίο θα πιστέψει και για τον οποίο θ' αγωνιστεί μέχρι τέλους, παρ' όλες τις διαψεύσεις κι απογοητεύσεις που θα εισπράξει. Η άποψή του για την απόλυτη αξία της γραφής βρίσκει περαιτέρω ερείσματα σε μια νέα ιδεολογία που υπολογίζει στο ρεαλισμό για τη διάδοσή της. Η φιλία στο χώρο της αριστερής διάνοησης, στον οποίο εντάσσεται, είναι μεν εξίσου ανθρώπινη, ασταθής δηλαδή, έχει όμως άλλη στέρεη βάση: τον κοινό αγώνα. Ο

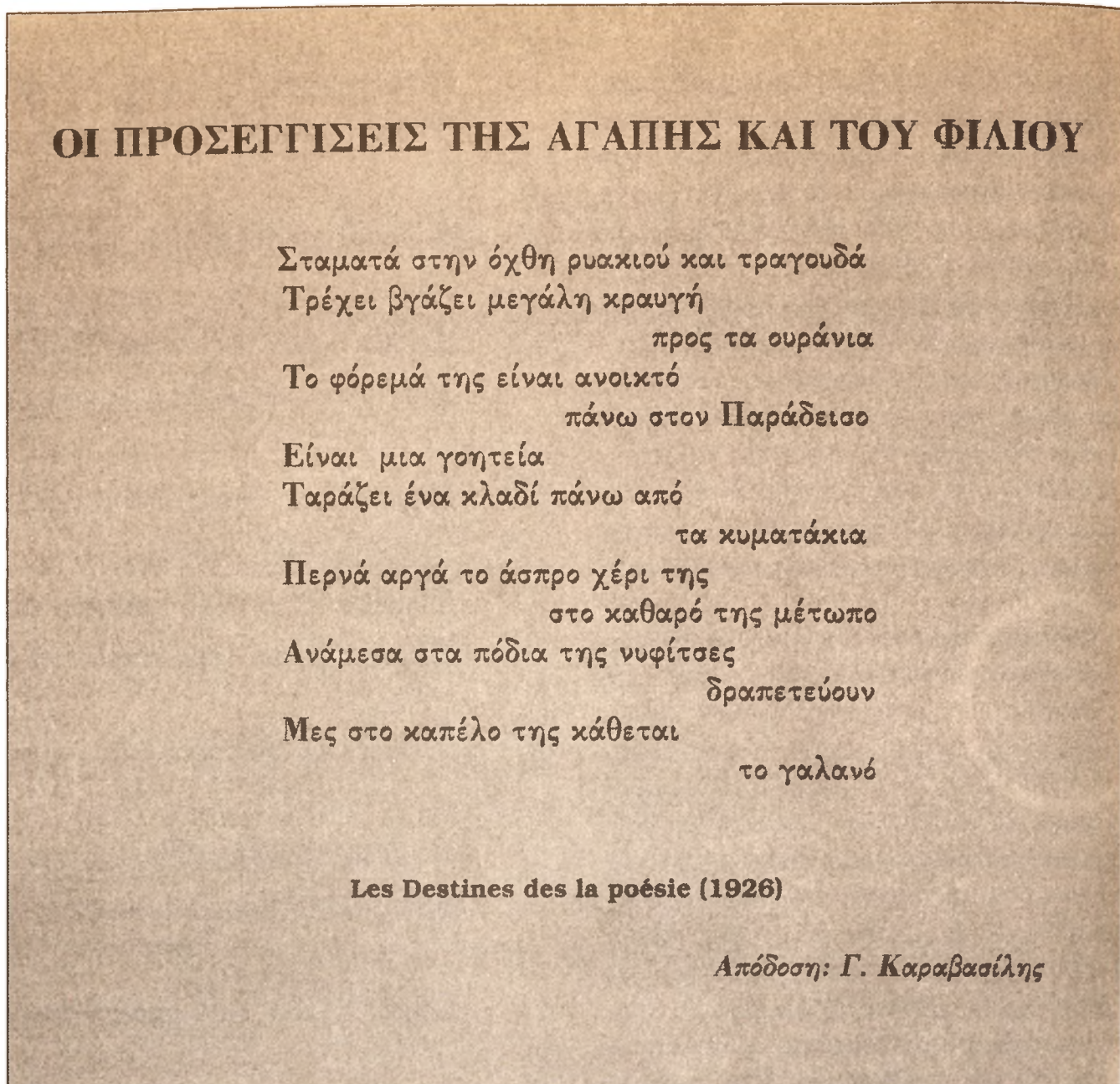
Αραγκόν θα πιστέψει βαθιά στο ανθρώπινο πρότυπο που συνέιχε τους ιδεολόγους κομμουνιστές. Ένα πρότυπο ανθρώπου που το διέκριναν ειλικρίνεια και ευαισθησία.⁷

«Τα πράγματα με τ' όνομά τους»

Ο συνεκτικός ιστός του έργου και της ζωής του ολόκληρης είναι ο συνεχής και αδυσώπητος αγώνας που ο Λουί Αραγκόν διεξάγει, πολλές φορές και ενάντια στον ίδιο του τον εαυτό, έτσι ώστε να μείνει πιστός στις αρχές που από πολύ νωρίς έχει θεσπίσει, ώστε να βλέπει πάντα καθαρά. Άρα να λέει, σύμφωνα με τα ίδια του τα λόγια, «τα πράγματα με τ' όνομά τους», δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την αλλαγή τους. Κι ακόμα περισσότερο, να ονομάζει το άφατο, την απουσία, το αθέατο και το επερχόμενο. Με την πένα και το λόγο. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι το έργο του Αραγκόν δεν περιορίζεται στα έργα των τριών μεγάλων δημιουργικών του πε-

ριόδων: της σουρεαλιστικής, με αριστουργήματα το *Ανισέ ή το πανόραμα, μυθιστόρημα* και τον *Παριζιάνο Χωρικό*, της ρεαλιστικής, με την πενταλογία του *Πραγματικού Κόσμου* και τα υπέροχα ποιήματα της Αντίστασης, και της ώριμης, συνθετικής περιόδου μετά το '50, όπου τα αριστουργήματα διαδέχονται το ένα το άλλο, και στην ποίηση και στην πεζογραφία, με κορυφαίες στιγμές το *Ημιτελές Μυθιστόρημα*, τον *Τρελό της Έλσας*, το *Μπλανς ή η λησμονιά*. Το έργο του Αραγκόν και η δύσκολη πορεία του μπορεί να αποτιμηθούν μόνο εάν ενταχθούν σ' αυτό όλα τα κείμενα που έχει γράψει, από το πρώτο του ποίημα στο περιοδικό *Nord-Sud* και το κείμενό του για τους *Μαστούς του Τειρεσία* του Απολλιναίρ ως τα διάφορα άρθρα του σε ποικίλα περιοδικά, τη δουλειά του στο *Ce Soir* και ιδιαίτερα στο *Lettres Francaises*, από τις ομιλίες του ως τις απαγγελίες του και τις επιλογές του. Σε όλο του λοιπόν το έργο, καθολικά οριζόμενο, ο Αραγκόν προσπαθεί να αφουγκράζεται την Ιστορία, τη μικρή και τη μεγάλη. Την καθημερινή και την παγκόσμια. Και κάθε φορά, διαλέγει το κατάλληλο είδος αλλά και το κατάλληλο ύφος για να την εκφράσει. Χωρίς ποτέ να ενδιαφερθεί για την κριτική και την επίκριση, σίγουρος για τις κάθε φορά επιλογές του, και γνώστης του γεγονότος ότι αύριο, τις ίδιες, μπορεί να τις αναιρέσει. Ο Αραγκόν πάντα αναλάμβανε την ευθύνη των πολλών ανθρωπών που σταδιακά υπήρξε.¹⁰

Στη σουρεαλιστική του περίοδο αναζητεί την εσωτερική αλλά και την ιστορική αλήθεια στην υπόγεια αναίρεση των δογμάτων της σουρεαλιστικής ομάδας περί γραφής. Υπηρε-

τεί το μυθιστόρημα και τον κοινωνικό του ρόλο. Στη ρεαλιστική του περίοδο, στηρίζει με το λόγο του τα πρώτα βήματα της Ιστορίας και την ίδια του τη χώρα στις δύσκολες στιγμές της. Στην τρίτη περίοδο της δημιουργίας του, συλλαβίζει και αρθρώνει τη νέα αισθητική και

τη νέα πολιτική, αισθητική και πολιτική διαύγειας, σύνθεσης, διαρκούς αλλαγής.

Ολ' αυτά, πάντα, με μεγάλο κόστος. Η συνείδησή του θεωρήθηκε από άλλους δογματισμός κι από άλλους ελλιπής. Το έργο του, πολλές φορές θεωρήθηκε αστικό από τους συ-

• Ο Λουί Αραγκόν για την εισβολή στην Πράγα

Από τις 28 Αυγούστου 1968, δηλαδή λίγες μέρες μετά την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας, το «*Lettres Francaises*» αντιδρά πολύ σταθερά στη σοβιετική επίθεση και σε κάθε τεύχος επανέρχεται στο γεγονός. Τα πρωτοσέλιδα ακολουθούν το ένα το άλλο: στις 4 Σεπτεμβρίου δημοσιεύεται το κείμενο «Η αλήθεια θα λάμψει» και στις 11 του μηνός ακολουθεί η παρακάτω θέση του Λουί Αραγκόν:

Σ' ένα ανυπόγραφο άρθρο το οποίο σχολιάστηκε τόσο πολύ από το γαλλικό Τύπο ώστε δεν χρειάζεται να το ξαναπαρουσιάσουμε εδώ, η μοσχοβίτικη *Literatourmaia Gazeta* τα 'βαλε μαζί μου ιδιαιτέρως και με το *Lettres Francaises* για τη δήλωση της Εθνικής Επιτροπής Συγγραφέων που δημοσιεύθηκε όχι μόνο στο *Lettres* αλλά και στην *Humanite*, για παράδειγμα.

Η *Lit. Gazeta*, αναφερόμενη στη στρατιωτική κατοχή της Τσεχοσλοβακίας ως «βοήθεια που παρασχέθηκε στον τσεχοσλοβακικό λαό στον αγώνα του ενάντια στην αντεπανάσταση» μέμφεται τους 5 υπογράφοντες τη

δήλωση της Εθνικής Επιτροπής Συγγραφέων για τις βιαστικές τους δηλώσεις. Ίσως να έχουν ξεχάσει, όμως, στην εφημερίδα αυτή ότι δεν βιάστηκαν μόνο «κάποιοι γάλλοι προοδευτικοί διανοούμενοι».

Με αναγκάζουν επίσης να θυμηθώ ότι, κατά τη διάρκεια της κατοχής στη Γαλλία, μέσα στη χαρακτηριστική βιασύνη τους να κατηγορούν πάντα τους καλύτερους φίλους τους, έσπευσαν από τις στήλες αυτής της εφημερίδας ν' ανακοινώσουν στους αναγνώστες τους πως είχα γίνει συνεργάτης του στρατάρχη Πεταίν. Κρίνοντας απ' αυτό, κατά τη γνώμη μου, η πιο πάνω εφημερίδα δεν είναι η καταλληλότερη για να δώσει μαθήματα.

Η δήλωση της Εθνικής Επιτροπής Συγγραφέων δεσμεύει όλα τα μέλη αυτής της οργάνωσης και, απ' ό,τι ξέρω, μέχρι σήμερα κανένας δεν έχει διαχωρίσει τη θέση του. Αντίθετα, αν αυτή η δήλωση δεν είχε γίνει, είναι πολύ πιθανό πολλοί συγγραφείς να εγκατέλειπαν την οργάνωση. Εξάλλου, όσο με αφορά, επειδή δεν ήμουν στη Γαλλία στις 21 Αυγούστου, θα ήθελα να πληροφορήσω τη *Lit. Gazeta* ότι δεν θεωρώ πρόωρη ούτε τη δήλωση του Πολιτικού Γραφείου του κόμματός μου, που έγινε απ' την πρῶ-

ντρόφους του –βλέπε περίπτωση Ορελιέν–, πολλές φορές θεωρήθηκε στρατευμένα δογματικό –από τη συλλογή *Ζήτω τα Ουράλια* που οι σουρρεαλιστές χαρακτήρισαν ως περιστασιακή ποίηση ως τους *Κομμουνιστές* του που θεωρήθηκαν προπαγάνδα, μη εξαιρουμένων και πολλών άλλων–, ελιτίστικο –ο *Τρελός της Έλσας*, σε αραβική φόρμα ζαντζάλ. Πολλές φορές εκτιμήθηκε κατά τρόπο απλοϊκό και από τους συντρόφους του και από τους αντιπάλους του. Γι’ αυτό και έχει δώσει τόσο πολλές εξηγήσεις για τα έργα του στους περίφημους επιλόγους του της δεκαετίας του ’60. Εξίσου παράξενη τύχη είχαν και τα πιο δημοσιογραφικά του κείμενα, και τα πολιτικά. Σε μόνη σύγκριση με την αστική τάξη, ο Αραγκόν έρχεται σε σύγκριση πολλές φορές με το ΓΚΚ και φτάνει μέχρι και σε ρήξη με την ΕΣΣΔ –στο θέμα της Τσεχοσλοβακίας–, που του κοστίζει τελικά και την επιβίωση του περιοδικού του.

Πίσω απ’ το μέλλον

Ο Αραγκόν όμως πάντα συνέχιζε την πορεία του, με βαθύτατη εσωτερική συνέπεια και συνέχεια, πιστεύοντας στην απόλυτη ομορφιά του ατελούς και της σχετικότητας, λατρεύοντας την αλλαγή σε όλες της τις εκφάνσεις, καλύπτοντας τα ίχνη των βημάτων του και σβήνοντας το προσωρινό κάθε φορά είδωλό του στον καθρέφτη, ώστε να χάνεται πίσω από το μέλλον που με πάθος κυνηγούσε. Ως τις τελευταίες του ώρες δούλευε, δρούσε, έγραφε και ζωγράφιζε τα πρόσωπα του μέλλοντος, διέγραφε τα μονοπάτια της αλήθειας.

Πέντε μόλις χρόνια από το θάνατό του, στη

Γαλλία, ιδρύθηκε ο σύλλογος φίλων Αραγκόν-Τριολέ, ομάδα εργασίας στο Ίδρυμα Ερευνών της Γαλλίας και μπήκε στο πρόγραμμα των Πανεπιστημίων. Στα δέκα χρόνια από το θάνατό του, στο Παρίσι, γίνονται πλήθος τιμητικές εκδηλώσεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1) Βλ. Lautreamont et nous, *Lettres Francaises*, no 1185.
- 2) Ο Αραγκόν δεν συμμετέχει στο λίβελο *Ένα Πτώμα* εναντίον του Μπρετόν, και αντιθέτως, τον στηρίζει. Ποτέ δεν εκφράστηκε άσχημα ο ένας για τον άλλον, υπήρξε διάλογος μεταξύ τους, μέσα από κείμενά τους στη δεκαετία του ’50 και ο θάνατος του Μπρετόν συγκλόνισε τον Αραγκόν.
- 3) Ο Αραγκόν γράφει στο *Clarite* το άρθρο «Το Προλεταριάτο του πνεύματος», και οργανώνεται από το 1927 στο ΓΚΚ μια πρώτη επαφή την έχει ήδη κάνει το 1923. Μαζί με τους Ελνάρ, Νιζάν, Ουνίκ είναι από τους πρώτους που προσεγγίζουν την Αριστερά.
- 4) Η σχέση του Αραγκόν με το μυθιστόρημα μπορεί να χαρακτηριστεί ιδιαίτερη. Σε τρία έργα του, προσδιορίζει το είδος από τον τίτλο: *Ανισέ ή το πανόραμα*, *μυθιστόρημα*, *Ανρί Ματίς, μυθιστόρημα*, *Θέατρο/Μυθιστόρημα*.
- 5) Εκτός από τα πολλά που έχουν γραφτεί για την πραγματικά μυθιστορηματική σχέση Αραγκόν-Τριολέ, υπάρχει και η ταινία της Αριάν Μνουςκίν *Έλσα*. Για τη θέση, όμως, της γυναίκας στην καθημερινή ζωή και στην ποίηση των σουρρεαλιστών, βλ. Pierre Daix, *Aragon*.
- 6) Πρόκειται για την υπόθεση Ντουλίτα: ο Νταλί

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Claude Roy, *Aragon* (1962), Seghers
 Georges Sadoul, *Aragon* (1969), Seghers
 Pierre Daix, *Aragon, une vie a changer* (1974), Seuil
 Μορίς Ναντό, *Η ιστορία του σουρρεαλισμού*, Πλέθρον 1978 (μετ. Α. Παπαθανασοπούλου)
Recherches croisees, 1, 2, 3, Annales Litteraires de l’Universite de besancon
 Edouard Ruiz, *Aragon*, Gallimard
 Περιοδικό *Europe*, Aragon/Triolet, 1967
 Περιοδικό *Europe*, Aragon romancier
 Περιοδικό *Europe*, Aragon poete
 Περιοδικό *Arc*, Aragon, 1974
 Περιοδικό *Magazine Litteraire*, Aragon, 1974
 Περιοδικό *Lettres Francaises*, 1992
 Περιοδικό *Διαβάζω*, τεύχος 168

δημοσίευσε ένα κείμενο μ’ αυτό το όνομα και ηρωίδα μια εντεκάχρονη. Το κείμενο θεωρήθηκε από το ΓΚΚ πορνογραφικό και ο Αραγκόν, τελικά, συντάχτηκε με τις θέσεις του κόμματος, σε αντίθεση με τη σουρρεαλιστική ομάδα.

7) Ο Αραγκόν έγραψε πολλά δοκίμια για τον «κομμουνιστή άνθρωπο» ενώ οι απόψεις του έχουν περάσει και μέσα σε έργα του.

8) Είναι το ποίημα *Δίφες της Δύσης* με θέμα αμερικανικό..

9) Κατά παραγγελία του Απολλιναιρ.

10) *Μ’ ανοιχτά χαρτιά, μετ.*, Τίτος Πατρίκιος, Αθήνα, Θεμέλιο 1978, σ. 125.

«Λέω τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη...»

τη στιγμή της εισβολής, και που σαφώς την καταδίκασε. Το κείμενο της δήλωσης αυτής δεν το βρήκα στο σοβιετικό Τύπο.

Εκεί περιορίστηκαν να πουν ότι «μερικοί γάλλοι κομμουνιστές» αποδοκίμασαν την αναφερόμενη ως «ευγενή» στρατιωτική επιχείρηση του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Είμαι πολύ συγκινημένος από την ανησυχία της *Lit. Gazeta* και τους φόβους της για μένα ειδικά, μήπως και γελοιοποιηθώ την ημέρα που θ’ αναγκαστώ ν’ αναγνωρίσω το «λάθος» μου. Μπορώ να διαβεβαιώσω την ανωτέρω εφημερίδα: δεν υπάρχει η παραμικρή περίπτωση να διαφοροποιηθώ ποτέ από τη δήλωση του Πολιτικού Γραφείου του Γ.Κ.Κ., που έγινε από την αρχή της εισβολής.

Δεν είμαι καθόλου βέβαιος ότι η γελοιοότητα βρίσκεται στην πλευρά των Γάλλων, Ιταλών, Ισπανών και άλλων κομμουνιστών.

Είμαι όμως απολύτως βέβαιος ότι υπάρχει χυδαιότητα στην πλευρά αυτών που δεν ονομάζουν την ωμή εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, τη ρήξη της αδελοφροσύνης των κομμουνιστικών κομμάτων, την προσφυγή στη βία

ως μέθοδο διαπραγματεύσεων με το όνομά της.

Όσο για μένα, εγώ λέω τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη.

Και παρά τη στρατιωτική εικόνα που μας προσδίδουν αλλού, εύχομαι τη νίκη του σοσιαλισμού. Στη χώρα μου. Παρά τα κτυπήματα που δέχθηκε ολόκληρη η ανθρωπότητα λόγω του κομμουνισμού, στο όνομα του κομμουνισμού και κάτω από τη σημαία του.

Θα πρόσθετα ότι, αν ποτέ οι υπεύθυνοι μετά από αυτοκριτική, ξανάδιναν στους Τσεχοσλοβάκους τα δικαιώματά τους, δεν θα το ’βρισκα γελοίο αλλά πραγματικά ανώτερο. Θα ξέπλεναν έτσι το μέτωπο του μεγάλου σοβιετικού λαού που παραπλανούν κρατώντας τον σε άγνοια των γεγονότων, αυτού του λαού για τον οποίο εδώ και τόσα χρόνια και σε δύσκολους καιρούς έχω δηλώσει τη βαθιά μου φιλία.

Από το LETTRES FRANCAISES

Απόδοση: Λένα Γιαννοπούλου

Θυμάται

• Ένα ανέκδοτο κείμενο του Λουί Αραγκόν

Το κείμενο *Θυμάται*, που δημοσιεύουμε παρακάτω, αποτελεί απόσπασμα του ημιτελούς έργου του Αραγκόν *Η υπεράσπιση του Απείρου*, το οποίο έκαψε το 1927 στη Μαδρίτη. Κάποια εναπομείναντα αποσπάσματα –εβδομήντα χειρόγραφες σελίδες– εκδόθηκαν, το 1987, από τον εκδοτικό οίκο Γκαλιμάρ. Το παρόν κείμενο δεν έχει συμπεριληφθεί στην έκδοση, βρέθηκε πρόσφατα μαζί με άλλα δεκαοχτώ αποσπάσματα και δημοσιεύεται στον τόμο 3 του *Recherches Croisées Aragon-Elsa Triolet, Grelis, (Besancon), Fonds Elsa Triolet-Aragon (CNRS, Paris), GR sur Aragon et Elsa Triolet (CNRS)*.

θυμάται. Ξεχωρίζει τη σκέψη απ' τη ζωή μου. Πώς σηκώνει ο άνεμος το παράξενο φουστάνι των δασών, πώς μεταμορφώνει τον ουρανό μ' ένα πυρωμένο χτένι όπου θα πιαστεί η κυματιστή κόμη των ονείρων, πώς μια στιγμή σηκώνει με τη δύναμη της ψευδαίσθησής του το τεράστιο σμάρι τους σπόρους, τις σκόνες, και εξαπολύει την κραυγή του, ίδια πόρτα που χτυπάει, σαν Αρτεμη του τοπίου στους ταραγμένους ορίζοντες. Όταν όμως το στέρνο των βουνών παίρνει ανάσα, κι η ψυχή των δρόμων που ασφυκτιά ξαναπέφτει κάτω μαζί με το χρώμα και τη σιωπή, τότε η ημεράδα του νερού αντικατοπτρίζει γι' άλλη μια φορά το πρόσωπο μιας πέτρας και δυο εγκαταλειμμένα κλαδιά.

Ξεχωρίζει τη σκέψη από την καρδιά του. Πάντα η πέτρα χρησιμεύει ως σημείο σύγκρισης, και τι κάνει μεγάλη εντύπωση στην πέτρα αν όχι η δύναμή της να πέφτει βαριά, μετά τα πεταλίδια, στο βαθύ νερό, όπου λες και το χορτάρι ελκύει απελπισμένα αυτόν το βουτηχτή που δεν ψάχνει για μαργαριτάρια, το χώνεμα του σώματος πέρα από τις φωνές του ήλιου. Θυμάται. Όσο μακριά κι αν πάει τα υπεριώδη βλέμματα της μνήμης, η μεγάλη θεά που κάθεται προφυλαγμένη από τα βλέφαρα, που μοιάζει μες στη νύχτα σαν απελπισμένη πουτάνα, λίγο πριν ξημερώσει, σ' ένα παγκάκι στις περιφερειακές λεωφόρους, και δεν περιμένει άλλο απ' αυτήν πέρα από χάδια ψεύτικα, θυμάμαι τον εαυτό του σαν πέτρα, με συνείδηση του βάρους και της πορώδους υφής του. Τον εαυτό του τον βρίσκει πάντα στις ακίνητες στιγμές του. Τον συναντάει. Ούτε στη συντροφιά των γυναικών, ούτε μες στις περιπλοκές του χρήματος και του θανάτου: αλλά μόνος, όταν πέφτει ο άνεμος. Στο σημείο μηδέν όπου σπρώχνει με το πόδι ένα ξερό φύλλο, ένα κάστανο. Βρίσκει τον εαυτό του, σαν να μην τρέχει τίποτα. Με το τεράστιο, έκπληκτο κενό στην καρδιά, χωρίς εξέγερση καμιά. Στη σκιά του ίδιου του εαυτού του. Στις ρίζες ενός δέντρου. Στις χίλιες λεύκες του πάθους. Αυτή, μάλιστα, είναι η χιλιομετρική ένδειξη της πέτρας. Όπως είναι ίδια με τον Μισέλ. Τον Μισέλ, που στο στόμα του έχει τη γεύση του ανώφελου.

Βλέπει τον εαυτό του σαν πλοίο καθισμένο. Αυτό το πλοίο έδιωξε τον τεράστιο βόμβο των μυγών. Δεν έχει σημασία, για τις τέσσερις διαλυμένες σανίδες το ταξίδι που επιχείρησαν, κι ο μεγάλος κλυδωνισμός της τύχης του. Ακόμα κι αν είχε δει εκατό φορές το Σταυρό του Νότου. Τι του ξέφυγε λοιπόν; Ξανβρίσκει με αδιαφορία τα ωραία μπράτσα που έκλωθαν πλεξούδες στον ουρανό, τα στήθη που προτείνονταν σαν τους αστερισμούς των αμπελιών. Ή πάλι είναι ένα τεράστιο κάλεσμα του αγνώστου, του ώριμου πνεύματος, την παραμονή των ενδόξων βλαστήσεων της ιδέας. Όλα όσα πιέζουν τη νεολαία, και η μακρόχρονη πολυτέλεια, κι οι μουσικές νύχτες στα υπαίθρια τραπεζάκια των καφενείων, τότε που μια μεγάλη ευφορία κατέλαβε τα μέλη των ανθρώπων που τους έκανε να μοιάζουν με

πολύ ζοφερές θεότητες στις συζητήσεις στις πολυθρόνες του κήπου. Ανέκαθεν πίστευε ότι, με κάποια νέα ευκαιρία, μια δίνη από χάλκινες τρομπέτες είναι δυνατή ή, στη φλογερή φωταψία των σκέψεων, η καθολική ανατροπή τουλάχιστον της μοίρας αυτής, σαν βάρος παντοτινό στην αγκαλιά του. Αυτό ήταν το κεφαλαιώδες μέρος της λήθης.

Ξεχνιέται εν κινήσει. Ξεχνάει το ιστορικό του. Ίσα ίσα, όπως αφήνουν νυχιές οι εφιάλτες στο μυαλό του κοιμωμένου, στο ξύπνημα της μοναξιάς νιώθει τη συγκεχυμένη θύμηση των παλιρροιών του κόσμου να τον διαπερνάει. Η περιπέτεια άφησε αυτό το αυλάκι κι ο Μισέλ ακόμα ριγεί από το μυρωμένο πέραςμα της άγνωστης που συνάντησε. Είναι ανεπανόρθωτα μόνος σε σχέση μ' όλα όσα προσπάθησε, και διαλύθηκαν. Δεν συγκρίνει τη μνήμη του με άγαλμα; Στην πραγματικότητα, είναι μια πληγή που απλώνεται. Ρυτίδες του νερού γύρω από ένα βλήμα. Ωραία ύπουλα κύματα. Σηκώνεται από μέσα του σε δροσιά. Ντροπή και μνήμη! Ας γυρίσουμε πίσω στις φοινικιές της λήθης.

Ο Μισέλ φαντάζεται το παρελθόν του. Προτιμάει να σκέφτεται ότι το φαντάζεται. Σε λίγο, στο θάμνο με τα μαύρα τριαντάφυλλα, δεν διακρίνει πια τις σκιές του αρώματος από κείνες της νύχτας. Τότε, νιώθει τη διάρκειά του. Πέτρα. Μια πέτρα που τη λένε Μισέλ, που η βροχή, η ευεργετική βροχή του χρόνου, την τρώει. Πέτρα βαριά και πορώδης, που πέφτει μες στο μέλλον, που αφήνει από τα χαλαρά της δάχτυλα να γλιστρήσει το νερό των σύννεφων, των ευμετάβολων σύννεφων, που ένα τίποτα τα σκορπίζει και τα μαζεύει, των σύννεφων που η νοσταλγία ενός παιδιού τα βλέπει μες στις φευγαλέες δίνες των τρεχούμενων νερών.

Μια φορά κοντά σε μια πηγή. Ανοιχτόχρωμο κουστούμι και στα πικραμένα χείλη του Μισέλ έρχονται καινούργια τραγούδια. Στην τσέπη του έχει ένα δαχτυλίδι που δεν το έδωσε. Ένα δέμα γράμματα δεμένα με λευκή μεταξωτή κορδέλα. Σκέφτεται ένα θέαμα μισζικ-χολ, εδώ και χρόνια, και κοιτάζει αρκετά επίμονα τα τζάμια να φλογίζονται. Είναι βράδυ.

Αργότερα, σε μια ξένη πρωτεύουσα, άκρη-άκρη σ' ένα κανάλι από μελάνι πιάνει τον εαυτό του να ονειρεύεται λαϊκές εξεγέρσεις. Πάει αφηρημένα σε μια συνοικία με πρώιμα προϊόντα, όπου μεγάλες επιγραφές πάνω στα τούβλα καταγγέλλουν ένα λαθρεμπόριο φρεσκάδας και ξεγνιασιάς.

Μια άλλη χρονιά αλλά τότε ήταν ένας αντικατοπτρισμός πορτοκαλιών. Τι έσπασε, τι σημαίνει στα πόδια του το σπασμένο κλαδάκι; Η θάλασσα δεν ήταν μακριά. Τα πόδια του είναι γυμνά. Κουνάει το κεφάλι του σαν φτερό. Το κεφάλι του δεν είναι μακριά. Η θάλασσα είναι γυμνή. Κλαίει.

Εδώ στο βουνό, κι η σκαπάνη του κάνει πάλι ένα θόρυβο σαν άστρο μες στο βράχο, κι εκεί κάτω από τη σφοδρή έκρηξη του αλκοόλ, μες στην έριδα των τανγκό και των λάμπων (δεν με βλέπουν,

Στο εκτός σειράς τεύχος του περιοδικού «Les Lettres Françaises», Σεπτέμβριος 1992, που είναι αφιερωμένο στον Λουί Αραγκόν, παρουσιάζονται για πρώτη φορά άγνωστα σκίτσα του ποιητή· ένα απ' αυτά δημοσιεύουμε σήμερα.

εκπνέουν τα μεσάνυχτα, βουλιάζω). Φυλακή για ξενοδοχείο πολυτελείας, ένα καράβι, μετά πάλι οι καντές νύχτες, οι εναλλαγές αγρύπνιας κι έρωτα. Ω πεπρωμένο μου σαν λαιμός περιστεριού, ω στόφα σπουδαία. Μισέλ, κοιτάξου στους χίλιους αυτούς καθρέφτες.

Οι κουβέντες της ζωής αυτής πετάξαν. Στο εικοστό έκτο έτος του ο Μισέλ βλέπει να βαραίνει ένας σεπτεμβριάτικος ουρανός. Ένας ουρανός όπου η λύπη παντρεύεται με τον ήλιο. Ένα μεγαλείο που διαλύεται. Μια εποχή που αποκαλύπτει πέρα από τους λόφους της έναν τόπο από μαύρους ανεμοστρόβιλους. Ο άνθρωπος δεν καταλαβαίνει πια τι ήταν αυτό που έριχνε φλόγες στο δρόμο του. Τα λόγια του παγώνουν ξαφνικά ανάμεσα στα δόντια του. Κι όλη η κοιμισμένη νιότη μέσα του ξεσηκώνεται. Την πιάνει κι αναρωτιέται τι κάνει αυτός. Τον τραβάει από τα μαλλιά. Προχώρα. Εκείνος ξαναρχίζει το ταξίδι. Πάλι πόλεις, ποτάμια, εξοχές. Σταματάει σε τραπέζια, σε όρμους. Μπαίνει σε σπίτια δροσερά. Ακουμπάει τους αγκώνες του σε θεωρεία θεάτρων, κάτω από τους πολυελαίους που καταρρέουν από τα φώτα, δίπλα σε διαμάντια και δίπλα σε μεγάλα μάτια. Η σκιά του διαγράφεται μια νύχτα στο γαλάζιο ενός παράθυρου που βλέπει στον Ωκεανό. Μετά είναι άλλες πόλεις χτισμένες με αριθμούς και σίδερο, μέσα σε μια μεγάλη σύγκρουση χρεωκοπιών. Πόλεμος υπνοβατών. Η ιστο-

ρία ενός μετεωρίτη κι ενός μικρού σκύλου. Ένας δημόσιος κήπος σε μια παλιά επαρχία. Ένας φωτογράφος κοντά σε ένα ροδί πουγκάμισο. Ένα ποτήρι κρασί Μάλαγας σ' έναν άλλο κόσμο. Ο μεγάλος περίπατος ενός ανθρώπου καλυμμένου από σκουριά κατά μήκος ενός πλημμυρισμένου ποταμού, πάνω σ' ένα μώλο. Μια πυρκαγιά ένα βαρύ χειμώνα. Κορίτσια που τραγουδούσαν και δεν μπορούσες να τα φτάσεις. Το μοναστήρι των Μετανοημένων που μου έδειξαν μια μέρα. Δημόσιοι χώροι με ακούραστους χορευτές. Καφενεία, και πάλι καφενεία. Δωμάτια ξενοδοχείου. Σκάλες, κυρίως για να την κοπανάς. Αρχίζουν όλα μ' ένα ποτήρι κόκκινο κρασί και τελειώναν με μια θύελλα. Οι περσίδες έκλειναν έξω τις αστραπές. Εικόνες, εικόνες. Δεν μπορώ πια να κλείσω τα μάτια μου, έχουν γεμίσει υπερβολικά με εικόνες. Καφενεία, δωμάτια ξενοδοχείων, βουνά, χρεωκοπίες, απελπισία, αντικατοπτρισμοί, σκάλες, γκρίζες πόλεις, μπαλκόνια, λουλούδια, καθρέφτες, ο έρωτας, ο ύπνος, οι γυναίκες με τον κόκκινο κόρφο, οι πεδιάδες, οι στεναγμοί, ένα ποτήρι κρασί Μάλαγας. Η ιστορία ενός μετεωρίτη. Παράξενες ουράνιες μορφές. Μεγάλοι μύθοι, ξαναρχίστε στην καρδιά μου τις μετροημένες σας συμπεριφορές. Δεν ξέρω πια τίποτα για τον εαυτό μου.

Μια πέτρα που πέφτει και θυμάται.

Απόδοση: Τίτκα Δημητρούλια.

Γραφτείτε συνδρομητές στο LETTRES Françaises

12 τεύχη: 300 φράγκα

24 τεύχη: 550 φράγκα

Γράψτε τώρα στη διεύθυνση:

LES LETTRES Françaises – 9, promenade Venise Cosnat
94.200 IVRY SUR SIENE – FRANCE

Σταύρος Τορνές: η διαφορετικότητα στην κατεύθυνση της συνοχής

- Ο καθηγητής Γκαλτιέρο ντε Σάντι, πρωτεργάτης της ίδρυσης του Αρχείου Τορνέ στην Ιταλία, μιλά στο ANTI

Στην Ελλάδα ελάχιστοι τον θυμούνται – κι ας τάραξε με τη στάση του αλλά και με το έργο του λιμνάζοντα νερά στον κινηματογραφικό χώρο. Στην Ιταλία, όμως, στο Πανεπιστήμιο του Ούρμπινο, τον θυμούνται με το παραπάνω.

Αναφερόμαστε στον σκηνοθέτη Σταύρο Τορνέ, για το έργο του οποίου λειτουργεί ήδη αρχείο στο προαναφερόμενο πανεπιστήμιο. Υπεύθυνος του αρχείου Τορνέ είναι ο καθηγητής Μπερνάρντο Βάλι, ενώ, στους πρωτεργάτες της ίδρυσης και λειτουργίας του αρχείου συμπεριλαμβάνονται ο καθηγητής Γκαλτιέρο ντε Σάντι και ο έλληνας φοιτητής Μιχάλης Τραϊτσης.

Για τον σκηνοθέτη Σταύρο Τορνέ και για το αρχείο Τορνέ, το ANTI φιλοξενεί σήμερα τον καθηγητή Συγκριτικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Ούρμπινο, Γκαλτιέρο ντε Σάντι, ο οποίος συζητεί με τον Μιχάλη Τραϊτση.

• Η περίπτωση του Τορνέ (το έργο του, ο τρόπος που δούλεψε) αποτελεί μοναδική περίπτωση για τον σύγχρονο ελληνικό, αλλά ακόμα και για τον παγκόσμιο κινηματογράφο αν θέλουμε να τοποθετήσουμε τον Τορνέ ανάμεσα σ' αυτούς που προσπάθησαν να αρθρώσουν μία κινηματογραφική γλώσσα διαφορετική από την κυρίαρχη. Αναφέρομαι παραδειγματικά στις περιπτώσεις του Γκλάουμπερ Ρόσα και του Σεργκέι Παρατζάνωφ, αναγνωρίζοντας φυσικά ότι καθένας από αυτούς διατηρεί την ιδιαιτερότητά του. Προσπαθώντας λοιπόν να περιγράψουμε τον κινηματογράφο του Τορνέ, ποια θα μπορούσαν να είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του; Και λαμβάνοντας υπόψη και τη μετάβαση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 από τη «χημική» εικόνα στην «ηλεκτρονική», όπως χαρακτηριστικά τόνιζε ο ίδιος, ποια θα μπορούσε να είναι η αξία της προσπάθειάς του για τον σύγχρονο κινηματογράφο;

– Μου είναι λίγο δύσκολο να προσδιορίσω τον κινηματογράφο

του Τορνέ, ο οποίος, παρ' όλη την πορεία της σχηματοποίησης που πραγματοποιεί, εκφράζεται με έναν τρόπο πειραματικό, ανοιχτό θα έλεγα, χαρακτηριστικό άλλωστε του κινηματογράφου της πρωτοπορίας μετά τό '68. Ο ουσιαστικός χαρακτήρας του κινηματογράφου του Τορνέ είναι ένα είδος ραψωδικής διαδικασίας, μια περιπλάνηση η οποία αντανακλάται στις πράξεις και τις κινήσεις των προσώπων ή, για να πούμε καλύτερα, στο ύφος του περιεχομένου. Συμπληρώνω ότι αυτή η κίνηση, ακόμα κι αν στοχεύει σε μια κατεύθυνση και σε μια επίτευξη, πορεύεται στο κενό, σε μια θυελλώδη κυκλικότητα σημείων.

Ο μεσογειακός χαρακτήρας του Τορνέ

- Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που πολύ συχνά αντικρίζουμε στο έργο του Τορνέ είναι αυτό της «διαπολιτισμικότητας». Θυμόμαστε κυρίως το «COATTI» και το «DANILO TRELES». Θα

μπορούσαμε να πούμε ότι σήμερα είναι ιδιαίτερα σημαντικό το να μιλάμε για «διαπολιτισμικότητα» στο χώρο της Μεσογείου; Θα μπορούσαμε ακόμα να υιοθετήσουμε την αντίληψη ότι για να σώσουμε τη μεσογειακή κουλτούρα πρέπει να αποκαταστήσουμε την έννοια της διαφορετικότητας;

– Ο μεσογειακός χαρακτήρας του Τορνέ είναι λίγο παράδοξος: παλαιότερος και νεότερος ταυτόχρονα. Η εφαρμογή συγκεκριμένων πρακτικών κινηματογράφου που του ήταν σύγχρονες βρίσκεται σ' αυτή την ενσωμάτωση σημείων και ήχων διαφορετικών, λέξεων διακριτών και μη, σε μια βαβέλ μορίων που από μια πλευρά σχετίζεται με τον Γκοντάρ και τους επιγόνους του προς απόλαυση της σταθερής φθοράς και από την άλλη επαναποκτά την ηχητική κληρονομιά της Μεσογείου. Έτσι, περισσότερο από μια συνάντηση πολιτισμών, έχουμε τη συγχώνευσή τους σε μια οπτική ροή όπου και είναι συγκεντρωμένες συγκριτικά. Η διαφορετικότητα υπάρχει, αλλά προτείνεται

στη μορφή της συνοχής και όχι σ' αυτή της διαίρεσης.

- Στην προσπάθεια να μελετήσουν με τον κινηματογράφο του Τορνέ, πολλές φορές η κριτική αρκέστηκε σε εκτιμήσεις του είδους: ποιητικός κινηματογράφος, περιθωριακός σκηνοθέτης, μοναχικός ποιητής κ.λπ. Ποιος είναι ο ρόλος της κινηματογραφικής κριτικής απέναντι στο έργο του Τορνέ;

Η κριτική ισοπέδωση

– Είναι ένας ρόλος που απλά δεν υφίσταται, που δεν μπορεί πια να υπάρχει, δεδομένων των μεταβολών που έγιναν στα γούστα και στις μεθοδολογίες αυτής της κριτικής. Που ακριβώς αναζητεί και υποκινεί τη μαζικοποίηση, την ισοπέδωση και την ομοιογένεια σε σχέση με την αξία της υποκειμενικότητας, που προτιμά το στυλ από την ποιητική μοναδικότητα. Το αντίθετο ακριβώς της οπτικής του Τορνέ, δυστυχώς.

Μιχάλης Τραϊτσης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

κυκλοφορούν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΦΥΣΙΚΗ

FRANK SHU
Αστροφυσική I

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΡΑΧΑΝΑΣ
Σχετικιστική Κβαντομηχανική

Ε. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Η Φυσική σήμερα I:
ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ
Η Φυσική σήμερα II:
ΟΙ ΔΕΚΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ ΤΗΣ
ΥΛΗΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΡΑΧΑΝΑΣ
Κβαντομηχανική I, II, III

P. HEWITT
Οι Εννοιες της Φυσικής, I

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ
Σολιτόνια: ΤΑ ΜΟΝΑΧΙΚΑ
ΚΥΜΑΤΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

MARSDEN - TROMBA
Διανυσματικός Λογισμός

M. SPIVAK
Διαφορικός και Ολοκληρωτικός
Λογισμός

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΡΑΧΑΝΑΣ
Διαφορικές Εξισώσεις I

THOMAS-FINNEY
Απειροστικός Λογισμός II

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ:
• Γλώσσα Pascal
• Στοιχεία Θεωρίας Αλγορίθμων

ΧΗΜΕΙΑ

MURRELL - KETTLE - TEDDER
Ο Χημικός δεσμός
Εισαγωγή στην Κβαντική Χημεία

CLARK-SWITZER
Πειραματική Βιοχημεία

ΒΙΟΛΟΓΙΑ

DOUGLAS FUTUYMA
Εξελικτική Βιολογία

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

E. T. BELL:
Οι μαθηματικοί, I

G. H. HARDY
Η απολογία ενός μαθηματικού

FIELD-CHAISSON
Το Αθέατο Σύμπαν

RICHARD FEYNMAN
Ο χαρακτήρας του Φυσικού Νόμου

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ
Η Κόμη της Βερενίκης

ΕΛΕΝΗ ΣΑΒΒΑΚΗ
Οι παράλληλοι εαυτοί μας και
το βουβό δεξί ημισφαίριο

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ
Εμείς και η Ραδιενέργεια

ΒΑΣΙΛΗΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ
Περί αστέρων και συμπάντων

Ε. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Πυρηνικά όπλα και ανθρώπινος
πολιτισμός

ΣΥΜΒΟΛΕΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κρητικά Χρονικά
(Ετήσια επιστημονική
έκδοση, τ. 26, 27)

Αφιέρωμα
στον Νίκο Σβορώνο

Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ-Χ. ΧΑΤΖΗΙΩΣΗΦ:
Βενιζελισμός και αστικός
εκσυγχρονισμός

Education in Europe-Εκπαίδευση
του διδακτικού
προσωπικού στην Ευρώπη

Θ. ΚΑΛΠΑΞΗΣ
Αρχαιολογία και Πολιτική I: Σαμιακά
Αρχαιολογικά

N. Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ
Γλωσσικός Ατλας
της Κρήτης

Γ. Μ. ΣΗΦΑΚΗΣ
Για μια Ποιητική του Ελληνικού
Δημοτικού Τραγουδιού

I. Ε. ΣΤΕΦΑΝΗΣ
Διονυσιακοί Τεχνίται: Συμβολές
στην προσωπογραφία του θεάτρου
των αρχαίων Ελλήνων

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΤΟΜΟΙ I, II, III
Επιμέλεια: Ν. Χατζηνικολάου

I: Τεκμήρια για τη ζωή και το
έργο του
II: Βυζάντιο και Ιταλία
III: Έργα στην Ισπανία

Νάσος Βαγενάς (επιμέλεια)
Νεοελληνικά Μετρικά

BERNARD FENIK
Digenis: Epic and popular style in
the Escorial version

SPEROS BRYONIS
The medical unity of the
Mediterranean World in Antiquity
and the Middle Ages

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΙΟΥΜΟΥΤΖΑΚΗΣ
Πρόοδος στην αναπτυξιακή
Ψυχολογία των πρώτων χρόνων

Οι «Ωδές» του Κάλβου
ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Επιμέλεια: Ν. Βαγενάς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΡΗΤΗΣ Τ.Θ. 1527, 711 10 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΗΛ. (081) 210035 FAX: 239735

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΤΡΟΧΑΛΙΑ, Γριββαίων 5, (πάροδος Σκουρά 64), ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3646426

ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ, Σόλωνος 116, ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3608348

Για την Κρήτη: ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, Έβανς 85-87, Ηράκλειο, τηλ. (081) 285119

Πάμπλο Πικάσο: «Ο άνθρωπος» (1953, λεπτομέρεια).

ΤΑ ΔΡΕΠΑΝΗΦΟΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΣΘΗΤΕΣ

• Για τη στάση της πνευματικής μας ηγεσίας

Όταν ο Σωτήρης Κούβελας αποκαλούσε τους ποιητές στο μητρικό του ιδίωμα «λαπάδες», οι θιγόμενοι διέρρηξαν τα ιμάτιά τους με τους πολιτικούς που δεν σέβονται τους κλειδοκράτορες της ευαισθησίας. Από τότε που ο πόλεμος τσακίζει στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τη ζωή και την ευαισθησία, οι λογοτέχνες μας σιωπούν. Και οι κακόβουλοι έχουν κάθε δικαίωμα να συμπεραίνουν ότι ο καταμερισμός της εργασίας είναι οριστικός και αμετάκλητος οι πολιτικοί ασχολούνται με τα «κοινά» κι οι λογοτέχνες φαίνεται να απασχολούνται αποκλειστικά με την αγορά του βιβλίου. Κάποια βραχυκυκλώματα μεταξύ των δύο ηγεσιών θα οφείλονται μάλλον σε παροδικές παρεξηγήσεις.

Άλλοι έπραξαν αλλιώς. Ο όχι αμελητέος Πέτερ Χάντκε, μισός Αυστριακός και μισός Σλοβένος, είχε το σθένος να σιγματίσει δημόσια τις αποσχιστικές τάσεις της Σλοβενίας ξεσηκώνοντας την κατακραυγή συναδέλφων και μη στη Λιουμπλιάνα. Παρά το ρεύμα και τη σαφή πλέον φορά των πραγμάτων, γινόταν νοσταλγός ενός πολυεθνικού κράτους που θα διασφάλιζε τους όρους μιας ειρηνικής συμβίωσης. Οι ιδαλγοί των γραμμάτων στην Ελλάδα έμειναν αταλάντευτοι και μακάριοι μέσα στον φαύλο κύκλο της ονοματολογικής μονομανίας για το μακεδονικό.

Άλλοι έπραξαν αλλιώς. Ο όχι αμελητέος Ρώσος Γιόζεφ Μπρόντσκι μαζί με τον φετινό νομπελίστα λογοτεχνίας Ντέρεκ Γουόλκοτ κάλεσαν πριν από μερικούς μήνες τους ομοτέχνους να ακονίσουν την ευαισθησία τους και στα μέτω-

πα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, μέσα στην πυριφλεγέθουσα ζωή, στον βίαιο θάνατο. Και πριν από μερικές εβδομάδες ο αισθητής Μπρόντσκι δημοσίευσε το ποίημα «Ένας Σκοπός για τη Βοσνία», αντιπαραθέτοντας σε δύο πλάνα την ανέμελη ανάλωση της καθημερινότητας και το θερισμό των δρεπανηφόρων στη Βοσνία. Οι αισθητές στην Ελλάδα αναλώνονται στις επιφυλλίδες, στις εκπομπές, στις έριδες.

Τελικά, η καλύτερη λογοτεχνία που γράφεται αυτή τη στιγμή είναι το «αντίο» που χαράζουν οι δακρυσμένοι γέροι με το δάχτυλο στα θολά τζάμια των λεωφορείων εγκαταλείποντας το Σεράγεβο, *aere perepnior*, σαν την ιδανική λογοτεχνία που θα εξέφραζε με μία μόνο λέξη, άγνωστη ως σήμερα, όλο το δράμα. Το μόνο που επέδειξε η ελληνική πνευματική ηγεσία ήταν η εύκολη αγανάκτηση για το σφετερισμό των κειμηλίων της Ελλάδας από το «εθνικό περιτρίμμα», όπως αποκαλούσε παλιότερα τους Σλαβομακεδόνες ο Νικόλαος Ανδριώτης.

Για να αποφορτίσουν το κλίμα θα μπορούσαν, αν μη τι άλλο, να υπενθυμίσουν ότι τον περασμένο αιώνα κάποιο άλλο νεαρό κράτος που αναδυόταν από τα ερείπια της οθωμανικής αυτοκρατορίας έπλαθε το όραμα μιας αδιάσπαστης και δήθεν ευθείας συνέχειας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα για να επικυρώσει τα δικαιώματα ύπαρξής του. Λεγόταν Ελλάδα. Βεβαίως το κράτος των Σκοπίων εφευρίσκει ανύπαρκτες καταβολές από τους αρχαίους Μακεδόνες μέσα στην αγωνία να βρει μία θέση στον ήλιο, αγωνία που επιτείνει η ελληνική στάση. Ας άφηνε λοιπόν η πνευματική μας ηγεσία στην πολιτική τη διασφάλιση των συνόρων με τη σλαβική Μακεδονία. Αλλά μόνον αυτό.

Σπύρος Μοσκόβου

Τα σάβανα δεν έχουν τσέπες. Γι' αυτό η Αδελαΐς δεν επήρε τίποτε μαζί της, άφησε μάλιστα ένα γερό κομποδεμα στην Μπάρμπαρα, η οποία βεβαίως, όπως ήδη γνωρίζετε, είναι «ανωτέρων χρημάτων» κι

είτοι της γάνηκαν ιδιαιτέρως χρήσιμα στους χαλεπούς καιρούς που ζει μία αναξιοπαθούσα δημοσία υπάλληλος. Σε μιαν έξαρση όμως γενναιοδωρίας, επήρε, «λέει», στο τηλέφωνο το Νεκροταφείο του Κόκκινου Μύλου κι ερώτησε, «λέει», τον αρμόδιο:

«Είμαι η κυρία Βαρβάρα, θα με θυμάστε, "πώς, αμέ;", είπε, θάψαμε του λέω πριν μηνός την κυρία Αδελαΐς, και θέλω να ρωτήσω πόσο κοστίζει για να της έχουμε τον τάφο εφ' όρου ζωής.

» «Εφ' όρου ζωής, κούκλα μου, της δικής σου ή της... μακαρίτισσας;», μου λέει τότε το γαιδούρι, Τρύφων μου, μόνο "και στα δικά μου" δεν μού 'πε ο βλάκας, και πνιγόταν απ' τα γέλια, και δεν έχουμε κάμει ούτε τα σαράντα της Αδελαΐς. Κι ενώ ήμουν έτοιμη να τον βρίσω, έκοψε το

ΟΤΕ τη γραμμή, αλλά τον ξαναπήρα και τότε τον ελάλησα και είπα μαυροκόρακα και όρνιο και νεκρόφιλε, και μου 'πε: "Δεν πειράζει, θα 'ρθεις, μανά μου, με το μαύρο σου το μίνι, να σου δώσω όλες τις πληροφορίες τζάμπα εκ του πλησιέστερου ζαχαροπλαστείου, να πάει παρακάτω κι πίκρα σου για τη συχωρεμένη;".

» Να πας να του δείξεις ότι είσαι σύζυγος μιας Κυρίας, από το κεφάλαιο κάππα. Πρέπει να φήσω κόλλυβα και να της κάνουμε μνημόσυνο και θα καλέσω όλο το γραφείο, θα σκάσει η Σούλα απ' το κακό της όταν δει το μαύρο ταγιεράκι που αγόρασας, για χάρη της συχωρεμένης της Αδελαΐς».

Αδελαΐς, Αδελαΐς... Πέρασαν κιόλας σαράντα μέρες! Θυμούμαι που μ' ερωτούσε κάθε τόσο:

- «Τι μέρα είναι σήμερα, παιδάκι μου, Πέμπτη;»

- «Όχι, Κυριακή...»

- «Κυριακή, ε;!... τστστστς... πώς φεύγουνε τα χρόνια! Γεννήθηκα το 1900...»

Θυμούμαι, το καθημερινό απογενματινό ξύπνημα στις 5, μόλις που με είχε πά-

ρει ο ύπνος, και πεταγόμενα γρήγορα ν' ανοίξω μην ξαναχτυπήσει και ξυπνήσει και την Μπάρμπαρα, κι εκείνη να ρωτά τα ίδια πάντοτε:

- «Συγγνώμη, παιδάκι μου, που σου κάνω την παρατήρηση, αλλά γιατί είσαι ξυπόλητος, θα πουντιάσεις. Μήπως έχεις λίγη ζάχαρη, γιατί μου τελείωσε; Όταν πας στον Βασιλόπουλο να μου πάρεις ένα κιλό».

Κι ύστερα από λίγο να έρχεται ξανά για «μια φετούλα φωμί, γιατί μου τελείωσε, και βάλε, παιδάκι μου, τις παντούφλες σου γιατί θα κρυώσεις, κι όταν πας στο φούρνο πάρε μου μια φραντζόλα».

Το ίδιο βεβαίως έκανε και με τους γείτονές της στον τρίτο. Κι όταν της έφερνα τη ζάχαρη ή το ψωμί, της είχαν φέρει ήδη κι άλλοι δυο-τρεις τουλάχιστον, και να την που ξαναχτυπά:

- «Παιδάκι μου, συγγνώμη, μήπως θέλεις ένα πακέτο ζάχαρη ή λίγο φωμάκι, γιατί μου περισσεύει και θα μπαγιατέφει; Πάρ' το που να 'χεις την ευχή μου»...

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

• Για την κατανόηση της θέσης των ξένων προσφύγων και της στάσης των Γερμανών συγγραφέων

Ο Αμπντσαμάτ γεννήθηκε στη Τζεντόμπα, στον φτωχό βορρά της Τυνησίας, εκεί που καλλιεργούν το σάρι και ευδοκίμει η φραγκοσυκιά, εκεί που για την κυριακάτικη βόλτα τα αδέρφια δανείζονται το ένα το παντελόνι του άλλου, εκεί που ευτυχία σημαίνει να προκόψεις κάποτε στην ωραία και άπλετη Ευρώπη, αυτή που φέρνει κάθε βράδυ στις λιτές τους κάμαρες η τηλεόραση. Ο Αμπντσαμάτ πήγε μερικά χρόνια στο σχολείο, δούλεψε για λίγο καιρό στη φάμπρικα της ζάχαρης, ερωτεύτηκε την όμορφη της γειτονιάς, αλλά τίποτα δεν μπορούσε να παραβγεί το μεγάλο όνειρο: να γίνει πρόσφυγας στη Γερμανία, στην ξανθή, την ελεύθερη, την πλούσια χώρα. Κι όταν έγινε εικοσιτριών, κι ήρθε η ώρα, η μάνα του τον πήρε κατά μέρος και τον όρκισε. Θα πήγαινε στη Γερμανία να γίνει μεγάλος κι τρανός, αλλιώς καλύτερα να μη γύριζε ποτέ πίσω στο χωριό. Ήταν ή επί τας.

Ο Αμπντσαμάτ ζει εδώ κι ένα χρόνο στην προσφυγική εστία του Κότμπους στο Βραδεμβούργο. Στην αστυνομία είπε πως στην Τυνησία δεν υπάρχουν πολιτικές ελευθερίες, ότι ήταν μέλος μιας ισλαμικής οργάνωσης, πως ένα βράδυ οι άνδρες του Μπεν Αλί τον μπαγλάρωσαν και τον έσπασαν στο ξύλο. Περιμένει την απόφαση του δικαστηρίου αν θα τον αναγνωρίσουν ως πολιτικό πρόσφυγα και μαθαίνει την προσωρινή πατρίδα. Η Γερμανία τελικά είναι μια συννεφιασμένη χώρα, οι ελευθερίες δεν είναι για όσους ζητούν άσυλο κι οι ξανθές γυναίκες θέλουν τον έρωτα, αλλά δεν ξέρουν ν' αγαπούν. Απόψε όμως έπλυνε το πουνκάμισό του και καθάρισε τα παπούτσια του γιατί κατάλαβε ότι η γυναίκα που θα επισκεφθεί την εστία δεν θέλει ούτε το ένα ούτε το άλλο. Έχει μαύρα μαλλιά, είναι λέει συγγραφέας και θέλει να διαβάσει στους πρόσφυγες.

Ο Αμπντσαμάτ με το κλεμμένο μπλου τζην είναι ένας από τους εκατοντάδες χιλιάδες οικονομικούς πρόσφυγες που μαζί με δεκάδες χιλιάδες πολιτικούς φυγάδες κατακλύζουν τη Γερμανία αναζητώντας στον ήλιο μοίρα. Η σιωπηρή πλειοψηφία τους ανέχεται τρίζοντας τα δόντια, η εξαγριωμένη μειοψηφία τους ανακάλυψε ως εξιλαστήριο θύμα, οι πολιτικοί διακυβεύουν την τύχη τους στο τραπέζι όπου παίζεται η εξουσία. Επί μέρες ολόκληρες, τον Αύγουστο που μας πέρασε, εκατοντάδες νεοναζί προσπαθούσαν να εκκαθαρίσουν την εστία του Κότμπους από το μίσος. Η γυναίκα με τα μαύρα μαλλιά είναι η συγγραφέας Μόνικα Μάρον που στις 9 Νοεμβρίου, 54 χρόνια μετά την έναρξη των πογκρόμ κατά των Εβραίων στη ναζιστική Γερμανία, διάβασε από το έργο της στους πρόσφυγες του Κότμπους σε ένδειξη συμπαράστασης στους αποδιοπομπαίους και τους εσταυρωμένους.

Η γυναίκα με τα μαύρα μαλλιά και το τσιγάρο στο χέρι διαβάζει ακαταλαβίστικα πράγματα στα γερμανικά, αλλά ο Αμπντσαμάτ καταλαβαίνει ότι αυτό το βράδυ κάτι γίνεται αποκλειστικά γι' αυτόν, κάτι που θα 'πρεπε να αντιληφθεί, αλλιώς δεν θα υπήρχε μετάφραση στα γαλλικά και στα ρουμανικά. Μια ωστόσο και δεν αντιλαμβάνεται κι οι άλλοι δεν μπορούν να τον ελέγξουν επιτρέπει στον εαυτό του την πολυτέλεια να αφαιρεθεί και να σκεφτεί το θολό ποτάμι του χωριού του που κολυμπά τα καλοκαίρια. Το σίγουρο είναι ότι απόψε η βραδιά είναι γι' αυτόν, απόψε όλα γίνονται γι' αυτόν, απόψε γίνεται δικαιοσύνη. Κι όταν η γυναίκα τελειώνει, οι δημοσιογράφοι που είναι παρόντες χειροκροτούν και ο Αμπντσαμάτ καταχειροκροτεί τη συγγραφέα και τον εαυτό του και τη γερμανική τελετή.

Την επόμενη μέρα, οι εφημερίδες έχουν αποφανθεί ότι η ανάγνωση της Μάρον στο Κότμπους απέτυχε, όπως και όλες οι ανάλογες εκδηλώσεις συγγραφέων που έγιναν ταυτόχρονα και στα 16 ομόσπονδα κρατίδια σε εστίες ξένων που ζητούν πολιτικό άσυλο. Η προσέλευση ήταν μικρή και η λογοτεχνία ακατάλληλη

για πρόσφυγες που δεν ξέρουν καν γερμανικά κι έχουν άλλες έγνοιες αυτές τις δύσκολες ώρες. Τον τόνο είχε δώσει εξάλλου, το προηγούμενο βράδυ κιόλας, τη στιγμή που γίνονταν οι αναγνώσεις, ο πατριάρχης της γερμανικής κριτικής. Ο Μαρσέλ Ράιχ-Ρανίτσκι είχε καταδικάσει την πρωτοβουλία από την τηλεόραση σαν ελαφρυντικό αποκλειστικά και μόνο για τις συνειδήσεις των συγγραφέων.

Εκείνο το βράδυ η Μόνικα Μάρον πριν πλαγιάσει κάπνισε άλλο ένα τσιγάρο κι αναλογίστηκε σίγουρα τον πρόεδρο Ρίχαρντ Βαϊτσέκερ. Κι αυτός το ίδιο περίπου είχε πάθει στη μεγάλη αντιρατσιστική διαδήλωση του Βερολίνου, όπου αναγκάστηκε να απαγγείλει την ωραία ομιλία του υπό την προστασία των αστυνομικών ασπίδων. Πάντα υπάρχουν αυτοί που είναι ακατάδεκτοι στις καλές προθέσεις των άλλων. Κι ο Αμπντσαμάτ κοιμήθηκε ευχαριστημένος φέρνοντας στο νου του τα απογεύματα στην Τζεντόμπα, όταν τα αγόρια κάνουν βόλτες με γιασεμί στο αυτί και λένε χωρατά για τις κοπέλες. Ήταν μια μέρα αλλιώς απ' τις άλλες.

Σε μια στιγμή που η Γερμανία μπαίνει στη σκοτεινή σήραγγα και που κανείς δεν ξέρει που θα βγάλει, οι συγγραφείς της θέλησαν να κάνουν μια συμβολική χειρονομία στους πρόσφυγες, να στείλουν ένα μήνυμα ανθρωπίνης αλληλεγγύης. Το ότι προτίμησαν τα μέσα της λογοτεχνίας κι όχι, για παράδειγμα, ελεύθερες συζητήσεις με τους ξένους για τα προβλήματά τους είναι ίσως ένα δείγμα αμηχανίας, σε μια κατακερματισμένη κοινωνία που έχει χάσει την ικανότητα επικοινωνίας μεταξύ των ομάδων της. Από την άλλη πλευρά, ποιος έχει το δικαίωμα να καταδικάσει τους λογοτέχνες, όταν ούτως ή άλλως σπανίζουν οι πρωτοβουλίες χωρίς πολιτικό αντίτιμο;

Και σαν υστερόγραφο: οι συναντήσεις των συγγραφέων με τους πρόσφυγες οργανώθηκαν από το ίδρυμα Έλζε Λάσκερ-Σύλλερ. Φέρει το όνομα της Εβραίας ποιήτριας που αναζητήσε άσυλο στην Ελβετία τον καιρό του ναζισμού. Όσο για τον Ράιχ-Ρανίτσκι πρόδωσε σε ιδιωτικό του τηλεφώνημα τον πραγματικό λόγο της αρνητικής του προδιάθεσης: κατά τη γνώμη του, η Λάσκερ-Σύλλερ δεν έγραψε πάνω από δέκα καλά ποιήματα στη ζωή της!.... Οι αναγνώσεις συγγραφέων σε προσφυγικές εστίες συνεχίζονται σ' όλη τη Γερμανία κάθε Σάββατο, χωρίς τη συνοδεία των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Η καλύτερη λογοτεχνία των ημερών, το «αντίο» που ψελλίζουν οι δακρυσμένοι γέροι εγκαταλείποντας το Σεράγεβο.

Σπύρος Μοσχόβου

Ο επιβλητικός δημιουργός που ξαναερμήνευσε παλιούς τους μύθους

του Νεκτάρη Μητρόπουλου

Όχι απλώς συνθέτης αλλά μουσική ιδιοφυΐα. Το ANTI παρουσιάζει σήμερα το μεγάλο γερμανό δημιουργό, στο έργο του οποίου ήταν, άλλωστε, αφιερωμένος ο κύριος κορμός των εκδηλώσεων του Μεγάλου Μουσικής το χρόνο που φεύγει.

Το μουσικό δράμα, η όπερα, ίσως εξαιτίας της τόσο στενής συνεργασίας της με τις άλλες τέχνες, εμφανίζεται σε όλες τις περιόδους της ως το πλέον επιβλητικό είδος μουσικής – τουλάχιστον σε επίπεδο μορφικό. Η ιστορική της πορεία χαρακτηρίζεται από τάσεις και φυσιογνωμίες, που, συγκριτικά με άλλα είδη, επέβαλαν πολύ ισχυρές καινοτομίες και κατ'επανάληψη επιχείρησαν αλλαγές στο ύφος και τους προσανατολισμούς της.

Το μουσικό δράμα υπήρξε το πλέον αγαπητό και προσιτό στο κοινό είδος μουσικής. Κι

αν είναι δύσκολο ν' αποφανθούμε για το ποιό από τους εκπροσώπους της ή ποια «σχολή» ήταν αυτή που αγαπήθηκε περισσότερο, με σχετική ευκολία μπορούμε να θεωρήσουμε τον Ρίχαρδο Βάγκνερ ως τον μεγαλύτερο και ουσιαστικότερο ανανεωτή του ύφους της.

Η καίρια συμβολή του Βάγκνερ βρίσκεται στο ότι αυτός, ύστερα από δυόμισι αιώνες, κατορθώνει να πλησιάσει και ν' αποδώσει, πιστότερα απ' όποιον άλλο τον αρχικό στόχο, το αρχικό ζητούμενο αυτής της τέχνης.

Η γέννηση της όπερας είναι λίγο παράδοξη. Πρωτοεμφανίζεται στη Φλωρεντία (1600,

Ευρυδίκη του Ι. Πέρι), αποτέλεσμα μιας διεργασίας που πιστεύει ότι με την αρμονική συνύπαρξη μουσικής -λόγου- δράσης θα αναστήσει την αρχαία τραγωδία. Και ενώ είχε αρχίσει να σφυρηλατείται αυτό το «νέο είδος» που έμελλε να δώσει αργότερα λίμπα δείγματα «μουσικής» έκφρασης, παρ'όλα αυτά η πίστη ότι ανταποκρινόταν ακόμα στον αρχικό του στόχο.

Από την *Αριάδνη* (1608) του Μοντεβέρνι ως την *Ευρυάνθη* (1823) του Βέμπερ (του σημαντικότερου προάγγελου του βαγκνερικού δράματος) το ζητούμενο είναι το ίδιο. Η διαμόρφωση της δραματικής έκφρασης.

Από τη ναπολιτάνικη όπερα που διαμορφώνει και οροθετεί τους ρόλους των βασικών στοιχείων της όπερας, του ρετσιτατίβο -δράση, και της άριας- λυρική έξαρση, έως τον Γκλουκ που αποκαθιστά το ρετσιτατίβο (πυρήνας της δράσης, πρωταρχικής σημασίας) και τον Μέγνερ με τις προσπάθειες σκηνογραφικού εντυπωσιασμού, το ζητούμενο είναι ένα. Η αρμονική συνύπαρξη όλων των επιμέρους στοιχείων που συνθέτουν αυτό το είδος τέχνης.

Στην συνύπαρξη όμως αυτή, η μουσική ήταν πάντοτε ο απόλυτος και αδιαμφισβήτητος κυρίαρχος. Στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της προσαρμόζονταν οι άλλες συνιστώσες, ακόμα και η ίδια η πορεία του δράματος.

Αυτή η ελλιπής αναφορά στις αρχές και σε κάποιες από τις μορφές της όπερας μας κάνει να κατανοήσουμε καλύτερα την περίπτωση Βάγκνερ και την προσφορά του στην τέχνη αυτή.

Το μουσικό δράμα εκ θεμελίων

Ο Βάγκνερ ανέπλασε το μουσικό δράμα απ' τα θεμέλιά του. Το «δράμα» ήταν αυτό που έπρεπε να υπηρετηθεί και όχι η μουσική. Η μουσική, όπως το λιμπρέτο και η κίνηση, αποτελούν τα στοιχεία που συνυπάρχουν για να συνθέσουν το «δρώμενο».

Πολύ σωστά έχει ειπωθεί πως (τον Βάγκνερ) δεν πρέπει να τον αντιμετωπίζουμε απλώς ως συνθέτη αλλά ως μεγαλοφυΐα που

εκφράστηκε μέσα από την μουσική. Οι καινοτομίες του πάνω στην τέχνη της μουσικής σηματοδοτούν όχι μόνο την εποχή του, αλλά και ένα μεγάλο μέρος του 20ού αιώνα.

Η «ατέλειωτη μελωδία» (unendliche Melodie) που έρχεται σε ρήξη με τις σχέσεις μοτίβου-φράσης, και με τις διαρκείς χρωματικές μετατροπές της, σε πολλές περιπτώσεις ηχεί ατονικά (*Τριστάνος και Ιζόλδη*), λειτουργεί ως αιτία και προάγγελος της ατονικής «σχολής».

Ο όγκος και ο ηχοχρωματικός πλούτος της ορχήστρας του, οι τολμηρές παρεμβάσεις του τόσο στο χρώμα των οργάνων όσο και στην ηχητικότητα της ορχήστρας (πειραματισμοί με τα επιστόμια των χάλκινων, παράδοξοι χρωματισμοί, ενίσχυση των μπάσων οργάνων) σαφώς καθορίζουν τα ζητούμενα του αιώνα μας σ' αυτόν τον τομέα.

Όλοι αυτοί οι «νεωτερισμοί» που εισάγει δεν είναι αυτοσκοπός. Αποσκοπούν στο να υπηρετήσουν την εκφραστικότητα του «δρώμενου».

Το λιμπρέτο ανιψώνεται σε αυτοδύναμο ποιητικό λόγο. Οι σύντομοι χωρίς ρίμα στίχοι και η επανάληψη κάποιων συγκεκριμένων κατά περίπτωση φράσεων υποβοηθούν την «ατέλειωτη μελωδία» και υποστηρίζονται απ' αυτήν.

Το «εξαγγελτικό μοτίβο» (Leitmotiv) προσδίδει μια φορμαλιστική ενότητα στη μουσική κίνηση, με την περιοδική του όμως εμφάνιση εντείνει ή υπηρετεί απλά τη δραματική ένταση.

Η «μελωδική απαγγελία» και η «ατέλειωτη μελωδία» απορροφά και συνενώνει τα διαχωρισμένα στοιχεία άριας και ρετσιτατίβο.

Το βαγκνερικό δράμα είναι ένα καλοχτισμένο οικοδόμημα, που από την πλέον εξαίσια μουσική χειρονομία έως το πιο ανούσιο και αδιάφορο θέμα ενυπάρχουν για να συνθέσουν τη μουσική δράση, που αυτή με την σειρά της θα υπηρετήσει τη σκηνική δράση και έκφραση.

Ο μύθος και η ερμηνεία του

Από τις σπουδαιότερες συνιστώσες του βαγκνερικού έργου, γίνεται η θεματολογία του που πηγάζει από μύθους και οι φιλοσοφικές του προεκτάσεις. Ο ίδιος γράφει: «Ο Μύθος είναι σε κάθε στιγμή αληθινός. Το περιεχόμενό του μένει ανεξάντλητο στους αιώνες· ο ποιητής δεν έχει παρά να τον ερμηνεύσει». Και τα έργα της ωριμότητάς του, από τον *Ιπτάμενο Ολλανδό* έως τον *Πάρσιφαλ* απεικονίζουν αυτή τη θέση.

Ο μύθος και οι φιλοσοφικές του προεκτάσεις επανέρχονται ως γενεσιουργό αίτιο του δράματος. Το πάθος, η εξάγνιση που φέρνει μια ανώτερη μορφή ηθικής, ο αγνός έρωτας και η κάθαρση που επιτυγχάνεται με την υπέρτατη θυσία. Ολλανδός - Ζέντα, Ταγχώνζερ - Ελίζαμπετ, Τριστάνος - Ιζόλδη τα πρόσωπα που ξεπηδούν από το «μύθο», από θρύλους χαμένους στα βάθη των αιώνων, και φιλτραρισμένοι από τον δημιουργό τους έρχονται να αποκτήσουν μια άλλη διάσταση.

Αποκορύφωμα αυτού του «κόσμου» που

δημιουργεί ο Βάγκνερ, η «τετραλογία» του. Το *δαχτυλίδι των Νιμπελούγκεν* (*Χρυσός του Ρήνου, Βαλκυρία, Ζίγκφριντ, Το λυκόφως των Θεών*).

Μια συστηματικότερη απεικόνιση της γερμανικής μυθολογίας, που έχει θεωρηθεί το «μουσικό δράμα σε όλο του το μεγαλείο».

Εδώ βρίσκουν εφαρμογή όλες οι ιδέες και οι αντιλήψεις του δημιουργού του. Συνδεδεμένο με το θέατρο του Μπαϋρώτ (κατασκευάζεται κατά τα σχέδια του Βάγκνερ κι είναι το πρώτο που αποκτά τη σημερινή μορφή λυρικού θεάτρου, με τη σκηνή υπερυψωμένη από τον χώρο της ορχήστρας), το δρώμενο στη κυριολεξία έρχεται στο πρώτο επίπεδο.

Ο Βάγκνερ επέβαλε τα δικά του δεδομένα στην όπερα. Θυσίασε την αυτοτέλεια της μουσικής στο βωμό της εκφραστικότητας του δρώμενου. Αποστέρησε από το ακροατήριο τη μεμονωμένη ευχαρίστηση της άριας για το συμφέρον της δραματικής ροής. Έκανε τη μουσική του να ηχεί πολλές φορές τραχιά και εκκωφαντική.

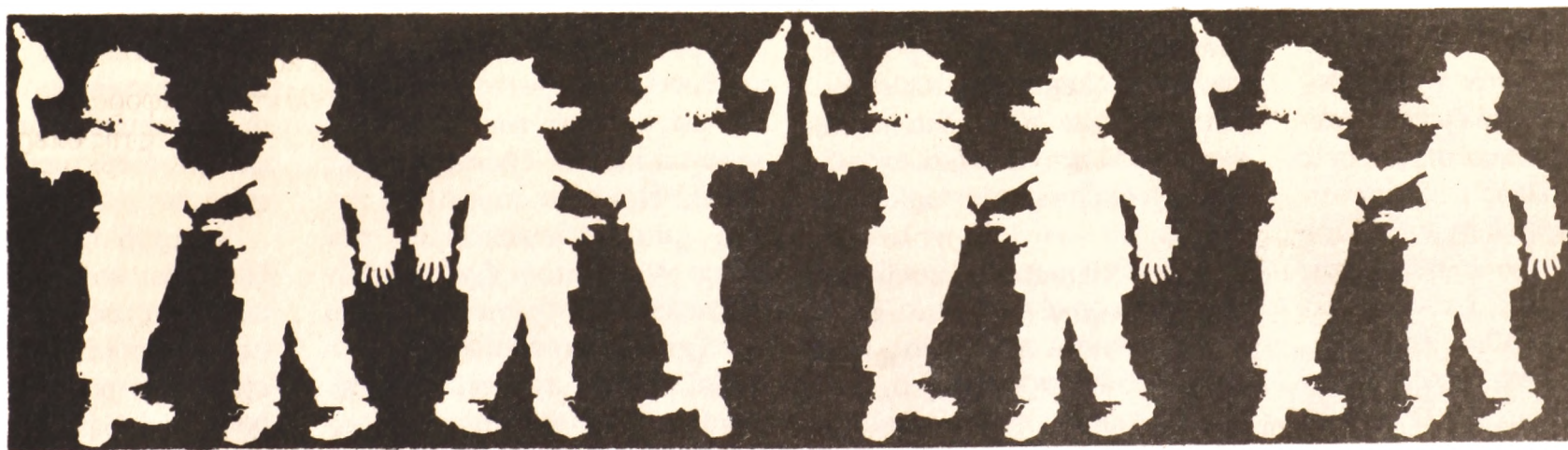
Ο Ταγχώνζερ το 1845 τρόμαξε το κοινό του με τον όγκο της εκατονταμελούς ορχήστρας του.

Στο *Δαχτυλίδι των Νιμπελούγκεν* η ορχήστρα έφτασε τα 134 όργανα.

Ο Νίτσε, το 1988 που δημοσιεύει την πολεμική του κατά Βάγκνερ, γράφει: «Καταλαβαίνω τέλεια τι σημαίνει το να λέει ένας μουσικός σήμερα Μισώ τον Βάγκνερ, αλλά δεν αντέχω πια καμιά άλλη μουσική».

7

Στις 31 Δεκεμβρίου, ως είθισται
από το πρωί έως τις 3 το μεσημέρι θα αποχαιρετήσουμε το 1992

με εδέσματα, ποτά και άσματα. Όπως λένε,
η παρουσία σας θα μας δώσει μεγάλη χαρά.

3622251, 3615433

"ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ"

ΤΟ ΑΠΟΜΕΣΗΜΕΡΟ ΕΝΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ

Όσα ακολουθούν είναι η από μνήμης καταγραφή, και μάλιστα αφού μεσολάβησαν αρκετές μέρες, ενός απογεύματος που μοιραστήκαμε με τον φίλο μου Μένη Βαρουδάκη στα Χανιά. Είναι αρχιτέκτονας, όπως και ο αδελφός του Γιώργος, με τον οποίο έχουν κοινό γραφείο σε μοναδική θέση στην πόλη, στα Ταμπακαριά, μέσα στους βυρσοδέψες και αντίκρυ στο πέλαγο.

ΔΕΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ για «συνέντευξη» ή οποιασδήποτε άλλης μορφής «εξομολόγηση» όπου ο ένας είναι ο πομπός και ο άλλος, αναγκαστικά, ο δέκτης-διαμεσολαβητής. Ούτε είχα την πρόθεση να τα γράψω τούτα. Η ιδέα μου ήρθε πολύ αργότερα, όταν γύρισα στην Αθήνα. Δεν ήταν λοιπόν τίποτε στημένο: απλώς για λίγες ώρες κινηθήκαμε μέσα στην αρχιτεκτονική, μιλήσαμε για αρχιτεκτονική, έτσι ώστε να πλημμυρίσει το μυαλό μας αυτή την ευτυχία και να μη χωράει τίποτε άλλο.

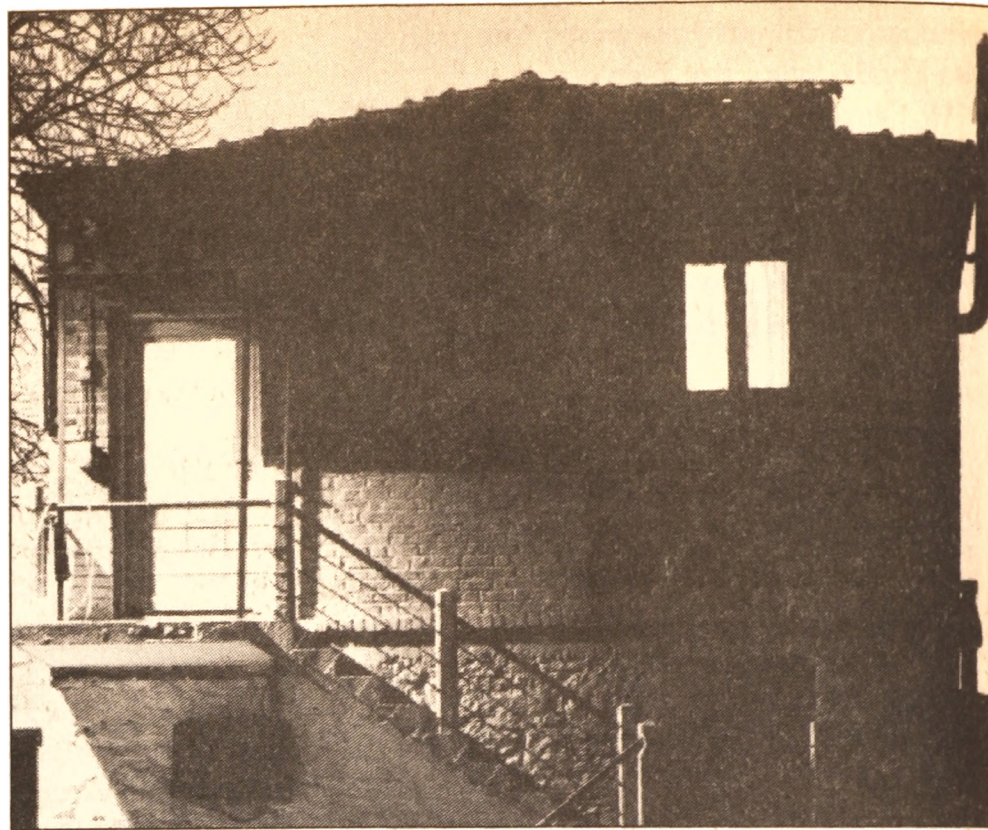
Επειδή δεν είχαν προετοιμαστεί, αλλά και από έμφυτη απέχθεια, δεν κράτησα σημειώσεις τότε ούτε αμέσως μετά, προτιμώντας να αφήσω τη μνήμη μου να παίζει με την «αλήθεια» της αναπαράστασης. Έτσι και αλλιώς, τέτοια ταξίδια, πραγματικά ή φανταστικά, έχουμε ξανακάνει οι δυο μας με λίγο-πολύ παρόμοιο περιεχόμενο δεν θα πείραζε αν αυτό το συγκεκριμένο κατέληγε στο χαρτί ως σύνοψη κάποιων από τα προηγούμενα.

Το πρώτο σκηνικό στήθηκε στο λιμάνι της παλιάς πόλης των Χανίων, όπου ξεκινήσαμε

το μεσημέρι τρώγοντας έξω, στην ευλογημένη λιακάδα του Οκτωβρίου. Στη διάρκεια αυτής της σπάνιας απόλαυσης, η συζήτηση περιστράφηκε, πέρα (εννοείται) από γαστριμαργικές λεπτομέρειες, γύρω από την επικείμενη μεταμόρφωση του λιμανιού για να γίνει μια «μαρίνα» – τα έργα διευθέτησης έχουν ήδη αρχίσει, δημιουργώντας αναστάτωση και κυρίως δείχνοντας πόσο μίζερη ήταν ως τώρα η επίσημη προστάσια των βενετσιάνικων τειχών. Ο Μένης δεν διαφωνεί αναγκαστικά για τη μαρίνα, αν και θα προτιμούσε μια ιχθυόσκαλα, όπως είχε αρχικά προταθεί από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, που θα ενσωμάτωνε και τα δύο από τα βενετσιάνικα νεώρια. Τον απασχολεί όμως το πώς θα αντιλαμβάνεσαι το ιστορικό τοπίο όταν θα έχει εγκατασταθεί η μαρίνα και θα έχει γεμίσει ο τόπος κατάρτια και πληρώματα.

Μετά σχολιάσαμε τα ιστορικοφανή κτίσματα που χτίστηκαν πρόσφατα πάνω στο λιμάνι (και θεωρούνται τόσο... πετυχημένα, με τα ψεύτικα αετώματα και τα γεισάκια) και το κουφάρι του παλιού δημαρχείου που χτίστηκε πάνω στους τοίχους ενός βενετσιάνικου νεωρίου, με νεογοτθικά παράθυρα και προπολεμικό μπαλκονάκι μετόν – και παρ' όλα αυτά, ένα σωστό παράδειγμα επανάχρησης, δείγμα της ιστορίας της πόλης.

Αλλά κυρίως, η κουβέντα τριγυρίζει ένα σπουδαίο θέμα που πλανιέται γύρω μας από χθες βράδυ: πρέπει ή όχι να αποδεχτούμε τη νεο-παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως «κυρίαρχο» νεοελληνικό στυλ; Ο Μένης λέει: «Εγώ δεν θα σχεδίαζα κάτι τέτοιο ποτέ. Έχω χάσει πελάτες με αυτή την απόφαση αλλά ξέρω πως αυτή η αρχιτεκτονική είναι ψεύτικη, γλυκερή τελοσπάντων, δεν εί-

Πρέπει ή όχι να αποδεχτούμε τη νεο-παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως κυρίαρχο νεοελληνικό στυλ;

ναι αρχιτεκτονική. Μετά όμως 50 χρόνια, ποιος δε μου λέει πως δεν θα έρθουν να μας πουν ότι αυτή ήταν η γνήσια ελληνική αρχιτεκτονική; Ίσως και να την προστατεύσουν με τα σχετικά διατάγματα. Πώς όμως να αρνηθώ ότι χάρη σε αυτήν βρίσκουν δουλειά τόσοι τεχνίτες και διατηρούνται οι παλιές τεχνικές – κοίτα τη φροντίδα που μπαίνει στα υλικά και τη διακόσμηση! Κοίτα πόσα επιπλέον δέχονται να ξοδέψουν οι ιδιοκτήτες, για να κάνουν όλα αυτά τα κοσμήματα! Πώς πάλι να αρνηθώ ότι αυτά συγκροτούν ένα περιβάλλον με ελκυστική ποιότητα ζωής για τον πολύ κόσμο;»

Η συζήτηση σβήνει. Έχουμε πια φύγει από το λιμάνι και κατευθυνόμαστε με το αυτοκίνητο, το ένδοξό του φολκσβάγκεν, προς το εσωτερικό της πόλης. Πάμε να δούμε από κοντά μια πολυκατοικία των Βαρουδάκη, που έχει σχεδόν τελειώσει. Την είχα δει πέρσι και ξέρω πόσο έχουν ταλαιπωρηθεί με τους πελάτες, που συνεχώς ανέτρεπαν το πρόγραμμα και απαιτούσαν μορφολογικές αλλαγές. «Αχ εκείνο το παράθυρο που μας ανάγκασαν να ανοίξουμε στη φάτσα!» μουρμουρίζει ο Μένης. Η οικοδομή δείχνει τα σημάδια αυτών των παρεμβάσεων και ο ίδιος είναι όλο αμφιβολίες, αν αξίζει

πράγματι να την φωτογραφήσει για δημοσίευση. Δεν θα ήταν σαν επιβράβευση για τους πελάτες; Ή, σκέφτεται φωναχτά, θα έπρεπε να δώσει το «χρονικό» των αυθαιρεσιών που τους επιβλήθηκαν; Αν θα είχε κάτι τέτοιο νόημα.

Υποφέρει καθώς περιεργάζεται με το μάτι (για απειροστή φορά) τις ατέλειες και τους ατυχείς συμβιβασμούς. «Θέλαμε να παραιτηθούμε, δεν πήγαινε άλλο. Και σαν να μην έφταναν αυτά, έγινε και ένα πανωσήκωμα πλάι, που κατέστρεψε όλες τις λεπτές ισορροπίες που είχαμε επινοήσει, για να εντάξουμε το κτίριο στο περιβάλλον του». Θα κάνει και ένα σχόλιο για αμοιβές: «Τι αντιπροσωπεύει μια αμοιβή; Πόσο μπορεί να σε αποζημιώσει για τη φοβερή αυτή ψυχική φθορά; Εδώ αφήνεις την ψυχή σου...».

Το πρόβλημα της ένταξης θα ξανάρθει καθώς με οδηγεί στη συνέχεια σε μια επίσης πρόσφατη δουλειά τους, μια προσθήκη σε υπάρχον ισόγειο κτίσμα, σε όροφο και κατ' επέκταση. Σε ένα από τα προηγούμενα ταξίδια μου έτυχα σε συνάντηση στο γραφείο τους με τους ιδιοκτήτες του σπιτιού. Ούτε τότε ήταν εύκολα τα πράγματα. Ο εκλεπτυσμένος «μοντερνισμός» των Βαρουδάκη άφηne μάλλον αδιάφορους τους ιδιο-

κτίτες, παρ' όλο που οι αρχιτέκτονες είχαν επινοήσει ένα εξαιρετικά σύνθετο παιχνίδι ανάμεσα στο παλιό και το καινούργιο κομμάτι του σπιτιού και σε συσχέτιση με ό,τι υπήρχε γύρω χτισμένο. Εκείνοι δεν κοίταζαν τίποτε άλλο παρά τα «πρακτικά» θέματα: να μοιραστούν σχολαστικά τα τετραγωνικά ανάμεσα στους συνιδιοκτίτες και να έχουν όλοι ακριβώς τα ίδια πλεονεκτήματα προσανατολισμού και θέας. Αν θυμάμαι καλά, η μάχη δόθηκε για την προσθήκη μπαλκονιού που δεν ήθελαν οι αρχιτέκτονες αλλά απαιτούσαν οι ιδιοκτίτες. Και τότε, πάλι τα ίδια: το ηθικό τους ήταν πεσμένο, αμφέβαλλαν για τα πάντα, δεν άντεχαν τον πόλεμο.

Η οικοδομή δεν έχει ακόμα τελειώσει, αλλά δείχνει κιόλας πόσο ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική έχει ενσωματωθεί σε αυτήν. Περιπατάμε μέσα στο γιαπί, μου δείχνει και μου εξηγεί για τη γυάλινη οροφή στη δίριχτη στέγη, για τα στατικά προβλήματα του κελύφους, τα προβλήματα με τα κουφώματα, και περιγράφει την ομορφιά της εσωτερικής αυλής, που ακόμα δεν έχει πάρει τη μορφή της. Φαίνεται πως όλες εκείνες οι αρχικές δυσχέρειες ξεπεράστηκαν με μαγικό τρόπο. Οι πελάτες κάποια στιγμή «πείστηκαν» ότι θα έπαιρναν ό,τι ζητούσαν και το γιαπί προχωρά σήμερα χωρίς εμπόδια. Ο Μένης λάμπει όλος χαρά ακόμα και όταν σημειώνει τις κακοτεχνίες στα κολλήματα των μεταλλικών ζευκτών της στέγης – εδώ, επιτέλους, έχει τα χέρια του ελεύθερα να δουλέψει σωστά: το σχέδιο, για το οποίο αμύνθηκαν τόσο επίμονα, τώρα παίρνει μορφή.

Μετά πηγαίνουμε σε μιαν άλλη οικοδομή, ενός ξενοδοχείου σε κατάσταση γιαπιού εδώ και πολλά χρόνια. Οι ιδιοκτίτες – δύο αδέρφια – βασανίστηκαν να πάρουν τα δάνεια (ακόμα τους ταλαιπωρούν για την τελευταία δόση) και τα μέσα τους ήταν περιορισμένα. «Αλλά είναι καλά παιδιά, είναι πρόθυμοι και πάντα μας ρωτάνε», λέει ο Μένης, «πώς να τους αρνηθείς τη βοήθεια;

Είναι πολύ συγκινητικοί, έτσι που θέλουν πάντα το καλό. Λέμε να τελειώσουμε μέσα στο '93, να δούμε». Για αυτή τη δουλειά οι αρχιτέκτονες δέχτηκαν ακόμα και να καθυστερήσει η πληρωμή τους και κάθε φορά που τους φωνάζουν για κάτι, για μια εκδούλευση, τρέχουν το ίδιο πρόθυμα όπως και στα άλλα γιαπιά.

Καθώς περπατάμε γύρω και μέσα στο γιαπί, ο Μένης μου εξηγεί χαμογελώντας ότι αυτό που βλέπω θα μπορούσε να ονομαστεί «ελληνικό deconstruction». Λέει: «Ξεκινήσαμε με την ιδέα να κάνουμε κάτι που να δείχνει τη σταδιακή κατασκευή, κάτι σαν τα αυθαίρετα. Τότε που βγήκε η άδεια, δεν μπορούσες να σπάσεις το κτίριο σε επιμέρους τμήματα, έπρεπε να είναι 'κατά πτέρυγας', όπως το 'παν οι αρμόδιοι. Έτσι βγήκε αυτό το χαλαρό συγκρότημα, με τους ενδιάμεσους λαιμούς σύνδεσης, όπου κάθε ομάδα δωματίων είναι διαφορετική από τις άλλες. Δεν φαντάζεσαι τον κόπο – ποτέ μου δεν θα το ξανακάνω αυτό!» Μου δείχνει τις ελιές που είναι σκόρπιες μέσα στο οικόπεδο: «Δεν πειράξαμε ούτε μία». Κάνουμε συγκρίσεις με ένα άλλο ξενοδοχείο τους, τώρα τελειωμένο, που είχαμε επισκεφθεί νυχτιάτικα πριν λίγες μέρες. «Αυτό μου φαίνεται καλύτερο», λέει. «Δες αυτή τη σκόπιμη διάλυση του όγκου στη γωνία, αυτό που είπαμε «ελληνική αποδόμηση». Καθώς κινείσαι, συνεχώς αλλάζουν οι παραστάσεις, πουθενά δεν έχεις την αίσθηση πως έχεις μπροστά σου κάτι τελειωμένο. Οποιαδήποτε στιγμή μπορείς να 'ρθεις και να προσθέσεις ή να αφαιρέσεις κάτι».

Μου δείχνει πάλι τις ελιές από τον ανοιχτό διάδρομο του ορόφου: «Όταν μας ζήτησαν τι διαμόρφωση να κάνουμε, είπαμε να μένουν αυτά όπως είναι – το χώμα με τις ελιές και τίποτα άλλο». Έτσι η τραχιά φυσικότητα, η γεύση του αυθαίρετου και του ατέλειωτου – δηλαδή η ελληνική παραγματικότητα – έρχεται να συνδυαστεί με τον αποδομισμό μέσα από μυστηριώδεις πορείες. Κοιτάζου-

με το (ακόμα) ελεύθερο τοπίο μπροστά μας, με τις ελιές να κατηφορίζουν στην πλαγιά. Λέει: «Για πόσο νομίζεις πως θα υπάρχει αυτό; Περί 5-10 χρόνια. Πρόσφατα μπήκε στο σχέδιο η περιοχή και τώρα θα χτιστεί πέρα για πέρα. Αλλά δεν πειράζει: όσο κρατήσει, δεν μπορείς να ελπίζεις για παρπέρα, Ελλάδα είμαστε». Και μου θυμίζει το σχόλιό του κάποιου βράδν που γυρίζαμε στα Χανιά: «Δες πώς γέμισε όλος ο τόπος σπίτια, όπου φτάσει το μάτι σου...».

Καθώς φεύγουμε, μας βρίσκει ο ένας από τους ιδιοκτήτες που εργάζεται εκεί δίπλα, και μας φιλεύει σπιτικά πιτάκια της μάνας του. Καθώς τα τρώμε, ρωτά τον Μένη αν θα δεχόταν να αγοράσουν για το ξενοδοχείο μια φοινικιά που βρήκαν σε τιμή ευκαιρίας. «Μόνο αν το θέλεις – αλλιώς το ξεχνάμε!» Ο Μένης με κοιτάζει χαμογελώντας και αρνείται ευγενικά. Έρχεται και ο άλλος ιδιοκτήτης: «Για πες μου, Μένη, θα είναι αυτό καλύτερο από εκείνο το ξενοδοχείο προς το Ρέθυμνο; Θα τους φάμε, τι λες;» Όλοι γελάμε.

Τώρα είμαστε έξω από την πόλη, τρέχοντας προς κάποια μεγάλα δημόσια συγκροτήματα, που τώρα βρίσκονται στα τελειώματα. Σταματάμε να τα περιεργαστούμε, πρώτα από μακριά μετά από κοντά, προσέχοντας τις λεπτομέρειες και τα φινιρίσματα. Η κριτική μας δεν διαφέρει και πολύ. Μιλάμε για σύνθεση όγκων, για αναλογίες που ξέφυγαν, για ταιριάσματα υλικών – ακόμα και για χρώματα – με τον ίδιο τρόπο που προηγούμενα παρατηρούσαμε τα δικά του έργα. Προσπαθούμε να μαντέψουμε τις προθέσεις των αρχιτεκτόνων και είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στη χρήση της λέξης «αποτυχία». Φανταζόμαστε τα κτίρια τελειωμένα και να λειτουργούν. Λέει ο Μένης: «Για σκέψου, δεν είναι λίγο πράγμα να έχουμε στην Ελλάδα τέτοια συγκροτήματα, με όλα τους τα ψεγάδια. Θυμήσου μόνο με τι μεγαλώσαμε εμείς».

Ο ήλιος έχει αρχίσει να πέφτει. Φεύγουμε πάλι και ανη-

φορίζουμε στα υψώματα πάνω από τη Σούδα. Ξέρω πού με πάει, γιατί έχουμε ξανάρθει από εδώ παλιότερα. Κάποια στιγμή σταματά το αυτοκίνητο και λέει: «Να, δες το. Τώρα φωτίζεται όπως πρέπει...». Σε μια απόσταση περίπου μισό χιλιόμετρο, ανάμεσα στις πτυχώσεις του εδάφους, έλαμπε ένα μεγάλο σπίτι. «Το βάψαμε έτσι», εξηγεί, «για να ταιριάζει με τα χρώματα των βουνών από πίσω του, ένα ελαφρό φυσικί-πράσινο». Το θυμάμαι γιατί, να το τριγυρίζουμε και να συζητάμε για θέες, για μνημειακότητα, για τις ειδικές απαιτήσεις που έχουν τα μεγάλα σπίτια. Για τα προβλήματα που δημιουργεί η μεγάλη κλίμακα των χώρων, που δεν πρέπει να δείχνουν άχαροι αλλά να έχουν και κάποια μεγαλοπρέπεια. Ξέρω πως εδώ έφαγε ατέλειωτες ώρες μέσα στην ερημιά, δουλεύοντας στο γιαπί. Για αυτό, δεν χρειάζεται να πούμε τίποτα πρόσθετο. Έχουμε συνεννοηθεί.

Αλλά πρέπει να πηγαίνουμε έχω κάποια υποχρέωση. Στην επιστροφή δεν παύουμε να μιλάμε για τη ζωή, για τις μικρές χαρές της, για την ικανότητα που πρέπει να έχουμε να τις εκτιμούμε αυτές τις στιγμές, που δεν είναι και τόσο συχνές. Λέει ο Μένης: «Μου αρέσουν τα ωραία πράγματα, το ομολογώ. Κακό είναι να χαίρεσαι κάτι; Δεν έχω δικαίωμα να κυνηγώ μια τέτοια ικανοποίηση;» Τι άλλο, σκέφτομαι, είναι η αρχιτεκτονική παρά η ευχαρίστηση που σου δίνει κάτι σωστά σχεδιασμένο;

Μέχρι την ώρα που θα με αφήσει στο ραντεβού μου, δεν σταματά να δείχνει την αρχιτεκτονική στο δρόμο καθώς περνάμε, παρ' όλο που ο ήλιος έχει πέσει προ πολλού, και να την σχολιάζει. Και όταν θα χωρίσουμε, θα διαπιστώσουμε πως αφήσαμε πολλά για την επόμενη φορά. Άλλωστε, έτσι γίνεται κάθε φορά που συναντιόμαστε, όλο και κάτι μένει. Οπότε ο αποχαιρετισμός είναι πάντα ο ίδιος: «Θύμισέ μου, την άλλη φορά, να σε πάω να δεις το τάδε. Καλή αντάμωση!»

Δ. Φιλίππιδης

ΟΛΑ ΕΧΟΥΝ ΕΝΑ ΤΙΜΗΜΑ

Όταν, το 1968, ο διανοούμενος Άρθουρ Μίλλερ γράφει στις **Ηνωμένες Πολιτείες Το τίμημα**, μεταφέροντας έναν ευρωπαϊκό προβληματισμό, θέτει καινοφανή ερωτήματα στους συντοπίτες του. 25 χρόνια αργότερα, ακόμη και στην Ελλάδα, τα διλήμματα μιας υπαρξιακής σκέψης φαίνονται κοινότοπα, προ πολλού παραγκωνισμένα.

ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ είναι και πάλι ένα οικογενειακό δράμα, όπως οι πρώτες μεγάλες επιτυχίες του Μίλλερ. Σε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο, επανέρχεται το οικείο τρίγωνο δυνάμεων, ο πατέρας και οι δύο ανταγωνιστικοί αδελφοί. Μόνο που ο πατέρας έχει πεθάνει πριν από χρόνια και μαζί με αυτόν έχει εξασθενήσει ο προβληματισμός του συγγραφέα για το αμερικανικό όνειρο και ό,τι αυτό ακόμη αντιπροσώπευε στη μεταπολεμική κοινωνία του.

Στα είκοσι χρόνια που πέρασαν από τη συγγραφή εκείνων των έργων, ο Μίλλερ εκτίθεται στο ευρωπαϊκό θέατρο και τις καινούργιες ιδέες. Ένας αέρας υπαρξισμού πνέει ήδη από το 1964, όταν γράφει το *Μετά την Πτώση*, που δυναμώνει στο *Τίμημα*. Κι εδώ υπάρχουν Φοιχογενειακές ενοχές, όμως η έγνοια της συλλογικής ευθύνης παραμερίζεται, για να κρυσταλλωθεί ο στοχασμός του συγγραφέα γύρω από την αυτεξουσιότητα του ατόμου. Σε ένα κενό σύμπαν, ο άνθρωπος έχει την ευθύνη όσο και τη δυνατότητα επιλογής των πράξε-

ών του. Μία ελευθερία που συνειδητοποιείται ως ευχή αλλά και ως πηγή ατέρμονης αγωνίας.

Στο έργο, όλα έχουν συμβεί και ανακαλούνται μέσα από τη διαπάλη των χαρακτήρων. Κυριαρχεί η κουβέντα και η αποτελεσματικότητά της στις ανθρώπινες σχέσεις. Άλλωστε βρισκόμαστε στη δεκαετία του '60, όταν οι Αμερικανοί αντιτάσσουν στην ψυχανάλυση την πανάκεια της συζήτησης. Ο Μίλλερ δομεί το έργο του ως αλυσιδωτούς διαλόγους, ιδεατά χωρίς διακοπή, με αφορμή την κατεδάφιση του πατρικού σπιτιού και το αναγκαστικό ξεπούλημα των επίπλων, που αντιπροσωπεύουν την απειλητική παρουσία της μνήμης.

Αρχικά, ο μεγαλύτερος αδελφός, αρχιφύλακας της αστυνομίας, φαίνεται να πληρώνει το τίμημα της ακεραιότητάς του, σε αντίθεση με τον εγωιστή και φιλόδοξο μικρότερο αδερφό, έναν επιτυχημένο χειρουργό. Όμως βαθμιαία, μέσα από την αμφισβήτηση της κοινωνικής αναγκαιότητας οποιασδήποτε θυσίας, προβάλλει μία διαφορετική εκδοχή ο πρώτος χρωματίζεται αδύναμος, αρνούμενος το βαρύτερο τίμημα της ελευθερίας του, ενώ ο δεύτερος, χωρίς τα δεσμά της παράδοσης, αναδεικνύεται ο δημιουργικός, πιθανόν και επικίνδυνος, άνθρωπος της εποχής του.

Τα αδέλφια αντιλαμβάνονται τη ματαιότητα της ζωής τους, ωστόσο η κατανόηση μένει μετέωρη καμία πράξη δεν μαρτυρεί πως συνειδητοποιούν τη δημιουργική αξία της ελευθερίας τους. Με οικονομία, η θεατρική γραφή δημιουργεί, υπόγεια και δραματικά, την ένταση που καταλήγει, χωρίς εκτόνωση, στο αδιέξοδο.

Για δεύτερη χρονιά, το Θέατρο Εξαρχείων επιμένει

Γ. Κρανάς, Τ. Βουτέρης, Μ. Γιωτόπουλος, Α. ΔΕΚΑΒΑΛΛΑ

στο ξένο ρεπερτόριο και μάλιστα με ένα έργο που ανεβαίνει για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Η παράσταση, προσεκτικά δουλεμένη, μάλλον αντιμετωπίζει το έργο ως συνέχεια στο *Θάνατο του Εμποράκου*, διαταράσσοντας «την ευαίσθητη ισορροπία συμπάθειας» απέναντι στους χαρακτήρες των δύο αδελφών, που συμβουλευεί ο Μίλλερ.

Ο Τ. Βουτέρης, σκηνοθέτης και ερμηνευτής του αστυνομικού, δίνει έμφαση στη θυσία στο όνομα του καθήκοντος, ενώ ατονεί η αποθάρρυνση που φέρνει η εκ των υστέρων συνείδηση της δικής του υπευθυνότητας. Όμοια, ο Γ. Κρανάς, στο πρόσωπο του χειρουργού, μάλλον τονίζει αυτόν που χειραγωγεί από θέση ισχύος.

Ατσάκιστος κι ελαφρά άκαμπτος, δεν πείθει πως μέσα από την εμπειρία έφθασε στη βαθύτερη ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης.

Καταλύτες αναδεικνύονται οι δύο δευτερεύοντες χαρακτήρες. Ρωσοεβραίος, σχεδόν 90ετής, ο παλαιοπώλης, ταυτόχρονα υποκατάστατο του πατέρα και πονηρός έμπορος, είναι κυρίως ο ποιητικός εκφραστής της υπαρξιστικής ιδεολογίας. Μέσα από τη σοφία μιας μακρόχρονης ζωής, ταυτίζει τον άνθρωπο και το βαθμό της πραγματώσής του με τη δραστηριότη-

τα που έχει αναπτύξει. Ενώ η σύζυγος του αστυνομικού υποσιτίζεται σε μία ετερορρυθμιζόμενη ύπαρξη. Με την αποχώρηση του μοναχογιού και τα γηρατειά ορατά στη γωνία, προσπαθεί να εξορκίσει την κατάρρευση με το αλκοόλ και τη διαρκή γκρίνια.

Ο Μ. Γιωτόπουλος και η Α. Δεκαβάλλα προσεγγίζουν τους χαρακτήρες, παρά τη σημαντική διαφορά ηλικίας. Ο πρώτος επιμένοντας στον ακαταπρόκλητο καλοζωιστή και η δεύτερη σαρκώνοντας την υστερία στην εκφραστικότητα του προσώπου και τη σωματική αμηχανία.

Πυκνός ο θεατρικός λόγος του Μίλλερ με εβραϊκό χιούμορ, εν πολλοίς σώζεται στην απρόσκοπτη απόδοση στα ελληνικά της Α. Δεκαβάλλα. Όσο για το σκηνικό αυτού του μαραθώνιου αυτογνωσίας που δημιουργεί ο Φ. Πατρικαλάκης, μάλλον δεν δίνει την αίσθηση του χάους. Υποτίθεται πως στο υπερώο του σπιτιού έχουν σωρευτεί τα έπιπλα δέκα δωματίων, που με το πλήθος αλλά και το βάρος τους υπογραμμίζουν τον εφιάλτη του παρελθόντος μόνο η φθορά του χρόνου φαίνεται πειστική.

Τελικά, *Το τίμημα* μάλλον το υπερκέρασε ο χρόνος, όπως άλλωστε έγινε και με τα έργα του Σαρτρ.

Μ. Θεοδοσοπούλου

Ένα έργο επικίνδυνο

Λουί Αλτουσέρ

«Το μέλλον διαρκεί πολύ»

«Τα γεγονότα»

Μετάφραση: Άγγελος Ελεφάντης, Ρούλα Κυλιντηρέα

Εκδόσεις Ο Πολίτης, Αθήνα 1992

Το Μέλλον Διαρκεί Πολύ (γραμμένο το 1985) και *Τα Γεγονότα* (γραμμένο το 1976) είναι δύο αυτοβιογραφικά κείμενα του Λουί Αλτουσέρ που εκδόθηκαν μετά το θάνατό του από τον γαλλικό οίκο Stock και γνώρισαν εντυπωσιακή εκδοτική επιτυχία. Δημοσιεύθηκαν δε πριν λίγες μέρες στην Ελλάδα, σε μετάφραση Άγγελου Ελεφάντη και Ρούλας Κυλιντηρέα, από τις εκδόσεις Ο Πολίτης.

Το ότι ο Αλτουσέρ αποτελεί «περίπτωση» είναι πλέον πασίγνωστο. Αυτός υπήρξε μια από τις σημαντικότερες μορφές της φιλοσοφικής αναγέννησης που γνώρισε η Γαλλία κατά τη δεκαετία του '60, ο «εκπρόσωπος» του μαρξισμού στα πλαίσιά της και μέλος του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος μέχρι την προσωπική του κατάρρευση. Πέθανε στις 22 Οκτωβρίου του 1990. Όπως τότε έμαθαν όσοι δεν το γνώριζαν ακόμη, αυτός ο θάνατος απλώς σήμανε το τέλος μιας μακράς περιόδου εγκλεισμού, η απειλή του οποίου δεν είχε εγκαταλείψει τον φιλόσοφο από τη νεότητά του, εγκλεισμού που έγινε οριστικός στις 16 Νοεμβρίου 1980, όταν ο Αλτουσέρ, σε μια κρίση της φοβερής του αρρώστιας, στραγγάλισε τη γυναίκα του Ελέν Ρυτμάν.

Ο Αλτουσέρ κρίθηκε ακαταλόγιστος για το φόνο που διέπραξε και δεν δικάστηκε ποτέ. *Το Μέλλον Διαρκεί Πολύ* αποτελεί την απολογία του σ' αυτή τη δίκη που δεν έγινε, μια απολογία συγκλονιστική, η οποία, ακριβώς επειδή η δίκη που υπονοεί δεν συνετέλεσε, είναι υποχρεωμένη να δώσει η ίδια ακριβοδικαίως το λόγο και στην κατηγορούσα αρχή και στους μάρτυρες και στους εμπειρογνώμονες και στους συνηγόρους και στους ενόρκους και στον δικαστή που θα εκδώσει τελικά την απόφαση.

Αυτά εν ολίγοις είναι τα γεγονότα που στοιχειοθετούν την «περίπτωση Αλτουσέρ». Με αυτά τα δεδομένα, ο έλληνας αναγνώστης των αυτοβιογραφικών αυτών κειμένων δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο το βαρύ φορτίο που αυτά φέρουν από μόνα τους. Οφείλει επιπλέον να αναμετρηθεί με το βάρος της εντυπωσιακής εκδοτικής τους επιτυχίας στη Γαλλία και αλλού, με το θόρυβο που συνόδεψε την εμφάνισή τους –ο απόηχος του οποίου έγινε και εδώ αισθητός–, με το σύνολο των αναλύσεων, των παρατηρήσεων, των σχολίων, των υπαινιγμών που προσπάθη-

σαν να συναγάγουν με όλα τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα ένα και μόνο δίδαγμα από την «περίπτωση Αλτουσέρ»: Τα κείμενα αυτά δηλώνουν πέραν πάσης αμφισβήτησεως, με το ίδιο το χέρι του συγγραφέα τους, ότι ένα είδος φιλοσοφίας συνιστά τρέλα και ότι ο μαρξισμός οδηγεί στο έγκλημα.

Δεν μπορώ να εξηγήσω την ένταση και το πάθος μιας τέτοιας υποδοχής παρά μόνον ως εκφάνσεις άμυνας απέναντι σε ένα έργο το οποίο εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να παραμένει επικίνδυνο. Με άλλα λόγια, πιστεύω πως κανένας δεν μπορεί να διαβάσει τις «αυτοβιογραφίες» του Αλτουσέρ χωρίς να αισθανθεί το ρίγος ενός επικρεμαμένου κινδύνου.

Η «απολογία» του Αλτουσέρ είναι ένα κείμενο μοναδικό στην ιστορία της φιλοσοφίας μετά τις *Εξομολογήσεις* του Ρουσώ. Ο αυτοβιογραφικός, ο ψυχαναλυτικός, ο νομικός, ο πολιτικός, ο φιλοσοφικός λόγος εμπλέκονται πολυφωνικά, με μια αδυσώπητη στο πάθος της ενάργειας, αναζητώντας μια προσωπική αλήθεια όσο και αν αυτή είναι τελικά ούτως ή άλλως ανέφικτη. Είναι μέσα από αυτή τη σύνθετη πλέξη όπου αναφύεται ο καίριος κίνδυνος που απειλεί τον αναγνώστη: Οι θεμελιώδεις διακρίσεις που οργανώνουν τη ζωή μας και μας παρέχουν εκείνη την αίσθηση ασφάλειας που μας επιτρέπει να συνεχίζουμε τις δραστηριότητές μας επερωτώνται συστηματικά και αμείλικτα, η μία μετά την άλλη. Τα σύνορα ανάμεσα στην ενάργεια και την τρέλα, στο έγκλημα και την τιμωρία, στον εγκλεισμό και την ελευθερία, στην αυτογνωσία και το ανέφικτό της, στον έρωτα και το φόνο, στη ζωή και το θάνατο, στη φιλία και τη μοναξιά, στις περιοχές του ανθρώπινου, του δικαίου, του νομικού, του νόμιμου και του ιατρικού, στο δημόσιο και το ιδιωτικό, στο υποκειμενικό, το προσωπικό και το αντικειμενικό, στο φιλοσοφικό και το πολιτικό, στο θεωρητικό και το κομματικό, στη γνώση και την άγνοια, στην εμμονή και την ανασκευή, χάνουν την αδρότητά τους, αποδομούνται και μετατρέπονται σε άκρως επισφαλείς απορίες. Με την έξοδο του από τις «αυτοβιογραφίες» του Αλτουσέρ, ο αναγνώστης δυσκολεύεται να αναγνωρίσει το τοπίο του βίου του. Οι βεβαιότητές του έχουν εξαφανισθεί, τα σχετικά ορόσημα έχουν χάσει τη σταθερότητά τους και ο ίδιος μένει μετέωρος και απροσανατόλιστος.

Ένα δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης μπορεί να επισημάνει την εστία απ' όπου εκπηγάζει αυτή η αίσθηση κινδύνου. Μετά και παρά το φόνο που διέπραξε, μετά τη δική του κατάρρευση και σε πείσμα της, μετά και παρά την κατάρρευση όλων όσα ο ίδιος και ολόκληρο το έργο του προσπάθησαν να υπηρετήσουν, ο Αλτουσέρ εμμένει στον σκληρό πυρήνα των απόψεών του. Η απολογία του είναι η απολογία ενός κομμουνιστή και φιλοσόφου, του οποίου το έρ-

Ωραία! Μπορούμε να περάσουμε τις γιορτές με βιβλία της σειράς «Κλασική λογοτεχνία για παιδιά και νέους»: *Ροβινσώνας Κρούσος* του Ντάνιελ Ντεφόου, καθώς και δύο βιβλία του Ιουλίου Βερν: *Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες* και *20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα* (το «υπό την θάλασσα» δεν είναι και τόσο δυσκολοκατανόητο, γιατί εκδημοτικίστηκε;) από τις εκδόσεις Πατάκη. Αν δεν είσατε πια παιδιά ούτε και νέοι, μη στενοχωριέστε! Τα βιβλία αυτά είναι πάντα ευπρόσδεκτα και γοητευτικά: ταξίδια, έρημα νησιά, περιπέτειες, εξωτισμός, επιστημονική φαντασία... ό,τι καλύτερο για τις μέρες του εορταστικού «εγκλεισμού» σας που μόλις άρχισε!

Αν πάλι θέλετε κάτι παραδοσιακό για τα παιδιά σας, μπορείτε να καταφύγετε στη σειρά κόμικς *Καραγκιόζης, Ο λήσταρχος αρπάχτρας* του Βασίλη Χατζηβασιλείου και της Θεοδώρας Τσαρούχα ή στη *Φρουτοπία* του Ευγένιου Τριβιζά και του Νίκου Μαρουλάκη: 1. «Η ιπτάμενη σκάφη» και 2. «Ο συναχωμένος τενόρος» (εκδ. Πατάκη, 1992). Και δε συμμαζεύεται...

Βιβλιοφιλία: περιοδική τριμηνιαία έκδοση για την έρευνα της ιστορίας του βιβλίου που εκδίδεται από τον γνωστό παλαιοβιβλιόπωλη Κ. Σπανό. Οι κατάλογοι των βιβλίων εμπλουτίζονται και από θέματα ειδικότερου ενδιαφέροντος, όπως, για παράδειγμα, την επιλογή από τις νέες εκδόσεις και μεταφράσεις βυζαντινών και άλλων μεσαιωνικών ιστοριογραφικών πηγών που συνέταξε ο Αλέξης Γ.Κ. Σαββίδης.

Για την Απόπειρα λόγου και τέχνης, μία περιοδική

έκδοση της Πρωτοβουλίας Δημοτών Ναυπλίου, μόνο καλά λόγια έχουμε! Στο 4ο τεύχος (Φθινόπωρο 1992) ξεχώρισα το κείμενο του Γιάννη Ρηγόπουλου για τον "Γιώργο Β. Μακρή" και το "Αφιέρωμα στους Μικρασιάτες της Αργολίδας". Υπάρχουν λοιπόν άνθρωποι που διαλέγουν να θυμούνται...

Δεν είναι παράδοξο, αλλά και το βιβλίο του Ολύμπιου Δαφέρμου, *Το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα 1972-1973* (εκδ. Θεμέλιο, 1992), διαλέγει να θυμάται! Είκοσι χρόνια μετά, έχουμε στα χέρια μας ένα συστηματικό (και γι' αυτό συγκλονιστικό) βιβλίο για την κρίσιμη περίοδο ανάπτυξης του φοιτητικού κινήματος και το Πολυτεχνείο.

«Εντόπιο τοπίο: Αρχαιολογική και όλη κόκκαλα πατρίδα, / στυγνή οστεοθήκη – πληθυσμοί, μετακινημένοι πληθυσμοί, / επιστρώσεις και μαράνσεις μερίδων του πληθυσμού, / διαπιδύσεις, αλλόγλωσσων, ρήγματα / που επονομάστηκαν "λαοί" από επιστημονική ιδεοληψία (...) / Το τοπίο με τα πράσινα πεύκα και τους ασβέστες, / που απεικόνισε τον οργανωμένο τουρισμό / άλλους να επαναπαύει». Μίμης Σουλιώτης, *Βαθιά επιφάνεια* (εκδ. Κέδρος, 1992).

Ζητακισμός χαρτοκόπτη – ωστόσο παροδικός...

Η τέχνη της μυθοπλασίας του Henry James (εκδ. Άγρα, Α' ανατύπωση 1992) εξακολουθεί εκατό και πλέον χρόνια από την πρώτη έκδοση να συμπυκνώνει τις βασικές αρχές με τις οποίες εργάζεται η σύγχρονη αφηγηματολογία. Κατέχει δε και το πρόσθετο προσόν της απλότητας, που σε μεγάλο ποσοστό

γο δεν είναι παρά η διατύπωση της άλυτης έντασης ανάμεσα στους δύο αυτούς προσδιορισμούς. Ο Αλτουσέρ προειδοποιεί ξανά και ξανά τον αναγνώστη του να μην εκλάβει τις προσωπικές περιπέτειες που τον οδήγησαν να γράψει τα όσα έγραψε ως μέτρο της ορθότητας ή της αποτελεσματικότητας αυτών τούτων των γραπτών του. Σκληρός πυρήνας του υλισμού είναι το να μη λέμε στον εαυτό μας παραμύθια. Και σκληρός πυρήνας του κομμουνισμού είναι η εξαφάνιση των εμπορευματικών σχέσεων και του κράτους. Όπου τίποτε στην «ανθρώπινη φύση» δεν μας λέει ότι αυτή η εξαφάνιση είναι a priori ανέφικτη. Αντίθετα, υπάρχουν σήμερα διάκενα όπου οι εμπορευματικές σχέσεις απουσιάζουν, διάκενα τα οποία πρέπει να ενισχυθούν και να αναπτυχθούν. Και ιδού, με τη μορφή ενός απλού ερωτήματος, ο κίνδυνος που απειλεί ευθέως όλους τους τρέχοντες εφησυχασμούς: Τι έχουν αυτές οι ιδέες και αντέχουν όχι μόνο απέναντι σε όλες τις καταρρεύσεις αλλά και απέναντι σε ένα αμείλικτο «ενώπιος ενωπίω» που το μόνο που επιδιώκει είναι το να κατορθώνει να μην πει στον εαυτό του παραμύθια;

Εδώ η εμμονή του Αλτουσέρ έρχεται να συναντήσει και να φωτίσει το ασαφές ερώτημα που προσδιορίζει υπόρρητα τη στρατηγική αμηχανία των αριστερών μπροστά στις αλληπάλληλες καταρρεύσεις των οποίων γίνονται καθημερινά μάρτυρες. Και είναι αυτή η συνάντηση που συνιστά τον τρίτο και μέγιστο κίνδυνο. Αν η εκμετάλλευση, η καταπίεση, η πείνα, η εξαθλίωση, ο πόλεμος γεννούν αναπόφευκτα αντιστάσεις, αν οι αντιστάσεις αυτές δείχνουν και σήμε-

ρα, όπως το έκαναν πάντοτε και για όποιον θέλει να δει, προς την κατεύθυνση της εξαφάνισης των εμπορευματικών σχέσεων και του κράτους, αν οι αντιστάσεις αυτές, για να μπορέσουν κάποτε να νικήσουν, δεν έχουν την πολυτέλεια να λένε στον εαυτό τους παραμύθια, τότε η κατάρευση του ιστορικού κομμουνισμού δεν είναι τίποτε περισσότερο από «απλή» περιπέτεια της ιστορίας. Τα θύματα όλων των αθλιότητων εξακολουθούν και θα εξακολουθούν να μην έχουν να χάσουν παρά τις αλυσίδες τους...

Βέβαια, αυτή η περιπέτεια της ιστορίας δεν είναι καθόλου απλή. Όχι μόνο γιατί είναι το σύνθετο αποτέλεσμα της εκείνο που καθορίζει σήμερα όλες τις όψεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής μας και προσδιορίζει τον σύνολο ορίζοντά μας αλλά και γιατί τα θύματα αυτής της περιπέτειας είναι αμέτρητα, γιατί ανάμεσα στα θύματα αυτά συγκαταλέγεται ολόκληρη η ευγένεια της εργαζόμενης ανθρωπότητας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τον 20ό αιώνα. Ωστόσο, όσα κι αν είναι τα θύματα αυτά και με όποιο μέτρο κι αν μετρηθούν, αυτά είναι τα θύματα της ελπίδας που θα παραμένουν πάντοτε ασύγκριτα λιγότερα από τα απελπισμένα θύματα των εμπορευματικών σχέσεων και του κράτους.

Πιστεύω πως ο Αλτουσέρ δεν θα διεκδικούσε για λογαριασμό του τίποτε περισσότερο από το να του δοθεί η χάρη να συμβάλει κι αυτός στη διατήρηση αυτής της ελπίδας και να συμπεριληφθεί έτσι κι αυτός στα θύματά της.

Αριστείδης Μπαλτάς
Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΜΠ

Η παρανομία του στοχασμού

Από το εργαστήριο της σκέψης

Κώστας Αξελός
Εκδ. Εστία, Αθήνα 1992

Μια απόπειρα συνοπτικής απόδοσης της σκέψης του Κώστα Αξελού, ενός επιστήμονα από τους λίγους σήμερα που μπορεί δικαιωματικά να φέρει τον τίτλο του στοχαστή και φιλόσοφου, όχι επειδή σπούδασε φιλοσοφία, αλλά γιατί παρήγε φιλοσοφική σκέψη, κινδυνεύει από παραποιήσεις. Εστώ κι αν πρόκειται για μια σύντομη ομιλία του, όπως αυτή που εκφώνησε ως απάντηση στην προσφώνηση του Πρύτανη

του Παντείου Πανεπιστημίου, κατά την τελετή ανάδειξής του σε επίτιμο διδάκτορα στις 5 Μαρτίου 1992, και η οποία εκδόθηκε από το «Βιβλιοπωλείον της Εστίας» σε εύχρηστο μικρό σχήμα. Στόχος της ομιλίας αυτής είναι η ανάδειξη του τρόπου που «δουλεύουν και δουλεύονται ορισμένα συγκροτήματα στο εργαστήριο της σκέψης», με άλλα λόγια «πώς σκεπτόμαστε και πώς κάνουμε την έμπρακτη εμπειρία της σκέψης και της ζωής μας, υπακούοντας σ' ένα ενιαίο όσο και πολλαπλό ρυθμό». Τα θέματα που θα αναπτύξει ο ομιλητής στη συνέχεια είναι τρία: η πολιτική, η σκέψη και η πράξη.

Δεν θα αναφερθώ εδώ στο περιεχόμενο αυτό καθ'αυτό της ανάλυσης αυτών των θεμάτων,

για τους λόγους που μόλις παραπάνω ανέφερα. Και ούτε θεωρώ σκόπιμη την αποσπασματική παράθεσή της. Θα σημειώσω μόνο ότι ο Αξελός δεν δίστασε να χαρακτηρίσει το Πανεπιστήμιο ως χώρο όπου δεν «χωρά» η ριζική σκέψη, χώρο εξάλλου μ'ή διάφορο από εκείνον του κρατικού συστήματος στο σύνολο των πολιτικών του εκφάνσεων. Κράτος, Παιδεία, Πανεπιστήμιο μας επιβάλλουν έτσι να αναζητήσουμε την υπέρβασή τους, μια στάση δηλαδή πέρα από την αποδοχή ή την άρνησή τους. Μία στάση, τελικά, «παρανομίας»: «Σαν το Ιανό, ο παράνομος στοχαστής», θα πει, «έχει δύο όψεις. Οι όψεις όμως αυτές είναι οι δύο όψεις του ίδιου Ιανού. Το ότι αυτός που σας μιλάει είναι ένας παρά-

νομος στοχαστής, που έχει δεχθεί τη διδακτορική τήβεννο, δεν είναι παρά μία από τις σχιζοφρενικές φιγούρες της εποχής μας. Η απάντηση στον έπαινο δεν αποτελεί ένα πανεπιστημιακό μάθημα, ούτε μία διδακτορική ή διδακτική ομιλία. Δεν αποτελεί όμως ούτε ένα απλό αντι-μάθημα, μία αντι-διδασχία». Ο συμμετοχικός πολίτης που καθιστά όλη

του την ύπαρξη πολιτική εμπειρία, αντιδρώντας στο «οικονομικό κτήνος» στο οποίο μεταβάλλεται, με την αποδοχή όλων, ο άνθρωπος, η άμεση σχέση της πράξης με τη σκέψη και η μέσω αυτής αναγωγή της κυρίαρχης μυθολογικο-τεχνολογικής δύναμης σε βιωμένη εμπειρία που θα επιφέρει πιθανόν τη «φιλικότητά» μας με τη φύση κι

από εκεί με το ανοιχτό Όλον-Τίποτα, είναι πραγματικά προτάσεις που δεν εμπεριέχουν ούτε παραδοχή ούτε στείρα άρνηση. Απλώς, προσκαλούν τον αναγνώστη να επιλέξει ή να τολμήσει. Ο Άλλος δρόμος ως είναι, γι' αυτόν, εδώ...

Δημήτρης Τσατσούλης

οφείλεται στον μεταφραστή Κώστα Παπαδόπουλο. Όσοι δεν το έχετε διαβάσει ως τώρα, καιρός να το κάνετε!

Θα αναρωτηθήκατε κι εσείς, φαντάζομαι, με τον τίτλο του καινούργιου βιβλίου του Σωτήρη Κακίση, *Οι απέναντι* (εκδ. Αδάμ, 1992). Συζητήσεις με πρόσωπα της ελληνικής οθόνης, όπως η Ρένα Βλαχοπούλου, η Μάρθα Βούρτση, η Μπέττυ Λιβανού, η Όλια Λαζαρίδου, η Θέμις Μπαζάκα, ο Νίκος Σταυρίδης, ο Κώστας Χατζηχρήστος, ο Ανδρέας Μπάγκουλης, ο Τίτος Βανδής, ο Μίμης Χρυσομάλλης, ο Δημήτρης Πουλικάκος, η Βάνα Μπάρμπα! Αλλά και συζητήσεις για τον ελληνικό κινηματογράφο με τον Θανάση Βέγγο, τον Αλέκο Σακελλάριο, τον Αλέξη Δαμιανό, τον Νίκο Κούνδουρο, τον Κώστα Γαβρά, τον Νίκο Περάκη, τον Δήμο Αβδελιώτη και τον Γιώργο Πανουσόπουλο. Ένα καταπληκτικό βιβλίο που ενώνει τα ασύνδετα και οργανώνει το χάος του σελλόιντ.

Ίσως η *Πρώτη χρονιά στο νηπιαγωγείο*, ποιητική συλλογή της Πηνελόπης Συρμακέζη, να μην περιέχει μόνο καλά ποιήματα. Αλλά αποπνέει κάτι θαυμαστό στο σύνολό του, μία ευφάνταστη σύμπτωση, όπου όλα μεταμορφώνονται: «Νυν και αεί τα βρέφη / Σπρώχνουν μαλακά τα καρότσια τους προς την Ωραία Πύλη / Με πράσινα άμφια μαξιλαροθήκες λυπημένες / Ανεβαίνουν στους άμβωνες μπουσουλώντας / Να ξυπνήσουν με το κλάμα τους τις κοιμισμένες εποχές / Να κινήσουν τις βελόνες / Και να ετοιμαστούν τα ζιπουνάκια της άνοιξης...»

Ο χαρτοκόπτης

«Big Bang»

Βασίλης Πεσμαζόγλου
993 – Αφήγημα
Εκδ. Ηριδανός, Αθήνα 1992

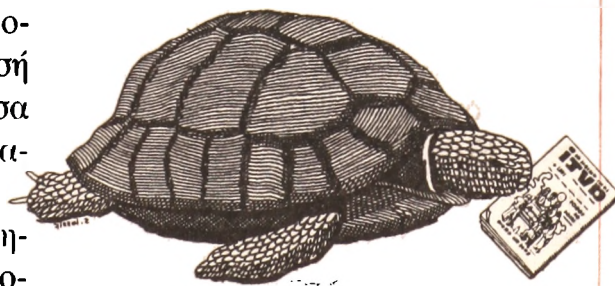
Εναλλασσόμενες οπτικές πάνω στα δεκατρία πρόσωπα που αποτελούν τους βασικούς ήρωες του αφηγήματος και ειρωνική αποστασιοποίηση του αφηγητή μέσα από το γλωσσικό του ιδίωμα αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά του «μελλοντικού» 1993. Μελλοντολογικού όσο και παρελθοντολογικού, αφού το παρόν της αφηγούμενης ιστορίας διαχέεται, μέσα από τους προσωπικούς μύθους των ηρώων, με την ίδια ευκολία, τόσο στις απαρχές της ίδρυσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων όσο και στη μελλοντική τους εξέλιξη. Διότι, πράγματι, οι ήρωες αυτοί είναι όλοι τους ευρωπαϊκάλλοι, με άλλα λόγια «σωματίδια» που περιστρέφονται γύρω από τον κεντρικό πυρήνα που αποτελεί η ΕΟΚ με τις ποικίλες δραστηριότητες, τομείς και γραφεία της. Η ιεραρχία τους μέσα σ' αυτήν, η άνοδος και η πτώση, τα προβλήματα της καθημερινής τους ιδιωτικής ζωής, οι σχέσεις τους, τέλος, παρελαύνουν διαδοχικά αλλά χωρίς να τηρούν απόλυτα τη χρονική τους αλληλουχία, μέσα από ένα κείμενο που δεν ενδιαφέρεται να εξηγήσει ή να ερμηνεύσει συμπεριφορές αλλά να καταγράψει ένα χώρο που λειτουργεί διττά: ως τόπος βιωματικής εμπειρίας των υποκειμένων και ως προκαθορισμός των ατομικών σχεδιασμών και κι

νήσεων. Το κεντρικό κτίριο της ΕΟΚ στις Βρυξέλλες αποτελεί τη συμβολοποίηση τούτου του χώρου – πυρήνα που εμπεριέχει τις ομοιομορφοποιημένες κάψουλες-γραφεία ενώ δεν παύει να ελέγχει τους ακτινωτά διατεταγμένους χώρους κατοικίας των υπαλλήλων, διεισδύοντας σε αυτούς συμβολικά, άρα ιδεολογικά. Η κίνηση μέσα στον ευρύτερο χώρο των κρατών-μελών του οιοιδήποτε υπαλλήλου δεν αποτελεί διεξοδο αφού αυτός θα παραμείνει, μέσω του ομφάλιου λώρου της σύγχρονης τεχνολογίας (π.χ. του φορητού υπολογιστή), δεμένος με τη μήτρα των Βρυξελλών. Έτσι, η ενοποιημένη Ευρώπη γίνεται το α-διέξοδο: η φυγή, για να πετύχει, θα πρέπει να υλοποιηθεί έξω από αυτήν, μακριά από αυτήν, σε μια χώρα π.χ. της Ν. Αμερικής. Γραφειοκρατία; Αλλοτρίωση; Έλλειψη Νεπικοινωνίας; Οι λέξεις, χιλιοειπωμένες, έχουν χάσει πλέον τη σημασία τους. Παραμένουν μετέωρα σημαίνοντα σ' έναν πραγματοποιημένο κόσμο, στερημένα από τα πραγματικά αντικείμενα αναφοράς τους: όπως ακριβώς η ελληνική ελιά που ωριμάζοντας θα πέσει από το κλαδί της εκπλήσσοντας το συνταξιούχο ευρωυπάλληλο με την παρουσία της που προσπαθεί να συνταιριάξει το υλικό αντικείμενο που βλέπει μπροστά του με τη σημειωτική έκφρασή του, όπως την έχει γνωρίσει μέσα από τις στατιστικές αγροτικής παραγωγής της ΕΟΚ.

Ο αφηγητής, είτε παραθέτει υπηρεσιακά έγγραφα με μορφή ντο-

κουμέντου είτε συγγραφικές απόπειρες των ηρώων του, παρεισφρόντας στις πλέον απόκρυφες στιγμές τους, διατηρεί πάντα την εξωτερική ματιά αλλά και το ειρωνικό μειδίαμα του συνένοχου μελετητή ενός μικρόκοσμου που ο ίδιος συγχρόνως πλάθει, σημειώνει και σημασιοδοτεί. Ενός μικρόκοσμου, άρα, που φθίνει με το τέλος του κειμένου. Που δεν υπάρχει παρά μόνο μέσα από τη γραφή. Δεν έχει μέγεθος παρά μόνο όσο του δίνει το ίδιο το κείμενο που τον περικλείει δανειζοντάς του το δικό του επίπεδο χώρο του χαρτιού. Που δεν ζει παρά ως σημείο του εαυτού του, μέχρι την τελική έκρηξη. Του σημείου του. Άρα, και αυτού του ίδιου. Αφού παύει να υπάρχει από τη στιγμή που θα πάψει να αποτελεί αντικείμενο αναφοράς. Τουλάχιστον στη συνείδηση του «συγγραφέα» και του προσκεκλημένου σε τούτο το παιχνίδι των σημείων αναγνώστη του. Έστω κι έτσι... Ή, όπως τιτλοφορεί ο ίδιος ο αφηγητής τον επίλογό του: «BIG BANG»!

Δημήτρης Τσατσούλης

ка, та дона...

«... σάν ἄθλιο καταστάλαγμα
στή μνήμη φίλων, συμποσιαστῶν»
Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

ιε΄
 Καί Τμηματάρχης Βῆτα
 σ' εἴκοσι ἔτη ἔγινεν.—
 Ζῆτει ἀπό τήν κυβέρνησιν
 νά μειωθῇ τό ὄριον
 τῆς ἡλικίας.

Γιώργος Κοροπούλης

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ

ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ

- Τα στενά παπούτσια
- Όταν ο ήλιος...
- Οι νικητές
- Κόκκινη κλωστή δεμένη...
- Ο θησαυρός της Βαγίας
- Το ψέμα
- Τα γενέθλια
- Τα Χέγια
- Το παραράδιασμα
- Κρίμα κι άδικο

ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

- Το 33
- Δομήνικος
- Πέτρινα καθίσματα

ΗΡΩ ΠΑΠΑΜΟΣΧΟΥ

- Το πέραςμα της γάτας
- Το πέτρινο σπίτι

ΜΑΡΙΑ ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ

- Γράμμα στο μοναχικό αδερφό μου

ΠΙΤΣΑ ΣΩΤΗΡΑΚΟΥ

- Το φουστάνι της Κλεοπάτρας

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΣΦΑΕΛΛΟΥ

- Για τον πατέρα

ΛΟΤΗ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

- Για την άλλη πατρίδα
- Σπίτι για πέντε
- Ο μικρός αδελφός
- Στο τσιμεντένιο δάσος
- Λάθος, κύριε Νόιγκερ
- Τραγούδι για τρεις

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ-ΣΟΥΡΕΛΗ

- Παιχνίδι χωρίς κανόνες
- Πριν από το τέρμα
- Εμένα με νοιάζει
- Ο μικρός μπουρλοτιέρης

ΛΙΤΣΑ ΨΑΡΑΥΤΗ

- Οι τελευταίοι ήρωες
- Το διπλό ταξίδι
- Το αίνιγμα της πέτρινης γενειάδας
- Το αυγό της έχιδνας
- Η εξαφάνιση

ΤΟΥΛΑ ΤΙΓΚΑ

- Οδός Γραβιάς

ΒΟΥΛΑ ΜΑΣΤΟΡΗ

- Στο γυμνάσιο

ΜΑΡΩ ΛΟΪΖΟΥ

- Η Ονείρω

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΑΜΠΑΤΑΚΟΥ

- Πόλη μαγική

ΚΙΡΑ ΣΙΝΟΥ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

- Περεφόνη η πάπια που πήγε σχολείο

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

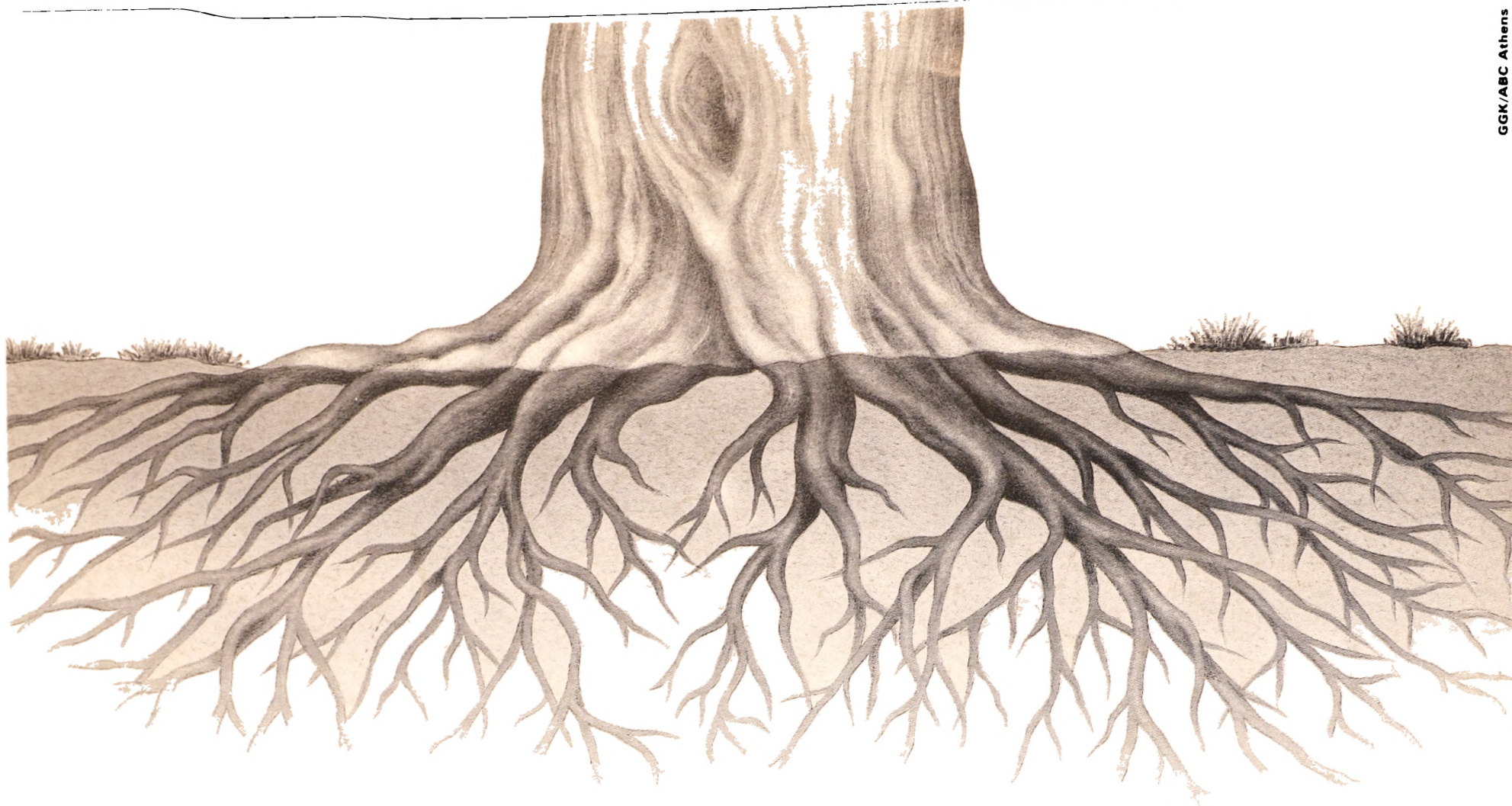
- Έξι εναντίον ενός

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ

- Τα μαγικά μαξιλάρια

ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Σ. ΠΑΤΑΚΗΣ Α.Ε. ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3638362, FAX 3628950

ευρωστία

Ευρωστία: Η σωματική ευεξία και ρώμη. Η ακμαιότητα.

Σε μία εποχή που δεν έχει θέση ο εφησυχασμός και η αδράνεια, η Εμπορική Τράπεζα πέρα από το μέγεθος διατηρεί ευρωστία. Με σύγχρονη, ορθολογιστική διοίκηση και προηγμένη τεχνολογικά υποδομή.

Με ένα δίκτυο 300 και πάνω καταστημάτων που σημαίνουν για σας σιγουριά και αμεσότερη εξυπηρέτηση.

Με στόχους και αξίες που την κάνουν όχι μόνο δυναμική αλλά και ανταγωνιστική.

Ικανή και έτοιμη να αντιμετωπίσει την πρόκληση του αύριο και να κερδίσει.

Αξιοποιήστε για το δικό σας συμφέρον το δυναμισμό και την ευρωστία της Εμπορικής Τράπεζας.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
η τέχνη να είσαι Τράπεζα